

Міністерство внутрішніх справ України
Харківський національний університет внутрішніх справ
Кримінологічна асоціація України

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВІ ТА КРИМІНОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ

Збірник матеріалів
IV Міжнародної науково-практичної конференції

15 квітня 2016 року

Харків 2016

УКРАЇНА

*Друкується згідно з рішенням оргкомітету за дорученням
Харківського національного університету внутрішніх справ
від 19.01.2016 року, № 4;
рішенням правління Кримінологічної асоціації України
від 22.01.2016 року, № 2.*

К82 Кримінально-правові та кримінологічні засади протидії корупції : Збірник матеріалів IV Міжнародної науково-практичної конференції [15 квітня 2016 року, м. Харків] / МВС України ; Харківський нац. ун-т внутр. справ ; Кримінологічна асоціація України. — Харків : ХНУВС, 2016. — 292 с.

Збірник матеріалів науково-практичної конференції висвітлює широке коло актуальних проблем чинного законодавства у сфері протидії корупції в Україні, а також інших зарубіжних країнах; теорію кримінального права і практику його застосування в частині боротьби з неправомірною вигодою та іншими видами зловживань службовими особами; результати пошуку рішень з актуальних питань протидії корупції та профілактичної роботи з населенням.

Для науковців, працівників правоохоронних органів, правників, аспірантів, ад'юнктів, здобувачів вищих навчальних закладів, а також усіх, хто цікавиться проблемами запобігання та протидії корупції.

Публікації наведено в авторській редакції. Оргкомітет не завжди поділяє погляди авторів публікацій.

За достовірність наукового матеріалу, професійного формулювання, фактичних даних, цитат, власних імен, географічних назв, а також за розголошення фактів, що не належать відкритому друку тощо, відповідають автори публікацій.

Електронна копія збірника безоплатно розміщується у відкритому доступі на сайті збірника наукових праць «Вісник Кримінологічної асоціації України» (www.visnikkau.org).

Ministry of Internal Affairs of Ukraine
Kharkiv National University of Internal Affairs
Criminological Association of Ukraine

CRIMINOLOGICAL, CRIMINAL AND LEGAL PRINCIPLES OF COMBATING CORRUPTION

Collection of materials of the
IV International scientific and practical conference

April 15, 2016

Kharkiv 2016

UKRAINE

*Published according to the decision of the Organizing Committee by the
authorization of Kharkiv National University of Internal Affairs
dated from January 19, 2016, No. 4;
resolution of the Board of Criminological Association of Ukraine
dated from January 22, 2016, No. 2.*

C89 Criminological, Criminal and Legal Principles of Combating Corruption: Collection of materials of the IV International scientific and practical conference [April 15, 2016, Kharkiv] / Ministry of Internal Affairs of Ukraine; Kharkiv National University of Internal Affairs; Criminological Association of Ukraine. — Kharkiv : KhNUiA, 2016. — 292 p.

The collection of materials of the scientific and practical conference covers a wide range of urgent issues of the current legislation in the sphere of combating corruption in Ukraine and other foreign countries; theory of criminal law and practice of its use in terms of combating illegal profits and other forms of abuse by officials; results of searching solutions on urgent issues of combating corruption and preventive work with public.

For scholars, law enforcement officers, lawyers, post-graduate students, seekers of the Universities, and all those interested in the issues of preventing and combating corruption.

Publication is presented in author's edition. The Organizing Committee does not always share the views of the authors.

The authors of publications have responsibility for authenticity of the scientific material, professional formulation, actual data, citation, proper names, geographic names, as well as the disclosure of facts, which are not for open press, etc.

E-copy of the collection can be accessed online free of charge on the web-site of the Bulletin of Criminological Association of Ukraine (www.visnikkau.org).

Министерство внутренних дел Украины
Харьковский национальный университет внутренних дел
Криминологическая ассоциация Украины

УГОЛОВНО-ПРАВОВЫЕ И КРИМИНОЛОГИЧЕСКИЕ МЕРЫ ПРОТИВОДЕЙСТВИЯ КОРРУПЦИИ

Сборник материалов
IV Международной научно-практической
конференции

15 апреля 2016 года

Харьков 2016

УКРАИНА

*Печатается согласно решения оргкомитета по поручению
Харьковского национального университета внутренних дел
от 19.01.2016 года, № 4;
решения правления Криминологической ассоциации Украины
от 22.01.2016 года, № 2.*

K82 Уголовно-правовые и криминологические меры противодействия коррупции : Сборник материалов IV Международной научно-практической конференции [15 апреля 2016 года, г. Харьков] / МВД Украины ; Харьковский нац. ун-т внутр. дел ; Криминологическая ассоциация Украины. — Харьков : ХНУВД, 2016. — 292 с.

Сборник материалов научно-практической конференции освещает широкий круг актуальных проблем действующего законодательства в сфере противодействия коррупции в Украине, а также иных зарубежных странах; теорию уголовного права и практику его применения в сфере борьбы с неправомерной выгодой и иными видами злоупотреблений должностными лицами; результаты поиска решений по актуальным вопросам противодействия коррупции и профилактической работы с населением.

Для учёных, работников правоохранительных органов, юристов, аспирантов, адъюнктов, соискателей высших учебных заведений, а также всех, кто интересуется проблемами предупреждения и противодействия коррупции.

Публикации приведены в авторской редакции. Оргкомитет не всегда разделяет взгляды авторов публикаций.

За достоверность научного материала, профессионального формулирования, фактических данных, цитат, собственных имён, географических названий, а также за разглашение фактов, которые не принадлежат открытой печати и т.п., несут ответственность авторы публикаций.

Электронная копия сборника бесплатно размещается в открытом доступе на сайте сборника научных трудов «Вестник Криминологической ассоциации Украины» (www.visnikkau.org).

ЗМІСТ

Райнін Ігор Львович

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ: ДОСВІД РЕГІОНАЛЬНОГО ПРОГРАМУВАННЯ В ХАРКІВСЬКІЙ ОБЛАСТІ.....	12
--	----

Сокуренко Валерій Васильович

КОРУПЦІЯ ЯК ВИКЛИК УКРАЇНСЬКІЙ ДЕРЖАВНОСТІ	16
--	----

Авдєєв Олександр Олександрович

КОРУПЦІЯ — ВИРАЗКА НА ТІЛІ УКРАЇНИ.....	20
---	----

Бабіков Олександр Петрович

ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ПРЕДМЕТА КОМЕРЦІЙНОГО ПІДКУПУ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ КРАЇН-ЧЛЕНІВ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ ТА СПІВДРУЖНОСТІ НЕЗАЛЕЖНИХ ДЕРЖАВ	22
--	----

Anton V. Bailov

Isaksson Paavo

Stanislav O. Osyatinskiy

CORRUPTION OF TODAY: PROBLEMS AND SOLUTIONS	27
---	----

Бандурка Олександр Маркович

Литвинов Олексій Миколайович

ЗОВНІШНІ КОРУПЦІЙНІ ЗАГРОЗИ БЕЗПЕЦІ УКРАЇНИ	32
---	----

Батраченко Олег Вікторович

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПУБЛІЧНОЇ БЕЗПЕКИ І ПОРЯДКУ У СИСТЕМІ ЗАСОБІВ ПРОФІЛАКТИКИ КОРУПЦІЙНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ	37
--	----

Бурак Марія Василівна

КОРУПЦІЯ ЯК ПРОЯВ ОРГАНІЗОВАНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ В УКРАЇНІ.....	40
---	----

Головко Олександр Миколайович

ЗАГАЛЬНОСОЦІАЛЬНИЙ ВЕКТОР ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ: ВІД БЮРОКРАТІЇ ДО ЛІБЕРАЛЬНОЇ ДОМІНАНТИ.....	43
--	----

Голубов Артем Євгенович

ФУНКЦІОНАЛЬНИЙ ПРИНЦИП ОРГАНІЗАЦІЇ СИСТЕМИ КРИМІНАЛЬНОЇ ЮСТИЦІЇ ЯК ЧИННИК ЕФЕКТИВНОСТІ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ	47
---	----

Гринюк Володимир Олексійович

СУТНІСТЬ ФУНКЦІЇ ОБВИНУВАЧЕННЯ У КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕННЯХ ЩОДО КОРУПЦІЙНИХ ЗЛОЧИНІВ	51
---	----

Гродецький Юрій Васильович НЕПРАВОМІРНА ВИГОДА ЯК ОЗНАКА ЗЛОЧИНІВ, ПЕРЕДБАЧЕНИХ СТАТТЕЮ 369 ³ КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ	54
Данильченко Юрій Броніславович КОРУПЦІЯ ЯК ЗАГРОЗА ОБОРОНОЗДАТНОСТІ УКРАЇНИ	58
Дмитрієв Анатолій Анатолійович ПРОТИДІЯ ОРГАНІЗОВАНИЙ ЗЛОЧИННОСТІ ТА КОРУПЦІЇ ЯК ФУНКЦІЯ ПІДРОЗДІЛІВ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ОРГАНІВ ПОЛІЦІЇ	62
Дудоров Олександр Олексійович Зеленов Геннадій Михайлович ЩОДО КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОГО ПОНЯТТЯ «ОФІЦІЙНИЙ ДОКУМЕНТ»	65
Євдокіменко Сергій Анатолійович НАПРЯМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ВІЙСЬКОВИМИ ПРОКУРАТУРАМИ ЇХ ПОВНОВАЖЕНЬ ЩОДО ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ	71
Vladymyr O. Ivantsov Grzegorz Makowski RESTRICTIONS FOR ACCEPTING GIFTS AS A MEASURE TO PREVENT CORRUPTION: A CRITICAL VIEW ON IMPLEMENTATION IN UKRAINE	75
Канібер Юрій Миколайович МОЖЛИВОСТІ РАДИКАЛІЗАЦІЇ ЗАСОБІВ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЙНИМ ЗЛОЧИНАМ.....	80
Козаченко Вікторія Іванівна ЗАГАЛЬНІ ПРИНЦИПИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ	84
Коровайко Олександр Іванович ЗАПРОВАДЖЕННЯ МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТІВ КРИМІНАЛЬНОГО СУДОЧИНСТВА В ДІЯЛЬНІСТЬ СУДУ ЯК ЗАСІБ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ	87
Курилюк Юрій Богданович «ТИХА КОРУПЦІЯ» ЯК ЗАГРОЗА РЕФОРМУВАННЮ ДЕРЖАВИ	91
Марковська Ганна Олександрівна Сердюк Олексій Олександрович ДИНАМІКА ПРОЯВІВ КОРУПЦІЇ СЕРЕД МЕШКАНЦІВ МІСТА ХАРКОВА: РЕЗУЛЬТАТИ СОЦІОЛОГІЧНОГО МОНІТОРИНГУ 2013–2015 РОКІВ	94

Михайленко Дмитро Григорович

РЕЗУЛЬТАТ ПОШУКУ МОДЕЛІ НОРМИ ПРО НЕЗАКОННЕ ЗБАГАЧЕННЯ В УКРАЇНІ ТА ЙОГО НЕДОЛІКИ	99
--	----

Музичук Олександр Миколайович

ВНУТРІШНІЙ КОНТРОЛЬ ЯК ДІЄВИЙ ЧИННИК ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ	104
---	-----

Alessandro Nanni

OFFICER OF THE ORGANIZATION FOR SECURITY AND CO-OPERATION IN EUROPE: MANDATE AND TASK	108
--	-----

Нечепоренко Олександр Павлович

ОСОБЛИВОСТІ КОРУПЦІЙНИХ ПРОЯВІВ У СФЕРІ ОХОРОНИ ТА ВИКОРИСТАННЯ ТЕРИТОРІЙ, ВЗЯТИХ ПІД ОХОРОНУ ДЕРЖАВИ, ТА ОБ'ЄКТІВ ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНОГО ФОНДУ	111
---	-----

Остапенко Інна Олегівна

ПИТАННЯ ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ У ЗБРОЙНИХ СИЛАХ УКРАЇНИ ...	115
---	-----

Остапенко Яна Сергіївна

ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ ФАКТОРІВ, ЩО ОБУМОВЛЮЮТЬ ВЧИНЕННЯ СЛУЖБОВОГО ПІДРОБЛЕННЯ ЯК КОРУПЦІЙНОГО ЗЛОЧИНУ	119
--	-----

Пойман Пётр Зденкович

ГЛАВНЫЕ ПРИЧИНЫ ПОЛИТИЧЕСКОЙ КОРРУПЦИИ (ТРУДНЫЕ УРОКИ ЧЕХИИ И ЕВРОПЕЙСКОГО СОЮЗА)	123
--	-----

Пономарьов Сергій Павлович

ПРАВОЗАХИСНІ ОРГАНІЗАЦІЇ В СИСТЕМІ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ І ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ	127
---	-----

Попова Лілія Миколаївна

ЗАХОДИ З ПРОТИДІЇ ТІНІЗАЦІЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЯК ОДИН З НАПРЯМКІВ ПОДОЛАННЯ КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ	131
--	-----

Попова Світлана Миколаївна**Симов'ян Ваган Саркісович**

ШЛЯХИ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ ПОЛІТИЧНІЙ КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ	135
--	-----

Савченко Анастасія Олександрівна

ПРОТИДІЯ КОРУПЦІЇ ЯК СКЛАДОВА БОРОТЬБИ З ЛЕГАЛІЗАЦІЄЮ (ВІДМИВАННЯМ) ДОХОДІВ, ОДЕРЖАНИХ ЗЛОЧИННИМ ШЛЯХОМ ...	138
--	-----

Саїнчин Олександр Сергійович

АНАЛІТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ФОРМУВАННЯ МЕХАНІЗМУ БОРОТЬБИ З КОРУПЦІЄЮ	141
--	-----

Сметаніна Наталія Володимирівна

АНТИКОРУПЦІЙНА ЕКСПЕРТИЗА НОРМАТИВНО-ПРАВОВИХ АКТІВ ТА ЇХ ПРОЕКТІВ ЯК ІНСТИТУТ ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ: ВІТЧИЗНЯНИЙ І МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД.....	146
--	-----

James N. Speros

CORRUPTION: CAUSES AND REMEDIES	150
---------------------------------------	-----

Цвіркун Наталія Юріївна

ПРОТИДІЯ КОРУПЦІЇ У СФЕРІ ЗЕМЕЛЬНИХ ВІДНОСИН В УКРАЇНІ: ОКРЕМІ ПИТАННЯ	153
---	-----

Шатрава Сергій Олександрович

ЗМІСТ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО МЕХАНІЗМУ ПРОФІЛАКТИКИ КОРУПЦІЇ В ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ	156
---	-----

Шведова Ганна Леонідівна

ПОЛІТИКО-КРИМІНОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ.....	161
--	-----

Шевелев Костянтин Євгенович

ПРОТИДІЯ КОРУПЦІЇ У БЮДЖЕТНІЙ СФЕРІ	165
---	-----

Шкута Олег Олегович

КОРУПЦІЙНІ РИЗИКИ В ПРОЦЕСІ РЕФОРМУВАННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПЕНІТЕНЦІАРНОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ	169
---	-----

Шостко Олена Юріївна

Подільчак Ольга Миколаївна

ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЙНИМ ПРАВOPOPУШЕННЯМ ПРИ НАДАННІ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПОСЛУГ ПІДРОЗДІЛАМИ ДЕРЖАВНОЇ МІГРАЦІЙНОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ	172
---	-----

Шрамко Сабріє Сейтжелієвна

ПИТАННЯ ГРОМАДСЬКОГО ВПЛИВУ НА ЗДІЙСНЕННЯ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ.....	176
--	-----

Шульга Андрій Михайлович

КОРУПЦІЯ ТА ЗЕМЕЛЬНІ ПРАВОВІДНОСИНИ: КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА	181
--	-----

Юртаєва Ксенія Володимирівна

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД КРИМІНАЛІЗАЦІЇ ДЕКЛАРУВАННЯ НЕДОСТОВІРНОЇ ІНФОРМАЦІЇ ТА НЕПОДАННЯ ДЕКЛАРАЦІЇ.....	185
--	-----

Яковець Ірина Станіславівна

КОРУПЦІЙНІ РИЗИКИ РЕФОРМ У СФЕРІ ВИКОНАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПОКАРАНЬ.....	189
--	-----

Ясінь Ілона Миколаївна

ОБСТАНОВКА ЯК ОЗНАКА ОБ'ЄКТИВНОЇ СТОРОНИ СКЛАДУ ЗЛОЧИНУ, ПЕРЕДБАЧЕНОГО СТАТТЕЮ 368 ² КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ	193
---	-----

ЗАКОН УКРАЇНИ ПРО ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ.....	196
---	-----

ЗАКОН УКРАЇНИ ПРО ЗАСАДИ ДЕРЖАВНОЇ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ (АНТИКОРУПЦІЙНА СТРАТЕГІЯ) НА 2014–2017 РОКИ.....	262
---	-----

ЗАСАДИ ДЕРЖАВНОЇ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ (АНТИКОРУПЦІЙНА СТРАТЕГІЯ) НА 2014–2017 РОКИ.....	263
---	-----

ВИМОГИ ЩОДО ОФОРМЛЕННЯ НАУКОВИХ СТАТЕЙ, ЯКІ ПУБЛІКУЮТЬСЯ В ЗБІРНИКУ НАУКОВИХ ПРАЦЬ «ВІСНИК КРИМІНОЛОГІЧНОЇ АСОЦІАЦІЇ УКРАЇНИ»	285
---	-----

ПОЛОЖЕННЯ ПРО КОНКУРС СТАТЕЙ, ОПУБЛІКОВАНИХ У ЗБІРНИКУ НАУКОВИХ ПРАЦЬ «ВІСНИК КРИМІНОЛОГІЧНОЇ АСОЦІАЦІЇ УКРАЇНИ» З КРИМІНАЛЬНОГО, КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧОГО ПРАВА ТА КРИМІНОЛОГІЇ	288
--	-----

УДК [343.85:343.35](477.54)

Райнін Ігор Львович,

кандидат наук з державного управління, голова Харківської обласної державної адміністрації, Харків, Україна

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ: ДОСВІД РЕГІОНАЛЬНОГО ПРОГРАМУВАННЯ В ХАРКІВСЬКІЙ ОБЛАСТІ

Корупція є одним із найбільш суттєвих чинників, що гальмують процеси реального реформування публічної адміністрації, і становить серйозну загрозу національній безпеці. Змінюючи вектор загально-державного руху з соціально-ліберального, демократичного на квазі-демократичний, популістський, поширення корупції супроводжується розширенням і зміцненням мережі імітаційних інституцій у структурі органів державної влади. Зміст діяльності цих функціональних утворень, корпус яких здебільшого відтворює типову структуру апарату держави, від вищого до місцевого рівнів, та по суті співпадає з нею, не відповідає заявленим офіційним статусам, прагненням, соціальним запитам й очікуванням. Звідси цілком прогнозованими є низький рівень довіри населення до влади, правовий нігілізм, а також висока інтенсивність так званої побутової корупції, що є неодмінним супутником цього лиха у більш інституціоналізованих та організованих формах. Отже, корупція здатна до самодетермінації. Цей феномен є надзвичайно стійким до факторів деструкції, виявляє гнучкість, адаптивність до швидкозмінного суспільно-політичного контексту, новачій правоохоронної діяльності. Відтак, слід визнати, що запобігання корупції та протидія їй — справа тривала, успіх реалізації якої залежить від об'єднання зусиль усього народу.

Важливим етапом на шляху до оптимізації системи запобігання та протидії корупції стало прийняття низки нормативно-правових актів, серед яких привертають увагу закони України «Про запобігання корупції» від 14.10.2014 року № 1700-VII, «Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014–2017 роки» від 14.10.2014 року № 1699-VII, постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Державної програми щодо реалізації засад державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційної стратегії) на 2015–2017 роки» від 29.04.2015 року № 265, якими вперше в історії вітчизняної правотворчості закладено нормативну

основу стратегічного управління питаннями запобігання корупції та відповідного програмування як його особливої технології. Це свідчить про розуміння керівництвом держави системності та інституційності феномену корупції в Україні, послаблення інтенсивності відтворення якого вимагає такого ж виваженого системного, комплексного підходу, який, окрім іншого, відобразив би регіональні особливості розгортання широкоформатних антикорупційних практик.

Цілком зрозуміло, що консолідуючим началом антикорупційної діяльності має стати наука, забезпечена політичною волею на етапі втілення її рекомендацій у життя. Втім, досвід роботи на посаді голови Харківської обласної державної адміністрації (далі — ХОДА) дозволяє стверджувати, що не менш важливим чинником успішного запобігання корупції є також і належна соціальна база, готова сприйняти виклики сьогодення та стати надійною опорою органів державної влади, їх конструктивним критиком і партнером. Враховуючи ці три вихідні фактори — науковий підхід, політична воля, підтримка громадськості — фахівцями ХОДА, у взаємодії з Харківською обласною радою, Головним управлінням Національної поліції в Харківській області, Харківським національним університетом внутрішніх справ, Кримінологічною асоціацією України та деякими іншими суб'єктами, в тому числі й із громадським активом Харківської області розроблено Програму щодо реалізації засад державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2016–2017 роки, затверджену Рішенням обласної ради від 29 жовтня 2015 року № 1332-VI (далі — Програма). Вона передбачає планомірне приведення у практичну площину загальнодержавних стратегічних антикорупційних настанов з відповідною специфікацією під економічну, політичну, соціальну, культурно-психологічну регіональну кон'юнктуру Харківської області.

Основною метою Програми є створення в Харківській області ефективної системи запобігання та протидії корупції на основі нових засад формування та реалізації антикорупційної політики, а також формування в суспільстві мінімального рівня терпимості до корупції, активізації діяльності щодо особистої участі громадян у виявленні та припиненні її проявів. При постановці та організації досягнення вказаної мети ми виходили з того, що основні фактори поширення корупції знаходяться у площині недоліків правосвідомості, політичної свідомості, а також економічних, організаційно-управлінських та правових чинників.

До них насамперед віднесено недостатній рівень доброчесності окремих осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування; недосконалість адміністративних процедур (їх відсутність або нечіткість); наявність у органів державної влади та осіб, уповно-

важених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, широкого спектра дискреційних повноважень; недотримання суб'єктами владних повноважень принципів прозорості та відкритості при здійсненні ними своїх функцій, а також відсутність вільного отримання фізичними та юридичними особами інформації у порядку, встановленому чинним законодавством України; толерантність та відсутність критичного ставлення суспільства до проявів корупції; сприйняття населенням корупції як одного із засобів досягнення бажаного результату тощо. Саме ці фактори сформували фокус антикорупційної діяльності, програмне забезпечення якої зорієнтоване за чотирма основними напрямками:

1. Створення доброчесної публічної служби та поліпшення умов доступу до інформації про діяльність органів державної влади та органів місцевого самоврядування, що включає: а) сприяння у забезпеченні доброчесності на публічній службі; б) забезпечення відкритості діяльності місцевих органів державної виконавчої влади та місцевого самоврядування.
2. Запобігання корупційним проявам у сферах, де вони найбільш поширені.
3. Профілактика корупційних правопорушень, інформування населення про проведені антикорупційні заходи, зворотний зв'язок із громадськістю, проведення соціологічних та кримінологічних досліджень з вивчення причин та умов поширення корупції в регіоні.
4. Удосконалення антикорупційної експертизи.

Кожен із цих напрямів передбачає: а) планову основу реалізації; б) наукове забезпечення розробки та втілення в життя конкретних корупційно-превентивних заходів; в) низку контрольних процедур, моніторинг стану ефективності та зворотний зв'язок із суб'єктами управління запобігання корупції.

Слід зауважити, що Програма є не статичним документом, а документально оформленою моделлю динамічної, багаторівневої системи суб'єктів і заходів, яка передбачає адаптивність, а тому — змінюваність з огляду на необхідність у її доповненні, корегуванні у міру появи відповідних потреб. Саме для виявлення, фіксації, аналітичного опрацювання таких потреб уповноваженими підрозділами ХОДА у взаємодії з Харківським національним університетом внутрішніх справ організовано моніторинг реалізації положень Програми, який здійснюється за кількома векторами:

- а) моніторинг ефективності правового регулювання відносин у сфері запобігання корупції;
- б) моніторинг якості надання адміністративних послуг;

- в) моніторинг ступеня доброчесності публічної служби, темпів і структури поліпшення умов доступу до інформації про діяльність органів державної влади та органів місцевого самоврядування;
- г) моніторинг діяльності щодо безпосереднього запобігання корупційним проявам у сферах, де вона найбільш поширена (державні закупівлі, медична, освітня сфери, земельні відносини тощо).

Окремо варто наголосити на ролі Харківського національного університету внутрішніх справ (а також Кримінологічної асоціації України, що діє на його базі), структурні підрозділи якого є основними суб'єктами наукового забезпечення реалізації Програми. Зокрема, на них покладено завдання проведення наукових досліджень з найбільш проблемних питань протидії та запобігання корупції, науковий аналіз параметрів латентності корупції в регіоні. Через те, що антикорупційній експертизі підлягають лише проекти місцевих нормативно-правових актів, важливе значення також має здійснюваний науковцями університету аналіз чинних нормативно-правових актів місцевих органів державної влади та органів місцевого самоврядування, щоб виявити корупціогенні положення у сферах профілактики правопорушень, раціонального природокористування, освіти, охорони здоров'я та підприємницької діяльності. Його результати стають предметом для обговорення та прийняття відповідних рішень у ХОДА у процесі вдосконалення антикорупційної та галузевої регіональної правової бази, мають важливе значення для формування її корупціогенної безпечності на фоні динамізму суспільних перетворень.

Підсумовуючи короткий опис досвіду регіонального програмування антикорупційної діяльності в Харківській області, важливо зауважити на поступальності, спадковості та системності цієї діяльності, що передбачає залучення можливостей максимальної кількості суб'єктів. Разом з тим, відчувається потреба у налагодженні більш тісних міжрегіональних зв'язків, узгодження програм щодо реалізації засад державної антикорупційної політики в Україні з обласними державними адміністраціями в Сумській, Полтавській, Дніпропетровській, Донецькій та Луганській областях. Це пов'язано зі специфікою трансрегіональних економічних зв'язків, а також значною мірою із забезпечувальною функцією численних об'єктів господарювання Харківської області у системі підтримки проведення антитерористичної операції в окремих районах Донецької та Луганської областей. Вважаю цей напрям розвитку антикорупційних практик одним із пріоритетних та таких, що потребують активізації подальшого наукового супроводження й організаційної підтримки.

Одержано 29.02.2016

УДК [343.9:328.185](477)

Сокуренко Валерій Васильович,

кандидат юридичних наук, доцент, ректор Харківського національного університету внутрішніх справ, Харків, Україна

КОРУПЦІЯ ЯК ВИКЛИК УКРАЇНСЬКІЙ ДЕРЖАВНОСТІ

Народ України, підтвердивши на початку 2014 року своє історичне право на європейську державність, вільну від кримінального диктату, зіштовхнувся з низкою загроз успішній реалізації українського ліберального проекту. Передусім це зовнішня агресія, що триває й донині та є потужним чинником дестабілізації національної безпеки. Однак не менш потужними є і внутрішні деструктивні фактори, що послаблюють потенціал української державності до самозбереження й поступального розвитку. Серед них чільне місце посідає корупція, яка протягом першого двадцятиріччя нашої незалежності інтенсивно розвивалась у структурах апарату держави, приватних корпораціях та набула ознак, зрештою, повноцінного соціального інституту з широкою предметною та мережевою конфігурацією.

Кримінологам добре відомий термін «криміналізм», що використовується на позначення специфічного суспільного устрою, в якому кримінальні, в тому числі й корупційні практики функціонально конкурують з легальними. Демонтаж такого устрою — справа копітка та тривала, витратна, але життєво необхідна. Вочевидь, нова будова української державності немислима на тлі користолюбства, нігілізму та продажності. На часі створення нової парадигми державного будівництва, в основі якої знаходитиметься антикримінальний, в тому числі й антикорупційний пріоритет. Останній, власне, був одним із визначальних в розгортанні масових акцій протесту 2013–2014 рр., внаслідок яких, як відомо, був змінений політичний режим. На часі в українському суспільстві сформований гострий запит на зниження корупційності державного апарату, який з часом не лише не втратив своєї актуальності, а й набув додаткових резонансних рис. Швидкий та адекватний відгук на цей запит — запорука суспільно-політичної та економічної стабільності, а також національної безпеки.

У цьому сенсі своє слово має сказати наука. Мова, перш за все, йде про переосмислення феномену сучасної корупції в її українському варіанті. А він є історично унікальним, бере початок від структурно-функ-

ціональних закономірностей переходу від партійно-бюрократичної системи соціального управління, через квазідемократичний режим до реально демократичної, ліберальної перспективи. Цей транзит відбувається на фоні докорінної трансформації культурно-психологічних детермінант суспільного розвитку. У зв'язку з цим важливо усвідомити, що ми маємо справу хоча й зі складним, але не екстраординарним, а тому діалектично нормальним феноменом, стан якого продиктований самим ходом історії. По суті в Україні лише розпочалося становлення цивілізованих ліберальних відносин і у політичному, і в економічному житті. Той шлях, на проходження якого країнам Західної Європи знадобилося більше 200 років (протягом XVII–XIX століть), наша держава форсовано намагається подолати за кілька десятиліть, маючи за плечима тягар недосконалих інститутів власності, приватної господарської діяльності, соціальної відповідальності бізнесу тощо. Цілком зрозуміло, що цей поступ неминуче викличе низку спроб і помилок, серед яких досить чітко вимальовується тенденція до комерціалізації сфери публічних послуг, діяльності державного апарату в цілому.

І хоча такий стан справ є історично закономірним, не варто покладатися на те, що механізми самоорганізації суспільства здатні з такою ж легкістю та ефективністю позбутися надмірності корупції, з якою вона була породжена. Скоріше навпаки: без активної, керованої стимуляції захисних, правовідновних механізмів, соціальний організм радше схильний до стагнації, занепаду. Слід бути свідомим і того, що в Україні наразі цілком реалістичним є сценарій низхідної проекції щодо згортання демократичного потенціалу, звалювання до популістських ілюзій, кримінального свавілля, державно-правового інфантилізму, втрати, зрештою, реального суверенітету. Тому конче необхідними є принципово нові та, водночас, оперативні алгоритми втручання в ситуацію на основі антикризового стратегічного мислення. Сумніваюся, що зарубіжний досвід тут здатен відіграти ключову роль, адже український варіант злочинності, корупції є унікальним. Це вимагає таких же унікальних, нестандартних заходів деструкції її детермінаційного комплексу.

Тому серед першочергових обов'язків нашого покоління перед прийдешніми — закладення фундаменту декриміналізації державного апарату. Передусім за рахунок зниження його корупційності. Можна виділити такі основні компоненти оптимізації антикорупційної стратегії і практики.

1. *Світоглядний* компонент, який визначає базові диспозиції соціальних акторів. Загалом сфера соціального є сферою конструктів, що дозволяють орієнтуватися діяльнісному суб'єктові у відповідному

просторі, оцінювати актуальні режими, стани, формувати перспективу, очікувати та вимагати. Саме тому не варто розраховувати на успіх будь-якого соціально-правового проекту, в якому означені конструкти не є чітко сформульованими, з'ясованими та засвоєними їх адресатами. Звідси випливає потреба у науковій ревізії ідеологічних засад державного будівництва.

Наразі маємо констатувати цілковиту відсутність чітко виражених і зрозумілих позицій, що дозволяють зорієнтуватися у векторі та принципах державного розвитку. Недостатнім вочевидь є постулювання європейськості обраного шляху, який змістовно виявляється вельми розмитим, категоріально не визначеним, а тому й недоступним для повсюдного впровадження, в тому числі й у публічній службі, підготовці кадрового резерву для неї, побуті. Варто підкреслити: те, що є стандартним, узвичаєним для західноєвропейських суспільств, багато в чому є інноваційним для нашої країни. У зв'язку з цим артикуляція цінностей, принципів, цілей, несучих конструкцій світоглядної системи координат у взаємодії громадянина і держави, службовця й отримувачів публічних послуг виявляється первинним елементом формування та реалізації антикорупційної стратегії. Вважаю, що як такі настанови та засади можуть бути використані положення політекономічного лібералізму, соціокультурної ідентичності, мультикультурної та консенсусної філософії владарювання. При цьому в жодному разі не можна повторювати помилок минулого та намагатися впровадити будь-яку окрему, монополюну метатеорію організації суспільства.

2. *Інформаційний* компонент охоплює два блоки заходів: а) інформаційно-просвітницькі; б) інформаційно-безпекові. Перший блок відповідає за збереження існуючих та формування нових інститутів соціальної пам'яті, функціонально спрямованих на відтворення інтерсуб'єктивних психологічних складових української ідентичності, обґрунтування природи й історичного коріння національної держави, її правової та загальнокультурної традиції. Його реалізація має сприяти утвердженню міцних особистісних імперативів у системі взаємовідносин «громадянин — держава». Другий — покликаний блокувати інформаційні чинники дискредитації правових інституцій, що підривають авторитет держави, провокують поширення нігілістичних установок, зневажливого ставлення до загальносоціальних цінностей в межах концепту національної ідентичності.

3. *Предметно-секторальний* компонент передбачає фіксацію і дослідження групових та видових факторів корупції за новітніми критеріями (підставами) з метою організації подальшого максимально специфікованого кримінально-превентивного впливу. Йдеться, перш

за все, про активізацію пізнання природи таких видів кримінальної активності, як політична корупція, корупція в правоохоронних та судових органах, у Збройних Силах України.

Політична корупція, що відтворюється здебільшого на рівні функціонування органів представницької демократії, без сумніву зводить сутність і значення останньої нанівець. Її поширення тягне за собою глобальну підміну волі народу як носія влади, на вузько-корпоративні інтереси фінансово-промислових груп та інших політичних акторів.

Корупція в правоохоронних і судових органах є безпосередньою загрозою національній безпеці, чинником порушення балансу влади, фактором руйнації державних гарантій дотримання прав і свобод, а також забезпечення невідворотності юридичної відповідальності. Так само варто розглядати й корупцію у Збройних Силах України, яка не лише послаблює фінансові, матеріально-технічні спроможності українського війська, а й підриває його боєздатність, створює значні ризики загибелі особового складу військовослужбовців, особливо коли йдеться про поєднання корупційних практик із державною зрадою.

4. *Інструментальний (практично-превентивний)* компонент системи оптимізації антикорупційної стратегії передбачає впровадження у практику протидії та запобігання корупції сучасних і найбільш адаптованих під швидкозмінний соціально-політичний, безпековий контекст засобів, заходів та технологій. Наразі гостро стоїть питання про вдосконалення кримінально-правових і кримінальних процесуальних заходів запобігання корупційним правопорушенням, які, як свідчить досвід правозастосовної діяльності, не виявляють належної ефективності.

Існує також потреба у науковій розробці та запровадженні у практику інституту антикорупційного моніторингу ефективності правового регулювання. Він має стати логічним продовженням і доповненням існуючих механізмів (передусім — антикорупційної експертизи) виявлення та нейтралізації корупціогенних ризиків у нормативно-правових актах. Завдяки цьому інструменту вдасться значною мірою знизити привабливість політичних корупційних зловживань.

Безумовно, викладені положення не є вичерпними. Проблема корупції в Україні дає приводи для широких і глибоких наукових дискусій, на проведення яких націлений сьогоднішній захід. Маю надію на плідну роботу конференції, результати якої, сподіваюсь, певною мірою сприятимуть пошуку шляхів виходу нашого суспільства зі вкрай складного становища ураження корупцією.

Одержано 29.02.2016

УДК [343.9:328.185](477)

Авдєєв Олександр Олександрович,

кандидат юридичних наук, старший викладач кафедри кримінального права та кримінології факультету № 1 Харківського національного університету внутрішніх справ, Харків, Україна

КОРУПЦІЯ — ВИРАЗКА НА ТІЛІ УКРАЇНИ

Майбутнє незалежної, демократичної та правової держави значною мірою обумовлене низьким рівнем корумпованості, від чого залежить не тільки динаміка соціально-економічного розвитку країни, життєвий рівень населення, стан правопорядку і моральності, але й місце України у світовій спільноті.

Таким чином, реалізація сучасної політики і стратегії України, які спрямовані на подальшу розбудову сучасної держави, повинні бути направленні на боротьбу з корупційними проявами, в будь-яких проявах.

Корупційні діяння мають такі форми (види): зловживання владою або посадовим становищем, перевищення влади або посадових повноважень та інші посадові злочини, що вчиняються для задоволення корисливих чи інших особистих інтересів або інтересів інших осіб; розкрадання державного, колективного або приватного майна з використанням посадового становища; незаконне одержання матеріальних або інших благ, пільг та інших переваг; хабарництво; протегування з корисливих або інших особистих інтересів у призначенні на посаду особи, яка за діловими та професійними якостями не має переваг перед іншими кандидатами та інші [1].

На жаль, сьогодні не існує єдиного погляду щодо етимології терміна «корупція». В енциклопедичних словниках цей термін тлумачиться по-різному. Найчастіше пропонуються дві основні версії його виникнення. Так, згідно з першою версією, слово «корупція» утворилося від латинського «corruptio», що перекладається як «підкуп, хабар». Відповідно до другої — походження цього слова пов'язано зі злиттям двох латинських слів «correre» та «rumpere». Перше слово перекладається як певна кількість людей, друге — як дієслово, що означає руйнування, пошкодження, скасування певного процесу. Утворений злиттям цих слів термін «corrumpere» начебто вживався для позначення змови декількох осіб з метою здійснення перешкоди правосуддю або відправленню інших владних повноважень.

Корупція (з лат. *corruptio* — підкуп) — це пряме використання посадовою особою свого службового становища з метою особистого збагачення, підкупність, продажність урядовців і громадських діячів [2, с. 457].

Зараз питання протидії корупції досить широко висвітлюються засобами масової інформації, а способи та засоби протидії цьому негативному явищу є темою дискусій соціологів, юристів, економістів і політиків. Протидія корупції в Україні ускладнена багатьма серйозними проблемами, в тому числі й проблемою нормативно-правового забезпечення. Аналіз законодавства і практики боротьби з корупцією в інших країнах світу дозволяє стверджувати, що сьогодні жодна держава не може оголосити про повну, остаточну й безперечну перемогу над цим руйнівним явищем [3, с. 12].

Водночас від правоохоронних органів України постійно вимагають негайного подолання корупції. Бажання досягнути таких разючих результатів найчастіше тільки шкодить справі, а наслідком такого підходу до справи стає лише гонитва за показниками.

Щодо реалій сьогодення, то передчасно ставити перед правоохоронними органами завдання повного подолання корупції за допомогою каральних заходів. Зусилля в боротьбі з корупцією необхідно зосередити на розробці та впровадженні цілісного механізму, який би органічно поєднав як профілактичні, так і репресивні заходи. При цьому пріоритетна роль має належати заходам профілактичного (попереджувального) характеру. Зокрема, йдеться про утворення ефективної та прозорої системи державного і громадського контролю за діяльністю чиновництва, заснованій на додержанні національних інтересів, законності, доброчесності, економічній доцільності, всебічній підтримці влади у її намірі протидіяти корупції.

Список використаних джерел

1. Про запобігання корупції : Закон України від 14 жовтня 2014 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1700-18/page>.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. — Київ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2004. — 1440 с.
3. Пундей Сар Дж. Боротьба з корупцією. Критичний огляд з аналізом міжнародного досвіду / Сар Дж. Пундей // Матеріали українсько-американського семінару «Проблеми економічного зростання: питання доброчесності». — Львів, 1997. — С. 12–17.

Одержано 29.02.2016

УДК 343.352(100)

Бабіков Олександр Петрович,

здобувач кафедри кримінального права № 1 Національного юридичного
університету імені Ярослава Мудрого, Харків, Україна

ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ПРЕДМЕТА КОМЕРЦІЙНОГО ПІДКУПУ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ КРАЇН-ЧЛЕНІВ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ ТА СПІВДРУЖНОСТІ НЕЗАЛЕЖНИХ ДЕРЖАВ

Останнім часом Україна приділяє значну увагу вдосконаленню законодавства у сфері боротьби з корупцією. Орієнтиром при цьому, у першу чергу, є міжнародне законодавство та досвід законотворення країн ЄС. Україна підписала та ратифікувала низку міжнародних документів у сфері боротьби із корупцією. У зв'язку з цим положення Кримінальної конвенції про боротьбу з корупцією 1999 р. та Конвенції Організації Об'єднаних Націй проти корупції 2003 р. стали обов'язковими до імплементації у чинне законодавство України. Ці документи, зокрема, зобов'язують Україну криміналізувати підкуп у приватному секторі (підкуп службової особи приватного права)*. Слід зауважити, що в переважній більшості країн-членів ЄС комерційний підкуп криміналізовано [1].

Разом з цим, не можна не враховувати законодавство колишніх республік СРСР, оскільки воно ґрунтується на законодавстві Радянського Союзу, отже, має спільні з Україною історичні та правові корені. Необхідність дослідження кримінального законодавства колишніх радянських республік обумовлена також і тим, що певна їх частина є членами міжнародних організацій з боротьби із корупцією, рекомендації яких є обов'язковими і для українського законодавця. Зокрема, певні країни-члени СНД стали учасниками так званого Стамбульського плану дій з боротьби з корупцією (надалі — Стамбульський план дій). Ця організація є регіональною ініціативою Мережі Організації економічного

* Теорія кримінального права та законодавства різних країн знають різні назви цього злочину: «підкуп у приватному секторі», «підкуп службової особи приватного права», «комерційний підкуп» тощо. З метою спрощення у цій статті буде використовуватися для позначення вказаного злочину одна назва — «комерційний підкуп».

співробітництва та розвитку ОЕСР і включає в себе низку колишніх республік СРСР [2].

Однією з визначальних ознак комерційного підкупу, як, власне, і будь-якого підкупу, є його предмет. Особливого значення ця ознака набуває у зв'язку з тим, що в науковій літературі традиційно етимологічний зміст термінів «підкуп і підкупити» роз'яснено досить абстрактно і полягає лише в тому, щоб схилити когось на свою сторону грошима або подарунками [3, с. 49].

Проте таке визначення значно звужує сферу застосування норми, що встановлює відповідальність за комерційний підкуп. Аналіз чинного кримінального законодавства Республіки Вірменія, Азербайджанської Республіки, Республіки Білорусь, Республіки Казахстан, Киргизської Республіки, Республіки Молдова, Російської Федерації, Республіки Таджикистан, Туркменістану, Республіки Узбекистан та Грузії* дозволяє зробити висновок, що у кримінальному законодавстві цих країн існують істотні розбіжності у розумінні предмета комерційного підкупу.

Відповідно до міжнародних документів, зокрема Кримінальної конвенції про боротьбу з корупцією (ст. 7, 8) [4] та Конвенції ООН проти корупції (ст. 21) [5], предметом корупційного підкупу є «будь-яка неправомірна перевага». Аналіз міжнародно-правових документів, міжнародної практики боротьби із хабарництвом дозволяє дійти висновку, що у них йдеться про так зване «широке» тлумачення поняття «перевага», зокрема про вигоди немайнового характеру (тобто вигоди, що не є фізичним об'єктом і цінність яких не підлягає точному виміру) та/або негрошового характеру (тобто такі, що не належать до грошей або не складаються з них) [4, с. 72]. Крім того, у Пояснювальній доповіді до Кримінальної конвенції про боротьбу з корупцією зазначається, що «...важливим аспектом при визнанні переваги неправомірною є те, що правопорушник (чи будь-яка інша особа, наприклад, його родич) опиняється в кращому положенні, ніж до скоєння злочину, а також те, що він не має права на цю вигоду...» [4, с. 72].

Аналіз чинного кримінального законодавства країн СНД та Стамбульського плану дій дозволяє зробити висновок, що їх переважна більшість під неправомірною вигодою розуміє виключно майно, право на майно та майнові інтереси.

* Слід зауважити, що на даний час Грузія вже не є членом СНД, але оскільки ця країна є колишньою республікою колишнього СРСР і тривалий час (до 2008 р.) була членом СНД, вважаємо за необхідне розглядати її законодавство у цьому дослідженні разом із законодавством чинних членів СНД.

Натомість для міжнародної практики є характерним широке тлумачення поняття «будь-яка неправомірна вигода або перевага», під якою розуміють будь-які переваги, у тому числі й нематеріального (немайнового, немонетарного) характеру.

Так, широке тлумачення неправомірної вигоди (переваги) містить законодавство Австрії, Бельгії, Боснії та Герцеговини, Болгарії, Хорватії, Чехії, Франції, Німеччини, Угорщини, Румунії, Польщі, Іспанії, Італії, Нідерландів, Швейцарії, Швеції [1].

Аналіз законодавства зазначених країн Європи дозволяє зробити висновок про те, що за кримінальним законодавством цих країн предметом корупційних злочинів, у тому числі й комерційного підкупу, визнаються будь-які неправомірні переваги як матеріального, так і нематеріального характеру, які мають як монетарний (виражений у грошовій оцінці, або є грошима, товарами, послугами, що мають грошову оцінку), так і немонетарний характер (будь-які послуги та переваги, що не мають грошової оцінки або безпосередньо не пов'язані з отриманням вигоди грошового характеру).

Із позицій міжнародної практики, переваги нематеріального (немонетарного) характеру містять: сексуальні стосунки; вирішення питання прискореними темпами або інші форми преференції; кращі кар'єрні можливості, включаючи підвищення по службі та горизонтальне переведення на кращу позицію усередині організації; символічні або почесні переваги, наприклад отримання титулу або почесної відзнаки; позитивне освітлення в ЗМІ; отримання іменної стипендії або гранту на навчання; надання безоплатного стажування; допомога у складанні іспитів у школі або проходженні інших процедур відбору тощо [4, с. 72]. Практика деяких країн Стамбульського плану дій дозволяє розповсюдити поняття переваги на будь-яку вигоду, до якої може бути застосована ринкова цінність, що, таким чином, дозволяє включати в це поняття й деякі нематеріальні вигоди. Проте висловлена думка, що такий підхід навряд чи повною мірою задовольняє вимоги міжнародних стандартів, оскільки для деяких типів вигод не існує законного ринку (наприклад, для проституції), а цінність інших важко піддається ринковій оцінці (наприклад, почесні звання) [4, с. 72].

У законодавствах різних країн визначення поняття неправомірної вигоди має неоднаковий зміст. Наприклад, за КК Румунії згода на інтимну близькість, послуги інтимного характеру не охоплюються поняттям «неправомірна вигода» та є предметом іншого злочину у сфері службової діяльності «Зловживання службовим становищем у сексуальних цілях» (ст. 299 КК «Folosirea abuziva a functiei in scop sexual») [5; 6 с. 3]. Практика правозастосовної діяльності деяких країн (зокрема Швеції)

сформувала узагальнююче правило, відповідно до якого неправомірною вигодою є будь-яка вигода, у тому числі й немайнового (немонетарного) характеру, що потенційно може вплинути на здійснення певних дій або сприймається (винним) як винагорода за вчинення певних дій [1, с. 46].

З країн-членів СНД та згаданого вище Стамбульського плану дій тільки законодавство Азербайджанської Республіки (будь-які матеріальні або інші цінності, привілеї або переваги) [7], Грузії (грошові кошти, цінні папери, майно, матеріальні вигоди або будь-які інші неправомірні переваги) [8] та Республіки Молдова (майно, послуги, переваги та вигоди в будь-якій формі) включає матеріальні та нематеріальні, грошові і негрошові вигоди як предмет злочинів у сфері службової діяльності, у тому числі й комерційного підкупу [9].

В інших країнах-членах СНД та Стамбульського плану дій законодавство або безпосередньо, у кримінальних кодексах або в роз'яснювальних актах вищих судових органів виключає визнання нематеріальних та немайнових переваг, привілеїв або вигод до предмета комерційного підкупу (підкупу службової особи юридичної особи приватного права).

Таким чином, на формування змісту поняття неправомірної вигоди у законодавстві України впливають відразу два різних чинники: 1) широке розуміння цього терміна відповідно до традиції країн ЄС та 2) вузьке розуміння відповідно до традиції більшості країн-членів СНД та Стамбульського плану дій.

Список використаних джерел

1. Overview of Anti-Bribery Laws : in EMEA [Electronic Resource]. — 2014. — Way of access: <http://globalcompliance.com/download/baker-mckenzie-overview-anti-bribery-laws-emea-2014>.
2. Сеть ОЭСР по борьбе с коррупцией для стран Восточной Европы и Центральной Азии Стамбульский план действий по борьбе с коррупцией. Второй раунд мониторинга Процедура и вопросник [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://www.oecd.org/corruption/acn/library/41603693.pdf>.
3. Багрий-Шахматов Л. В. Уголовно-правовые и криминологические проблемы коррупции, теневой экономики и борьбы с ними. / Л. В. Багрий-Шахматов. — Одесса : Латстар, 2001. — 530 с.
4. Борьба против коррупции в Восточной Европе и Центральной Азии. Антикоррупционные реформы в Восточной Европе и Центральной Азии. Достижения и проблемы, 2009–2013 гг. [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://oecd.ru/org/corr.html>.

5. Romania penal code : am. 11.02.2014 [Electronic Resource]. — Way of access: <http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-code>.
6. Конференция государств-участников Конвенции Организации Объединенных Наций против коррупции. Группа по обзору хода осуществления. (Возобновленная четвертая сессия. Панама, 26–27 ноября 2013 г.). Обзор хода осуществления Конвенции Организации Объединенных Наций против коррупции. Румыния [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <https://www.unodc.org/documents/treaties/UNCAC/WorkingGroups/ImplementationReviewGroup/ExecutiveSummaries/V1387400r.pdf>.
7. Уголовный кодекс Азербайджанской Республики (от 31.01.2015 г.) [Электронный ресурс]. — Режим доступа: https://www.unodc.org/tldb/pdf/Azerbaijan_Criminal_Code_in_Russian_Full_text.pdf.
8. Уголовный кодекс Грузии (по сост. на 18.12.2015 г.) [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <https://matsne.gov.ge/ru/document/view/16426>.
9. Уголовный кодекс Республики Молдова (по сост. 31.12.2015 г.) [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://lex.justice.md/ru/331268/>.

Одержано 29.02.2016

UDK 343.9:343.35

Anton V. Bailov,

candidate of law sciences, associate professor, professor of criminal law and criminology chair of the Faculty No. 1 of Kharkiv National University of Internal Affairs, Kharkiv, Ukraine;

Isaksson Paavo,

PhD, senior researcher of the Institute of Social Sciences, University of Tampere, Tampere, Finland;

Stanislav O. Osyatinskiy,

head of international relations department of Kharkiv National University of Internal Affairs, Kharkiv, Ukraine

CORRUPTION OF TODAY: PROBLEMS AND SOLUTIONS

Traditionally corruption offenses with regard to their social danger in our society of are among the most serious and dangerous criminal offenses. And, it should be noted that much attention each year is paid to finding the ways to address this category of problems, but at this stage these search is fruitless, because the corruption has been prevailing among the population and continues to spread in our every day life. Usually, to solve any problem, first of all, it is necessary to find and eliminate the cause. In our case, there are many such causes, starting from illegal actions of officials, and finishing in fact, criminal behavior of a person who provides improper advantage. Thus, it is not so easy and fast to overcome corrupt acts. This negative social phenomenon requires a comprehensive study sciences of such sciences as criminology, criminal, labor, administrative law, political science, sociology, psychology and others.

The issues of combating corruption in the society were the interest of such scholars from different countries as K. M. Abdiiev, V. V. Astanina, L. V. Astafiev, S. V. Vaniushkin, B. V. Volzhenkin, A. I. Dolhova , P. O. Kabanov, D. Kaufman, V. S. Komisarov, N. F. Kuznetsova, N. O. Lopashenko, V. V. Lunieiev, S. V. Maksymov, A. V. Naumov, M. V. Shchedrin, L. Shelley, L. V. Bahrri-Shakhmatov, M. I. Bazhanov, Yu. V. Baulin, V. I. Borisov, V. M. Harashchuk, V. O. Hlushkov, V. V. Holina, I. M. Danshyn, A. P. Zakaliuk, V. S. Zelenetskyi, O. H. Kalman, M. I. Kamlyk, V. A. Klymenko, V. P. Korzh, M. I. Korzhanskyi, O. M. Lytvak, P. S. Matyshevskyi, H. A. Matusovskyi, M. I. Melnyk, V. O. Navrotskyi, I. V. Servetskyi, O. Ya. Svetlov, V. V. Stashys, I. K. Turkevych, M. I. Khavroniuk, V. I. Shakun and others.

Defining the essence of corruption we should understand that corruption can not be attributed to a particular socially dangerous act, to a certain offense. Attributing corruption to a certain type of offenses, especially crimes (there is such a point of view among some scholars and practitioners), is one of the most significant errors in understanding the corruption. Corruption — is a social phenomenon that is social conditioning and social patterns of development and has a negative impact on social processes [1, p. 10]. That is we can not say that it is a political or criminal activity. Corruption is a kind of element of the characteristics of people of a country, as a manifestation of the mentality and cultural traditions. Corruption manifestations in some countries are in progress, and in some — they are almost absent and it is considered nonsense, unacceptable behavior, which is strictly punished by the law.

The concept of corruption is explained by the Law of Ukraine “On Prevention of Corruption” (hereinafter — the Law). We understand under corruption the use by the person referred to p. 1 of the Art. 3 of the Law provided official powers or associated possibilities to obtain improper advantage or acceptance of such benefits or a promise / offer of such a benefit for himself or others or relatively promise / offer or provision of improper advantage to a person referred to p. 1 of the Art. 3 of the Law, or at his request to other individuals or legal entities to persuade that person to the unlawful use of granted authority or related opportunities [2]. This negative phenomenon is one of the ways to transform state authorities to private ownership. Hegel wrote: “And the share of the government power, which is purchased by an individual, lost to the general government”. Moreover, based on acquired part of power, individuals and relevant criminal groups conduct offensive formation in the state, civil society and its values.

Another characteristic of corruption is its latency. This situation is due to the fact that this phenomenon is a bilateral agreement, where both parties are interested in its identification.

Besides corruption actions entail a number of negative consequences such as: expanding the boundaries of shadow business, reducing the state treasury, as a result no taxes coming to the treasury, worsening of social problems, etc.

Corruption acquires different forms, including bribery, extortion, nepotism, aegis, theft of public funds, illegal consumption of revenues, abuse of power and so on. Bribery is called charges, which require officials or which are provided to them by the private sector to obtain in exchange advantages, such as government contracts, incentives, reduced taxes, licenses or resolve of legal issues. The types of corruption also include embezzlement of public funds by officials in charge of managing these funds and manipulation or vio-

lation of election laws regarding finances allocated for the election campaign and voting organization, etc. [3, c. 70].

Since corruption is a specific element of social and political life of the society and state in the whole and has a number of features inherent to other institutions, including its causality, its mechanism of existence and development. Among the most important factors determining the growth of corruption and have historical roots, besides the dysfunction of the state machine and some historical and cultural traditions, it should be noted: a rapid transition to a new economic system, not grounded by the legal base of the state and legal culture of the society; lack of a good legal system and relevant cultural traditions, etc.

Taking into account the main cause of corruption, which is the lack of the development of political culture in Ukrainian society and considering culture and legal concept of ensuring social order, the fundamental criterion of combating corruption, according to Professor O. M. Kostenko, is the creation of conditions for improving the political culture in the society and implementation of the formula "Culture + law" or "Culture + responsibility" [4, p. 85]. The increase in political culture as a part of social culture, should take place not only in relation to the authorities, but also citizens, where their corrupt activity is always the result of spreading the corruption.

Besides, we should note the fact that information institutions influence on the political consciousness and political activities through the mass media, the education system, where future political behavior of citizens is formed. In case of loss of control over the mass media corrupt groups can capture the mass media and use it to create their desired public opinion. In this case, the mass media can be a factor contributing to the spread of corruption in the society [5, p. 61].

International experience also proves the efficiency of using cultural concept of combating corruption towards improving the social culture of citizens. In particular, an important role in Finland, which is considered as the least corrupt country in the world according to authoritative organization Transparency International, is concentrated on the level of education of the nation, because, as it is noted, it is much harder to manipulate educated people [6, p. 111].

It nonetheless appears that Finland's enviable reputation is well-deserved. There is relatively little corruption in Finland [7, p. 2]. Finnish public officials, persons working in the private sector, and the public at large do not appear to accept corruption, and assume that corruption in general will not be tolerated by society. In Finnish society, bribery offences have been taken very seriously. For this reason, also the mass media has been interested

in such cases, and they receive considerable attention. The mass media has a significant role in identifying cases of corruption.

Instead of one or two single factors, this situation appears to be the result of a complex interplay among different factors. The key concepts that can be distilled from the Finnish experience are access to education for all, well-functioning democracy both at national and local level, openness in public administration, low hierarchical governmental structures, devolution of decision-making powers to public officials in their respective fields of responsibility, non-politicisation of key civil service posts, and above all, the effort to defend the values of an open society:

1) clearly expressed desire of political leaders to fight against all forms of corruption, no matter where they occur, and thus to be the subject of inspections; 2) significant attention to prevention of corruption and the desire to change the system itself, but not time to time to arrange “witch hunt”; 3) the implementation of anti-corruption legislation; 4) determining the spheres of government’s activity, most vulnerable to corruption, and revising both fundamental laws and administrative procedures; 5) ensuring the relevance of officials and politicians’ salaries to the level of responsibility they bear because of the positions they hold, and aligning their salary as possible to the level of salaries in the private sector; 6) elaboration of legislation, as well as criminal and administrative measures able to discourage the commission of the offense; 7) establishment of partnership relations between the government and civil society (including the private sector, professional and religious organizations); 8) conversion of corruption into the “sphere of high risk and low profitability”.

In practice, the problem solving of corruption in our society requires deep research. However, it is the rebuilding of the self-consciousness of citizens plays equally important role. Thus, everyone knows that corruption offenses relate to the most significant negative social phenomena, which are combated for a long time and therefore it is not possible to eradicate “corruption” so quickly out of our lives. The fundamental task for solving this problem should be the reduction of corruption in our time. It should be noted that solutions to this objective can vary and more experiments are conducted, the closer is the achievement of this objective.

References:

1. Мельник М. І. Корупція — корозія влади (соціальна сутність, тенденції та наслідки, заходи протидії) : монографія / М. І. Мельник. — Київ : Юрид. думка, 2004. — 400 с.
2. Про запобігання корупції : Закон України від 14.10.2014 № 1700-VII // Відомості Верховної Ради. — 2014. — № 49. — Ст. 2056.

3. Плужнік О. І. Деякі кримінологічні аспекти щодо протидії корупції / О. І. Плужнік // Держава та регіони, Серія: Право. — 2009 р. — № 2. — С. 69–73.
4. Костенко О. М. Культура і закон у протидії злу / О. М. Костенко. — Київ : Атіка, 2008. — 352 с.
5. Шведова Г. Актуальні кримінально-правові та кримінологічні аспекти протидії корупції в Україні / Ганна Шведова // Журнал східноєвропейського права. — 2014. — № 3. — С. 60–64.
6. Шаулян Фэн. Коррупция в Китае / Фэн Шаулян // Коррупция: политические, экономические, организационные и правовые проблемы: междунар. науч.-практ. конф., 9–10 сен. 1999 г., сборник материалов / Под ред. В. В. Лунеева. — М. : Юристъ, 2001. — С. 141–143.
7. Hannula, Ilari (2007). Criminal legislation relating to the fight against corruption, Ministry of Justice, Helsinki, 30 November 2007.

Received 17.02.2016

Антон Володимирович Байлов,

кандидат юридичних наук, доцент, професор кафедри кримінального права та кримінології факультету № 1 Харківського національного університету внутрішніх справ, Харків, Україна;

Пааво Ісакссон,

кандидат соціологічних наук, провідний науковий співробітник Інституту соціальних наук Університету Тампере, Тампере, Фінляндія;

Станіслав Олександрович Осятинський,

начальник відділу міжнародних зв'язків Харківського національного університету внутрішніх справ, Харків, Україна

КОРУПЦІЯ СЬОГОДЕННЯ: ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ВИРІШЕННЯ

Визначено характерні риси корупції, її негативні наслідки, охарактеризовані корупційні форми. Акцентовано увагу на ефективності застосування культурологічної концепції протидії корупції в напрямку підвищення соціальної культури громадян, враховуючи міжнародний досвід, зокрема дослідження Інституту соціальних наук Університету Тампере (Фінляндія). Запропоновані напрями боротьби із корупцією.

Ключові слова: *корупція, корупційні злочини, протидія злочинності, запобігання корупції.*

УДК 343.9:328.185(477)

Бандурка Олександр Маркович,

доктор юридичних наук, професор, академік Національної академії правових наук України, заслужений юрист України, президент Кримінологічної асоціації України, професор кафедри теорії та історії держави і права Харківського національного університету внутрішніх справ, Харків, Україна;

Литвинов Олексій Миколайович,

доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри кримінального права та кримінології факультету № 1 Харківського національного університету внутрішніх справ, Харків, Україна

ЗОВНІШНІ КОРУПЦІЙНІ ЗАГРОЗИ БЕЗПЕЦІ УКРАЇНИ

Протидія корупції є однією з найактуальніших соціальних проблем, розв'язання якої для багатьох країн є надзвичайно важливою й складною справою. Це повністю стосується й України, де корупція реально загрожуює національній безпеці.

У сучасних умовах актуальність дослідження феноменологічних проявів злочинності, в тому числі і корупції, та їх негативних соціально значимих наслідків значно підсилюється. Це обумовлюється низкою загальних і конкретно-історичних причин. По-перше, сучасний світ увійшов у якісно нову стадію свого становлення, пов'язану зі впливом загальних закономірностей процесу соціальної трансформації, першою виявленою формою реалізації якого є економічна глобалізація й організаційна інтеграція окремих держав у єдину світову систему. По-друге, універсальний процес соціальних змін несе в собі як позитивний потенціал прогресивного розвитку, так і низку негативних феноменологічних проявів, соціальні наслідки реалізації яких здатні затримати, а в екстремальному варіанті й змінити хід самого соціального руху, змінивши вектор його напрямку. По-третє, одним із таких феноменів-факторів, здатних негативно впливати на соціальну життєдіяльність, виступає сучасна злочинність. Погіршення соціального становища і зростання кримінальної дійсності або якісний ріст потенціалу нового процесу формоутворення у сфері злочинного світу, ставить під загрозу існування самого простору соціальної дійсності. Сказане повною мірою визначає місце функціонування в параметрах правової дійсності таких кримінальних феноменів, як економічна, політична, організована і корупційна злочинність. По-четверте, сучасність дає всі підстави стверджувати, що посилення корелятивних взаємодій глобалізації і девіантної, в тому числі злочинної по-

ведінки, виражається в єдності двох наслідків: 1) посилення економічного та силового пресингу країн, що індустріально розвинені, з метою уніфікації параметрів складних системних відносин за єдиним західним стандартом; 2) протидії менш розвинених, традиційних суспільств, культур або конфесій, що все частіше набувають форми масових відхилень, протестної поведінки. Їхній діапазон — від активного політичного протесту до появи особливо небезпечних феноменів політичного диктату та ідеологічного екстремізму, міжнародного тероризму і релігійного фундаменталізму.

Корупція як один із проявів злочинності негативно впливає на зміст державного й суспільного життя, економіку, політику, законодавство, правову культуру посадовців та українського народу. Загальновідомо, що такий негативний вплив в останні три роки сприяв загибелі наших співвітчизників у революційно-контрреволюційних, сепаратистсько-військових конфліктах, що утворюються реакційними силами всередині України та зовнішнім агресором ближнього зарубіжжя, що призвело до втрати Автономної Республіки Крим.

Державна політика національної безпеки України формується і реалізується за умов, коли в сучасному світі нівелюється різниця між внутрішніми та зовнішніми аспектами безпеки, зростає вага несилових (політичних, економічних, соціальних, енергетичних, екологічних, інформаційних тощо) складових її забезпечення. Хоча слід враховувати, що у суспільно-політичній ситуації, яка склалась останнім часом в Україні, на передній край виходить саме проблема застосування силового тиску з боку окремих держав, у тому числі із застосуванням воєнної сили на світовій арені. Немає сумніву, що проблемні питання, які постають перед Україною сьогодні, стали наслідком минулої невваженої не лише зовнішньої, але й внутрішньої антикорупційної політики в країні.

У цілому, сучасні загрози спрямовані проти всієї системи національних інтересів країни, а їх негативний, руйнуючий вплив охоплює практично всі сфери суспільного життя. Головні з них на сьогодні та у передбачуваній перспективі мають, переважно внутрішній характер і зосереджені у політичній, економічній, енергетичній, соціальній, екологічній, інформаційній, правовій та духовній сферах. Крім того, Україна має низку зовнішньополітичних проблем. Зокрема, спостерігається економічна залежність від низки міжнародних фінансових кіл; економічна залежність від іноземних країн, потенційно небезпечних своїми експансіоністськими зазіханнями; спостерігається незавершеність вирішення питання стосовно євроінтеграції та інтеграції до систем колективної безпеки; наявні потенційні територіальні претензії з боку деяких сусідніх країн, можливість перетворення України на «буферну» зону; поширення з-за кордону ідеологічно-пропагандистських матері-

алів антидержавного спрямування тощо. Існують проблеми, пов'язані також із невірешеністю міжнародно-правового оформлення кодонів і розподілом союзної спадщини. Значна частина викликів та небезпеки для цілісності й суверенітету нашої країни лежать у площині масштабних глобалізаційних та геополітичних процесів.

Саме зовнішнє втручання у справи держав із боку транснаціональних корпорацій є сьогодні однією з найсерйозніших корупційних загроз. Загалом витрати держави від проявів корупції можуть бути поділені на три великі групи: економічні, неекономічні та комерційні.

Неекономічні втрати складаються з: 1) підризу демократії, порушень прав звичайних людей і підприємців, які займаються малим бізнесом; 2) заподіяння шкоди навколишньому середовищу; 3) затримки економічного розвитку; 4) спотворення моральних засад суспільства; 5) зневаги до закону; 6) поєднання зі злочинною інтернаціональною діяльністю, зокрема наркоторгівлею, організованою злочинністю і відмиванням грошей.

Економічні втрати складаються зі: 1) зниження кількості інвестицій і затримки економічного зростання на тривалий час; 2) скорочення ефективності надання допомоги через ускладнення роботи відповідних фондів; 3) втрати податкових надходжень, що призводить до несприятливих бюджетних наслідків; 4) низької якості рівня інфраструктури і суспільних послуг; 5) спотворення складу урядових витрат; 6) несправедливого розподілу ресурсів і підризу принципу змагальності на ринку; 7) матеріальних втрат для споживачів і платників податків, розвитку загрози втрати їхньої довіри; 8) зменшення показників кредитоспроможності країни-позичальника; 9) зменшення об'ємів торгівлі з іншими країнами і зниження економічного зростання.

Комерційні втрати для компаній інших країн через високий рівень корупції такі: 1) підприємці переносять високі ризики на покупців і збільшують витрати на ведення торгівлі; 2) міжнародне хабарництво призводить до втрат експорту на десятки мільярдів доларів для тих, хто працює на ринку за допомогою законів і прагне чесно виграти справедливе змагання контрактів; 3) неzdатність бізнес-структур діяти в прозорому, чесному і передбаченому оточенні; 4) корупція шкодить постачальникам і експортерам та перешкоджає міжнародній торгівлі.

З урахуванням ступеня конкуренції на ринках, особливостей політичного режиму та ступеня розвитку соціальних інститутів зарубіжні фахівці виділяють 4 типи (синдроми) корупції у державі: 1) ринки впливів; 2) елітні картелі; 3) олігархія та клани; 4) високопоставлені магнати.

З точки зору продукування зовнішніх корупційних загроз найбільшу небезпеку являє найвищий тип корупції — ринки впливів. Ринки

впливів (корупція зрілих держав) виникають, коли створюються ринки легальної та відкритої купівлі впливу (у вигляді механізмів фінансування політичних партій та лобіювання) на політиків та держслужбовців, пов'язаних із прийняттям чи виконанням певних рішень без цілей отримання політичного домінування. За умов досягнення певного рівня розвитку у своїй державі суб'єкти впливу набувають можливості реалізації (в тому числі через корупційний інструментарій) своїх, як правило комерційних, інтересів в інших державах.

Неменшу небезпеку становить зовнішній корупційний вплив міжнародної (транснаціональної) злочинності. Глобальні мережі міжнародного наркобізнесу, порнобізнесу, торгівлі зброєю та інших видів злочинного бізнесу сьогодні структуровані в глобальні ринки грошей, товарів і послуг та використовують весь доступний арсенал заходів щодо розвитку, збереження та відновлення кримінального бізнесу, застосовуючи переважно «цивілізовані» несилкові методи впливу, перш за все корупцію. Надприбутки від злочинного бізнесу дозволяють злочинним співтовариствам використовувати кошти для лобіювання необхідних політичних рішень в тій чи іншій країні, лобіювання необхідних кадрових рішень, просуваючи «своїх людей» до владних структур, а також залучати до злочинної діяльності представників правоохоронних органів. Міжнародна (транснаціональна) злочинність, як правило, не обмежується втягуванням в орбіту своїх інтересів окремих представників органів влади, а має тенденцію до безпосереднього проникнення криміналітету у владні структури, формування сталих зв'язків між злочинними співтовариствами та державним апаратом.

Поряд із зазначеними зовнішніми корупційними загрозами останнім часом все більшої актуальності набуває проблема зовнішнього корупційного впливу державного рівня.

Основними цілями іноземного втручання з використанням корупційної складової та його впливу на стан національної безпеки України є:

- розгойдування вертикалі влади в Україні, розбалансування політичної складової національної безпеки, що в кінцевому підсумку призводить до політичної залежності від іноземної держави;
- підрив національної економіки з метою використання втрачених Україною позицій на світовому ринку на потреби власної економіки;
- послаблення позицій України на міжнародній арені, блокування міжнародних ініціатив і, як наслідок, міжнародна ізоляція держави.

Окремо слід відзначити корупційний вплив (як прямий зовнішній вплив, так і завуальований, що здійснюється через внутрішніх агентів) на військову безпеку держави.

В умовах реформування військової організації реально відчувається зростання підвищеної уваги злочинних угруповань до збройних

сил України. В першу чергу, їх цікавлять значні фінансові кошти, що обертаються в цій системі, військове майно, нерухомість. Посилюється інтерес до військ, що беруть участь у миротворчих операціях за кордоном, з боку міжнародних злочинних співтовариств, що спеціалізуються у сфері наркобізнесу, незаконного обороту зброї. Підвищується інтерес до Збройних Сил з боку міжнародних і транснаціональних злочинних об'єднань як через бажання придбати зброю та військове обладнання, так і через поширення свого впливу в цій сфері. Відповідні цілі злочинних об'єднань досягаються через сприяння корумпованих посадовців Збройних Сил.

Особливе занепокоєння в умовах геополітичної нестабільності та відвертої агресії з боку інших держав викликає зовнішня корупційна загроза у сфері охорони державного кордону.

Сьогодні охорона державного кордону здійснюється в умовах постійного впливу низки внутрішніх та зовнішніх факторів середовища, в якому знаходиться прикордонне відомство. Зовнішні фактори: а) незавершеність договірно-правового оформлення кордону з Білоруссю та Росією, центральної ділянки кордону з Молдовою, розмежування виключних (морських) економічних зон із Румунією та Росією; б) неврегульованість придністровського конфлікту; прогнозована активність транскордонних (транснаціональних) злочинних груп щодо трафіка наркотиків та інших предметів контрабанди, незаконної міграції тощо. Внутрішні фактори: а) неврегульованість (у т. ч. правова) низки питань у сфері управління міграцією, протидії контрабанді тощо; б) недостатність ресурсів для облаштування кордону, розбудови пунктів пропуску через кордон, оновлення корабельного та катерного складу Морської охорони, прикордонної авіації; в) потреба в суттєвих реформах для досягнення амбітних цілей щодо інтеграції України до Європейського Союзу тощо. За умови впливу зазначених факторів зовнішні прояви корупційних ризиків у сфері охорони державного кордону набувають особливої актуальності та небезпеки.

У цілому, небезпека зовнішніх корупційних загроз безпеці держави полягає в тому, що вони через збільшення частки тіньової економіки та тіньового капіталу відповідно, посилення тиску на національну валюту і дестабілізацію національної економіки, руйнування ринкових механізмів та економічної системи держави, зниження рівня її конкурентоспроможності, скорочення зовнішніх інвестицій, нецільове використання та розкрадання бюджетних коштів можуть призвести до економічного занепаду, а також прямо вплинути на політичну стабільність та обороноздатність держави.

Одержано 29.02.2016

УДК 343.85:343.35

Батраченко Олег Вікторович,

здобувач кафедри адміністративного, господарського права та фінансово-економічної безпеки Сумського державного університету, Суми, Україна

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПУБЛІЧНОЇ БЕЗПЕКИ І ПОРЯДКУ У СИСТЕМІ ЗАСОБІВ ПРОФІЛАКТИКИ КОРУПЦІЙНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ

Адміністративно-правове забезпечення публічної безпеки і порядку здійснюється Національною поліцією України за допомогою спеціальних засобів, які, об'єднуючись у певні групи, утворюють окремі види діяльності щодо гарантування публічної безпеки і порядку. При цьому слід зазначити, що на різних рівнях Національною поліцією України можуть застосовуватися відмінні види забезпечення.

Так, аналіз національного законодавства в досліджуваній сфері [1; 2; 3; 4; 5] дозволяє виділити наступні види адміністративно-правового забезпечення Національною поліцією України публічної безпеки і порядку:

- 1) участь у формуванні державної політики у сфері забезпечення публічної безпеки і порядку;
- 2) превентивна діяльність — попередження (профілактика) вчинення правопорушень, що посягають на публічну безпеку і порядок;
- 3) виявлення, припинення, розкриття та розгляд адміністративних правопорушень, що посягають на публічну безпеку і порядок, а також застосування, у визначених КУпАП випадках, адміністративних стягнень;
- 4) здійснення охоронної діяльності;
- 5) контрольна діяльність за дотриманням громадянами, іншими фізичними та юридичними особами публічної безпеки та порядку в межах та в порядку, встановленому законодавством.

Участь у формуванні державної політики у сфері забезпечення публічної безпеки і порядку покладається на Міністерство внутрішніх справ України і здійснюється на загальнодержавному рівні. При цьому мають враховуватися положення загальнодержавних концепцій, програм у сфері публічної безпеки та порядку. На регіональному рівні програми забезпечення публічної безпеки та порядку розробляються, як правило, органами виконавчої влади та місцевого самоврядування обласного рівня (обласними державними адміністраціями та обласними радами).

Правовою основою превентивної діяльності Національної поліції України є Закон України «Про Національну поліцію» (ст. 23), а також КУпАП (ст. 6). Зокрема, згідно зі ст. 6 КУпАП органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування, громадські організації, трудові колективи розробляють і здійснюють заходи, спрямовані на запобігання адміністративним правопорушенням, виявлення й усунення причин та умов, які сприяють їх вчиненню, на виховання громадян у дусі високої свідомості і дисципліни, суворого дотримання законів України [1].

Самостійним видом адміністративного забезпечення публічної безпеки і порядку Національною поліцією є виявлення, припинення, розкриття та розгляд адміністративних правопорушень, що посягають на публічну безпеку і порядок, а також застосування, у встановлених КУпАП випадках, адміністративних стягнень. Ця діяльність здійснюється, як правило, на місцевому (безпосередньому) рівні. Національна поліція є суб'єктом провадження справ про адміністративні правопорушення, перелік яких міститься у ст. 222 КУпАП. До речі, серед них значна кількість справ стосується правопорушень, що посягають на публічну безпеку і порядок.

Ще одним видом адміністративно-правового забезпечення Національною поліцією України публічної безпеки і порядку в державі є охоронна діяльність відповідно до Закону України «Про охоронну діяльність» [6]. У структурі Національної поліції для виконання безпосередньо охоронних функцій утворюється поліція охорони.

Контрольна діяльність за дотриманням громадянами, іншими фізичними та юридичними особами публічної безпеки та порядку в межах та в порядку, визначеному законодавством, здійснюється Національною поліцією України на регіональному та місцевому рівнях. У цій сфері вона виконує такі функції: контроль за дотриманням вимог законів та інших нормативно-правових актів щодо опіки над дітьми-сиротами та дітьми, позбавленими батьківського піклування; контроль за дотриманням фізичними та юридичними особами спеціальних правил та порядку зберігання і використання зброї, спеціальних засобів індивідуального захисту та активної оборони, боєприпасів, вибухових речовин і матеріалів, інших предметів; контроль у межах своєї компетенції, встановленої законом, за дотриманням вимог режиму радіаційної безпеки у спеціально визначеній зоні радіоактивного забруднення [3].

За результатами проведеного дослідження необхідно зауважити, що нормативно-правове регулювання діяльності поліції потребує певного удосконалення. Зокрема, у Законі України «Про Національну поліцію» необхідно уточнити способи та шляхи виконання функцій у сфері забезпечення публічної безпеки і порядку.

Список використаних джерел

1. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 р. № 8073-X // Відомості Верховної Ради Української РСР. — 1984. — Додаток до № 51. — Ст. 1122.
2. Про основи національної безпеки України : Закон України від 19.06.2003 р. № 964-IV // Відомості Верховної Ради України. — 2003. — № 39. — Ст. 351.
3. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII // Відомості Верховної Ради України. — 2015. — № 40–41. — Ст. 379.
4. Про затвердження Положення про Національну поліцію : постанова Кабінету Міністрів України від 28.10.2015 р. № 877 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.kmu.gov.ua/control/ru/cardnpd?docid=248607704>.
5. Про затвердження Положення про патрульну службу Міністерства внутрішніх справ : наказ Міністерства внутрішніх справ України від 02.06.2015 р. № 796 // Офіційний вісник України. — 2015. — № 54. — Ст. 1767.
6. Проохоронну діяльність: Закон України від 22.03.2012 р. № 4616-VI // Відомості Верховної Ради України. — 2013. — № 2. — Ст. 8.

Одержано 29.02.2016

УДК [343.9:343.352](477)

Бурак Марія Василівна,

кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник наукової лабораторії з проблем кримінальної поліції навчально-наукового інституту № 1 Національної академії внутрішніх справ, Київ, Україна

КОРУПЦІЯ ЯК ПРОЯВ ОРГАНІЗОВАНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ В УКРАЇНІ

Стаття 7 Закону України «Про основи національної безпеки України» визначає, що на сучасному етапі основними реальними та потенційними загрозами національній безпеці України, стабільності в суспільстві, серед інших, є поширення корупції в органах державної влади, зрощення бізнесу і політики, організованої злочинної діяльності [1, с. 1].

Проникнення організованої злочинності у владу спричиняє загрозу утворення олігархічних кланів, що, у свою чергу, призводить до закономірної і стійкої тенденції відходу від демократичного та переходу до ієрархічного устрою, виділення особливого прошарку, що концентрує у своїх руках владу та управління і є потужним імпульсом для тотального їх корумпування.

Корупція як соціальне явище має безліч аспектів, зокрема економічний. У спеціальній літературі містяться пропозиції взагалі розглядати корупцію з точки зору як незаконний вид діяльності, пов'язаної з використанням службового статусу для отримання прибутків. Службові особи держави в умовах ринку звільнилися не лише від суспільного, партійного, а й від державного контролю, їх казнокрадство стало основою і перспективною статтею доходів на тимчасових і нестійких державних посадах [2, с. 83].

При цьому слід мати на увазі, що корупція органічно пов'язана з організованою злочинністю: вони переплітаються між собою, живлять одна одну, сприяють взаємному розвитку. Наявність корумпованих зв'язків для організованих злочинних формувань і зв'язок корумпованих чиновників з такими формуваннями — це оптимальна, з огляду на досягнення злочинного результату і безпеки функціонування, схема існування двох зазначених явищ.

Так, Л. І. Аркуша підкреслює, що використання корумпованих зв'язків є обов'язковим елементом у діяльності організованих злочинних формувань, що спеціалізуються на вчиненні злочинів у сфері

економіки [3, с. 120]. Корумповані державні чиновники, високопосадовці у правоохоронних органах, судових установах та керівники організованих злочинних формувань, об'єднуючи свої зусилля, отримують можливість сконцентрувати у своїх руках, як усередині країни, так і за її межами, величезні суми «тіньових» активів, що в декілька разів перевищують бюджет країни, які здатні в будь-який момент негативно вплинути на економічну та політичну стабільність у державі. За рахунок таких коштів організована економічна злочинність має великі можливості впливати на рівень легітимності управління державою, а також блокувати будь-які рішення через розповсюджену мережу довірених людей у вищих ешелонах влади.

Корупція — явище властиве для будь-якої держави, незалежно від соціально-економічної формації та форми правління. Особливої актуальності проблема корупції й боротьби з нею набуває під час здійснення реформ, що супроводжуються звичайно високою соціальною напруженістю й економічною нестабільністю. Тому особливо високий рівень корупції у країнах з вираженими кризовими явищами в економіці, що характерно й для сучасної України. У зв'язку з цим, як зазначає О. Ф. Долженков, корупція як невід'ємна складова інфраструктури організованої злочинності виявляється, насамперед, у сфері економіки, охоплює різноманітні вияви службових зловживань, за яких службові особи використовують свої владні й інші повноваження з корисливої та іншої особистої зацікавленості [4, с. 106].

Враховуючи, що організована економічна злочинність і корупція залишаються загрозою національній безпеці України, ця тема завжди була актуальною як у наукових колах, так і на державному рівні.

Тож закономірно, що сьогодні як ніколи громадськість турбує питання дієздатності державних інституцій у сфері боротьби з корупцією та організованою економічною злочинністю. Поза сумнівом, дієздатність держави у цій сфері є критично низькою. Адже щоб подолати корупцію, ми, насамперед, повинні жорстко поставити під реальний контроль самі ешелони влади. А для цього сьогодні вкрай необхідними є цілеспрямовані дії, засновані на погодженості політичних та економічних суспільних інтересів.

Список використаних джерел:

1. Про основи національної безпеки України : Закон України від 19.06.2003 р. № 964-IV [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/964-15>.

2. Лунеев В. В. Коррупция: ученная и фактическая / В. В. Лунеев // Государство и право. — 1996. — № 8. — С. 83–84.
3. Аркуша Л. Коррупция — элемент организованной преступной деятельности / Л. Аркуша // Юридический вестник. — 2000. — № 2. — С. 118–121.
4. Долженков О. Ф. Корупція як чинник організованої злочинності / О. Ф. Долженков // Корупція: регіональні та галузеві тенденції : зб. наук. ст. / за ред. М. П. Орзіха, В. М. Дрьоміна. — Одеса, 2003. — С. 102–107.

Одержано 24.02.2016

УДК 343.9:343.35

Головко Олександр Миколайович,

перший проректор Харківського національного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор, Харків, Україна

ЗАГАЛЬНОСОЦІАЛЬНИЙ ВЕКТОР ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ: ВІД БЮРОКРАТІЇ ДО ЛІБЕРАЛЬНОЇ ДОМІНАНТИ

Не потребує додаткової аргументації теза про те, що корупція на сьогоднішній день в Україні стоїть в одному ряду з найбільшими загрозами національній безпеці. Проте, на відміну від зовнішніх джерел останніх, корупційні правопорушення є, на жаль, одними з базових внутрішніх елементів всієї соціальної конструкції. І було б великою помилкою вважати, що ці елементи належать лише до її публічного сегмента. Ця проблема більш глибока і сягає своїм корінням індивідуально-психологічних і трансперсональних складових колективних практик. Іншими словами, корупція є інструментальним соціально-психологічним феноменом, наслідки відтворення якого поширюються далеко за межі функціональності органів публічного адміністрування. Маємо констатувати інклюзивність корупції до механізму криміногенної самодетермінації найбільш широкого спектра дії. Цей механізм опосередковується недоліками правосвідомості, комплексами сваволі та правових ілюзій. Останнє, як видається, є найбільш небезпечним та свідчить про несприйняття як особистих імперативів правових приписів, про відсутність і на рівні інтенцій, і на рівні раціональної діяльності відчуття (як потреби, психологічного запиту) розуміння необхідності в існуванні упорядкованої та гарантованої правом міри відповідальної свободи. У цьому вбачається коріння зла, іменованого корупцією.

Цілком зрозуміло, що при зміні формату (передусім, за критерієм суб'єктивного змісту та форми) правової діяльності треба виходити з утвердження особистісних резонансних аспектів участі соціального актора у відносинах з державою, муніципалітетом. А це, у свою чергу, справа зміни парадигми соціального управління, філософії владарювання в цілому. У цьому сенсі слід усвідомлювати, що реформістський рух подібного масштабу має бути комплексним, передбачати не лише суто адміністративістські чи соціально-філософські концепти державно-правових інновацій, а передусім економічні, навіть ширше — політекономічні. Таким чином, йдеться про те, що для кримінологічної науки

у справі протидії злочинності в цілому та корупції зокрема, вже стало традиційним реальне забезпечення пріоритету загальносоціального над юрисдикційним. Загальносоціальна превенція, не маючи усталеного тлумачення свого змістовного компонента, потребує, вочевидь, не стільки наукової ревізії, скільки чіткого окреслення спочатку напрямів (цілей), а далі стратегії і тактики розгортання широкоформатного наступу на комплекс соціальних протиріч та їх чинників, що найбільшою мірою стосуються процесів криміналізації суспільства.

При формуванні загальносоціального вектора протидії корупції, виходячи з принципів історизму й системності, треба враховувати декілька важливих моментів. По-перше, це транзитивізм суспільного устрою, його нестійкість, соціально-психологічна гетерогенність (конфлікт патерналізму, етатизму та свободи й людиноцентризму), аномійність тощо. По-друге, досі міцні позиції механізмів так званої «керованої демократії», а звідси й залежність всієї соціодинаміки від кримінально-бюрократичного чиннику, неефективних, екстенсивних моделей державного управління. По-третє, олігархізація політичних відносин, що має своїм наслідком комерціалізацію значної частини державної політики. По-четверте, нерозвиненість інститутів корпоративної власності, відсутність державної підтримки інноваційних напрямів економічного розвитку, захисту й стимулювання розвитку інтелектуального капіталу. По-п'яте, відстороненість держави від ідеологічно-просвітницької роботи. У своєму комплексі ці обставини дають достатньо наочну картину найбільш проблемних зон обструкції інтенсивного економічного прогресу, зниження конфліктності суспільного поступу. І саме на них, у першу чергу, має бути націлений деструктивний державно-управлінський вплив.

Враховуючи викладені зауваження, загальносоціальний вектор протидії корупції можливо визначити через такі компоненти.

1. Утвердження в освітньому процесі, програмних документах, правореалізаційній практиці ліберально-гуманістичної філософії організації співіснування українського народу. Це передбачає початок реального впровадження у життя: а) людиноорієнтованої концепції функціонування публічної адміністрації; б) формування вільної та відповідальної особистості — активного учасника політичних процесів й ініціативної економічної діяльності з одночасним закріпленням концептуальної єдності особистісного зростання та державного розвитку.

2. Перехід від моделі «керованої демократії» до консолідованої демократії ліберального типу. У практичному зрізі це має відобразитися в: а) розриві зв'язків між успішністю бізнес-проекту та наявністю «патрона» в органах державної влади; б) відмові від адміністративного

ринку на користь ліберально-соціалізованого; в) ліквідації командно-політичного принципу формування центральних та місцевих органів виконавчої влади; г) підвищенні політичної активності на місцевому рівні. Логіка розвитку демократії передбачає рух від регіону до центру, а не навпаки; д) стимуляції ліберальної свідомості — ментальності вільної від публічного тиску, але відповідальної, ініціативної особистості. У цьому аспекті дуже важливо усвідомити сутність людиноорієнтованої концепції владарювання, що частіш за все зводиться до пріоритету розкриття людиною свого творчого, конструктивного потенціалу.

3. Розвиток корпоративних відносин у напрямі деперсоніфікації власності, забезпечення реального доступу акціонерів до фінансових результатів діяльності компаній. Без модернізації інституту корпоративно-приватної власності — базису цивілізованого бізнесу — немислиме його соціальне переорієнтування.

4. Зниження політичного впливу фінансово-промислових груп на органи державної влади, що є основним фактором політичної корупції та зрощення бізнес-структур із владою, викривляє її діяльність, дистанціює її від загальносоціальної платформи.

5. Державне стимулювання концентрації капіталу. На перший погляд цей напрям суперечить попередньому. Проте більш детальний аналіз це спростовує та виявляє, що укрупнення бізнесу є одним із необхідних кроків на шляху до реанімації спочатку індустріальної моделі економіки (реіндустріалізація — об'єктивно закономірна, а тому обов'язкова для нашої держави фаза економічного зростання), а через неї транзитом до постіндустріальної. Лише у взаємодії з великими економічними гравцями малий бізнес здатен прогресувати.

6. Активізація політики підтримання малого підприємництва. Шляхів та рекомендацій з цього приводу велика кількість. Наважимося привнести до них власне бачення окремої комбінації корупційно-превентивного характеру. Вважаємо, що позитивним кроком у цьому напрямі могло б стати надання членам сімей осіб, які є декларантами відповідно до ст. 3 Закону України «Про засади запобігання корупції» (перш за все, працівників правоохоронних органів), пільг у сфері оподаткування підприємницької діяльності. Переконані, що це сприятиме: а) інтенсифікації ділової, підприємницької активності населення, зниженню рівня безробіття; б) зростанню надходжень до державного бюджету за рахунок детінізації економіки, збільшення кількості зареєстрованих суб'єктів підприємницької діяльності; в) підвищенню якості конкурсного відбору на державну службу при збереженні умовно невеликого грошового її забезпечення; г) підвищенню мотивації особи до збереження служби та просування по ній. Соціальна вага ризику припинення

служби зростає, а отже, підсилюється мотивації державних службовців, працівників правоохоронних органів.

7. Стимулювання розвитку інноваційного підприємництва, передусім венчурного типу, як невід'ємної ознаки постіндустріального суспільства, в якому людський капітал, інтелектуальна складова економічного потенціалу міцно утвердилися серед пріоритетів державного управління.

Таким чином, основна мета загальносоціального вектору протидії корупції цілком кореспондує загальнонаціональним інтересам у формуванні потужного середнього класу — фінансово та політично незалежного прошарку населення. Досягнення цієї мети в нашій державі можливе лише за умови успішної реалізації повноцінного вітчизняного ліберального проекту.

Одержано 29.02.2016

УДК 343.1:[343.85:343.35]

Голубов Артем Євгенович,

заступник декана факультету № 1 Харківського національного університету внутрішніх справ з навчально-методичної роботи, кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник, Харків, Україна

ФУНКЦІОНАЛЬНИЙ ПРИНЦИП ОРГАНІЗАЦІЇ СИСТЕМИ КРИМІНАЛЬНОЇ ЮСТИЦІЇ ЯК ЧИННИК ЕФЕКТИВНОСТІ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ

Протидія та запобігання корупції — одному з найбільш небезпечних явищ, яке загрожує стабільному розвитку нашої країни, — повинні здійснюватися як з боку державної влади, так і з боку всього суспільства. Тільки за умови неприйняття корупційних проявів як на побутовому, так і на політичному рівнях, є можливість істотно зменшити її прояви, забезпечити усунення тих негативних наслідків, які корупція несе для особи, суспільства, держави. Серед суб'єктів, які беруть участь у діяльності з протидії та запобіганню корупції, слід виділити тих, хто з огляду на свій статус зобов'язаний вживати заходів, спрямованих на боротьбу із цим явищем. До них віднесемо органи й установи системи кримінальної юстиції. У доповіді розглянемо питання реалізації функціонального принципу організації цієї системи як чинника, що сприяє ефективності досягнення її органами та установами цілей і завдань протидії та запобігання корупції.

Досліджуючи основне питання доповіді, зазначимо, що в Концепції реформування кримінальної юстиції України до системи кримінальної юстиції включені: органи та установи, які розглядають кримінальні справи; інститут державних обвинувачів (прокуратура); органи, наділені повноваженнями проводити досудове розслідування; органи та установи виконання кримінальних покарань; адвокатура. Всі вони, окрім адвокатури, є державними органами й установами. Тобто на цей час система кримінальної юстиції в Україні являє собою майже цілком державний інститут, який є частиною державного механізму. Наведене дає можливість застосувати щодо цієї системи, при встановленні її оптимальної структури та визначенні функцій її складових, тих принципів, на ґрунті яких здійснюється державне управління.

Одним із таких спеціальних принципів державного управління виступає функціональний принцип. Сутність останнього реалізується через покладання державою на спеціально створений орган повноважень, згідно

з якими цей орган здійснює вплив на об'єкт управління поза його відомчої належності чи територіального розташування, з метою забезпечення реалізації конкретної функції держави (державного управління). Зазначено, що при такому способі організації управління передбачається, що кожний орган управління (або виконавець) спеціалізується на виконанні окремих функцій управління (управлінської діяльності), де функціональна спеціалізація значно підвищує ефективність діяльності органу державної влади [1, с. 199; 2, с. 249]. Тому є підстави розглянути питання реалізації функціонального принципу при організації системи кримінальної юстиції як чинника ефективності запобігання та протидії корупції з боку її органів.

При цьому слід врахувати, що основними напрямками реалізації державної політики у сфері протидії та запобігання корупції з боку системи кримінальної юстиції, враховуючи їх призначення, слід вважати: профілактику (попередження) та запобігання корупційним правопорушенням; виявлення корупційних правопорушень, їх припинення, розслідування і розкриття; застосування санкцій до осіб, винних у вчиненні корупційних правопорушень, та відновлення порушених в наслідок їх вчинення прав і свобод особи, інтересів суспільства та держави. Кожний із цих напрямів виступає окремою складовою реалізації загальнодержавної функції боротьби зі злочинністю, зокрема такої її складової, як корупція, де кожний із напрямів, з огляду на дії функціонального принципу, повинен реалізовуватися відповідним органом (органами) системи кримінальної юстиції.

Зазначимо, що, на думку автора, напрям, пов'язаний із профілактикою (попередженням) та запобіганням корупційним правопорушенням, є загальним. Тому в межах наданих повноважень та враховуючи правоохоронний статус складових системи кримінальної юстиції він повинен виконуватися всіма цими органами як щодо конкретних осіб (наприклад, перелік яких наведено у ст. 3 Закону України «Про запобігання корупції»), так і на загальноорганізаційному рівні в середині цих органів та взагалі в аспекті виявлення причин й умов виникнення корупції у сферах компетенції цих органів та в суміжних сферах.

Щодо інших напрямів наведемо власне бачення їх реалізації органами системи кримінальної юстиції, враховуючи їх призначення та дії функціонального принципу державного управління. Відзначимо, що з часу прийняття Концепції реформування кримінальної юстиції України (2008 р.) у суспільно-політичному, правовому та економічному житті держави відбулися істотні зміни. Доцільно переглянути підходи до визначення кола органів, які входять до складу системи кримінальної юстиції, та їх функцій, про що також свідчать праці науковців [3; 4]. Окремі пропозиції з цього приводу відобразимо у наведеному нижче аналізі.

Так, реалізація напрямів виявлення корупційних правопорушень та їх припинення повинна покладатися на ті органи та підрозділи, які наділені для цього відповідним повноваженнями і здатні їх реалізовувати за допомогою гласних та негласних заходів. Зокрема, це підрозділи, які вказані у ст. 5 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», а також органи досудового розслідування, вказані у ст. 38 КПК України. Окремо зазначимо, що в чинному Законі України «Про запобігання корупції» серед спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції чомусь не вказана Служба безпеки України, хоча за характером діяльності та колом завдань (ст. 2 Закону України «Про Службу безпеки України») цей орган повинен бути віднесений до таких суб'єктів. З іншого боку, щодо віднесення органів прокуратури до суб'єктів, які реалізують напрями виявлення та припинення корупційних правопорушень, то, враховуючи їх завдання і повноваження, передбачені ст. 121 Конституції України та профільним законом, це може мати місце лише у випадку виявлення корупційного правопорушення під час досудового розслідування чи судового розгляду.

Щодо розслідування і розкриття корупційних правопорушень, то оскільки ця діяльність врегульована КПК України, то і реалізація цих напрямів можлива лише тими з органів досліджуваної системи, які є суб'єктами кримінальної процесуальної діяльності (органи прокуратури, органи досудового розслідування та, у визначених законом випадках при досудовому розслідуванні кримінальних проступків, інші підрозділи органів Національної поліції, органів безпеки, органів, що здійснюють контроль за дотриманням податкового законодавства). З приводу участі оперативних служб у розслідуванні та розкритті корупційних правопорушень, то їх дії здійснюються в межах реалізації слідчим, прокурором права доручати проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій відповідним оперативним підрозділам (пп. 5 ч. 2 ст. 36, пп. 3 ч. 2 ст. 40 КПК України). Покладання на органи прокуратури функції підтримання державного обвинувачення в суді (п. 1 ст. 121 Конституції України), з урахуванням дії досліджуваного нами функціонального принципу, передбачає виключення органів досудового розслідування з кола суб'єктів, віднесених до сторони обвинувачення. Такий крок дасть можливість реально забезпечити виконання слідчими функції розслідування і розкриття корупційних правопорушень на ґрунті всебічного, повного і неупередженого дослідження обставин кримінального провадження.

З приводу таких напрямів, як застосування санкцій до осіб, винних у вчиненні корупційних правопорушень, та відновлення порушених внаслідок їх вчинення прав і свобод особи, інтересів суспільства та держави, то перший напрям реалізують виключно суди (ст. 2 Закону Укра-

їни «Про судоустрій і статус суддів»), а реалізація другого є виключно обов'язком органів прокуратури (п. 2 ст. 121 Конституції України). Інші органи системи кримінальної юстиції до виконання цих функцій відношення не мають, або лише забезпечують підтримку їх виконання.

Щодо органів та установ, віднесених до сфери управління Державної кримінально-виконавчої служби України, то вони виконують на підставі, в межах повноважень й у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України, функції виявлення та попередження корупційних правопорушень, а також функцію забезпечення реалізації іншим суб'єктами (наприклад, органами досудового розслідування, судом) їх функцій.

Отже, підсумовуючи наведене у доповіді, зазначимо, що:

- організаційна структура системи кримінальної юстиції, у тому числі у сфері боротьби із корупцією, потребує оптимізації;
- система кримінальної юстиції в частині складу її органів та установ, їх завдань і функцій повинна бути організована з урахуванням функціонального принципу державного управління, який виступає чинником ефективності діяльності із запобігання та протидії корупції;
- мета реалізації цього принципу — створення оптимальної та збалансованої системи органів запобігання і протидії корупції, забезпечення своєчасного виявлення її проявів, швидкого та повного розслідування корупційних діянь та законне і справедливе покарання винних осіб, а також запобігання вчиненню нових корупційних правопорушень.

Список використаних джерел

1. Малиновський В. Я. Державне управління : навчальний посібник / В. Я. Малиновський. — Луцьк : Вежа, 2000. — 558 с.
2. Державне управління : навч. посіб. / А. Ф. Мельник, О. Ю. Оболенський, А. Ю. Васіна, Л. Ю. Гордієнко ; за ред. А. Ф. Мельник. — Київ : Знання-Прес, 2003. — 343 с.
3. Цимбал Т. Я. Кримінальна юстиції: визначення поняття, її органи, що становлять її систему / Т. Я. Цимбал, Я. О. База // Порівняльне аналітичне право. — 2014. — № 7. — С. 168-171.
4. Топчий Н. В. Органи кримінальної юстиції у механізмі правоохоронної діяльності : дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук. : спец. 12.00.10 «Судоустрій; прокуратура та адвокатура» / Н. В. Топчий. — Київ, 2015. — 203 с.

Одержано 28.02.2016

УДК 343.163:343.35

Гринюк Володимир Олексійович,

кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри правосуддя Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Київ, Україна

СУТНІСТЬ ФУНКЦІЇ ОБВИНУВАННЯ У КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕННЯХ ЩОДО КОРУПЦІЙНИХ ЗЛОЧИНІВ

Ст. 129 Конституції України регламентує засаду змагальності сторін у судочинстві та свободи в наданні ними суду своїх доказів і у доведенні перед судом їх переконливості [1], що обумовлює її особливу роль у кримінальному процесі.

Згідно з ч. 1 ст. 22 КПК України кримінальне провадження здійснюється на основі змагальності, що передбачає самостійне обстоювання стороною обвинувачення і стороною захисту їхніх правових позицій, прав, свобод і законних інтересів засобами, передбаченими КПК України [2]. Тобто КПК України чітко розмежовує функції обвинувачення та захисту. У п. 13 ч. 1 ст. 3 КПК встановлюється, що обвинувачення — це твердження про вчинення певною особою діяння, передбаченого законом України про кримінальну відповідальність, висунуте в порядку, встановленому КПК України. Вважаємо, що законодавець дещо розпливчато та надто загально визначає вказане поняття.

Вчені по-різному формулюють визначення функції обвинувачення. Наприклад, В. А. Сербулов під обвинуваченням розуміє здійснювану згідно з вимогами кримінального процесуального закону діяльність із формулювання і обґрунтування твердження про скоєння певною особою конкретного злочину (злочинів), спрямовану на встановлення винної у скоєнні злочину особи і за необхідності на забезпечення умов для покладення на неї кримінальної відповідальності або застосування заходів громадського впливу чи адміністративного стягнення [3, с. 14]. Дещо іншої позиції дотримується І. В. Рогатюк, визначаючи функцію обвинувачення як самостійну кримінальну процесуальну функцію, суть якої становить регламентоване законом спрямування діяльності суб'єктів обвинувачення (слідчого, прокурора, потерпілого, цивільного позивача, їх представників), що здійснюється шляхом формування та реалізації обвинувачення відносно конкретної особи, яка вчинила злочин, і полягає у формулюванні та пред'явленні обвинувачення, за-

стосуванні до особи заходів процесуального примусу, у тому числі запобіжних заходів, збиранні доказів винуватості цієї особи, і обґрунтуванні кримінальної відповідальності обвинуваченого перед судом [4, с. 9]. Вчений конкретизує суб'єктів, які здійснюють функцію обвинувачення. Однак здається, що наведені визначення мають низку недоліків, є дещо розмитими та непослідовними. На нашу думку, функцію обвинувачення слід визначати як кримінальну процесуальну діяльність уповноважених суб'єктів, що полягає у формуванні сукупності доказів для повідомлення особі про підозру у вчиненні кримінального правопорушення та складанні обвинувального акта, а також підтриманні державного обвинувачення під час судового розгляду справи.

Аналіз кримінального процесуального законодавства дозволяє зробити висновок про те, що сторону кримінального провадження з боку обвинувачення представляє слідчий, керівник органу досудового розслідування, прокурор, а також потерпілий, його представник та законний представник у випадках, передбачених КПК України.

Слід погодитися з Д. П. Письменним, який стверджує, що процесуальними формами обвинувачення є: повідомлення про підозру (ст. 276, 277 КПК України); обвинувальний акт слідчого та прокурора (ст. 291 КПК України); постановлення ухвали суду про призначення судового розгляду (ст. ст. 314, 316 КПК України); обвинувальна промова прокурора в судових дебатах (ст. 364 КПК України); апеляційна скарга прокурора (ст. 393 КПК України); касаційна скарга прокурора (ст. 425 КПК України); право прокурора подати заяву про перегляд судового рішення за нововиявленими обставинами (ст.ст. 460, 462 КПК України) [5, с. 356].

Відповідно до ч. 1 ст. 1 Закону України «Про запобігання корупції» [6] корупційне правопорушення — діяння, що містить ознаки корупції, вчинене особою, зазначеною у ч. 1 ст. 3 вказаного Закону, за яке встановлено кримінальну, дисциплінарну та/або цивільно-правову відповідальність.

Корупція — використання особою, зазначеною у ч. 1 ст. 3 Закону України «Про запобігання корупції», наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття такої вигоди чи прийняття обіцянки/пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб або відповідно обіцянка/пропозиція чи надання неправомірної вигоди особі, зазначеній у ч. 1 ст. 3 вказаного вище Закону, або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень чи пов'язаних із ними можливостей.

Згідно з приміткою до ст. 45 КК України [7] корупційними злочинами вважаються злочини, передбачені ст.ст. 191, 262, 308, 312, 313, 320,

357, 410, у випадку їх вчинення шляхом зловживання службовим становищем, а також злочини, передбачені ст.ст. 210, 354, 364, 364¹, 365², 368–369² КК України.

Враховуючи викладене, доходимо висновку, згідно з яким чітке розмежування функцій кримінального процесу покликане забезпечити виконання його завдань. Функція обвинувачення здійснюється уповноваженими суб'єктами на всіх стадіях кримінального провадження з метою об'єктивного та повного встановлення обставин вчинення кримінального правопорушення і притягнення всіх винних до відповідальності.

Від правильної кваліфікації вчиненого діяння, визначення підслідності відповідно до правил ст. 216 КПК України залежить ефективність боротьби із корупційними злочинами.

Список використаних джерел

1. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 р. // Відомості Верховної Ради України. — 1996. — № 30. — Ст. 141.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квітня 2012 року // Голос України від 19.05.2012. — № 90–91.
3. Сербулов В. А. Привлечение лица в качестве обвиняемого в советском уголовном процессе : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / В. А. Сербулов. — Киев, 1989. — 23 с.
4. Рогатюк І. В. Формування функції обвинувачення та її реалізація у кримінальному процесі : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / І. В. Рогатюк. — Київ, 2004. — 22 с.
5. Письменний Д. П. Функції обвинувачення та захисту за новим КПК України / Д. П. Письменний // Право і суспільство. — 2013. — № 6–2. — С. 353–358.
6. Про запобігання корупції : Закон України від 14 жовтня 2014 року // Відомості Верховної Ради України. — 2014. — № 49. — Ст. 2056.
7. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05 квітня 2001 року // Відомості Верховної Ради України. — 2001. — № 25–26. — Ст. 131.

Одержано 29.02.2016

УДК 343.35(477)

Гродецький Юрій Васильович,

кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри кримінального права № 1
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого,
Харків, Україна

НЕПРАВОМІРНА ВИГОДА ЯК ОЗНАКА ЗЛОЧИНІВ, ПЕРЕДБАЧЕНИХ СТАТТЕЮ 369³ КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ

Законом України «Про запобігання впливу корупційних правопорушень на результати офіційних спортивних змагань» від 3 листопада 2015 р. № 743-VIII КК України було доповнено новою статтею 369³ («Протиправний вплив на результати офіційних спортивних змагань»). Ця норма є новою для кримінального права України, у зв'язку з чим потребує дослідження. Перш за все, заслуговує на увагу відсутність визначення поняття неправомірної вигоди, яке використовується у даній статті у значенні предмета та мети злочинів.

Зміст неправомірної вигоди у КК різний і залежить від того, у якому злочині це поняття використовується. Так, у примітці до ст. 160 КК («Підкуп виборця, учасника референдуму») під неправомірною вигодою розуміють кошти чи інше майно, переваги, пільги, послуги або нематеріальні активи, вартість яких перевищує три відсотки розміру мінімальної заробітної плати, які пропонують, обіцяють, надають чи одержують без законних на те підстав. Вказівка на показник для розрахунку суми (більше трьох відсотків розміру мінімальної заробітної плати) свідчить про грошовий характер неправомірної вигоди у цьому злочині. Дещо інший підхід застосований у примітці до ст. 364¹ КК («Зловживання повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми»), де під неправомірною вигодою розуміють грошові кошти або інше майно, переваги, пільги, послуги, нематеріальні активи, будь-які інші вигоди нематеріального чи негрошового характеру, які пропонують, обіцяють, надають або одержують без законних на те підстав. Це визначення не містить показників для розрахунку сум. Більше того, у ньому передбачені й будь-які вигоди негрошового характеру.

Такий розширений підхід був впроваджений Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забез-

печення діяльності Національного антикорупційного бюро України та Національного агентства з питань запобігання корупції» від 12 лютого 2015 р. № 198-VIII, яким дефініція неправомірної вигоди у примітці до ст. 364¹ КК після слів «нематеріальні активи» була доповнена словами «будь-які інші вигоди нематеріального чи негрошового характеру». Цим же Законом були внесені подібні зміни і до примітки 2 до ст. 354 КК («Підкуп працівника підприємства, установи чи організації»), у результаті чого визначення неправомірної вигоди для цієї статті стало аналогічним визначенню у примітці до ст. 364¹ КК.

Положення примітки до ст. 364¹ КК, на перший погляд, мають переваги над іншими положеннями КК для того, щоб саме вони були використані для тлумачення неправомірної вигоди у ст. 369³ КК. Утім, це не так. Примітка до ст. 364¹ КК чітко визначає перелік статей КК, для яких вона призначена: 364, 364¹, 365², 368, 368³, 368⁴, 369, 369² та 370. Серед них ст. 369³ КК немає. Це означає, що використати таке розуміння неправомірної вигоди для ст. 369³ КК неможливо. Перелік статей у примітці до ст. 364¹ КК вичерпний, а відповідно до ч. 4 ст. 3 КК застосування закону про кримінальну відповідальність за аналогією заборонено. Така ж ситуація і з дефініціями неправомірної вигоди у примітці до ст. 160 КК та примітці 2 до ст. 354 КК — вони розраховані лише на ці статті. Існує ще примітка 1 до ст. 368 КК, де наводиться визначення неправомірної вигоди в значному, великому та особливо великому розмірах, але воно розкриває лише одну характеристику — розмір, залишаючи поза увагою самі ознаки неправомірної вигоди, тому що вони визначені у примітці до ст. 364¹ КК.

Таким чином, КК не містить загального визначення неправомірної вигоди, яке можна було б використовувати у всіх випадках, де дане поняття передбачено кримінально-правовими нормами. У зв'язку з цим для встановлення змісту неправомірної вигоди у ст. 369³ КК запозичити відповідні дефініції КК неможливо.

Інший підхід у пошуку змісту неправомірної вигоди у ст. 369³ КК пов'язаний з дослідженням положень законодавства, спрямованих на запобігання впливу на результати офіційних спортивних змагань корупційних правопорушень та порушень, пов'язаних із корупцією у сфері спорту. У першу чергу — це вказаний вище Закон України «Про запобігання впливу корупційних правопорушень на результати офіційних спортивних змагань», але він тлумачення неправомірної вигоди не передбачає. Однак у ч. 1 ст. 2 цього Закону зазначено, що відносини щодо запобігання впливу корупційних правопорушень на результати офіційних спортивних змагань регулюються цим Законом, законами України «Про запобігання корупції», «Про фізичну культуру і спорт», іншими

законами, міжнародними договорами України, іншими нормативно-правовими актами. У Законі України «Про фізичну культуру і спорт» від 24 грудня 1993 р. № 3808-XII немає жодної вказівки на неправомірну вигоду. Натомість, у Законі України «Про запобігання корупції» від 14 жовтня 2014 р. № 1700-VII у абз. 7 ч. 1 ст. 1 наведено таке визначення: «неправомірна вигода — грошові кошти або інше майно, переваги, пільги, послуги, нематеріальні активи, будь-які інші вигоди нематеріального чи негрошового характеру, які обіцяють, пропонують, надають або одержують без законних на те підстав». Нескладно помітити, що воно тотожне за ознаками з визначенням, передбаченим у примітці до ст. 364¹ КК.

При застосуванні вказаної дефініції неправомірної вигоди до ст. 369³ КК відразу виникає питання: як вона узгоджується з вимогою у ч. 3 ст. 369³ КК встановлювати розмір, що перевищує двадцять мінімальних заробітних плат? Зрозуміло, що вказівка на певний грошовий вимір неправомірної вигоди не відповідає такому її різновиду, як будь-які вигоди негрошового характеру. У зв'язку з цим можна зробити тільки один висновок — пропонується дефініція, що передбачена Законом України «Про запобігання корупції», для ч. 3 ст. 369³ КК не підходить. Може тоді її можна використати для ч. 1 ст. 369³ КК? Відповідь та ж сама — «ні». І ось чому.

Одна з особливостей ст. 369³ КК полягає у тому, що вона встановлює кримінальну відповідальність за два відносно самостійних злочини. Один із них передбачений у частині першій, другий — у частині третій цієї статті. Кожний з них містить вказівку на неправомірну вигоду. Проте у частині першій зазначеної статті це поняття не обмежено будь-яким розміром, а у частині третій неправомірна вигода обов'язкового повинна перевищувати двадцять мінімальних заробітних плат. Застосування визначення неправомірної вигоди, що передбачено Законом України «Про запобігання корупції», для ч. 1 ст. 369³ КК, на відміну від ч. 3 цієї статті, логічних перешкод несумісності немає. Однак чи можливо застосовувати різні підходи щодо тлумачення однієї й тієї ж ознаки, передбаченої хоча і різними частинами, але все ж таки однієї статті КК? Вважається, що це недоцільно. По-перше, це суперечило б принципам законодавчої техніки. По-друге, обидва злочини, що передбачені частинами 1 та 3 ст. 369³ КК, спрямовані на охорону тих самих суспільних відносин, внесені до КК одним Законом України «Про запобігання впливу корупційних правопорушень на результати офіційних спортивних змагань», що свідчить про їх однорідність. У зв'язку з цим ці злочини належать до єдиного комплексу правових норм, спрямованих на запобігання впливу на результати офіційних спортивних змагань ко-

рупційних правопорушень та порушень, пов'язаних із корупцією у сфері спорту. Для такого комплексу норм повинна існувати єдина термінологія. Якщо неможливо використати певне тлумачення для однієї норми такого комплексу, то і для інших норм воно не може бути застосоване.

Отже, визначення неправомірної вигоди, що передбачено Законом України «Про запобігання корупції», для тлумачення ознак злочинів, що передбачені ст. 369³ КК, застосувати також не можна.

Склалася ситуація, за якої законодавчого визначення неправомірної вигоди для ст. 369³ КК не існує. Взагалі-то це не є чимось винятковим. Для цілої низки кримінально-правових норм застосовується наукове тлумачення окремих характеристик злочинів. Утім, у даному випадку використання саме законодавчого визначення неправомірної вигоди було б більш виправданим. По-перше, в усіх випадках, коли неправомірна вигода є однією з ознак якогось злочину, вона має дефініцію у самому КК. По-друге, для корупційних діянь законодавець вже традиційно надає визначення цьому поняттю.

Виправити становище можна шляхом внесення змін до КК, якими передбачити дефініцію неправомірної вигоди для ст. 369³ КК та помістити її у примітці до цієї статті. Однак виникає питання: яке визначення є найбільш оптимальним? Тут можливі два підходи: 1) використати одне з визначень, які передбачені у КК, як базове; 2) запропонувати нове. Другий варіант явно недоречний, тому що є порушенням принципів законодавчої техніки, відповідно до яких одному поняттю має відповідати одне визначення, що повинно використовуватись у всіх відповідних випадках. На сьогодні цей принцип вже порушено, адже, як було показано вище, у КК міститься два типи визначень неправомірної вигоди: 1) у примітці до ст. 160 КК, 2) у примітці 2 до ст. 354 КК та у примітці до ст. 364¹ КК. Другий тип містить вказівку на будь-які вигоди негрошового характеру, у зв'язку з чим не може бути використаний. Залишається єдиний варіант — використати визначення, передбачене приміткою до ст. 160 КК, але видалити з нього слова «вартість яких перевищує три відсотки розміру мінімальної заробітної плати». Отримаємо наступне: «У цій статті під неправомірною вигодою слід розуміти кошти чи інше майно, переваги, пільги, послуги або нематеріальні активи, які пропонують, обіцяють, надають чи одержують без законних на те підстав». Це визначення і пропонується передбачити у примітці до ст. 369³ КК.

Одержано 16.02.2016

УДК [343.35:355.02](477)

Данильченко Юрій Броніславович,

кандидат юридичних наук, прокурор Харківської області, Харків, Україна

КОРУПЦІЯ ЯК ЗАГРОЗА ОБОРОНОЗДАТНОСТІ УКРАЇНИ

Сучасна державна політика забезпечення національної безпеки України формується і реалізується за умов, коли у світі нівелюється різниця між внутрішніми та зовнішніми аспектами безпеки, зростає вага несилових (політичних, економічних, соціальних, енергетичних, екологічних, інформаційних тощо) складових урегулювання конфліктів. Однак все ж таки слід додати, що у суспільно-політичній ситуації, яка останнім часом склалася в Україні, на передові позиції виходить саме потреба застосування силового тиску з боку окремих держав, у тому числі із застосуванням воєнної сили. Немає сумніву, що проблеми і питання, які сьогодні постають перед Україною, є наслідком минулої невиваженої не лише зовнішньої, а й внутрішньої антикорупційної політики в країні.

У цілому існуючий стан справ несе загрози всій системі національних інтересів країни, що негативно позначається майже на всіх сфери суспільного життя. Зауважимо, що головні з цих загроз у даний час та в передбачуваній перспективі мають переважно внутрішній характер і зосереджені у політичній, економічній, енергетичній, соціальній, екологічній, інформаційній, правовій та духовній сферах. Крім того, Україна стикається з певними зовнішньополітичними проблемами. Йдеться, зокрема, про те, що залишаються:

- економічна залежність від ряду міжнародних фінансових кіл;
- економічна залежність від іноземних країн, потенційно небезпечних своїми експансіоністськими зазіханнями;
- незавершеність вирішення питання стосовно інтеграції до систем колективної безпеки;
- наявні потенційні територіальні претензії з боку деяких сусідніх країн, можливість перетворення України на «буферну» зону;
- поширення з-за кордону ідеологічно-пропагандистських матеріалів антидержавного спрямування тощо.

До того ж, як з'ясувалося, ще до кінця не вирішені питання міжнародно-правового оформлення кордонів і розподілу союзної спадщини.

Отже, основну небезпеку для цілісності й суверенітету нашої країни становлять масштабні глобалізаційні та геополітичні процесів, Нині перед нашою державою і суспільством постають усе нові і нові виклики, не лише боротьба з внутрішнім ворогом (корупцією, економічною кризою), а й зовнішнім (збройна агресія, тероризм), допомогти у цьому й покликані Збройні Сили України.

Серед усього спектра загроз зупинимося на одному з найбільш небезпечних — корупційному впливі (як прямому, так і завуальованому, що здійснюється через внутрішніх агентів) на військову безпеку держави. Системність проявів корупції у секторі оборони України свідчить про наявність особливих, навіть певною мірою специфічних, чинників, які її зумовлюють. У загальному вигляді ці чинники можна віднести насамперед до впливів на армію з боку зовнішнього надмірно корумпованого середовища всієї країни.

Своєрідність військової сфери (її закритість, утаємниченість) створює сприятливі умови для корупційної діяльності, оскільки в ній є додаткова можливість уникати контролю, прикриваючись секретністю. Безумовно, специфіка проявів корупції в оборонному секторі зумовлена не лише загальним впливом зовнішнього корупційного середовища у країні. Цей феномен залишився у спадщину як результат «еволюції» радянської військової сфери, на жаль, він і до сьогодні не дозволяє створити сучасні збройні сили. До того ж значною мірою це підсилюється системним спротивом корпоративних та особистих інтересів усередині Міністерства оборони і Збройних Силах України, що зводить нанівець численні спроби реформування, нівелюючи всі попередні кроки у цьому напрямі, зводячи все до імітації реформ у сферах суто діяльності, політика в яких визначається всередині Міністерства оборони. Слід зауважити, що до основних сфер, на які загальнодержавний корупційний клімат впливає найбільше, можна віднести використання коштів оборонного бюджету та наповнення його спеціального фонду, державні закупівлі, будівництво й розподіл житла, військову освіту, управління та контроль за виконанням завдань, програм і планів, призов на військову службу, кадрову політику, миротворчу діяльність тощо.

Останніми роками Україна у рейтингу корупції у сфері оборони, складеному Transparency International, знаходилася в групі D+. Рівень корупційних ризиків у сфері оборони держав цієї групи становить 18%. Цей результат нижче середнього. Сьогодні пильну увагу громадськості та органів державної влади до цієї проблеми можна пояснити тим, що заходи щодо запобігання та виявлення корупції в Міністерстві оборони

Україні проводяться у важкий для нас період, що вимагає врахування суспільно-політичної ситуації в Україні та виконання завдань Збройних Сил України в особливий період. Саме тому нині з метою ефективного використання благо-дійних коштів та матеріальних цінностей, які отримуються військовими частинами (від громадян, організацій), проводяться заходи контролю за своєчасним оприбуткуванням та цільовим використанням придбаного майна, а також здійснюється контроль усунення корупційних схем, виявлених за результатами антикорупційного аналізу діяльності Міністерства оборони України у сферах відчуження та реалізації військового майна, закупівель товарів, робіт та послуг за державні кошти, утилізації компонентів ракетного палива та ракет і боєприпасів, постачання до Збройних Сил України паливно-мастильних матеріалів та котельного палива, забезпечення речовим майном, орендних відносин.

У той же час можна говорити про підвищення уваги злочинних угруповань, міжнародних та транснаціональних злочинних об'єднань до Збройних Сил України. Передусім їх цікавлять значні фінансові кошти, що обертаються в цій системі, військове майно, нерухомість, можливість придбати зброю та військове обладнання, а найголовніше, у них є бажання поширити свій вплив на цю сферу, умовно кажучи, взяти під контроль. Досягнення таких цілей злочинних об'єднань стає можливим з огляду на існування корумпованих посадовців збройних сил, які ведуть активну діяльність із купівлі та продажу зброї. До речі, однією з особливостей цього ринку є великі «відкати», адже на ньому дуже жорстка конкуренція, і він має транснаціональний характер..

Серйозну загрозу військовій безпеці країни становить відвертий розпродаж зброї і військового обладнання та доведення до занепаду збройних сил окремими корумпованими посадовцями, що мало місце в недалекому минулому і зумовило зростання воєнних видатків держави.

Недаремно науковці і політики наголошують, що загроза корупції (чи підкупу) перегукується зі зрадою і шпигунством, а часто може служити їх мотивом. Ця загроза стає небезпечною ще й через те, що державний апарат при значному поширенні корупції починає виконувати не свої функції, використовує державну службу в інтересах тих, хто платить більше. Додамо, що нині, в умовах відкритої агресії з боку інших держав, особливу загрозу також становить можливий негативний вплив зацікавлених осіб на стан збройних сил (через укладання завідомо не вигідних чи нереальних контрактів щодо озброєння армії, через відверте розкрадання чи завідомо невдалі «спроби» реформування

різних галузей оборонної сфери тощо) через корумпованих посадовців Збройних Сил України.

Наведене дає підстави стверджувати, що гостро стоїть проблема поширення корупції у військовій сфері, що зумовлює необхідність подальшого вдосконалення антикорупційного законодавства в межах виконання рекомендацій міжнародних організацій з урахуванням практичного досвіду його застосування і реалій сьогодення. Усе це переслідує єдину мету — впровадження в законодавство і правозастосовну практику України найрадикальніших і рішучих заходів системної протидії проявам корупції, зокрема, і у Збройних Силах України.

Одержано 29.02.2016

УДК 351.745

Дмитрієв Анатолій Анатолійович,начальник Головного управління Національної поліції в Харківській області,
Харків, Україна

ПРОТИДІЯ ОРГАНІЗОВАНИЙ ЗЛОЧИННОСТІ ТА КОРУПЦІЇ ЯК ФУНКЦІЯ ПІДРОЗДІЛІВ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ОРГАНІВ ПОЛІЦІЇ

Організована злочинність та корупція є однією із найбільш небезпечних загроз існуванню всього суспільства та держави, оскільки вони проникли у різні сфери життя людини, завдаючи при цьому значної шкоди. Постійно зростаючі показники їх рівня (збільшення кількості) викликають незадоволення громадян, зменшують їх довіру до органів державної влади (у першу чергу, до правоохоронних органів) та псують імідж держави на міжнародній арені. Слід зауважити, що на сьогодні є ціла низка рішень вищих органів та посадових осіб держави, в яких акцентується увага на необхідності вироблення та реалізації комплексних заходів щодо удосконалення діяльності, спрямованої на нейтралізацію чинників, які зумовлюють організовану злочинність та корупцію, підвищення ефективності протидії організованим злочинності та корупції. Важлива роль у виконанні зазначених заходів відводиться підрозділам територіальних органів поліції, одним із пріоритетних завдань яких є боротьба і запобігання злочинності, у тому числі й організованим та корупційним. Підтвердженням цього стало прийняття Закону України «Про Національну поліцію», згідно з яким змінено функціонально-організаційну структуру Міністерства внутрішніх справ України, зокрема, ліквідовано підрозділи по боротьбі з організованою злочинністю, а їх функції передано територіальним органам поліції. Це вимагає вироблення оптимального механізму організації діяльності підрозділів територіальних органів поліції у сфері протидії організованим злочинності та корупції, запровадження нових форм та методів управлінської діяльності, визначення функцій даних підрозділів у цій сфері.

Отже, нині, як ніколи, необхідно об'єднати зусилля у справі протидії організованим злочинності та корупції у країні, а це вимагає від працівників органів поліції злагодженості в роботі і узгодженості їх дій, що неможливо без чіткого розуміння цілей та завдань, на вирішення яких спрямована правоохоронна діяльність підрозділів територіальних органів поліції України в сучасних умовах.

Перш за все наголосимо, що під функціями територіальних органів поліції розуміються основні напрямки чи види їх діяльності, обрання яких зумовлене об'єктивними потребами громадського життя. Інакше кажучи, саме функції органів поліції України у сфері протидії організованим злочинності та корупції відображають сутність і соціальне призначення поліції, а також роль її окремих підрозділів і кожного працівника як суб'єкта управління при реалізації поставлених завдань і досягненні цілей Національної поліції в процесі протидії злочинності в певному регіоні чи країні в цілому. Встановлення функцій має на меті виявити відносно самостійні ділянки діяльності (оскільки кожна має чітко визначений предмет, що зумовлює її характер). Отже, кожній окремій функції територіальних органів поліції повинна бути притаманна своя домінуюча ознака, що пояснює її місце в процесі управління діяльністю відповідних підрозділів поліції України в процесі протидії організованим злочинності та корупції.

Як уже було вказано, нині відбувається реформування системи МВС України (зокрема, було створено Національну поліцію України), триває процес приведення її структури до європейських та світових стандартів (ліквідовані окремі підрозділи і з'явилися якісно нові підрозділи в структурі поліції), а також запроваджена багатопрофільна система підготовки кадрів для органів поліції, вжито низку організаційно-правових та практичних заходів, спрямованих на оптимізацію спеціальних завдань та функцій органів поліції в сфері протидії злочинності. Відповідно до законів України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю» та «Про запобігання корупції» органи Національної поліції віднесені до системи державних органів, які беруть участь у протидії організованим злочинності та корупції в межах виконання покладених на них інших основних функцій.

Необхідно звернути увагу, що вказані в законодавстві пріоритетні напрямки діяльності органів поліції у сфері протидії злочинності на міждержавному і національному рівні зумовили необхідність створення (залежно від об'єкта злочинних посягань) окремих структурних підрозділів Національної поліції, які діють у складі кримінальної поліції. Це, зокрема, такі міжрегіональні територіальні органи Національної поліції, як: Департамент (підрозділи) боротьби зі злочинами, пов'язаними з торгівлею людьми; Департамент (підрозділи) протидії наркозлочинності; Департамент (підрозділи) із захисту економіки; Департамент (підрозділи) кіберполіції. Саме ці підрозділи, крім завдань і функцій, покладених на органи Національної поліції згідно із Законом України «Про Національну поліцію», виконують специфічні, лише їм притаманні функції при реалізації державної політики протидії організованим злочинності та корупції.

Детально вивчивши основні завдання та функції наведених вище територіальних підрозділів поліції, можемо виокремити ті з них, що безпо-

середнє стосуються протидії організованих злочинності та корупції. Також встановлено, що функції усіх вказаних підрозділів поліції України диференціюються за цільовою спрямованістю на зовнішні (правоохоронні) і внутрішньосистемні (управлінські і забезпечувальні), що сприяють виконанню правоохоронних. У нормативно-правових актах не проводиться чіткого розмежування функцій на зовнішні і внутрішні, вони викладаються у змішаному виді за допомогою наведення єдиного переліку, без поділу. Вважаємо за потрібне відзначити, що розглянуті територіальні органи Національної поліції під час виконання покладених на них обов'язків у сфері протидії організованих злочинності та корупції є самостійними структурними формуваннями, що утворюють складну, розгалужену і в той же час єдину і цілісну систему, яка має специфічне призначення і порядок функціонування. Загальне управління їх діяльністю, у першу чергу, спрямоване на: поліпшення організаційної структури кожного підрозділу відповідно до його функцій і з урахуванням вимог, що висуваються до системи управління; розподіл функцій і обов'язків між підрозділами і працівниками, покращення взаємодії між ними завдяки удосконаленню як нормативно-правового регулювання їх діяльності відповідно до завдань і умов функціонування, так і процесу реалізації заходів, розроблених із метою виконання основних функцій управління; поліпшення кадрового, інформаційно-аналітичного і матеріально-технічного забезпечення; підвищення ефективності роботи поліцейських тощо. Додамо, що для успішного управління системою, необхідно мати чітко визначені структури суб'єкта і об'єкта, а також слід брати до уваги особливості діяльності окремого підрозділу, оскільки кожен із них має свої, відповідно до рівня, органи управління.

Підсумовуючи, додамо, що на сьогодні організація та діяльність підрозділів територіальних органів поліції у сфері протидії організованих злочинності та корупції не позбавлені певних недоліків. Насамперед, система управління підрозділами поліції все ще залишається громіздкою і деякою мірою проблемною, адже спрямована переважно на управлінську, а не на практичну діяльність. Разом із тим треба визнати й наявність такої проблеми, як паралелізм у роботі підрозділів, що призводить до дублювання ряду функцій. На жаль, це є наслідком існування великої кількості підрозділів у структурі Національної поліції, що, у свою чергу, призводить до певних ускладнень у налагодженні взаємовідносин та послаблює взаємодію й координацію між ними. Усе це викликає значні труднощі в оперативному управлінні і відволікає певним чином від виконання основних завдань і функцій. Отже, необхідно розробити механізм усунення цієї дисфункції, що може стати об'єктом подальших наукових пошуків.

Одержано 29.02.2016

УДК 343.3/.7

Дудоров Олександр Олексійович,

доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри кримінального права та правосуддя Запорізького національного університету, Запоріжжя, Україна;

Зеленов Геннадій Михайлович,

кандидат юридичних наук, доцент, головний науковий консультант відділу з питань національної безпеки, оборони, правоохоронної діяльності та боротьби із злочинністю Головного науково-експертного управління Апарату Верховної Ради України, Київ, Україна

ЩОДО КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОГО ПОНЯТТЯ «ОФІЦІЙНИЙ ДОКУМЕНТ»

Примітка до ст. 358 Кримінального кодексу України (далі — КК) містить доволі змістовну, судячи з її розміру, дефініцію поняття «офіційний документ». Не дивлячись на це, Верховний Суду України (далі — ВСУ) вимушений періодично давати відповідні роз'яснення, що наводить на думку про небездоганність законодавчо закріпленого поняття. З останнього випливає, що основними ознаками офіційного документа є: походження від уповноваженого суб'єкта; формальна визначеність; виконання в системі документообігу посвідчувальної функції. Окрім іншого, в КК встановлено, що офіційний документ має бути складений з дотриманням визначених законом форм і повинен містити передбачені законом реквізити.

На відсутності вказаних ознак у документі, в який вносились неправдиві відомості, наполягав А. Г., засуджений за вчинення злочину, передбаченого ч. 1 ст. 366 КК. Ця особа, будучи службовою, внесла в бланк свідоцтва про закінчення навчального закладу з підготовки водіїв транспортних засобів завідомо неправдиві відомості про закінчення О. Ш. навчання в школі, що надало останньому право одержати допуск для складання іспитів на право керування транспортним засобом у реєстраційно-екзаменаційних підрозділах ДАІ. У своїй заяві про перегляд ухвали Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ (далі — ВССУ) А. Г. стверджував, що бланк свідоцтва про закінчення навчального закладу з підготовки водіїв транспортних засобів не можна вважати офіційним документом, оскільки на момент інкримінованих йому діянь цей документ не містив відповідних реквізитів, а саме підписів уповноважених на його складання і видачу

осіб та печатки установи, яка це свідоцтво видає. На підтвердження своєї позиції А. Г. долучив до заяви низку процесуальних документів, в яких суди відзначали таку ознаку офіційного документа, що підроблювався, як наявність реквізитів.

Розглянувши заяву засудженого А. Г., судова палата у кримінальних справах ВСУ у своїй постанові від 25 квітня 2013 р. (справа № 5-10кс13) зазначила, що зі встановлених фактичних обставин випливає, що А. Г. власноручно заповнив усі необхідні реквізити бланку свідоцтва про закінчення навчального закладу з підготовки водіїв транспортних засобів, які він міг заповнити з використанням своїх посадових повноважень, а згодом із використанням довірливого ставлення до себе з боку директора навчального закладу підписав у нього це свідоцтво та завірив печаткою. Після того, як документ набув офіційного виду, А. Г. залишив його на зберігання на своєму робочому місці. При цьому підроблення офіційних документів може полягати в повній фальсифікації або в частковій зміні змісту справжнього документа, а свідоцтво про закінчення навчального закладу є офіційним документом, який посвідчує факт закінчення навчання водіїв у школі і тягне за собою певні правові наслідки. Насамкінець було зроблено висновок про те, що заповнення службовою особою частини бланка документа із наступним наданням достовірності цим даним шляхом зловживання довірою особи, якій надано право підписувати такий документ і завіряти печаткою, є одним зі способів підроблення офіційних документів. На цій підставі А. Г. було відмовлено в задоволенні його заяви.

Обґрунтованість викладеної правової позиції ВСУ викликає певні сумніви. По-перше, зі змісту постанови випливає, що А. Г. вніс завідомо неправдиві відомості у бланк свідоцтва, який ще не був підписаний, а відповідні підписи не були скріплені печаткою. Отже, можна констатувати відсутність усіх необхідних реквізитів. Відповідно, засуджений вносив неправдиві відомості в документ, який на той момент ще не було достатніх підстав вважати офіційним, а отже, у вчиненому діянні відсутня така ознака складу злочину, передбаченого ч. 1 ст. 366 КК, як його предмет: ним є офіційний документ.

По-друге, підроблений документ був не повністю, а лише частково складений шляхом зловживання службовою особою своїм службовим становищем. Внесення частини реквізитів до підробленого документа відбулося не в результаті зловживання службовим становищем, а внаслідок зловживання довірою з боку однієї службової особи щодо іншої службової особи. При цьому примітка до ст. 358 КК передбачає, що офіційні документи «складаються, видаються чи посвідчуються повноважними (компетентними) особами... юридичних осіб незалежно

від форми власності та організаційно-правової форми..., яким законом надано право у зв'язку з їх службовою діяльністю складати, видавати чи посвідчувати певні види документів». Зі змісту ж постанови ВСУ від 25 квітня 2013 р. випливає, що А. Г. не мав службових повноважень для того, щоб повністю скласти офіційний документ. Зазначена ознака, на нашу думку, не була врахована ВСУ повною мірою. Суд лише обмежився вказівкою на те, що, враховуючи нормативне визначення службового підроблення, офіційними документами визнаються ті з них, що складаються і видаються службовими особами від імені органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян, підприємств, установ та організацій, незалежно від будь-якої форми власності, які посвідчують певні факти і події, що мають правове значення. Ці документи мають бути належним чином складені за формою і містити необхідні реквізити.

За таких обставин внесення завідомо неправдивих відомостей до документа, який на момент його підроблення ще не був офіційним, тобто не відповідав усім ознакам офіційного документа, визначеним у примітці до ст. 358 КК, навряд чи може кваліфікуватись як закінчений злочин, передбачений ч. 1 ст. 366 КК. При цьому важливе значення має усвідомлення засудженим неофіційного характеру відповідного документа. Інакше можна вести мову про фактичну помилку щодо предмета злочину і кваліфікувати дії винного за ч. 2 ст. 15, ч. 1 ст. 366 КК як закінчений замах на службове підроблення. Мабуть, наведені вище сумніви не виникали, якби в ч. 1 ст. 366 КК як окремий предмет злочину, передбаченого цією кримінально-правовою нормою, фігурував (зокрема, за прикладом ст. 358 КК) бланк офіційного документа.

Згодом, під час розгляду справи щодо В. О. за її заявою про перегляд ухвали ВССУ від 22 січня 2015 р., ВСУ у постанові від 9 липня 2015 р. (справа № 5-50кс15) уточнив свою позицію щодо ознак поняття офіційного документа як предмета злочину. У цій справі було встановлено, що В. О. протягом тривалого часу складала завідомо неправдиві виписки з медичної карти амбулаторного (стаціонарного) хворого (форма № 027/о), видавала їх для проходження особами медико-соціальної експертизи та вносила неправдиві відомості до направлень на медико-соціально-експертну комісію (далі — МСЕК) (форма № 088/о). Відповідні відомості В. О. підтверджувала результатами обстежень, які насправді не проводились. Згадані медичні документи В. О. передавала особам, на ім'я яких вони були складені, а вони, у свою чергу, надавали їх до Миколаївського обласного центру МСЕК, на підставі чого МСЕК приймала рішення про встановлення цим особам відповідних груп інвалідності. За зверненнями цих осіб управління Пенсійного фонду України їм було

призначено та виплачено пенсію за інвалідністю. В. О. стверджувала, що ВССУ помилково визнав офіційними документами виписки з медичних карт і направлення на МСЕК, які не спричиняють і не здатні спричинити будь-яких наслідків правового характеру. Хоч згадані документи складені належним чином і містять необхідні реквізити, вони слугують лише для реалізації права хворого на звернення до МСЕК, яка самостійно приймає рішення про встановлення або невстановлення інвалідності, а довідка тільки дає інваліду право звернутися до Пенсійного фонду України для призначення пенсії.

Проаналізувавши ці доводи і положення регулятивного законодавства, ВСУ вказав, що направлення на МСЕК за формою № 088/о є підставою для проведення експертизи, а інформація, що міститься у виписці з медичної карти за формою № 027/о, є однією з підстав для прийняття експертного рішення. Отже, інформація, що міститься в обох цих документах, посвідчує факти, здатні спричинити наслідки правового характеру (уможливило реалізацію особою її прав у сфері охорони здоров'я та соціального забезпечення). Тому висновок ВССУ як касаційної інстанції у справі В. О. про те, що виписки з медичних карт і направлення на МСЕК є офіційними документами, є правильним.

Вельми важливою є і наведена в постанові ВСУ оцінка однієї з ухвал ВССУ, на яку в обґрунтування своєї позиції посилалась засуджена В. О. Йшлося про те, що акт приймання-передачі обсягу виконаних робіт, неправдивими в якому були лише відомості щодо часу їх виконання і дати складання акта, підтверджував справжній факт виконання робіт із благоустрою сміттєзвалища як благодійної допомоги громаді села і не спричинив наслідків правового характеру. До того ж цей акт був складений у довільній формі і не мав реквізитів, притаманних офіційним документам.

Наприкінці постанови від 9 липня 2015 р. ВСУ надав роз'яснення про те, що при встановленні ознак поняття офіційного документа як предмета злочину слід керуватися такими критеріями: 1) документ має бути складено, видано чи посвідчено відповідною особою в межах її професійної чи службової компетенції за визначеною законом формою та з належними реквізитами; 2) зафіксована в такому документі інформація повинна мати юридично значущий характер — підтверджені чи засвідчені нею конкретні події, явища або факти мають спричиняти чи бути здатними спричинити наслідки правового характеру у вигляді виникнення (реалізації), зміни або припинення певних прав та (або) обов'язків. Невідповідність документа хоча б одному з наведених критеріїв перешкоджає визнанню його офіційним.

Як бачимо, правова позиція, відображена в постанові ВСУ від 9 липня 2015 р., дещо відрізняється від позиції в справі № 5-10кс13 (постанова ВСУ від 25 квітня 2013 р.). По-перше, висловлена раніше правова позиція стосується лише ознак предмета службового підроблення, в той час як правова позиція, озвучена 9 липня 2015 р., визначає критерії офіційного документа як предмета злочину взагалі. По-друге, в постанові від 9 липня 2015 р. не зазначено, від імені кого складається і видається документ, однак уточнено, що його має бути складено, видано чи посвідчено відповідною особою в межах її професійної чи службової компетенції за визначеною законом формою та з належними реквізитами. Це схиляє до думки про те, що винна особа повинна мати службові або професійні повноваження для того, щоб повністю скласти документ у відповідній формі з усіма реквізитами.

Водночас вказівка ВСУ на те, що форма документа визначається законом, ставить питання, чи слід визнавати офіційним документ, якщо його форму визначено в підзаконному нормативно-правовому акті. До речі, у своїй постанові від 9 липня 2015 р. ВСУ визнав офіційними документами виписку з медичної карти амбулаторного (стаціонарного) хворого та направлення на МСЕК, оскільки законодавчі вимоги до змісту та форми цих облікових медичних документів конкретизовано наказом МОЗ України від 14 лютого 2012 р. № 110 «Про затвердження форм первинної облікової документації та Інструкції щодо їх заповнення, що використовуються у закладах охорони здоров'я незалежно від форми власності та підпорядкування». Тому для уникнення зайвих дискусій з цього приводу при визначенні в примітці ст. 358 КК ознак поняття офіційного документа замість вислову «що складені з дотриманням визначених законом форм та містять передбачені законом реквізити» бажано використовувати: «що складені з дотриманням визначених законодавством форм і містять передбачені законодавством реквізити». Однак це формулювання не варто поширювати на всі без винятку офіційні документи.

Насамкінець зазначимо, що законодавче закріплення поняття офіційного документа як предмета злочинів, передбачених ст.ст. 357, 358 та 366 КК, попри окремі зауваження до його змісту, має істотний вплив на правозастосування. Про це свідчить, зокрема, той факт, що ВСУ при формулюванні своїх правових позицій щодо цього кримінально-правового поняття намагається не виходити за межі дефініції поняття «офіційний документ», закріпленої в КК. Водночас, з огляду на те, що в сучасному суспільстві реалізація прав і законних інтересів суб'єктів правовідносин ускладнюється, а інколи стає неможливою без належного документального посвідчення юридично значущих фактів, а також на неодноз-

начність відповідної правозастосовної практики, питання кваліфікації підроблення документів, включаючи визначення ознак поняття «офіційний документ», цілком заслуговують на те, щоб присвятити їм одне з повноцінних рекомендаційних роз'яснень ВССУ. На часі й уточнення законодавчого визначення поняття «офіційний документ», громіздкого, складного для сприйняття і переобтяженого деякими зайвими ознаками, що (уточнення) бажано робити із залученням напрацювань кримінально-правової доктрини і здобутків документознавства.

Одержано 28.01.2016

УДК 344:343.35

Євдокіменко Сергій Анатолійович,

здобувач кафедри загальноправових дисциплін факультету права та масових комунікацій Харківського національного університету внутрішніх справ, Харків, Україна

НАПРЯМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ВІЙСЬКОВИМИ ПРОКУРАТУРАМИ ЇХ ПОВНОВАЖЕНЬ ЩОДО ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ

Питання запобігання та протидії корупції в Україні як демократичній правовій державі не втрачають своєї актуальності. На жаль, слід визнати (і на це звертають увагу незалежні спостерігачі), що рівень корупції в країні залишається доволі високим. У доповіді «Transparency International — Україна», оприлюдненій у 2015 році, вказується, що за результатами нового Індексу сприйняття корупції Україна у всесвітньому рейтингу країн посідає 130 місце зі 168 позицій (у 2014 році — 142 місце зі 175 позицій). Акцентуємо увагу на тому, що в сучасних соціально-політичних умовах особливо актуальними питання запобігання та протидії корупції постають у війсьній сфері. Тому їх слід розглядати як окремий напрям забезпечення обороноздатності нашої держави, умов захисту її суверенітету і територіальної цілісності, забезпечення економічної та інформаційної безпеки.

Безкомпромісна боротьба із будь-якими проявами корупції виступає одним із завдань органів прокуратури, що обумовлено її статусом як спеціально уповноваженого суб'єкта у сфері протидії корупції (ст. 1 Закону України «Про запобігання корупції»). Зокрема, це знайшло також своє підтвердження у прийнятті 14 жовтня 2014 року пакету антикорупційних законів, частиною якого став і новий Закон України «Про прокуратуру». Такий підхід свідчить про те, що органи прокуратури України є одним із основних суб'єктів, на які покладається завдання із запобігання та протидії корупції.

Однак, досліджуючи ст. 121 Конституції України, яка визначає основні напрями діяльності прокуратури нашої держави, слід звернути увагу на те, що здійснення заходів із запобігання та протидії корупції безпосередньо не належить до основних функцій цього органу. Зазначимо, що їх перелік є вичерпним, адже у ч. 3 ст. 2 Закону України «Про

прокуратуру» вказується, що на прокуратуру не можуть покладатися функції, не передбачені Конституцією України.

Отже, постають питання: як саме реалізується у діяльності військових прокуратур такий її напрям, як запобігання та протидія корупції, і які повноваження мають ці органи для цього, якщо безпосередньо таку функцію вони начебто не виконують? Вважаємо, що слід вести мову не про те, чи є запобігання та протидія корупції функцією органів прокуратури, адже таке тлумачення суперечить положенням Основного Закону, навіть незважаючи на те, що в її складі сформовано спеціалізовану антикорупційну прокуратуру (ст. 7 Закону України «Про прокуратуру»).

Як відомо, в Україні визнається і діє принцип верховенства права, згідно з яким Конституція України має найвищу юридичну силу, а закони та інші нормативно-правові акти приймаються на основі Конституції України і повинні відповідати їй (ст. 8 Конституції України). Тобто встановлення функцій і повноважень органів прокуратури у законах та інших нормативно-правових актах, які визначають її статус, функції та повноваження, повинні відповідати, зокрема, ст. 121 Конституції України. До того ж, зважаючи на ч. 2 ст. 19 Конституції України, органи державної влади (військові прокуратури), їх посадові особи (військові прокурори) зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією (тобто ст. 121) та законами України (зокрема, з урахуванням вказаного вище положення ч. 3 ст. 2 Закону України «Про прокуратуру»). Таким чином, слід вести мову про те, що органи прокуратури, у тому числі і військової прокуратури, виконують лише ті функції та завдання, реалізують лише ті повноваження, підстави, межі та спосіб реалізації яких передбачені Конституцією та законами України.

Однак не буде помилковою точка зору, що прокуратура України (її органи) як правоохоронний орган не може не реагувати на корупційні правопорушення. Останні, згідно зі ст. 1 закону України «Про запобігання корупції», визначаються як діяння, що містять ознаки корупції, вчинені особою, зазначеною у ч. 1 ст. 3 цього Закону, за які законом встановлено кримінальну, дисциплінарну та/або цивільно-правову відповідальність. Тобто як випливає з цього визначення, а також з аналізу тексту низки інших статей цього закону, органи прокуратури як правоохоронні органи зобов'язані реагувати на вчинення особами, вказаними у ст. 3 закону України «Про запобігання корупції», шляхом використання наданих їм службових повноважень чи пов'язаних із ними можливостей, діянь, які містять склад кримінального чи дисциплінарного поступку, або діянь, які завдають шкоду законним інтересами особи чи держави. Тобто саме неправомірна поведінка певного визначеного кола осіб, яка

за характером вчинених дій характеризується як корупційні правопорушення, є об'єктом реагування з боку, зокрема, військових прокуратур.

На цій підставі наведемо характеристику взаємозв'язку статусу прокуратури як правоохоронного органу, виконуваних нею функцій та обов'язку реагування на вчинення особами корупційних правопорушень. Так, органи прокуратури, здійснюючи покладені на них функції, з огляду на їх статус як правоохоронного органу реагують у встановлений законом спосіб на правопорушення (кримінальні, адміністративні чи дисциплінарні або факти порушення законних інтересів особи, держави), причому особливу увагу через їх вкрай негативний вплив на суспільні відносини ці органи приділяють корупційним правопорушенням. Наприклад, останні виділяються з інших у статистичній інформації, такий як «Звіт про роботу прокурора», «Звіт про роботу органів досудового розслідування». Виявлення уповноваженою особою органу прокуратури факту вчинення корупційного діяння зобов'язує її, зважаючи на службове становище працівника правоохоронного органу, вжити заходів: в межах тих функцій, які виконує прокуратура (ст. 121 Конституції України); у спосіб, передбачений законами України (КПК, ЦПК України, КпАП України); за допомогою тих повноважень, якими вона наділена (зокрема ст.ст. 22–26 Закону України «Про прокуратуру»).

Вважаємо, що на цій підставі можна вести мову про те, як саме на факти корупційних діянь у межах здійснюваних функцій повинні реагувати органи прокуратури і за допомогою яких повноважень. Такий підхід дозволяє системно розглянути сферу протидії та запобігання корупції, місце в ній органів прокуратури, форми і методи реагування прокурорів на факти корупційних діянь.

З приводу з'ясування напрямів реалізації у діяльності прокурора повноважень у сфері запобігання та протидії корупції додатково проаналізуємо звітні документи Генеральної прокуратури України. Так, за результатами вивчення Звіту про роботу прокурора за 12 місяців 2014 року та Звіту про роботу прокурора за 12 місяців 2015 року можна відмітити, що прокурорами на захист інтересів держави про відшкодування шкоди, заподіяної кримінальними правопорушеннями, у тому числі з ознаками корупції, подавалися позови, заяви як у порядку кримінального судочинства (71 — 2014 р.; 56 — 2015 р.), так і не у порядку кримінального судочинства (39 — 2014 р.). У свою чергу, у таких документах, як Звіт про роботу органів досудового слідства за 12 місяців 2014 року та Звіт про роботу органів досудового розслідування за 12 місяців 2015 року, йдеться про кримінальні провадження, у яких закінчено досудове розслідування, частину яких становлять провадження про корупційні правопорушення (368 — 2014 р.; 489 — 2015 р.).

На цій підставі ми дійшли висновку, що до основних напрямів реалізації прокурорами, у тому числі і військових прокуратур, повноважень із протидії та запобігання корупції належать:

- підтримання державного обвинувачення в суді у кримінальних провадженнях про корупційні правопорушення, за які законом встановлено кримінальну відповідальність;
- представництво інтересів держави в суді у випадках, визначених законом, з підстав завдання шкоди цим інтересам внаслідок вчинення особою корупційного правопорушення;
- нагляд за додержанням законів органами, які проводять оперативно-розшукову діяльність, дізнання, досудове слідство з приводу протидії, запобігання або розслідування кримінальних правопорушень з ознаками корупції.

Вказаний висновок щодо виконуваних органами прокуратури у сфері запобігання і протидії корупції функцій також підтверджується положеннями наказу Генерального прокурора України «Про організацію діяльності органів прокуратури у сфері запобігання і протидії корупції» від 25 червня 2013 року № 10 гн.

Отже, можна констатувати, що повноваження прокурорів військових прокуратур у цих випадках регламентовано ст.ст. 22, 23, 24 та 25 Закону України «Про прокуратуру».

З наведеного зазначимо, що вдосконалення форм, методів і тактичних прийомів реалізації прокурорами, зокрема і військових прокуратур, наданих їм повноважень, які можуть бути використані у сфері протидії та запобігання корупції, слід вважати одним із актуальних напрямів подальших наукових досліджень проблем подолання такого ганебного явища, як корупція. І не останнє місце тут належатиме опрацюванню науково-обґрунтованих пропозицій та рекомендацій щодо підвищення ефективності адміністративно-правового механізму забезпечення реалізації цих повноважень. Останній виступає умовою ефективності та закладає підґрунтя для дієвості реалізації тих заходів, які здійснюються органами прокуратури України сфері протидії та запобігання корупції.

Одержано 29.02.2016

UDK [343.85:343.35](477)

Vladymyr O. Ivantsov,

candidate of law sciences, associate professor, assistant professor of the chair of administrative activity of Internal Affairs Agencies of the Faculty No. 3 of Kharkiv National University of Internal Affairs, Kharkiv, Ukraine;

Grzegorz Makowski,

employee of Stefan Batory Foundation Hertie School of Governance, Warsaw, Republic of Poland

RESTRICTIONS FOR ACCEPTING GIFTS AS A MEASURE TO PREVENT CORRUPTION: A CRITICAL VIEW ON IMPLEMENTATION IN UKRAINE

Of course, corruption has been and unfortunately remains one of the main problems of Ukrainian state and society. According to the results of the International Foundation for Electoral Systems (IFES) conducted survey of public opinion in late 2013, corruption was in the list of the largest problems of the population and caused particular concern in 47 percent of citizens. According to the research of the Corruption Perceptions Index, Ukrainians consider their country as one of the most corrupt in the world: in 2012 and 2013 the state took 144 place out of 176 countries, where the study was conducted [1].

In turn, a number of regulations are devoted to the fight against corruption on the official (regulatory) level. Not considering the characteristics of the stages of anti-corruption legislation's formation, we note that October 14, 2014 the basic foundations of preventing and combating corruption were defined in the so-called "anti-corruption package of laws", the list of which includes the Law of Ukraine "On the Principles of State Anti-Corruption Policy in Ukraine" (Anti-corruption strategy) for 2014–2017 years", "On Preventing Corruption" [2] (hereinafter — the Law), "On the National Anti-Corruption Bureau of Ukraine". The adoption of the latter and the gradual implementation of their provisions, according to representatives of Transparency International, have become one of the main reasons for raising Ukraine in terms of perceiving corruption in 130 place out of 168 countries in 2015 [3].

The Law "On Prevention of Corruption" determines the key legal and organizational principles of functioning of the system of preventing corruption in Ukraine, including the content and the procedure of using preventive anti-corruption mechanisms. This Law de facto is a well revised the previous Law

“On Prevention and Combating Corruption” [4], which had to promote the increase of effectiveness of some measures to prevent and combat corruption and eliminate pointless severe restrictions, the implementation of which hardly assisted the prevention of corruption, and under certain circumstances on the contrary caused its origin. A special demonstration place in the context of the above statement take “restrictions for accepting gifts” (the Art. 23 of the Law) among the measures of preventing corruption. Furthermore we try to analyze the main contradictory issues concerning implementation of this measure.

Persons authorized to perform state functions or local self-government, as well as persons equal to them for the purposes of the Law (hereinafter — persons having restrictions) can accept gifts that fit generally accepted notions of hospitality, if the value of such gifts does not exceed one minimum wage established on the date of accepting the gift, once (in 2016 this value is from January to April — 1378 UAH., from May to November — 1450 UAH., from December — 1550 UAH. [5]), and the total value of such gifts received from one person (group of persons) during one year was less than two subsistence minimum for able-bodied person on January 1 of the same year, when the gifts were received (in 2016 the value of gifts should not exceed 2756 UAH.). In fact, these persons are prohibited directly or through other persons to require, request, receive gifts for themselves or persons close to them from legal entities or individuals: 1) in connection with such persons activities related to performance of functions of the state or local self-government; 2) if the person providing a gift is subordinated to that person.

Positive is a new approach of the Law to increasing the value of a gift in approximately two times compared to the provisions of the previous Law. However, as we can see there is still the provision, according to which the subjects of liability for corruption offenses can receive gifts that except the value restrictions must meet the “generally accepted notions of hospitality”. Obviously, this category is largely estimated, so its “generally accepted notions” can still be quite controversial, which directly depends on the financial level of persons. Providing explanations about the possibility of receiving gifts according to the Law “On the Principles of Prevention and Combating Corruption” the Ministry of Justice of Ukraine describes the category of “gifts that fit generally accepted notions of hospitality” as gifts that can be received on the occasion, such as birthday, anniversary, or a recognized holiday (New Year, International Women’s Day). The gifts that are allowed to receive by officials may include business gifts (souvenirs), hospitality manifestations (invitation for coffee or dinner) in a modest scale, widely used for establishing good business relationships and strengthening working relationships [6].

Thus, the material component of “generally accepted notions of hospitality” is actually determined by the Law.

Restrictions on the value of gifts are not applied to gifts that: 1) are granted by close persons; 2) received as public discounts on goods, services, public winnings, prizes, awards, bonuses (p. 2 of the Art. 23 of the Law). According to the stated above it is quite naturally that those entrusted restrictions can often put them to absurd situations. Thus, based on the content of the concept of “close persons” (the Art. 1 of the Law) persons entrusted with the restrictions have to refuse the gift, which comes from uncle (aunt) or brother-cousin (sister-cousin), if its value exceeds a specified amount. Extrapolating these provisions of the Law on the possibility of getting the engagement ring by the person entrusted with the restriction, this person should also abandon the proposal, except cases when that person lives together, is bound by common life and have mutual rights and duties with a man, who gives a proposal. It is clear that the cost of the ring in most cases will exceed the cost of a gift determined by the Law. Strange, is not it?

Moreover in accordance with the definition of a gift (the Art. 1 of the Law) persons entrusted with the restrictions have no rights to enter into contracts of purchase and sale of a property, which value is under the minimum market one, if purchase and sale is realized in connection, when customers implement the activities related to the state functions or local self-government, or the seller is subordinated to the buyer, etc. As we can see the definition of a gift under the provisions of the Law is in direct conflict with the civil and legal rights of individuals (the Art. 717 of the Civil Code of Ukraine).

On the other hand restrictions on receiving gifts “in connection of realizing by such persons the activities related to performance of functions of the state or local self-government” may be used as a legal mean of avoiding criminal liability for receiving improper benefits (the Art. 368 of the Criminal Code of Ukraine), because the notion of improper benefit is almost identical with regard to the concept of a gift.

The relevant and interesting in the context of the researched issue is international experience. In particular, several of European countries at the legislative level have implemented mandatory declaration of gifts by persons holding political positions, and in some countries — by all officials. For example, in Poland mandatory declaration of gifts is provided for holders of political positions and local elected officials [7], in Hungary — for members of the Parliament, in the UK, Spain and Germany — for members of the government and holders of political positions, in Latvia — by all public officials. Members of the British Parliament are required to declare gifts, which value exceeds 1% of their salary, members of the German Parliament — if the value

of the gift exceeds EUR 5,000, members of the French Parliament — any gift, regardless the value [6].

Corruption is a problem for businesses operating in Poland, although its levels have decreased in recent years. Political corruption constitutes a challenge to fair business as politicians use their positions to gain benefits, and practices of nepotism and cronyism are widespread. Poland's Criminal Code offences include active and passive bribery, bribery of foreign officials, extortion and money laundering. However, the government does not prosecute these offences effectively, and officials engage in corruption with impunity. Sectors most prone to corruption are public services and public procurement. Despite facilitation payments and gifts being criminalized, these practices are widespread.

As a conclusion, we note that the existence of the stated restrictions in Ukraine contributes more to violations of the law, but not effective prevention of corruption. Considering co-author's pedagogical experience we accumulate that despite the relatively long existence of restrictions on receiving gifts in Ukrainian legislation, a significant part of persons who are subject to restrictions unaware of their content, which is charitably speaking not responsible to common ideas against corruption. Unfortunately, this situation contributes to the spread of corruption relations between persons entrusted with restrictions and special-authorized subjects in the sphere of combating corruption. We believe that the mentioned international experience on declaring gifts is prosperous. It should provide the basis for effective verification of actual appointment of received gifts by persons entrusted with restrictions, but not formal identification of "corrupt officials", who even de jure not committing corruption offenses are often the subjects of liability for offenses related to corruption due to ignorance of the provisions intricate Ukrainian legislation.

References:

1. Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014–2017 роки : Закон України від 14.10.2014 № 1699-VII // Відомості Верховної Ради України. — 2014. — № 46. — Ст. 2047.
2. Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014 № 1700-VII // Відомості Верховної Ради України. — 2014. — № 49. — Ст. 2056.
3. Індекс сприйняття корупції у світі 2015 [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Transparency International Україна. — Режим доступу: http://ti-ukraine.org/CPI-2015/visual_data_CPI-2015.

4. Про засади запобігання і протидії корупції : Закон України від 07.04.2011 № 3206-VI // Відомості Верховної Ради України. — 2011. — № 40 — Ст. 404.
5. Про Державний бюджет України на 2016 рік : Закон України від 25.12.2015 № 928-VIII // Відомості Верховної Ради України. — 2016. — № 5. — Ст. 54.
6. Одержання подарунків особами, уповноваженими на виконання функцій держави або місцевого самоврядування : роз'яснення Міністерства юстиції України від 28.07.2011 // Баланс-Бюджет. — 2011. — № 36. — Ст. 11.
7. Bober J., Hausner J., Izdebski H. (and others), Narastające dysfunkcje, zasadnicze elementy, konieczne działania, Małopolska Szkoła Administracji Publicznej, Kraków 2013.

Received 24.02.2016

Іванцов Володимир Олександрович,

кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри адміністративної діяльності ОВС факультету № 3 Харківського національного університету внутрішніх справ, Харків, Україна;

Гжегож Маковики,

працівник Школи управління Херті Фундації ім. Штефана Баторі, Варшава, Республіка Польща

ОБМЕЖЕННЯ ЩОДО ОДЕРЖАННЯ ПОДАРУНКІВ ЯК ЗАХІД ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ: КРИТИЧНИЙ ПОГЛЯД НА ЗАСТОСУВАННЯ В УКРАЇНІ

Проаналізовано спірні питання обмежень щодо одержання подарунків як захід запобігання корупції; акцентується увага на роз'ясненнях Міністерства юстиції України з приводу можливості отримання даних дарунків; викладений зарубіжних досвід з цього питання, на підставі якого зроблено висновки.

Ключові слова: подарунок, корупція, обмеження, корупційні правопорушення, запобігання корупції.

УДК 343.35

Канібер Юрій Миколайович,

кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри кримінально-правових дисциплін факультету № 6 Харківського національного університету внутрішніх справ, Харків, Україна

МОЖЛИВОСТІ РАДИКАЛІЗАЦІЇ ЗАСОБІВ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЙНИМ ЗЛОЧИНАМ

«Сьогодні корупція становить найсерйознішу загрозу для українського суспільства, держави і кожного з нас... Безсоромність і розбещеність багатьох представників державного й комунальних апаратів спотворюють реформи в державі й унеможливають нормальну діяльність влади взагалі, бо немає довіри людей ні до вищих інститутів влади та їхніх “реформ”, ні до влади на місцях, як немає і довіри представників ...органів влади один до одного... Загальна підкупність і продажність створюють обстановку підозри і ворожості кожного до усіх, усіх до кожного і заважають громадянській злагоді в країні. Корупція щодня і щогодини витискує нас на периферію світового прогресу і просто викрадає наше майбутнє» [1]. Наведений опис ситуації з корупцією виглядає актуальним. Проте у такий спосіб М. І. Хавронюк ілюстрував стан суспільства у 2011 році, коментуючи щойно прийнятий 7 квітня 2011 року Верховною Радою Закон України «Про засади запобігання і протидії корупції» [1]. З того часу минуло майже п'ять років, відбулася Революція Гідності, вдосконалене антикорупційне законодавство, реформуються правоохоронні органи, створюються спеціальні органи протидії корупції, але стан злочинності, пов'язаної з корупцією, тільки погіршився.

Оприлюднений Генпрокуратурою Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за 2015 рік лише підтверджує цей висновок, зокрема на прикладі злочинів у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг, порівняно з показниками за 2014 рік [2]. Огляд статистичних показників дещо пояснює в тенденціях застосування кримінальної відповідальності за корупційні правопорушення. З 2,94 % у 2014 до 2,65 % у 2015 році знизилась питома вага злочинів у сфері службової діяльності серед зареєстрованих злочинних проявів. Питома вага злочинів, де предметом була неправомірна вигода, тобто дійсно корупційних, зокрема передбачених ст.ст. 368, 368², 368³,

368⁴, 369, 369², 370, також знизилась серед зареєстрованих проваджень з 0,42 % у 2014 р. до 0,4 % у 2015 р. Спостерігаємо регрес боротьби на тлі мізерних абсолютних показників (2219 і 2222 відповідно). Серед службових злочинів питома вага цієї групи злочинів несуттєво зростає: 14,3 % у 2014 р.; 14,8 % у 2015 р. Картина стає гіршою, якщо порівнювати питому вагу зареєстрованих проваджень за корупційними злочинами, з тими, що передані до суду з обвинувальними актами, тобто показник розкриття злочинів на досудовому слідстві. Загальний показник розкриття службових злочинів склав у 2014 році — 32,7 %, у 2015 році — 27,3 %, має тенденцію до зниження. Показник розкриття корупційних злочинів, де предметом була неправомірною вигода, становить 55,2 % у 2014 році та 47,7 % у 2015 році, і за суттєвого зниження залишається значно вищим від загальногрупового показника та показника щодо всіх зареєстрованих кримінальних правопорушень (29 %). Огляд набуває контрастності при порівнянні розкриття службових злочинів з окремими видами вказаних корупційних злочинів. За статистикою надієвими виявились норми, передбачені ст.ст. 368² (незаконне збагачення), 370 (провокація підкупу), — до суду за рік не потрапило жодної справи! На цьому фоні розкриття злочинів, що мають елементи пропозиції неправомірної вигоди або підкупу, виглядає доволі пристойно: підкуп службової особи юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми, ст. 368³ — 52 % у 2014 р. і 59 % у 2015 р.; підкуп особи, яка надає публічні послуги, ст. 368⁴ — 56 % у 2014 р. і 62 % у 2015 р.; пропозиція, обіцянка або надання неправомірної вигоди службовій особі, ст. 369 — 47 % у 2014 р. і 52 % у 2015 р.; зловживання впливом, ст. 369² — 83 % у 2014 р. і 77 % у 2015 р.

Як оцінювати суттєві розбіжності успіхів службової діяльності досудового слідства і чи може це бути підставою для радикальних змін закону про кримінальну відповідальність? На жаль, статистика не показує, за якими частинами статей пред'явлені обвинувачення, — в частині пропозицій, чи в частині прийняття неправомірної вигоди. Є підозра, що серед притягнутих до кримінальної відповідальності збільшилась кількість осіб, які самі пропонували неправомірну вигоду. По-друге, очевидно, що високий відсоток доведення проваджень до суду став можливий завдяки застосуванню норм про спеціальне звільнення від кримінальної відповідальності у разі добровільної заяви про факт вимагання неправомірної вигоди. На наш погляд, перспективним є посилення цих тенденцій за рахунок кримінально-правового моделювання більш суттєвого конфлікту інтересів особи, яка пропонує неправомірну вигоду, й особи, яка отримує неправомірну вигоду. Може бути запропоновано до обговорення декілька напрямів посилення протиріч між сторонами

тандему «той, хто пропонує — той, хто отримує неправомірну вигоду», радикально, з огляду на неефективність існуючих доволі поміркованих і гуманних засобів кримінально-правової протидії корупції, зміщуючи форми можливої поведінки осіб до межі прийнятної в суспільстві морально-етичної поведінки.

Напрям перший. Декриміналізувати всі види пропозиції, обіцянки або надання неправомірної вигоди, що передбачені ст.ст. 368³, 368⁴, 369, 369² КК, надати громадянам законне право на такі дії, переклавши тягар кримінальної відповідальності за корупційні злочини виключно на службових осіб. Тобто створити умови відсутності кримінальної відповідальності фізичної особи у випадку, якщо службова особа не вимагала, але погодилась на пропозицію, обіцянку або надання неправомірної вигоди. Це значно посилить психологічний тиск, дискомфорт та страх службових осіб, які їх провокують на отримання неправомірної вигоди, з метою викриття і притягнення до відповідальності. Певна річ, що про гуманізм і толерантність до службових осіб тут мова не йде, як і про високі моральні стандарти стосунків громадян зі службовцями. Відверто створюємо правовий конфлікт. Має значення тільки результат — припинення корупції.

Певна річ, що надання фізичним особам права провокації підкупу повинно, з одного боку, супроводжуватись нормативним закріпленням процесуально прийнятних для суду засобів фіксації доказів (наприклад, вільне аудіо-, відео- фіксування провокації тощо) самим громадянином. З іншого боку, супроводжуватись наявністю певного протоколу поведінки службової особи зі встановленою формою відмови на пропозицію підкупу, реагування у вигляді попередження громадянина про недопустимість таких пропозицій, а при повторній пропозиції, або створенні умов провокування службової особи шляхом обману, зловживання довірою, у таємних від службової особи способах (підкидання, переказ без згоди останньої коштів на її рахунки тощо) можливості притягнення до адміністративної відповідальності з метою припинення зловживанням правом провокації підкупу.

Другий напрям. Адаптувати до нашої дійсності практику Білорусі [3]. Виключити частини вказаних статей КК про звільнення від кримінальної відповідальності. Натомість прийняти закон або постанову Кабінету Міністрів про встановлення певних винагород за повідомлення про факти корупційних злочинів, у тому числі і про факти вдалої провокації підкупу службових осіб.

Безумовно, треба усвідомлювати, що платою за радикалізм у досягненні результату може бути підвищення напруги у стосунках громадян і влади та певний відсоток службових осіб, притягнутих до криміналь-

ної відповідальності у неоднозначних з точки зору вини ситуаціях. Як очевидно і те, що запропоновані засоби навряд чи будуть ефективними у протидії політичній та іншим формам «елітної» корупції, де потрібні спеціальні засоби протидії. Проте на рівні середньої та базової ланок управління, у сфері дії непублічного управління та на так званому «побутовому» рівні ці заходи повинні спрацювати з врахуванням особливостей масової психології, що створить певний суспільний фон неприйняття корупційних форм поведінки в громадах і колективах.

Список використаних джерел

1. Блог М. І. Хавронюка [Електронний ресурс]. — Режим доступу: www.Zakonproekt.org.UA.
2. Генеральна Прокуратура України : офіційний сайт. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення по державі за січень-грудень 2015 року [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?dir_id=112173&libid=100820.
3. Беларусам заплатят за помощь в борьбе со взятками [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.kp.by/daily/26490/3359633/>.

Одержано 29.02.2016

УДК 341.231.14

Козаченко Вікторія Іванівна,

прокурор відділу Генеральної прокуратури України, Київ, Україна

ЗАГАЛЬНІ ПРИНЦИПИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ

Європейський суд з прав людини (далі — ЄСПЛ) є найбільш авторитетним і ефективним міждержавним органом у забезпеченні прав людини.

Європейський суд з прав людини є субсидіарний, судовий орган, міжнародним органом і однією з установ Ради Європи, який доповнює захист гарантованих міжнародним, європейським правом, прав; людини серед держав-учасниць конвенції про захист основних свобод людини і за умов, визначених Конвенцією про захист прав людини та основоположних свобод (далі — Конвенція), може розглядати заяви, подані особами, які скаржаться на порушення своїх прав. З часу заснування, з 1959 року, Європейський суд з прав людини знаходиться під контролем Ради Європи, загальноєвропейського органу з прав людини. Європейський суд з прав людини не слід плутати з Європейським судом — вищої судової інстанції ЄС.

Юрисдикція суду широко поділяється на міждержавні випадки застосування фізичних осіб щодо Договірних держав, а також консультативні висновки відповідно до Протоколу № 2. Заяви осіб складають більшість справ, що розглядаються судом.

Конвенція є міжнародним договором, на підставі якого більшість європейських держав зобов'язалися дотримуватися прав та основоположних свобод людини. Ці права гарантуються як самою Конвенцією, так і протоколами до неї (Протоколи № 1, 4, 6, 7, 12 і 13), згода на обов'язковість яких надана державами-сторонами Конвенції [1].

Загальні принципи права Європейського Союзу є спільними принципами права, які застосовуються при визначенні законності законодавчих і адміністративних заходів в рамках Європейського Союзу. Загальні принципи права Європейського Союзу можуть витікати із загальних правових принципів країн-членів ЄС, або загальні принципи, містяться в міжнародному праві та законодавстві Європейського Союзу. Діяльність Європейського суду з прав людини відповідає загальним принципам права Європейського Союзу, так як міжнародне право прав людини є

частиною міжнародного права. До загальних принципів можна віднести: основні права, пропорційність, правову визначеність, застосовність, доступ до правосуддя, відступи і обмеження в області прав людини.

1. Основні права.

Перелік основних прав людини не є сталим, з роками він доповнюється. У 2007 році Лісабонський договір чітко визнав основні права, надаючи в статті 6 (1): «Європейський Союз визнає права, свободи і принципи, викладені в Хартії основних прав Європейського Союзу від 7 грудня 2000 року, прийнятої в Страсбурзі 12 грудня 2007, який має ту ж юридичну силу, як договори». Таким чином, Хартія основних прав Європейського Союзу стала невід'ємною частиною права Європейського Союзу, класифікації основних прав, які раніше вважалися загальними принципами права Європейського союзу. Основні права області прав людини були визнані Європейським судом, тому завдати шкоди основним правам людини, закріплених в загальних принципах права Співтовариства, неможливо, вони захищені судом.

2. Пропорційність.

Юридичне поняття пропорційності визнане одним із загальних принципів права Європейського Союзу з 1950 року. Він прагне встановити заходи, прийняті інститутами Союзу в рамках зазначених меж. Згідно з цим правилом, участь установ має бути обмежена тим, що необхідно для досягнення цілей Договору. Іншими словами, зміст і форма дії повинні бути відповідні до переслідуваної мети. Принцип пропорційності, викладеної у статті 5 Договору про Європейський Союз. Критерії його застосування викладено в протоколі (№ 2) про застосування принципів субсидіарності та пропорційності, що додаються до договорів.

3. Правова визначеність.

Концепція правової визначеності визнаний одним із загальних принципів права Європейського Союзу до Європейського суду з 1960 року. Це важливий загальний принцип міжнародного права та державного права, який передуює праву Європейського Союзу. В якості загального принципу в законодавстві Європейського Союзу це означає, що закон повинен бути впевнений в тому, що його правові наслідки в найближчому майбутньому повинні бути ясними і точними, особливо стосовно до фінансових зобов'язань. Прийняття законів, які матимуть юридичну силу в Європейському Союзі, повинні мати відповідну правову основу. Законодавство в державах-членах, яке реалізує права Європейського Союзу повинне бути сформульовані так, щоб воно було чітким і ясным для тих, хто підкоряється закону.

4. Застосовність.

Міжнародне право прав людини поширюється на територію держави, а й поширюється на території, яка знаходиться під ефективною

юрисдикцією, навіть якщо знаходиться за межами своїх кордонів. Ефективна юрисдикція відноситься де-факто до контролю однієї держави над іншим територією або людей, наприклад, під час окупації.

5. Ставлення до міжнародного гуманітарного права (МГП).

Міжнародний Суд у своєму консультативному висновку (2004 рік) розглянув взаємозв'язок між цими двома органами права — міжнародного гуманітарного права і права прав людини. Вона розробила три можливих взаємовідносин між цими двома органами права:

- ситуації, в яких застосовується тільки МГП;
- ситуації, в яких застосовується тільки в області прав людини;
- ситуації, коли законність дій повинні бути розглянуті в рамках обох галузей права, наприклад, під час збройного конфлікту.

Таким чином, кожна дія має бути розглянуто у відповідності з МГП, право прав людини або обидва разом в залежності від обставин.

6. Доступ до правосуддя.

Доступ до правосуддя є принципом доступу до судового захисту прав і законних інтересів. В арбітражному процесуальному праві є правило, згідно з яким будь-яка зацікавлена особа вправі звернутися в порядку, передбаченому законом, до арбітражного суду за захистом прав та інтересів і відстоювати їх у судовому процесі. При цьому відмова від права на звернення до арбітражного суду неприпустима і недійсна. Принцип доступності судового захисту прав і законних інтересів сформульовано в ст. 6 Європейської конвенції про захист прав людини та основних свобод.

7. Відступи і обмеження в області прав людини.

У виняткових випадках, при яких існує загроза життю людей та нації, держави можуть відступати (тимчасово відходять) від деяких з своїх зобов'язань в галузі прав людини. Відступ від права означає, що право є обмеженим протягом певного періоду часу. Прикладом права, які можуть бути відступу з-під час надзвичайних ситуацій є право на мирні зібрання. Відступи повинні бути пропорційними і не повинні бути введені на дискримінаційній основі. Деякі права людини можуть бути обмежені, але тільки якщо такі обмеження встановлені законом і необхідні для охорони державної безпеки або громадської безпеки тощо. Основні права людини, такі, як право на життя і заборона катувань і рабства, ніколи не може бути відступу або обмежена.

Список використаних джерел

1. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.minjust.gov.ua/0/12704>.

Одержано 04.03.2016

УДК 343.1/:343.35

Коровайко Олександр Іванович,кандидат юридичних наук, голова Апеляційного суду Херсонської області,
Херсон, Україна

ЗАПРОВАДЖЕННЯ МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТІВ КРИМІНАЛЬНОГО СУДОЧИНСТВА В ДІЯЛЬНІСТЬ СУДУ ЯК ЗАСІБ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ

Процесам розбудови України як дійсно демократичної, соціальної та правової держави істотно заважає (а іноді перешкоджає їх реалізації) корупція. На жаль, це явище фактично пронизує усе суспільство, паралізує діяльність державного апарату. Особливо неприпустиме та вимагає негайного викоренення це явище в судовій гілці влади. Адже корупція в суді фактично унеможлиблює реалізацію права особи на справедливий суд, призводить до винесення неправосудних судових рішень і, як наслідок, порушення прав, свобод та законних інтересів особи, недотримання інтересів держави, нехтування принципом верховенства права. Погодимось із думкою, що важливість вивчення питань корупції в судовій системі визначається тим, що в період здійснюваних у країні трансформацій ключову роль у становленні демократії, забезпеченні реалізації задекларованого у Конституції України верховенства права, покликані відігравати саме інститути судової гілки влади, які становлять «вершину піраміди правосуддя» [1, с. 124].

Саме тому, розуміючи важливість запобігання корупції в судах, держава, хоча і дещо повільно, але вживає правових та організаційних заходів щодо протидії та боротьби з нею. Прикладами таких заходів слід вважати прийняття низки законів щодо покращення діяльності судової гілки влади, зокрема законів України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо окремих питань судоустрою та статусу суддів», «Про відновлення довіри до судової влади в Україні», «Про забезпечення права на справедливий суд» тощо. До речі, останнім нормативно-правовим актом було уведено в дію нову редакцію закону України «Про судоустрій і статус суддів». У пояснювальній записці до його проекту прямо вказувалося, що однією з основних проблем судової влади є корупція, подолання котрої можливе за рахунок створення дієвих механізмів запобігання корупції, частиною якого мають стати до-

ступність суду, юридична визначеність, однаковість судової практики, відкритість судових рішень, забезпечення незалежності суду.

Аналіз наукових та публіцистичних джерел [1; 2; 3; 4; 5; 6] з питань діяльності судів в Україні дає підстави стверджувати, що найбільше поширення корупція у судовій гілці влади існує щодо таких аспектів її функціонування: забезпечення незалежності суддів у їх безпосередній діяльності, у тому числі і незалежності від керівництва суду щодо виконання суддею його безпосередніх функціональних обов'язків з розгляду та вирішення справ; безпосереднє здійснення правосуддя, де існує можливість впливу, а часом навіть неправомірний тиск на суддів при прийнятті ними рішень у справі, що має наслідком ухвалення неправосудних рішень; дотримання розумних строків провадження (зволікання із призначенням справи до слухання, затягування процесу), у тому числі і щодо належного та своєчасного прийняття заяви, позову для їх подальшого розгляду; матеріального забезпечення діяльності судді при здійсненні судочинства, у тому числі й оплати його праці, надання йому інших соціальних гарантій.

Викоренення корупції або умов для її появи у сфері судочинства можливе різними шляхами (організаційними, правовими, економічними тощо) та за допомогою різних засобів, зокрема формування у населення нетерпимого ставлення до корупції, навчання персоналу судів засобам запобігання корупції, завдяки розробці та вдосконаленню відповідних правових процедур, спрямованих на унеможливлення вчинення корупційних діянь суддями тощо.

Одним із кроків на шляху подолання корупції в судовій гілці влади, який за його характером доцільно віднести до організаційно-правових, слід вважати впровадження та більш широке використання в діяльності вітчизняних судів відповідних міжнародних стандартів. Причому це стосується не тільки врахування судовими органами положень Конвенції ООН проти корупції, Цивільної конвенції Ради Європи про боротьбу з корупцією та Кримінальної конвенції Ради Європи про боротьбу з корупцією. Це також повинно відноситися і до дотримання суддями при організації та відправленні правосуддя міжнародних стандартів у сфері судочинства, зокрема і кримінального.

Щодо вказаних міжнародних стандартів, то їх запровадження обумовлено тим значенням та функцією, які діяльність суду як особливого органу держави, а крім того, як свідчить сучасна світова практика, і міждержавного органу (Міжнародний кримінальний суд, Європейський суд з прав людини), виконують щодо забезпечення дотримання прав, свобод та законних інтересів особи, а також принципу верховенства права. Втілення цих стандартів у практику суддів України передбачає опрацювання відповідних організаційних і правових процедур, якими

опосередковується діяльність суду та суддів. Їх зміст спрямований на створення оптимальної моделі організації, функціонування судової системи, формування суддівського корпусу та виконання суддею його обов'язків, опрацювання найбільш ефективних форм і методів здійснення судочинства, дотримання етичних норм поведінки суддів тощо. Так, керівник групи експертів проекту ЄС «Підтримка реформ у сфері юстиції в Україні» В. Валанчюс зазначає, що впродовж останніх десятиліть ХХ-го століття поступово виникло усвідомлення, що судова влада не може брати на себе повну відповідальність за цілі та завдання, які вона виконує, якщо не бере активну участь у відомчому управлінні системою органів юстиції [7, с. 12]. Наслідком усвідомлення необхідності опрацювання таких управлінських механізмів і стало прийняття ООН, Європейським Союзом та іншими міжнародними організаціями відповідних міжнародних стандартів у сфері судочинства, у тому числі і кримінального. Наприклад, як зазначає в цьому контексті В. Євдокимов, запобігання корупції серед суддів сприяло б також запровадження в життя загальновизнаних норм їх етики та поведінки. А також наводить досвід Американської Асоціації Юристів, якою з урахуванням світового досвіду розроблено Типові правила поведінки суддів [2, с. 55].

На цій підставі та з урахуванням наведеного вище, цілком обґрунтованою виглядає пропозиція щодо необхідності належної систематизації існуючих міжнародних стандартів у сфері судочинства, а також опрацювання механізму їх впровадження в повсякденну діяльність органів судової влади України, щоденну діяльність суддів. І як відомо, щодо першого аспекту (систематизації), то такі спроби в нашій країні вже були. Зокрема, слід виділити збірник «Європейські та міжнародні стандарти у сфері судочинства», підготовлений в рамках проекту ЄС «Підтримка реформ у сфері юстиції в Україні» та Агентством США з міжнародного розвитку (USAID) в рамках проекту «Справедливе правосуддя». Також згадаємо видання «Міжнародні стандарти у сфері судочинства», підготовлене у рамках спільної програми Ради Європи та Європейського Союзу «Прозорість та ефективність судової системи України» за підтримки Агентства США з міжнародного розвитку (USAID). Ще одним інструментом є збірник документів «Міжнародні стандарти незалежності суддів», підготовлений Всеукраїнською незалежною суддівською асоціацією за сприяння Швейцарської агенції з розвитку та співробітництва в рамках проекту «Підтримка судової реформи в Україні. Сприяння зміцненню незалежності суддів». Ці збірники знайомлять суддів із міжнародними актами, що ратифіковані Україною, а також тими, що містять відповідні рекомендаційні норми і правила у сфері судочинства. Але, як з цього приводу зауважує Я. Романюк, сам факт наявності в національному законодавстві прогресивних

демократичних норм, які містяться у міжнародних стандартах у сфері судочинства, ще не означає їх ефективне впровадження на практиці. Ще потрібне розуміння глибинної суті тих чи інших міжнародних стандартів у сфері судочинства та добровільне слідування передбаченим ними правилам для влади, суспільства загалом та для окремих індивідів зокрема. Це — шлях до утвердження в Україні верховенства права [7, с. 10].

Саме тому на цей час актуальним залишається питання опрацювання механізму впровадження міжнародних стандартів у сфері судочинства, зокрема і кримінального, в повсякденне функціонування органів судової влади України, щоденну діяльність суддів. Мабуть, це найважчий етап реалізації державної політики у сфері запобігання корупції у судах. Вважаємо, що за наявності політичної волі керівництва держави та підтримки суддівської спільноти, всього суспільства, ця мета буде досягнута, а Україна дійсно відповідатиме стандартам демократичної, соціальної та правової держави.

Список використаних джерел

1. Соловйов В. М. Запобігання та протидія корупційним правопорушенням у судовій системі України / В. М. Соловйов, Б. Л. Розвадовський // Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика). — 2010. — № 23. — С. 123–132.
2. Євдокимов В. Запобігання корупції серед суддів: правові проблеми / В. Євдокимов // Право України. — 1999. — № 5. — С. 54–57.
3. Демедюк Т. Проблеми протидії корупції в судах. / Т. Демедюк // Вісник Академії управління МВС. — 2009. — № 2. — С. 112–122.
4. Чаркіна А. Деякі питання стану хабарництва в судовій гілці влади та можливі шляхи його подолання [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.viche.info/journal/3171/>.
5. Правдин А. Корупція в судах [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://blogs.korrespondent.net/blog/celebrities/3255305-koruptsiia-v-sudakh>.
6. Шкроміда Ю. Корупція в судах: за що і скільки беруть судді [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://gazeta.ua/blog/14444/korupciya-v-sudah-za-scho-i-skilki-berut-suddi>.
7. Європейські та міжнародні стандарти у сфері судочинства. — Київ, 2015. — 708 с.

Одержано 29.02.2016

УДК 343.9:328.185

Курилюк Юрій Богданович,

кандидат юридичних наук, старший офіцер Департаменту аналізу та оцінки інформації Адміністрації Державної прикордонної служби України, Київ, Україна

«ТИХА КОРУПЦІЯ» ЯК ЗАГРОЗА РЕФОРМУВАННЮ ДЕРЖАВИ

Особливістю сучасної злочинності в Україні є те, що вона паразитує на зловживаннях демократичними інституціями, правами людини, політичними, економічними та іншими свободами. Найнебезпечніший руйнівний вплив на правопорядок здійснює корупційна злочинність, а також злочинність у сфері службової діяльності. У цьому її загроза для національної безпеки й особливий зловмисний характер [1].

Корупційна злочинність є особливо небезпечним злочинним проявом проти конституційних прав і свобод, державної влади, інтересів державної служби, служби в органах місцевого самоврядування, служби в комерційних та інших організаціях, проти власності, що проявляється продажністю посадових осіб, урядових і політичних діячів. Це систематичний підкуп хабарами, відкоригований і налагоджений поколіннями механізм незаконної винагороди посадових осіб, які підривають основи держави і права.

При цьому, що особливо небезпечно, корупційна ініціатива, найчастіше виходить від посадових осіб, покликаних якраз боротися зі злочинністю – правоохоронних та судових органів. Адже корупція як системне явище здатна вражати всі елементи державного механізму: державну правотворчість, державне виконавство та правоохоронну систему, а також військову службу. За нинішньої суспільно-політичної ситуації в Україні корупція є однією з найбільш гострих проблем для державної військової організації. Інформація про корупційні прояви у військово-службовій сфері міститься як у періодичній пресі, науковій та публіцистичній літературі, так і в статистиці органів військової юстиції та даних соціологічних опитувань.

На сьогодні в Україні триває реалізація низки заходів щодо протидії злочинності, більша частина з яких спрямована на запобігання саме корупції. Одним з основних заходів є визначення корупційних ризиків, що можуть виникнути в діяльності державних службовців, а також усунення умов і причин їх виникнення. Не залишаються осторонь цих

процесів майже усі державні інституції, які вживають відповідні кроки щодо попередження та боротьби з корупцією як із внутрішньою, так і з зовнішньою, масштабною та мізерною, вертикальною та горизонтальною тощо.

Водночас існує ще один маловідомий різновид корупції — «тиха корупція», для припинення якої жодних заходів, на жаль, не вживається, а подекуди створюються умови щодо її процвітання. Сутність цієї форми корупції полягає у невиконанні персоналом державних установ (підприємств, організацій тощо) покладених на них функціональних обов'язків (виробництво товарів, надання послуг тощо), за які держава виплачує їм заробітну плату (грошове забезпечення). Інакше кажучи, отримання державних коштів за бездіяльність і ледарювання. Всесвітнім банком цій проблемі у 2011 році присвячено окрему доповідь.

«На відміну від скандалів, пов'язаних із хабарництвом, «тиха корупція» не потрапляє до заголовків газет, проте вона чинить настільки ж руйнівний вплив на суспільство», — заявив Головний економіст Регіонального управління Світового банку в Африці Шанта Деваджан. «Для того щоб боротися з цією «тихою корупцією», необхідно поєднання волі й рішучості керівництва, продуманої політики відносно конкретних секторів та відповідних установ і, що найважливіше, більш активна позиція і відповідальність громадян» [2].

Проблема протидії «тихій корупції» набуває особливої актуалізації в Україні саме тепер, коли керівництвом держави шляхом затвердження у січні 2015 року Стратегії сталого розвитку «Україна-2020» [3] заявлено курс на реформування держави за чотирма векторами: (1) розвитку, (2) безпеки, (3) відповідальності та (4) гордості. Для кожного з цих векторів, якими охоплено майже усі пріоритетні сфери суспільних відносин, визначені певні шляхи їх досягнення. Водночас, на наше переконання, які б цілі та завдання не визначались у цьому надважливому документі, їх реалізація потребує зусиль усього персоналу державних інституцій, задіяння найбільш соціально активних і працьовитих осіб, здатних виконати поставлені завдання.

Звісно виявлення «тихих корупціонерів» серед державних службовців є завданням, перш за все, їх безпосередніх керівників, однак потребує втручання й вищого керівництва. Вважаємо, що міністрам та директорам і начальникам державних інституцій слід звернути увагу на тих працівників, які щоденно приходячи на роботу (службу) просто «просиджують штани», роблять вигляд своєї значимості та діяльності, а насправді нічого не роблять, тобто діють у власних інтересах.

Сьогодні нагальною потребою суспільства постало вироблення загальних засад розвитку української державності, реалізувати яку мож-

ливо за умов запровадження новітніх підходів, форм і методів управління державою. На наше переконання, запорукою цьому є наявність професійного кадрового апарату, здатного якісно та у найкоротші строки організувати і, що важливо, провести необхідні й ефективні реформи. Реалізація ж реформ державного сектору за умов «тихої корупції» приречена на провал, а в секторі безпеки і оборони здатна вплинути на стан захищеності держави від зовнішніх загроз.

Список використаних джерел

1. Протидія злочинам у сфері службової діяльності (кримінологічні, кримінально-правові і кримінально-процесуальні аспекти : монографія / О. М. Костенко, О. О. Кваша, М. І. Сірий та ін. ; за ред. О. М. Костенка. — Київ : Наукова думка, 2014. — 320 с.
2. Показники розвитку Африки у 2010 році. Мовчазна та летальна. Як тиха корупція підриває зусилля з розвитку Африки. — Вашингтон : Світовий банк, 2010. — 200 с.
3. Про Стратегію сталого розвитку «Україна—2020» : Указ Президента України від 12.01.2015 № 5/2015 // Урядовий кур'єр. — 2015. — № 6.

Одержано 28.02.2016

УДК 316.334.52:328.185

Марковська Ганна Олександрівна,

доктор філософії, заступник завідувача кафедри гуманітарних та соціальних наук факультету мистецтв, права та соціальних наук Університету Англія Раскін, Кембридж, Велика Британія;

Сердюк Олексій Олександрович,

кандидат соціологічних наук, доцент, заступник завідувача науково-дослідної лабораторії з проблем боротьби зі злочинністю Харківського національного університету внутрішніх справ, Харків, Україна

ДИНАМІКА ПРОЯВІВ КОРУПЦІЇ СЕРЕД МЕШКАНЦІВ МІСТА ХАРКОВА: РЕЗУЛЬТАТИ СОЦІОЛОГІЧНОГО МОНІТОРИНГУ 2013–2015 РОКІВ

Проблема виміру корупції в Україні була і залишається надзвичайно актуальною як для держави, так і суспільства в цілому внаслідок її латентності. Оскільки посадові злочини (кримінальна корупція) займає близько 1 % від усієї кількості зареєстрованих кримінальних правопорушень дослідити її зміни за статистичними даними вкрай важко. Саме це зумовлює необхідність застосування соціологічних методів дослідження цього явища, які здатні викрити реальні масштаби його розповсюдження.

У межах «Регіональної програми запобігання і протидії корупції в Харківській області на 2013–2015 роки» соціологами Харківського національного університету внутрішніх справ проводиться моніторингове соціологічне дослідження громадської думки мешканців м. Харкова щодо оцінювання сучасного стану, латентності, причин та умов, що породжують корупцію, з метою вдосконалення заходів щодо запобігання і протидії корупції в Харківській області.

Перше опитування проводилось у грудні 2013 року, друге — у жовтні 2014 року, третє — у жовтні 2015 року. Обсяг вибіркової сукупності — 640 респондентів. Похибка результатів становить $\pm 2,26$ % (при довірчій вірогідності 95 % і варіативності 20 %).

Центральним показником моніторингу є досвід харків'ян щодо корупції. Респондентам було встановлено питання «Чи доводилось Вам або членам Вашої родини за останні 12 місяців стикатися з будь-якими проявами корупції з боку представників державних органів, у тому чис-

лі освітніх, медичних чи інших організацій?», процентний розподіл відповідей на яке представлений на рис. 1 (% до тих, хто відповів).

З рисунку видно, що половина харків'ян (53,3 %) за останні 12 місяців стикатися з проявами корупції (32,2 %). Порівняно з 2013 і 2014 рр. спостерігається зменшення проявів корупції до рівня «докризисового» 2013 р.

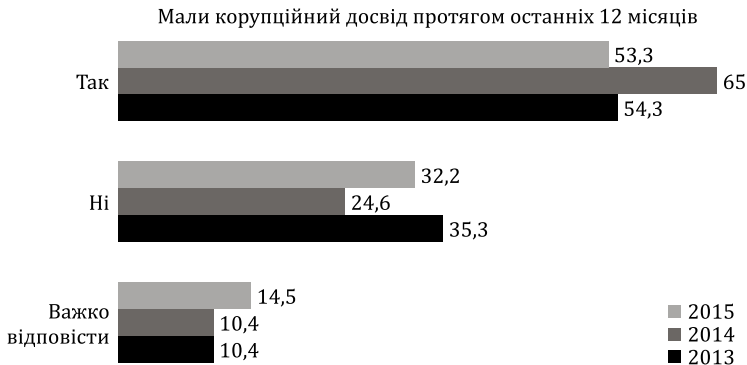

Рис. 1. Динаміка проявів корупції серед мешканців м. Харкова (порівняльні дані за 2013, 2014 та 2015 роки)

Інформацію щодо *досвіду корупції* подано у табл. 1 у вигляді процентного розподілу відповідей на запитання: «Якщо Ви контактували з державною установою чи відбувалось наступне ... У Вас вимагали хабара (грошей, подарунок, послуги); Ви самі пропонували хабара (грошей, подарунок, послуги); Ви використовували «зв'язки» (знайомство, протекцію, «блат»)». Запитання щодо конкретного корупційного досвіду встановлювались тільки респондентам, які мали контакти з певними державними установами.

Щодо сприйняття корупції харків'янами окреслимо низку тенденцій.

Протягом 2015 року суб'єктивна оцінка гостроти проблеми корупції в українському суспільстві зменшилась. При цьому харків'яни схильні, як і раніше, оцінювати рівень хабарництва у своєму рідному місті як найнижчий в Україні.

Респонденти у цілому схильні вважати, що рівень корупції в Харкові стабілізувався. При цьому серед харків'ян розповсюджена думка, що корупція більше шкодить якимось іншим громадянам, ніж їм самим. Кожен п'ятий респондент вважає, як і у минулому році, що корупція у суспільстві особисто йому не шкодить.

Таблиця 1. Досвід харків'ян щодо корупції
(% до тих, хто мав контакти з певними державними установами).
Порівняльні дані за 2013, 2014 та 2015 роки

Установа	Від них вимагали хабар			Самі пропонували хабар			Використовували «зв'язки»		
	2013	2014	2015	2013	2014	2015	2013	2014	2015
Приватизація, володіння та користування землею	88,9	63,4	51,8	7,4	18,3	16,9	3,7	18,3	31,3
Проходження митного контролю, оформлення митних документів	81,0	68,8	36,2	4,8	18,8	27,5	14,3	12,5	36,2
Регламентация підприємницької діяльності	60,9	79,1	36,7	17,4	11,6	26,7	21,7	9,3	36,7
Судова система	68,8	72,9	42,5	12,5	16,7	30,0	18,8	10,4	27,5
Державні загальноосвітні школи	39,5	72,4	49,5	42,1	22,4	32,7	18,4	5,2	17,8
Податкові служби	71,4	74,5	36,1	19,0	19,1	40,3	9,5	6,4	23,6
Міліція (не включаючи ДАІ)	54,5	67,4	51,9	31,8	18,9	29,6	13,6	13,7	18,5
ДАІ	61,7	63,7	57,1	30,0	32,3	30,5	8,3	4,0	12,4
Прокуратура	66,7	55,6	35,7	8,3	25,9	44,6	25,0	18,5	19,6
Вищі навчальні заклади	59,8	59,1	56,7	21,8	26,4	24,7	18,4	14,5	18,7
Влаштування на роботу до державної установи	64,7	44,7	48,9	7,8	17,1	31,9	27,5	38,2	19,1
Підключення чи ремонт комунальних послуг або зв'язку	59,5	57,5	41,4	18,9	30,1	36,8	21,6	12,4	21,8
Оформлення чи отримання соціальних виплат	53,8	51,0	43,1	15,4	27,0	25,0	30,8	22,0	31,9
Отримання різних дозволів в органах влади	58,1	57,5	44,4	25,8	32,2	28,4	16,1	10,3	27,2
Державні нотаріуси	60,0	58,3	30,4	26,7	21,7	42,9	13,3	20,0	26,8
Державні медичні заклади	44,5	41,6	53,6	28,0	36,4	28,4	27,4	22,0	18,0
Отримання державного житла	37,5	61,8	37,5	50,0	32,4	42,9	12,5	5,9	19,6
Реєстрація або приватизація об'єктів нерухомості	64,3	60,5	43,1	17,9	23,3	18,1	17,9	16,3	38,9
Отримання кредиту (позики) в державній установі	29,4	64,2	28,3	29,4	18,9	36,7	41,2	17,0	35,0
Середнє значення	59,2	61,8	43,4	21,8	23,7	31,3	18,9	14,6	25,3

Половина опитаних добре усвідомлює негативне і руйнівне значення корупції для суспільства та держави, але кожен третій респондент вважає, що корупція є швидким шляхом вирішення складних проблем без бюрократії та тяганини. Кожен четвертий респондент вважає, що корупція — це давня традиція і, можливо, в чомусь вона виправдана.

Порівняно з 2014 роком зменшився відсоток респондентів, схильних виправдовувати корупційні практики або ставиться до них схвально. Частка тих, хто категорично заперечує корупційні практики, трохи зросла.

Три чверті опитаних суб'єктивно готові до корупційних практик.

Кожен третій з респондентів особисто схиляється виправдати хабарництво, коли для нього складається безвихідна (на його думку) ситуація, або йому «дуже потрібен результат». Кожен четвертий вважає, що без корупції не обійтися. Лише чверть опитаних повністю заперечує корупцію і вважає, що давати хабарі неможливо ніколи та ні за яких обставин.

У респондентів відсутня єдина свідома позиція щодо шляхів подолання корупції в суспільстві і державі. Більше третини продовжує вважати, що перемогти корупцію взагалі неможливо. Серед заходів боротьби найбільш ефективними респонденти вважають репресивні заходи, менш популярними залишаються заходи економічного впливу. Сподівання на виховання та особисту відповідальність ще більш зменшилися порівняно з 2014 роком.

Спираючись на свій особистий досвід та досвід членів сім'ї, половина респондентів повідомила, що мала корупційні відносини протягом 2015 року. Це істотно нижче порівняно з опитуванням 2014 року і практично те саме, як у 2013 році.

Найбільша кількість корупційних відносин, згідно з відповідями респондентів, відбувалась при контактах із медичними установами, вищими навчальними закладами та державною автоінспекцією, як і у 2014 році.

Переважна кількість харків'ян (62,6 %), не скаржилися на випадки корупції. Відсоток таких респондентів значно знизився порівняно з попередніми роками (на 15 %!). Це відбувалось частіше тому, що вони вважають це безперспективною справою.

Взагалі дослідження показує двобічне ставлення харків'ян до явища корупції. З одного боку, вони формально показують добре розуміння негативних наслідків цього явища, вважають його шкідливим для суспільства і держави. З іншого боку, в той же час вони схильні виправдовувати і миритися з корупцією за принципом «така природа речей, і нічого з цим зробити неможливо».

Дослідження 2013–2015 років не показали суттєвих змін у ставленні до корупції. Більшість громадян на індивідуальному рівні схвалюють корупцію, бо вона «функціональна» для них при вирішенні конкретних життєвих питань. На суспільному рівні, «взагалі» громадяни корупцію засуджують. Для подолання цього явища пропонують карати «когось іншого», а змінювати власну поведінку не вважають за потрібне.

Така ситуація свідчить про важливість і необхідність просвітницької та виховної роботи серед населення, яка має на меті зниження цінності корупційних практик у свідомості українців.

Одержано 29.02.2016

УДК 343.3/.7(477)

Михайленко Дмитро Григорович,кандидат юридичних наук, доцент, докторант кафедри кримінального права
Національного університету «Одеська юридична академія», Одеса, Україна

РЕЗУЛЬТАТ ПОШУКУ МОДЕЛІ НОРМИ ПРО НЕЗАКОННЕ ЗБАГАЧЕННЯ В УКРАЇНІ ТА ЙОГО НЕДОЛІКИ

При вирішенні проблеми конструювання формули складу незаконного збагачення у контексті її взаємодії із принципом презумпції невинуватості слід звернути особливу увагу на те, що при складанні остаточного варіанту нинішньої редакції ст. 20 Конвенції ООН проти корупції (далі — Конвенція) зазначене питання мало декілька варіантів вирішення. Зокрема, Колумбія ще на першій сесії (Відень, 21 січня–1 лютого 2002 року) міжурядового Спеціального комітету відкритого складу з розробки Конвенції проти корупції (заснований Генеральною Асамблеєю в її резолюції 55/61 від 4 грудня 2000 року) пропонувала викласти статтю про незаконне збагачення у редакції по суті аналогічній тій, що пізніше також була запропонована В. М. Борковим [1, с. 31], а саме: «... визнати як кримінально каране, коли воно вчиняється умисно, невинуватим збільшення багатства державного службовця в період його перебування на державній службі або протягом двох років після завершення цього періоду» [2, с. 213]. Схожою у цьому контексті була пропозиція Алжиру, висловлена в рамках третьої сесії Спеціального комітету (Відень, 30 вересня–11 жовтня 2002 року): «... визнати як кримінально каране незаконне збагачення або необґрунтоване збільшення майна, активів і доходів будь-якої публічної посадової особи, яке не відповідає її законному заробітку від виконання її обов'язків або з інших законних джерел» [2, с. 214].

У зв'язку із наведеними редакціями норми про незаконне збагачення, від яких відмовилися при формулюванні кінцевого варіанту ст. 20 Конвенції, заслуговують на увагу законодавчі ініціативи щодо зміни діючої редакції ст. 368² КК України, які у 2014 році виносилися на розгляд Верховної Ради України. Так, згідно із проектами Законів України № 4573 від 26.03.2014 року (не включено у порядок денний 17.04.2014 року), № 4780 від 24.04.2014 року (відхилено 16.09.2014 року), пропонувалося привести КК України у відповідність до ст. 20 Конвенції шляхом

викладення складу незаконного збагачення у такій редакції: «Набуття особою, уповноваженою на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, у власність (користування) майна, вартість якого значно перевищує її доходи, отримання яких підтверджено законними джерелами, або передача нею такого майна близьким родичам...», а за проектом Закону України № 5085 від 16.09.2014 року наведену формулу доопрацьовано і запропоновано у такому вигляді: «Набуття особою, уповноваженою на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, у власність майна, вартість якого значно перевищує доходи особи, отримані із законних джерел, або передача нею такого майна близьким родичам...». У такій же редакції була викладена ст. 368² КК України згідно із Законом України від 14.10.2014 року. У подальшому ч. 1 ст. 368² КК України було знову вкладено у новій редакції Законом України від 12.02.2015 року: «Набуття особою, уповноваженою на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, у власність активів у значному розмірі, законність підстав набуття яких не підтверджено доказами, а також передача нею таких активів будь-якій іншій особі». Така редакція ч. 1 ст. 368² КК України набирає чинності з 05.03.2015 року та діє на цей момент.

Хоча наведені вище формулювання статті про незаконне збагачення не є аналогічними, проте спільним для них є те, що в їх основі лежить прагнення відсторонитися від прямої вказівки у конструкції норми на обов'язок суб'єкта раціонально обґрунтувати походження активів, які перевищують задекларовані ним легальні доходи, чим обійти чи завуалювати проблему перенесення тягаря доказування (обмеження принципу презумпції невинуватості) на суб'єкта корупційного злочину та порушення права не свідчити проти себе.

Таким чином, чинна редакція норми про незаконне збагачення зберегла основні недоліки, які були притаманні пропонованим варіантам ст. 368² КК України у законопроектах від 27.12.2015 року, від 09.01.2015 року та від 30.01.2015 року, а саме: 1) фактичне запровадження складом цього злочину обмеження дії принципу презумпції невинуватості без прямої нормативної регламентації цього як у КК України, так і в інших Законах України, а також без наукового обґрунтування такого обмеження та незважаючи на зауваження експертів Верховної Ради України; 2) виключення із суб'єктів, значне необґрунтоване збільшення активів яких утворюватиме склад незаконного збагачення, близьких осіб публічного службовця; 3) встановлення необхідності для обвинуваченого підтверджувати законність набуття своїх активів виключно доказами, що ставить його у значно жорсткіші рамки, ніж це передбачається у ст. 20 Конвенції, за якою достатнім є раціонально обґрунтувати

суттєве збільшення активів без обов'язкового підтвердження цього доказами.

Крім того, незаконне збагачення за ст. 20 Конвенції не передбачає як ст. 368² КК України необхідності підтвердження саме законності походження майнових активів, які перевищують законні доходи. У Конвенції йдеться про необхідність надання публічним службовцем раціонального обґрунтування значного збільшення своїх активів, яке перевищує її законні доходи. Звичайно таке обґрунтування може будуватися на тому, що особа вчинила інший корисливий злочин, наприклад один зі злочинів проти власності, що повинно також виключати дію норми про незаконне збагачення, оскільки остання призначена для боротьби із корупцією і характеризується відповідними об'єктами кримінально-правової охорони.

У зв'язку із цим за чинною редакцією ст. 368² КК України, якщо особа, уповноважена на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, надасть докази отримання активів у значному розмірі від вчиненні злочину, який не є корупційним чи навіть корупційного злочину (наприклад, підкупу), то все одно слід застосовувати ст. 368² КК України, оскільки не будуть надані докази саме законності підстав набуття зазначених активів. При цьому очевидно, що обвинуваченому вигідно надавати лише докази набуття майнових активів від злочину, санкція якого є більш м'якою, ніж санкція незаконного збагачення.

Таким чином, норма про незаконне збагачення, передбачена у ст. 368² КК України, порівняно з однойменним інструментом, передбаченим ст. 20 Конвенції, має низку суттєвих недоліків, які підризують ефективність та справедливість її застосування в Україні і які слід усунути шляхом зміни КК України у цій частині.

При цьому важливо звернути увагу, що щодо перерахованих вище законопроектів подавалося обґрунтування, за яким пряма вимога у пропонуваній редакції ст. 368² КК України надати пояснення з тим, щоб спростувати встановлене органом досудового розслідування припущення щодо незаконності майна, яке не відповідає законним джерелам доходів, не передбачена свідомо, а особа при цьому зберігає право, але не зобов'язана надати пояснення щодо джерел таких нез'ясованих доходів та їхньої законності. При цьому відсутність такого пояснення може враховуватися судом при прийнятті рішення як одна з обставин, яка має значення для прийняття рішення по суті. Така можливість у пояснювальній записці до законопроекту обґрунтовувалася посиланням на рішення Європейського суду з прав людини у справі *John Murray v. United Kingdom* [3], яким було визнано, що суд може робити негативні висновки з мовчання обвинуваченого, коли фактичні обставини справи

явно вимагають від особи надати пояснення, якщо при цьому таке мовчання не є основною підставою для обвинувального вироку. За задумом авторів законопроектів таке формулювання злочину (незаконного збагачення) не передбачає перекладення тягара доведення на обвинуваченого.

Разом із тим, наведене вище посилання на рішення у справі *John Murray v. United Kingdom* щодо можливості суду робити негативні висновки з мовчання обвинуваченого у досліджуваній ситуації є некоректним, оскільки можливість негативно для обвинуваченого тлумачити його мовчання у справі, що розглядалась Судом, детально врегульована Наказом про докази у кримінальних справах 1988 року (Північна Ірландія). У зазначеному вище рішенні Європейського суду з прав людини зазначено, що виведення висновків на підставі зазначеного Наказу відрізняється тим, що, окрім існування конкретних зазначених у ньому гарантій, така процедура становить формалізовану систему, яка б дозволяла відкрито керуватися здоровим глуздом в оцінюванні доказів (п. 27 та п. 54 рішення ЄСПЛ). Як відомо, в Україні відсутні нормативні акти, які б регламентували порядок і можливості виведення судом висновків із відмови пояснювати певні обставини справи, що свідчить про відсутність такої ознаки допустимого обмеження права, як його передбачення законом. Означена ознака закріплена у пунктах 5 (всі обмеження визнаних прав повинні бути закріплені відповідно до національного закону) та 15 (жодне обмеження здійснення прав людини не вводиться інакше, як відповідно до національного закону загального застосування) Сіракузьких принципів [4], а також ґрунтується за підході, відображеному в ст.ст. 8, 9, 10, 11 Конвенції про захист прав людини й основоположних свобод, за яким обмеження відповідних прав повинні встановлюватися виключно законом.

Таким чином, введення такого інструменту, як кримінальна відповідальність за незаконне збагачення (у моделі ст. 20 Конвенції) та його ефективна дія, не тільки неминуче пов'язані із необхідністю обмеження деяких прав людини (принципу презумпції невинуватості, права не свідчити проти себе тощо), а й вимагають законодавчого закріплення можливості та умов такого обмеження. Пропоновані способи обійти чи завуалювати означені втручання в основоположні права людини були відкинуті при затвердженні чинної редакції ст. 20 Конвенції та приречені вихолощувати суть і дієву силу норми про незаконне збагачення.

Список використаних джерел

1. Борков В. Н. Проблемы криминализации коррупционного обогащения в России / В. Н. Борков // Уголовное право. — 2007. — № 2. — С. 27–31.
2. Подготовительные материалы (переговоры о разработке Конвенции Организации Объединенных Наций против коррупции) [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://www.unodc.org>.
3. Case of John Murray v. The United Kingdom (Application № 18731/91), judgment, 8 February 1996 [Electronic Resource]. — Way of access: <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-57980#{«itemid»:«001-57980»}>.
4. Сиракузские принципы толкования ограничений и отступлений от положений Международного пакта о гражданских и политических правах (Документ ООН E/CN.4/1985/4, Приложение (1985)) [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://legislationline.org/ru/documents/action/popup/id/14624>.

Одержано 29.02.2016

УДК 35.078.3:343.35

Музичук Олександр Миколайович,

доктор юридичних наук, професор, декан факультету № 1 Харківського національного університету внутрішніх справ, Харків, Україна

ВНУТРІШНІЙ КОНТРОЛЬ ЯК ДІЄВИЙ ЧИННИК ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ

Підвищенню ефективності внутрішнього контролю та протидії корупції, забезпеченню реального рівня прозорості та відповідальності в органах системи МВС України сприятиме реалізація таких ідей:

1. Сутність та основні завдання внутрішнього контролю. Сутність внутрішнього контролю за діяльністю органів системи МВС України полягає у поєднанні заохочувальних та примусових заходів та методів під час його здійснення, перевага під час реалізації яких повинна надаватись першим. Відповідно його першочерговими завданнями повинні стати:

- сприяння виконанню покладених на працівників системи МВС України завдань, функцій та обов'язків, реалізації наданих прав;
- подання практичної допомоги підлеглим апаратам та окремим працівникам у усуненні виявлених в їх діяльності недоліків;
- виявлення позитивного досвіду і його використання в практиці;
- спостереження за дотриманням в органах та підрозділах системи МВС України прав, свобод і законних інтересів їх персоналу, рівня їх соціального забезпечення;
- встановлення причин і умов, що сприяють вчиненню правопорушень працівниками системи МВС України;
- попередження, виявлення та припинення правопорушень серед працівників системи МВС України;
- визначення та оцінка ефективності стилю і методів роботи правоохоронних органів усіх рівнів та їх персоналу;
- відновлення порушених прав учасників суспільних відносин шляхом відміни дії незаконного правового акту підконтрольного об'єкта, відсторонення його від виконання посадових обов'язків;
- встановлення передумов щодо притягнення винних до відповідальності згідно з повноваженнями суб'єкта контролю;

2. Спрямування діяльності суб'єктів внутрішнього контролю. Діяльність суб'єктів внутрішнього контролю, якими є керівники усіх

рівнів та спеціалізовані підрозділи (інспекції з особового складу, підрозділи внутрішньої безпеки), насамперед, повинна бути спрямована на охорону, захист та забезпечення безпеки окремих працівників органів та підрозділів системи МВС, їх близьких родичів від протиправних посягань і загроз, відповідно в їх діяльності повинні домінувати охоронні, захисні, профілактичні та забезпечувальні засоби (способи) та методи, а не примусові чи каральні.

3. Фактори, які призводять до скоєння службових правопорушень в органах та підрозділах системи МВС. Причинами (факторами), які призводять до скоєння службових правопорушень працівниками органів та підрозділів системи МВС є: правові; службово-професійні, морально-етичні, економічні, організаційні. Беручи до уваги характер причин (факторів), які призводять до скоєння службових правопорушень працівниками системи МВС, заходи з їх протидії також повинні бути: правовими, що спрямовані на удосконалення відповідного законодавства; службово-професійними та морально-етичними, що спрямовані на удосконалення службової діяльності, а також на патріотичне виховання працівників; економічними, що спрямовані на удосконалення соціального захисту працівників; організаційними, що спрямовані на удосконалення контролю за поведінкою підлеглих.

4. Основні критерії оцінювання діяльності керівників системи МВС. Під час оцінювання діяльності керівників системи МВС, насамперед під час їх атестації, необхідним є аналіз: стану дисципліни та законності в очолюваному ними органі (підрозділі); дисциплінарної та заохочувальної практики; об'єктивності проведення службових розслідувань; морально-психологічного клімату в колективі; ефективності стилю і методів їх управлінської роботи; плинності кадрів; рівня соціального забезпечення працівників. Однією із форм отримання вищенаведених даних повинно стати обов'язкове анонімне анкетування працівників підрозділу, керівник якого оцінюється (атестується) або призначається на вищу посаду. Крім того, призначення на посаду від керівника районного відділу та вище, повинне відбуватися на умовах відкритого конкурсу, з обов'язковим відкритим обговоренням кандидатів за участю представників громадськості.

5. Необхідність формування якісного резерву на керівні посади. Негативно впливає на ситуацію з закріпленням кадрів в органах системи МВС становище з професійним ядром. Непродумані кадрові «чистки», які обумовлені політичною доцільністю, завжди завдавали суттєвої шкоди професіоналізму кадрів, насамперед його керівної ланки. Фактично припинив існування інститут наставництва. Основна увага зараз зосереджена на питаннях скорочення чисельності особового

складу, зміні структури системи МВС, однак не приймаються до уваги такі проблеми, як плінність кадрів, закріплення фахівців на основних напрямках роботи, зниження рівня професіоналізму працівників поліції тощо. У зв'язку з цим особовий склад таких служб МВС, як наприклад, карний розшук або дільничні інспектори міліції, за останні 5 років оновився на 90 відсотків. Обов'язковим є формування відкритого резерву на керівні посади (від начальника районного відділу національної поліції та вище), з можливістю дистанційного обговорення кандидатів усіма бажаними.

6. Підвищення рівня прозорості в діяльності органів та підрозділів системи МВС. Інформація про стан дисципліни та законності в органах та підрозділах системи МВС залишається закритою для широких верств населення, факти про службові правопорушення є недоступними. У зв'язку з цим, та з метою своєчасного, повного і об'єктивного інформування населення про діяльність органів та підрозділів системи МВС, вивчення громадської думки про роботу тощо. Доцільним є започаткування систематичного оприлюднення на офіційних сайтах національної поліції інформації про стан дотримання працівниками системи МВС дисципліни та законності, а також даних про розгляд відповідних судових справ, винесення відповідних ухвал судових органів, що є поширеною практикою у демократичних країнах світу.

7. Низький рівень соціального забезпечення. Як показують результати більшості соціологічних досліджень, зокрема і тих, які проводились під час анкетування самих працівників системи МВС, основним фактором вчинення корупційних дій респонденти називають низький рівень соціального забезпечення, насамперед заробітної плати, припинення низки соціальних пільг тощо. Відсутність свого житла, спільне проживання кількох сімей вважає серйозною проблемою кожен третій працівник системи МВС. Понад чверть мешкає в орендованих за власні кошти квартирах. Існуючі негаразди призводять до погіршення професійної мотивації особового складу, створюють реальну загрозу численних свідомих порушень службової дисципліни і чинного законодавства, корупційних проявів. Ситуація за якої молодий фахівець—випускник вищого навчального закладу системи МВС отримує заробітну плату нижчу за середню по країні, а також постійне недофінансування МВС за якого керівники шукають кошти на елементарні речі (заправку автомобілів, ремонт службових приміщень, оргтехніку тощо) і є тим негативним фактором, який провокує на корупційні дії. виправити таку ситуацію, яка продовжується більше 20-ти років може лише належне фінансування системи МВС. Усі інші пропозиції (якісний професійний відбір, систематичні службові перевірки, зокрема і за допомогою полі-

графу, декларування доходів тощо) є менш реалістичними щодо ефективної протидії корупції.

8. Підвищення мотивації працівників органів системи МВС. Забезпечення рівних можливостей. Необхідно створити умови до високої мотивації працівників органів системи МВС до оволодіння знаннями, вміннями та навичками, необхідними для ефективного виконання правоохоронних завдань шляхом встановлення прямого зв'язку між рівнем професійної підготовки та просуванням по службі, присвоєнням чергових спеціальних звань та матеріальним забезпеченням.

9. Низький рівень престижу професії поліцейського. Нажаль зараз в Україні конкурентоспроможність професії поліцейського зараз знаходиться на низькому рівні. Це пов'язано по-перше з тим, що «імідж» працівника системи МВС, найчастіше мав низьку оцінку, що безпосередньо пов'язано з негативними явищами, які мають місце у середовищі працівників. Серед яких: непорядкованість робочого дня, неможливість планувати дозвілля; невисокий престиж служби серед оточуючих; понаднормова робота, зокрема і у вихідні та святкові дні; ризик та небезпека в процесі роботи; соціально-побутові фактори (низька заробітна плата, незабезпеченість житлом тощо). Останнім часом, ситуація змінилася на краще з утворенням патрульної поліції, якій за даними соціологічних досліджень довіряє більше 70 % населення. Отже, започатковані МВС України реформи сприймаються населенням позитивно, що є важливим чинником їх подальшого продовження.

Одержано 01.03.2016

UDK 341.176(4)

Alessandro Nanni,

Monitoring Officer of the Organization for Security and Co-operation in Europe,
Special Monitoring Mission to Ukraine, California, USA

OFFICER OF THE ORGANIZATION FOR SECURITY AND CO-OPERATION IN EUROPE: MANDATE AND TASK

The OSCE has a comprehensive approach to security that encompasses politico-military, economic and environmental, and human aspects as well as arms control, human rights, national minorities, combating corruption, democratization, policing strategies, counter-terrorism. All 57 participating States enjoy equal status, and decisions are taken by consensus on a politically, but not legally binding basis.

The HQ of the organization is located in Vienna. Among the participating states there are: Canada, Germany, USA, Italy, France, Russia, Ukraine, United Kingdom, Poland, Spain, Hungary, Sweden.

Special Monitoring Mission to Ukraine. The mission has been approved through the Permanent Council Decision No. 1117 dated 21 March 2014.

As of 8th January, the Mission is composed of close to 1013 staff members, among which 662 are international staff from 41 OSCE participating States and about 273 local staff from Ukraine. Teams of monitors work on a shift basis in a 24/7 basis. The Mission's Head Office is in Kyiv; monitors have been deployed to Kherson, Odessa, Lviv, Ivano-Frankivsk, Kharkiv, Donetsk, Dnepropetrovsk, Chernivtsi, and Luhansk.

Forward Patrol Bases. Have been opened by the SMM in order to extend the monitors' presence in the areas where most incidents take place, thereby enabling the Mission to follow up on the incidents faster and more efficiently.

Volnovakha, Krasnoarmiisk, Svitlodarsk (Donetsk region) and in Stanytsia Luhanska, Novoaidar (Luhansk region); as well as three in areas outside of government control: in Stakhanov (Luhansk region), Horlivka and Debaltseve (Donetsk region).

Kharkiv Team AoR includes Poltava and Sumy regions and is composed by 15 Monitoring Officers. The daily reports of the SMM are published in three languages, English, Ukrainian and Russian on the official website: <http://www.osce.org/ukraine-smm>.

SMM Mandate.

- Gather information and report on the security situation in the area of operation;
- Establish and report facts in response to specific incidents and reports of incidents, including those concerning alleged violations of fundamental OSCE principles and commitments;
- Monitor and support respect for human rights and fundamental freedoms, including the rights of persons belonging to national minorities;
- In order to fulfill its tasks, to establish contact with local, regional and national authorities, civil society, ethnic and religious groups, and members of the local population;
- Facilitate the dialogue on the ground in order to reduce tensions and promote normalization of the situation.

Dialogue Facilitation.

- Voluntary process between two or several parties to a conflict.
- Involves a third party supporting parties in their communication.
- Pursues on objective of fostering mutual understanding and transforming enemy images.
- Focus is on enabling communication, not proposing solutions.

Some of the main aspects of the DF are the following: getting together, building shared understanding, restore justice and dignity after violence, restore cooperative efforts, reveal new solutions, preventing future violence.

SMM activities in the field of DF. Due to shelling in Donetsk region, the main water supplies have been damaged and approximately 2.5 million people were suffering from severe shortages of running water.

The SMM facilitated dialogue between the two sides, resulting in an agreed local ceasefire everyday between 10:00 and 17:00hrs.

The main aspects of the damages: 500,000 cubic metres of water a day were lost due to pipeline damage. The amount of leaked water was enough to cover the daily water needs for two cities the size of Donetsk.

Demining comes first. Every day, SMM monitors observed how the repairs have progressed and to assess the security situation. In the morning, before the arrival of 40 workers from Voda Donbassa, the monitors worked with the local emergency service personnel involved in demining the area. Simultaneously, SMM monitors from the other side of the Line of Contact, were present near the pipeline to observe the ceasefire.

24.4.2015 — Successful roundtable in Odessa organized by OSCE SMM, among local authorities (Police and Administration) and local activists to discuss the details of a demonstration and prevent possible tensions. For

the preventive aspects of riots, dialogue facilitation among the stakeholders seems to be the best way to avoid escalations, tensions and conflicts.

Youth Contact Group project. In accordance with its mandate to «Facilitate dialogue on the ground in order to reduce tensions and promote normalization of the situation» the SMM to Ukraine announced the launch of the ‘Youth Contact Groups’ Initiative. The initiative aims to empower young people in Ukraine to become dialogue facilitators in their country as well as to build bridges between young people from different parts of Ukraine and giving them an opportunity to implement their own ideas and initiatives towards normalization and stabilization in the country.

Received 29.02.2016

Алессандро Нанні,

спостерігач Організації з безпеки та співробітництва в Європі,

Спеціальна моніторингова місія в Україні, Каліфорнія, США

ОРГАНІЗАЦІЯ З БЕЗПЕКИ ТА СПІВРОБІТНИЦТВА В ЄВРОПІ:

МАНДАТ ТА ЗАВДАННЯ

Висвітлюються повноваження ОБСЄ в Україні та світі. Констатується, що на сьогодні здійснений комплексний підхід до безпеки, яка містить в собі військово-політичні, економічні показники, фактори навколишнього середовища, а також контроль за озброєнням, правами людини, національними меншинами, боротьбою з корупцією та тероризмом, демократизацією, діями поліції. Представлена інформація щодо Спеціальної моніторингової місії в Україні та Молодіжної контактної групи.

Ключові слова: ОБСЄ, безпека, боротьба з корупцією, боротьба з тероризмом, Спеціальна моніторингова місія, Молодіжна контактна група.

УДК 349.6:343.35

Нечепоренко Олександр Павлович,

ад'юнкт докторантури та ад'юнктури Харківського національного університету внутрішніх справ, Харків, Україна

ОСОБЛИВОСТІ КОРУПЦІЙНИХ ПРОЯВІВ У СФЕРІ ОХОРОНИ ТА ВИКОРИСТАННЯ ТЕРИТОРІЙ, ВЗЯТИХ ПІД ОХОРОНУ ДЕРЖАВИ, ТА ОБ'ЄКТІВ ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНОГО ФОНДУ

Новітнє антикорупційне законодавство, окрім адміністративного та кримінального законодавства, становлять: Закони України «Про запобігання корупції» [1], «Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014–2017 роки» [2], Національна антикорупційна стратегія на 2011–2015 роки, схвалена Указом Президента України від 21 жовтня 2011 року № 1001 [3]. Означені нормативні акти регламентують питання юридичної відповідальності за корупційні правопорушення. Такі правопорушення вчиняються фактично у всіх сферах політичного, економічного, соціального життя суспільства та держави, у тому числі й у сфері охорони, розпорядженні та відтворенні природних ресурсів.

Охорона територій та об'єктів природно-заповідного фонду інших категорій покладається на підприємства, установи й організації, у віданні яких вони перебувають. У разі необхідності їх охорона може покладатися на адміністрації розташованих поблизу природних та біосферних заповідників, національних і регіональних парків (ст. 60 Закону «Про природно-заповідний фонд України» [4]).

Особливості правової охорони права користування територіями та об'єктами природно-заповідного фонду полягають в установленні заповідного режиму щодо використання їх корисних властивостей, обмеженні прав і розширенні обов'язків відповідних суб'єктів під час здійснення господарської, управлінської та іншої діяльності (землевпорядкування, лісовпорядкування тощо), захисті цього режиму, а також законних прав та інтересів природокористувачів шляхом встановлення підвищеної відповідальності за правопорушення і за знищення та пошкодження заповідних природних комплексів та об'єктів. Порушення порядку та правил раціонального використання об'єктів природно-заповідного

фонду можуть полягати в нецільовому їх використанні; порушенні вимог проектів створення та організації територій природно-заповідного фонду; здійсненні в межах цього фонду та його охоронних зон забороненої господарської діяльності або діяльності без попереднього проведення екологічної експертизи чи з порушенням її висновків; невжитті заходів щодо попередження і ліквідації екологічних наслідків аварій та іншого шкідливого впливу на території та об'єкти природно-заповідного фонду; порушенні строків і порядку розгляду клопотань про надання територій та об'єктів природно-заповідного фонду в користування; самовільному зайнятті земельних ділянок та інших об'єктів цього фонду, їх псуванні, забрудненні, пошкодженні, знищенні; несвоєчасному поверненні тимчасово зайнятих об'єктів і територій цього фонду або неприведенні їх у стан, придатний для використання за призначенням; у спорудженні й експлуатації виробничо-господарських об'єктів і здійсненні іншої господарської діяльності, що не відповідає цільовому призначенню природно-заповідного фонду; в порушенні вимог наданих дозволів на використання територій та об'єктів природно-заповідного фонду; самовільній зміні меж, відведенні територій та об'єктів природно-заповідного фонду для інших потреб тощо.

Адміністративна відповідальність за використання територій та об'єктів природно-заповідного фонду для господарських цілей, за порушення режиму, встановленого на заповідній території або для охорони пам'яток природи, а також за порушення порядку користування тваринним світом у заповідниках і на інших територіях, що підлягають охороні, передбачена ст. 91 Кодексу України про адміністративні правопорушення. Порядок притягнення до адміністративної відповідальності за порушення правил охорони територій та об'єктів природно-заповідного фонду, а також правил користування тваринним світом у заповідниках та в межах інших територій, що підлягають охороні, регулюється ст.ст. 218, 219, 254–257 КУпАП.

Кримінальне законодавство України встановлює відповідальність за порушення правил охорони природно-заповідних об'єктів і комплексів. Так, за порушення встановлених правил охорони надр, незаконну порубку дерев і чагарників у лісах, захисних та інших лісових насадженнях, порушення правил полювання та незаконне полювання, вчинені на територіях та об'єктах природно-заповідного фонду, відповідні кримінально-правові норми передбачають кримінальну відповідальність незалежно від заподіяної шкоди (ст.ст. 240, 246, 248 КК України). Стаття 252 КК України встановлює відповідальність винних осіб за умисне знищення або пошкодження територій, взятих під охорону держави, та об'єктів природно-заповідного фонду. Програмою перспективного роз-

витку заповідної справи в Україні («Заповідники») передбачається посилити адміністративну, кримінальну та матеріальну відповідальність за порушення режиму заповідних територій і вдосконалити механізм накладання відповідних стягнень.

Суттєві зловживання з ознаками корупції можуть відбуватися при здійсненні охоронних заходів, визначенні меж територій та об'єктів природно-заповідного фонду, віднесенні певних категорій земель до земель природно-заповідного фонду чи їх виключені з такої категорії, а також здійсненні розпорядження такими територіями і об'єктами. Одним із найпоширеніших корупційних правопорушень у сфері охорони територій та об'єктів природно-заповідного фонду є призначення на керівні посади територій та об'єктів природно-заповідного фонду осіб, які не мають природоохоронної освіти, практичних навичок у цій сфері, а є лише особами, які приходять для реалізації злочинних намірів вищих чиновників [5].

У резолюції «Практичні заходи боротьби з корупцією», поширеній на VIII Конгресі ООН із запобігання злочинності (Гавана, 1990 р.), корупція визначається як «порушення етичного (морального), дисциплінарного, адміністративного, кримінального характеру, що виявляється в протизаконному використанні свого службового становища суб'єктом корупційної діяльності». Інший документ ООН (Довідковий документ про міжнародну боротьбу з корупцією) формулює це поняття як «зловживання державною владою для одержання вигоди в особистих цілях». Чинний антикорупційний Закон України корупцією називає використання особою, зазначеною у ч. 1 ст. 3 цього Закону, наданих їй службових повноважень чи пов'язаних із ними можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття такої вигоди чи прийняття обіцянки/пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб або відповідно обіцянка/пропозиція чи надання неправомірної вигоди особі, зазначеній у ч. 1 ст. 3 цього Закону, або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей. До суб'єктів корупційних діянь, відповідно до цього Закону, належать: 1) особи, уповноважені на виконання функцій держави або місцевого самоврядування; 2) особи, які для цілей цього Закону прирівнюються до осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування; 3) особи, які постійно або тимчасово обіймають посади, пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських обов'язків, або спеціально уповноважені на виконання таких обов'язків у юридичних особах приватного права незалежно від організаційно-правової форми, а також інші особи, які не є службовими особами та які виконують роботу або надають послуги відповідно до

договору з підприємством, установою, організацією, — у випадках, передбачених цим Законом. Саме керівники та інші особи, які обіймають відповідні посади, є суб'єктами корупційних правопорушень і можуть нести адміністративну або ж кримінальну відповідальність за корупційні діяння у сфері охорони, раціонального використання й розпорядження територіями та об'єктами природно-заповідного фонду.

Загалом корупція в сучасному світі становить серйозну загрозу державі, демократії, правам людини та соціальній справедливості. Вона стримує економічний розвиток держави, створює небезпеку для розвитку демократичних інститутів і підриває моральні підвалини суспільства. Більше того, в умовах глобалізації корупція перетворюється на інтернаціональну проблему, оскільки незаконні корупційні відносини стосуються інтересів і добробуту населення більшості країн світу, що є досить актуальним [6, с. 24]. Тому протидія, запобігання та боротьба з цим злом повинна відбуватися не тільки правовими та організаційними методами, а й на державному рівні.

Список використаних джерел

1. Про запобігання корупції : Закон України від 14.10.2014 р. № 1700-VII // Відомості Верховної Ради України. — 2014. — № 49. — Ст. 2056.
2. Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014–2017 роки : Закон України від 14.10.2014 р. № 1699-VII // Відомості Верховної Ради України. — 2014. — № 46. — Ст. 2047.
3. Національна антикорупційна стратегія на 2011–2015 роки : Указ Президента України від 21.10.2011 р. № 1001/2011 // Офіційний вісник України. — 2011. — № 83. — Ст. 3020. — С. 33.
4. Про природно-заповідний фонд України : Закон України від 16.06.1992 р. № 2456-XII // Відомості Верховної Ради України. — 1992. — № 34. — Ст. 502.
5. Лиховид І. Корупція — на «природі» [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.day.kiev.ua/uk/article/tema-dnya-cuspilstvo/korupsiya-na-prirodi>.
6. Телешун С. О. Роль ефективної антикорупційної політики у формуванні правової держави / С. О. Телешун, І. В. Рейтерович, А. Л. Тіньков // Роль правоохоронних органів у формуванні правової держави в умовах євроінтеграції України : матеріали Всеукр. підсумк. наук.-практ. конф. (Київ, 12 берез. 2015 р.). Ч. 1. — Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2015. — С. 24–30.

Одержано 29.02.2016

УДК 355:[343.85:343.35](477)

Остапенко Інна Олегівна,

здобувач кафедри загальноправових дисциплін Харківського національного університету внутрішніх справ, Харків, Україна

ПИТАННЯ ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ У ЗБРОЙНИХ СИЛАХ УКРАЇНИ

Актуальність питань, пов'язаних із запобіганням корупції в Збройних Силах України, зумовлена низкою суспільно-політичних і правових чинників. Останнім часом набувають широкого суспільного розголосу випадки зловживань із боку військових посадових осіб.

На жаль, сьогодні існує багато проблемних питань, пов'язаних із запобіганням корупції у Збройних Силах України, що особливо обтяжується на фоні проведення антитерористичної операції та протидії загрозам недоторканності і територіальної цілісності України.

Одним з основних правових заходів антикорупційної політики, що проводиться в державі, у тому числі в Збройних Силах України, є прийняття закону України «Про запобігання корупції», затвердження Державної програми щодо реалізації засад державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційної стратегії) на 2015–2017 роки, а також затвердження Антикорупційної програми Міністерства оборони України на 2015–2017 роки, подальше впровадження механізмів Ініціатииви НАТО з побудови цілісності, прозорості, доброчесності, зниження корупційних ризиків у роботі оборонних інституцій.

Лише з прийняттям закону України «Про запобігання корупції», який вступив в силу з 26 квітня 2015 року, на законодавчому рівні було визначено поняття «корупція», відповідно до якого корупція — це використання особою, визначеною законодавством, наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття такої вигоди чи прийняття обіцянки/пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб або відповідно обіцянка/пропозиція чи надання неправомірної вигоди особі, зазначеній у законодавстві, або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей. [1]

На сьогоднішній день, важливим аспектом антикорупційної політики в Україні є створення Національного агентства з питань запо-

бігання корупції, діяльність якого спрямована на розробку антикорупційних програм, їх втілення у життя, проведення аналітичної роботи та здійснення контролю стосовно дотримання норм антикорупційного законодавства, а також Національного антикорупційного бюро України, яке покликане здійснювати попередження, виявлення, припинення, розслідування та розкриття корупційних правопорушень, а також запобігати вчиненню нових.

Нині діяльність Міністерства оборони України щодо запобігання та виявлення корупції у сфері оборони ґрунтується на усвідомленні того, що суспільство повинно мати впевненість у доброчесності Міністерства оборони України та Збройних Сил України, їх спроможності ефективно і без втрат управляти оборонним бюджетом, гарантовано виконувати соціальні зобов'язання щодо підготовки військовослужбовців, збереження їх життя і здоров'я, оперативно поставляти необхідні матеріальні ресурси.

Варто зазначити, що антикорупційна політика у Збройних Силах України охоплює всі сфери військової діяльності. Водночас, її головні зусилля спрямовуються на пріоритетні напрями, що найбільше хвилюють суспільство, тобто мають суттєві корупційні ризики і становлять загрозу реформі оборонної сфери.

Заступник Міністра оборони України зазначив, що найбільш гострими на сьогодні є проблеми ефективного використання бюджетних коштів, закупівля і модернізація озброєння та військової техніки, продовольче і речове забезпечення, сфера медичного забезпечення та соціального захисту військовослужбовців і членів їх сімей. [2]

Існують чотири види відповідальності військових посадових осіб у сфері фінансового контролю за порушення антикорупційного законодавства: кримінальна, адміністративна, цивільно-правова та дисциплінарна. З прийняттям закону України «Про запобігання корупції» законодавець посилює відповідальність за вказані правопорушення.

За інформацією головного військового прокурора України упродовж 2014–2015 років викрито низку корупційних схем відчуження за різний період оборонним відомством через уповноважені підприємства-спецекстортери озброєння, військової техніки та боєприпасів, факти викрадення та неналежного зберігання військового майна, порушення при використанні бюджетних коштів, призначених для закупівлі та модернізації озброєння, військової та спеціальної техніки. За результатами яких розпочато 97 кримінальних проваджень, у яких встановлені збитки на загальну суму 647 млн. грн. та понад 20 млн. дол. США.

Розглядаючи питання причин та умов виникнення корупції, варто згадати твердження О. М. Бандурки та Л. М. Давиденка, на думку яких,

поняття «причини злочинності» охоплюється комплексом взаємодіючих детермінантів. Шукати серед них ті, які можна було б назвати причинами або умовами злочинності, — це все одно, що шукати в копиці сіна сірник або голку. Тим більше, що в одному випадку конкретне явище може виступати причиною, а в іншому — умовою здійснення конкретного злочину [3, с. 39–40].

З метою запобігання корупції у Збройних Силах України постійно здійснюється контроль усунення корупційних схем, виявлених за результатами антикорупційного аналізу діяльності Міністерства Оборони України у сферах відчуження та реалізації військового майна, закупівель товарів, робіт та послуг за державні кошти, утилізації компонентів ракетного палива та ракет і боєприпасів, постачання пально-мастильних матеріалів та котельного палива, забезпечення речовим майном.

Акцентуючи увагу на антикорупційній політиці у Збройних Силах України, слід зазначити, що з урахуванням складної суспільно-політичної та економічної ситуації в країні, вбачається можливим розв'язати проблему шляхом об'єднання зусиль керівництва Міністерства оборони України, Генерального штабу Збройних Сил України, керівників органів військового управління, командирів з'єднань, військових частин, науково-дослідних установ, громадських організацій, спрямованих на усунення корупційних ризиків та реалізацію пріоритетних напрямів антикорупційної політики. З цієї метою в сучасних умовах вважається за доцільне вирішення питання через:

- 1) створення дієвого інституціонального механізму запобігання корупції в органах військового управління, посилення спроможності протидіяти корупції на державних підприємствах, в установах та організаціях, які входять до сфери управління Міністерства оборони України;
- 2) удосконалення військової кадрової політики, формування доброчесності військовослужбовців та цивільного персоналу, їх негативного ставлення до корупції, забезпечення кадрової безпеки при підготовці та прийнятті кадрових рішень;
- 3) нетерпимість до вчинення корупційних правопорушень у ході забезпечення виконання завдань захисту суверенітету і територіальної цілісності України, участі підрозділів Збройних Сил України в міжнародних заходах з підтримання миру;
- 4) усунення корупційних чинників та реформування процедур державних закупівель;
- 5) посилення ефективності управління фінансовими ресурсами, забезпечення прозорості виконання бюджетних програм, розвитку та підтримки системи внутрішнього контролю;

- 6) забезпечення умов для повідомлень про факти порушення вимог антикорупційного законодавства, застосування ефективних та стримуючих заходів до осіб, причетних до корупційних правопорушень;
- 7) забезпечення відкритості та прозорості, сприяння участі громадськості в здійсненні передбачених законом заходів щодо запобігання корупції [4].

У цілому ж запропоновані заходи повинні знизити корупцію до рівня, який виключить її вплив на реформування Збройних Сил України, а також забезпечити функціонування останніх на принципах законності, демократизму, справедливості та невідворотності покарання.

Список використаних джерел

1. Про запобігання корупції : Закон України від 14.10.2014 № 1700-VII [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18/print1459370358263700>.
2. Подолання корупції є одним із пріоритетних завдань Міністерства оборони, визначених Президентом та Урядом України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://goo.gl/cd004z>.
3. Бандурка А. М., Давыденко Л. М. Преступность в Украине: причины и противодействие / А. М. Бандурка, Л. М. Давыденко. — Харьков : Основа, 2003. — 368 с.
4. Антикорупційна програма Міністерства оборони України на 2015–2017 роки [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.mil.gov.ua/diyalnist/zapobigannya-proyavam-korupczii/>.

Одержано 04.03.2016

УДК 343.97:343.35

Остапенко Яна Сергіївна,ад'юнкт докторантури та ад'юнктури Харківського національного
університету внутрішніх справ, Харків, Україна

ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ ФАКТОРІВ, ЩО ОБУМОВЛЮЮТЬ ВЧИНЕННЯ СЛУЖБОВОГО ПІДРОБЛЕННЯ ЯК КОРУПЦІЙНОГО ЗЛОЧИНУ

Корупція завжди залишається актуальною проблемою для України, а особливо в часи активних реформ в усіх сферах життя українського народу. Це негативне явище загрожує становленню правової, демократичної, економічно-розвиненої, соціально-благополучної держави. Корупція залишається одним із найбільш небезпечних соціальних лих, а заходи, що вживаються для її подолання з боку держави, бажаного результату поки що не дають [1, с. 2]. Службове підроблення входить до сфери службових злочинів і є одним з основних способів вчинення корупційних злочинів.

До теоретичних і практичних проблем запобігання та протидії проявів корупції та службового підроблення як корупційного злочину зокрема, у своїх працях зверталось багато зарубіжних та вітчизняних науковців: О. М. Бандурка, Г. М. Борзенков, В. В. Голіна, Н. О. Гуторова, І. М. Даньшин, О. М. Джужа, Б. В. Здравомислов, Н. С. Карпов, О. М. Литвинов, О. А. Мартиненко, М. І. Фіалка та інші, але проблема корупції серед службових осіб залишається актуальною в усі часи.

Розглядаючи фактори, що обумовлюють вчинення корупційних злочинів взагалі та службового підроблення зокрема, необхідно звернути увагу на декілька характерних ознак. Як слушно зазначив професор Н. Г. Кадников, унікальність службового підроблення полягає в тому, що воно здатне виступати як універсальний спосіб вчинення різних злочинів [2, с. 93].

Так, по-перше, службове підроблення, хоча і не закріплене на законодавчому рівні як корупційний злочин, але його можна віднести до злочинів корупційної спрямованості, оскільки в більшості випадків, саме службове підроблення виступає як спосіб вчинення корупційних злочинів. По-друге, суб'єкт вчинення службового підроблення є спеціальним, ним є тільки службова особа.

У результаті проведеного аналізу визначень корупції та корупційних злочинів, що надано в юридичній літературі та міжнародних нормативно-правових актах, можна зробити висновок про те, що майже всі джерела вказують на зловживання службовим становищем як на різновид злочинів корупційної спрямованості. А отже, службове підроблення, будучи спеціальним видом зловживання службовим становищем, також є злочином корупційної спрямованості. Ми погоджуємося з точкою зору М. І. Фіалки, який вказує на те, що службове підроблення є злочином, що спрямований на досягнення злочинної мети корупційних правопорушень [3, с. 182]. Крім цього, корисливий мотив притаманний для вчинення більшості кримінальних правопорушень, відповідальність за які передбачена в Особливій частині Кримінального кодексу України. Отже, розглядаючи основні фактори, що сприяють вчиненню службового підроблення, крім специфічних детермінант, що властиві для цього виду кримінальних правопорушень, необхідно звернути увагу на правові, економічні, організаційні, соціально-політичні та моральні фактори, що сприяють вчиненню службового підроблення як корупційного злочин [4, с. 70]. Правові фактори, пов'язані із:

- існуванням певної категорії осіб, щодо яких законодавчо передбачене застосування часткового та повного імунітету від кримінальної відповідальності;
- невідповідністю існуючої системи кримінальних покарань тяжкості вчинення корупційних злочинів;
- відсутністю правової норми, яка б передбачала кримінальну відповідальність за здійснення посередництва у вчиненні корупційного злочину;
- підвищеною залежністю населення від осіб, які є державними службовцями, а також низьким рівнем правосвідомості громадян;
- протиріччями, що містяться у кримінальному, податковому, цивільному та іншому законодавстві;
- відсутністю чіткої та зваженої політики держави щодо боротьби із корупцією, яка б передбачала конкретні та дієві напрями здійснення профілактичної діяльності щодо недопущення вчинення корупційних злочинів.

До економічних факторів слід віднести:

- високий рівень безробіття, інфляції, зниження вартості грошового забезпечення, розхитування банківської системи, відсутність доступної системи довгострокового іпотечного кредитування;
- появу дуже багатих верств населення, що призвело до виникнення можливості дачі хабара;

- недотримання умов ринкової конкуренції, що призводить до спроб монополізації певної сфери діяльності для отримання надприбутків та створює умови для підкупу службових осіб, вчинення службових підроблень;
- необґрунтовано високі податки обумовлюють створення тіньової економіки, що також є причиною фальсифікації офіційних документів.

Організаційними факторами можна назвати такі:

- недостатня кількість професіоналів, здатних боротися із проявами корупції, особливо у вищих щаблях влади, як наслідок — високий рівень латентності злочинів вказаної категорії. Важливим кроком у напрямку подолання зазначеного фактору сприяння корупційній злочинності є створення Антикорупційного бюро;
- відсутність державної програми щодо здійснення оцінки та прогнозу корупційних процесів, що відбуваються у країні у різних сферах діяльності;
- недостатній рівень взаємодії підрозділів правоохоронних органів;
- відсутність напрацьованого ефективного механізму повернення до України майна, грошей, здобутих незаконним шляхом;
- відсутність негайного реагування на повідомлення про кримінальні правопорушення, що мають вчинятися, а також загальнодержавної системи даних щодо осіб, яким, відповідно до вироку суду, заборонено обіймати певні посади, а також займатися певною діяльністю.

До соціально-політичних факторів, зокрема, відносять:

- проникнення представників злочинних угруповань до державних органів влади, в тому числі до її найвищих щаблів з метою лобіювання власних корисливих інтересів, що, як правило, протистоять інтересам держави та суспільства;
- необґрунтовано розширені штати державних службовців, що призводить до відсутності належного контролю за їх діяльністю;
- низький рівень довіри до органів влади, що спровокований нестабільною політичною ситуацією країни.

До моральних факторів можна віднести:

- отримання правлячою елітою матеріальних благ за рахунок прогалин у законодавстві, на підставі формальних аукціонів, за результатами незаконно виграних тендерів, переможця за якими визначено заздалегідь, та іншими протизаконними способами. Невід'ємною складовою таких незаконних дій є службове підроблення;
- заміна персональної відповідальності колективною;

— існування неоднозначного ставлення суспільства до вчинення корупційних злочинів: підтримуючи державні заходи боротьби із проявами корупції, населення зазвичай погоджується на корупційне вирішення питань, якщо питання стосується їх особистого добробуту. Як наслідок, значна кількість громадян психологічно налаштована на необхідність дачі хабара. При цьому ставлення до даного кримінального правопорушення розглядається ними не як злочин, а як вдячність за отримані послуги.

Таким чином, факторами, які сприяють вчиненню службового підроблення як корупційного злочину, є такі причини та умови, що сприяють існуванню злочинності в цілому та службового підроблення зокрема: нестабільність в економічній та політичній сферах, невідповідність законодавства вимогам сьогодення, заміна принципів моралі та інші.

Список використаних джерел

1. Тучак Р. М. Адміністративно-правові засади боротьби з корупцією : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / Р. М. Тучак. — Харків, 2007. — 20 с.
2. Кадников Н. Г. Квалификация преступлений и вопросы судебного толкования / Н. Г. Кадников. — М. : Коломенская типография, 2003. — 144 с.
3. Фіалка М. І. Службове підроблення як різновид корупційного правопорушення: сучасний кримінологічний стан та характеристика / М. І. Фіалка // Кримінально-правові та кримінологічні засади протидії корупції : Збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції [17 квітня 2014 року, м. Харків] / МВС України ; Харківський нац. ун-т внутр. справ ; Наук.-дослід. ін-т вивч. пробл. злочинності ім. акад. В. В. Сташиса НАПрН України ; Кримінологічна асоціація України. — Харків : Золота миля, 2014. — 256 с. — С. 179–183.
4. Запобігання та протидія корупції : навч. посібн. / А. М. Михненко, Р. П. Марчук, А. М. Мудров та ін. ; за ред. проф. А. М. Михненка. — Київ : НАДУ, 2010. — 360 с.

Одержано 26.02.2016

УДК 343.97:328.185

Пойман Пётр Зденкович,

доктор юридических наук, ответственный за проекты Пражского института исследований по вопросам безопасности (PSSI) в Украине, член комитета Чешского криминологического общества, Прага, Чехия

ГЛАВНЫЕ ПРИЧИНЫ ПОЛИТИЧЕСКОЙ КОРРУПЦИИ (ТРУДНЫЕ УРОКИ ЧЕХИИ И ЕВРОПЕЙСКОГО СОЮЗА)

*«Политика перестает быть борьбой идей,
а стала своего рода торговлей»*

Обстановка в разных странах относительно коррупции в политике не так уже и отличается. Разницу мы наблюдаем прежде всего в масштабе и в отношениях, а также в способах слияния и влияния политики на преступность и преступного мира или конкретной мафиозной группировки на политику. Детальное изучение всех этих вопросов является необходимым для успешного противостояния ОПГ и ликвидации коррупционных связей.

В этом докладе я использовал прежде всего чешский и словацкий опыт. Политическая гарнитура ни Чехии, ни Словакии не похожа на представителей демократического, правового, европейского государства. Качество работы правоохранительной системы оставляет желать лучшего. Главной причиной такого состояния является некомпетентная кадровая политика и коррупция.

Настоящие профессионалы не имеют возможность продвинуться в органы управления. Уже много лет политики влияют на многие кадровые решения в структуре органов безопасности. И очевидно, что большинство из них не заинтересовано в реальных результатах. Работа высших должностных лиц государства далека от профессионализма.

Похожая обстановка и во многих других европейских странах и структурах ЕС. Евросоюзу в целом надо срочно принимать решительные шаги в укреплении и реформе. Если этого не случится, то многие достижения в интеграции могут быть потеряны. Изолированная от реальности бюрократия ЕС не в состоянии понять, что в результате многих их некомпетентных решений Евросоюз теряет свою легитимность. Идеиных европейцев в самой ЕС меньше и меньше! Поэтому Украина сейчас Европе нужна больше, чем Европа — Украине. Жители Украины приносят реальные жертвы за идею европейской интеграции. Европейская идея служит в Украине как двигатель реформ. Но в самой Европе евро-

пейская идея исчерпывается под балластом брюссельской бюрократии и антиевропейского настроения. Националисты хотят глобальные или европейские проблемы решать на уровне национального государства.

Энтузиазм (в самом хорошем смысле этого слова), который мы наблюдаем в Украине последние два года, инспирирует и поражает. Стремление к интеграции в ЕС помогает лучше, чем сама интеграция. Существование идеи и идейных политических движений служит как хороший инструмент в уменьшении уровня коррупции. Идейных политиков-государей коррумпировать намного сложнее, чем политиков-оппортунистов. Именно таких надо поддерживать и за них голосовать. Почему это очень часто не получается, я покажу на примере трудного урока Чехии...

Современная организованная преступность включена в политическую и экономическую жизнь общества. Такая характеристика в настоящее время подходит далеко не только для стран бывшего «социалистического лагеря». Организованную преступность в этих странах можно сегодня характеризовать как структуры мафиозного типа, стремящихся к политической и экономической власти.

Модернизация организованной преступности проходит во всем мире примерно одним и тем же способом. Если в стране существуют влиятельные организованные преступные группировки (ОПГ), то можно в общих чертах отметить как минимум три вида режимов отношения оргпреступности и политической власти:

Криминально-синдикалистические режимы. В стране существует политическая элита. Её целью является политическая власть. Преступные синдикаты должны соблюдать «статус-кво» (иначе они будут наказаны). В остальных областях организованная преступность получает возможность неограниченной прибыли.

Мафиозные режимы. В стране нет реальной политической элиты, есть только олигархия. Её целью является экономическая выгода. (Власть — это деньги). Этому должна соответствовать и государственная политика. У власти в государстве находится одна конкретная преступная группировка. Ей должны подчиниться все остальные.

Клептократические режимы. В стране нет реальной политической элиты. Цель политики снова заключается в получение экономической прибыли. У власти, однако, не стоит одна конкретная преступная группа. Воровством государственных средств и незаконной торговлей занимается много различных групп. Их интересы продвигаются через подчиненных им политиков, чиновников и т. д. Власть в стране децентрализована, в значительной степени контролируется местными криминальными синдикатами. Между ними происходит постоянные конфликты.

Именно такое определение характеризует обстановку в современной Чехии. Большинство влиятельных политиков и политических партий получают определенную финансовую поддержку для осуществления своих предвыборных кампаний, для которых нужны немалые средства. Чешский народ, очевидно, голосует только за тех политиков, лица которых до выборов видят на билбордах на каждом углу. Остальные, какими бы они не были, не имеют шансов! В Чехии, где можно в интернете о любом политике легко найти достаточно детальное досье, такой подход избирателя удивляет. Народ имеет таких политиков, каких он заслуживает!

Многие преступные финансовые группы готовы поддерживать любого политика или партию. Политика перестает быть борьбой идей, а становится своего рода торговлей. Если сделка кажется рискованной или невыгодной, олигархи могут отказаться от своих обещаний. Именно так произошло с некоторыми группировками, которые до президентских выборов в 2013 г. поддерживали неудачного кандидата в президенты Яна Фишера. Тот попал в долги после того, как неожиданно выбыл уже в первом туре.

Но во многих других случаях сделка стала очень выгодной и приносит огромную не только финансовую прибыль, но и политически капитал. Хороший расчет сделали те структуры, которые поддержали действующего президента Милоша Земана. Их финансовые и политические интересы в Чехии сейчас хорошо укреплены.

Создаваемые в современной Чехии клептократические схемы уже выходят за рамки того, что можно было бы определить как обыкновенную коррупцию. Если политики, связанные или включенные в такие схемы, избираются на выборах, то возникает неприятная для общества обстановка и серьезная угроза для жизни страны. Это является и главным источником плохой работы чешской правоохранительной системы. Все это связано не только с коррупцией, но и с назначением приближенных к политикам некомпетентных лиц на те должности, которые требуют только профессионалов.

После последних выборов министром финансов и вице-премьером Чехии стал один из самых состоятельных олигархов Чехии Андрей Бабиш. С его точки зрения, государством надо руководить как частной кампанией. В результате, он окружает себя прежде всего людьми, которые, наверное, умеют торговать, но не понимают, что у государства абсолютно другие задачи, чем у частной кампании.

Шокирующим примером неуважения к собственному народу была амнистия, провозглашенная бывшим президентом В. Клаусом 1 января 2013 г. Та касалась не только мелких воров, но и остановила судебные процессы ряда серьезных экономических преступлений. Судебные разбирательства по некоторым громким делам касались богатых и вы-

сокопоставленных лиц. Кроме того, президентская амнистия лишила шансов вернуть свое потерянное имущество многих потерпевших. Общество не может избавиться от подозрения, что амнистия была подготовлена по чьему-то заказу. И здесь сделка получилась...

В Чехии коррумпированы все звенья власти: от городских чиновников до членов правительства, в коррупционные схемы включено большинство партий и значительное число сейчас действующих политиков. Они все являются своего рода заложниками финансовых групп, которые их поддерживали.

Раньше можно было организованную преступность считать одним из видов нелегальной деятельности. Она могла быть более продуманной и более опасной, но она не выходила за рамки преступности как таковой. Был точно обозначен рубеж между уголовным миром и политикой. Сегодня это зигзаговидная или размытая линия, ведущая государственными, партийными аппаратами, иногда даже пересекает личные карьеры многих бизнесменов, политиков и чиновников. Почти невозможно узнать, где кончается одно и начинается другое. Этот замкнутый круг политики и преступных финансовых групп и является главной причиной деградации политики и политической коррупции.

Список использованных источников

1. Scheinost M. Český organizovaný zločin v mezinárodním kontextu / M. Scheinost. — IKSP, 2011.
2. Tomášek J. Úvod do kriminologie / J. Tomášek. — Praha, 2010.
3. Глобализация и девиантность / В. Бачинин, К. Белоусов, Я. Гишинский, В. Гольберт и др. ; науч. ред. Я. Гишинский. — С.-Пб. : Юрид. центр Пресс, 2006. — 393 с.

Получено 18.02.2016

Пойман Петро Зденкович,

доктор юридичних наук, відповідальний за проекти Празького інституту досліджень з питань безпеки (PSSI) в Україні, член комітету Чеського кримінологічного товариства, Прага, Чехія

ГОЛОВНІ ПРИЧИНИ ПОЛІТИЧНОЇ КОРУПЦІЇ (ВАЖКІ УРОКИ ЧЕХІЇ ТА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ)

Проаналізовано три види режимів відношення організованої злочинності до політичної влади, визначено головні причини політичної корупції, зроблено висновки.

Ключові слова: *організована злочинність, політика, влада, політична корупція, Чехія, Європейський Союз.*

УДК 342.7:[343.9:343.35]

Пономарьов Сергій Павлович,кандидат юридичних наук, здобувач Харківського національного
університету внутрішніх справ, Харків, Україна

ПРАВОЗАХИСНІ ОРГАНІЗАЦІЇ В СИСТЕМІ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ І ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ

Процес суспільної діяльності людини значною мірою залежить від обсягу прав та свобод, які визначають її соціальні можливості, характер життєдіяльності, систему зв'язків людей у суспільстві. Тому проблема прав людини завжди була предметом політичної боротьби за володіння цими правами, розширення їх сфери та визначення становища людини у суспільстві [1].

Проблеми системи захисту прав людини на теперішній час набувають міжнародного значення, що викликає необхідність створення більш вдосконаленого підходу та механізму організації суспільних відносин.

Важливу роль у здійсненні та захисті прав людини відіграють різноманітні громадські організації. Організації, які за своєю метою, функціями та завданнями професійно займаються захистом прав і свобод людини, здійснюють ефективний моніторинг стану і контроль за їхнім дотриманням з боку держави, її органами і посадовими особами. Дані організації прийнято вважати за характером дії суто правозахисними.

Слід зазначити, що у світовій практиці громадські організації називають неурядовими організаціями (НУО). Це є спілки, товариства, приватні об'єднання, федерації, групи не засновані урядом або міжурядовою угодою, які здатні відігравати певну роль у міжнародних відносинах своєю діяльністю, члени яких мають незалежне, окреме і вагоме право думки. Ці організації займають значне місце у суспільстві та відіграють важливу роль у міжнародних відносинах своєю професійною діяльністю.

В останні роки в Україні виникли труднощі і прослідковуються несприятливі тенденції в повній реалізації прав громадян, захищеності та їх гарантії. Проголошення прав людини без гарантії їх забезпечення веде до зниження авторитету влади, негативних соціальних наслідків, до зростання недовіри до політики держави, породжуючи правовий нігілізм та різні форми девіантної поведінки. Тривала ідеологічна оброб-

ка суспільства породила зміну у суспільній правосвідомості громадян та створила атмосферу невпевненості індивіда у своїй захищеності.

Досить вагомим аргументом, на думку автора, є тенденція зросту громадських об'єднань. З початку 1990-х рр. кількість громадських об'єднань в Україні неухильно і стрімко зростає. В 1991 р. в країні діяло близько 300 організацій, у 1996 р. — понад 12.000, а в 2000 р. — близько 27.000, в 2015 р. — 48.350.

Одночасно в середині 1990 р.р. з'являються так звані «ресурсні центри» — громадські організації (міжнародні і національні), метою діяльності яких є надання послуг та різного роду безкоштовної допомоги іншим громадським організаціям.

Це дає підстави стверджувати про існування досить потужного організаційного інституту на міжнародному та національному рівнях, метою якого є проведення моніторингу щодо стану прав людини, сприяння та відновлення стану захисту прав людини та гарантії повсякденного контролю за дотриманням прав людини суб'єктами забезпечення та реалізації захисту прав людини. Слід відмітити, що роль та значення цих інститутів в усіх країнах світу є вагомою та дієвою, оскільки велика кількість населення прислухається до висновків незалежних і неурядових організацій. дещо більше, ніж внутрішніх національних державних інституцій забезпечення прав людини. Питання гарантій є важливим засобом захисту прав та свобод людини.

Гарантії, з наукової точки зору, становлять систему норм, принципів та вимог, які забезпечують процес дотримання прав та законних інтересів людини. Призначенням гарантій є забезпечення найсприятливіших умов для реалізації конституційно закріпленого статусу людини. Таким чином, гарантії є засобом, що забезпечує перехід від передбачених конституцією можливостей до реальної дійсності. Ефективність гарантій залежить від рівня розвитку загально правових принципів, стану економіки, рівня розвитку демократичних інститутів, реальності політичної системи суспільства, наявності системи досконалих законів у державі, ефективності механізмів реалізації законоположень, ступеня правової свідомості, правової культури населення, узгодженості інтересів населення та суспільства в цілому і наявності високоефективного органу конституційного контролю. Гарантії являють собою систему узгоджених факторів, що забезпечують фактичну реалізацію та всебічну охорону прав і свобод людини [1].

Гарантії прав і свобод людини є суттєвим складовим елементом адміністративно-правового статусу особи, зміст гарантій якого базується на основних конституційних принципах: верховенстві права, законності, гуманізмі, справедливості, рівноправності та інших.

Система юридичних гарантій прав і свобод громадянина характеризується сукупністю взаємопов'язаних і взаємодіючих нормативно-правових та інституційно- організаційних засобів їх забезпечення. До гарантій також відносять розвиток суспільно-політичної активності громадян, формування в останніх свідомого ставлення до використання прав і свобод, виконання обов'язків; підвищення рівня їхньої правової культури; активізацію діяльності об'єднань громадян, які сприяють захисту прав, свобод та законних інтересів [2].

Отже, законодавство України в залежності від території, на яку розповсюджується діяльність громадських організацій, вирізняє об'єднання громадян з: всеукраїнським, місцевим та міжнародним статусом. Близько 40 % організацій поширює свою діяльність на межі якогось одного міста, а всеукраїнський та міжнародний статус мають разом лише 8 %. Цей факт вказує на високу зацікавленість, насамперед, у місцевих справах, в облаштуванні найближчого життєвого простору, що відкриває широкі перспективи для співпраці громадського сектора та органів місцевого самоврядування.

Конституція України закріпила демократичні здобутки в сфері громадянського суспільства. Стаття 36 стверджує: «Громадяни України мають право на свободу об'єднання у політичні партії та громадські організації для здійснення й захисту своїх прав і свобод та задоволення політичних, економічних, соціальних, культурних та інших інтересів...».

Правозахисні організації — це особливий вид недержавних організацій, діяльність яких спрямована на утвердження й захист прав і свобод людини, ефективний контроль за їхнім дотриманням державою, її органами і посадовими особами. Дані організації сприяють зменшенню організованого насильства, порушень законодавства, здійснюваного відповідними суб'єктами державних органів та сприяють відновленню принципу законності і справедливості. Слід зазначити основні напрямки їх діяльності, а саме:

- захист прав людини в випадках порушень прав людини суб'єктами державних органів та сприяння притягнення винних до відповідальності;
- здійснення громадських розслідувань фактів порушень законодавства;
- проведення моніторингу норм законодавства, судової й адміністративної практики в галузі прав людини;
- організація заходів щодо правового виховання населення;
- поширення інформації щодо стану за дотриманням прав людини в державі;

—здійснення порівняльного аналізу загального стану за дотриманням прав людини.

Всі вказані напрямки є важливими складовими і потребують одночасного та системного застосування. Впровадження окремих його елементів не буде ефективним.

Правозахисна діяльність громадських організацій є ефективною формою протидії корупції та зміцнення сектора безпеки в суспільному житті.

Список використаних джерел

1. Теорія держави і права. Академічний курс : підручник / Зайчук О. В. та ін. ; відп. ред. Зайчук О. В. — Київ : Юрінком Інтер, 2006. — 685 с.
2. Князев В. Конституційні гарантії прав, свобод та обов'язків людини та громадянина в Україні / В. Князев // Право України. — 1998. — № 11. — С. 28-33.

Одержано 04.03.2016

УДК 343.85:[330:343.35](477)

Попова Лілія Миколаївна,

кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів та кредиту Харківського національного університету будівництва та архітектури, Харків, Україна

ЗАХОДИ З ПРОТИДІЇ ТІНІЗАЦІЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЯК ОДИН З НАПРЯМКІВ ПОДОЛАННЯ КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ

На сучасному етапі розвитку України зростання тіньової економічної діяльності та прояви корупції тісно пов'язані між собою. Більш того, корупція, яка сьогодні посіла всі ешелони влади, та тіньова діяльність, що пронизала всі сфери господарювання в нашій країні, є одними з основних факторів, які становлять найбільші загрози безпеці нашої держави, суттєво гальмують соціально-економічні перетворення та негативно впливають на імідж України в цілому. Тому питання протидії тіннізації господарської діяльності є актуальними для національної економіки та вимагають негайного втілення дієвих заходів.

Так, за розрахунками Міністерства економічного розвитку і торгівлі України інтегральний показник тіньової економіки в нашій державі у 2015 році склав майже 42 % від обсягу офіційного ВВП [1]. Тому з метою посилення боротьби з тіньовою економічною діяльністю упродовж 9 місяців 2015 року Державною фінансовою інспекцією України [2] та її територіальними органами проведено майже 3,0 тис. контрольних заходів, з яких 2,8 тис. ревізій певного комплексу або окремих питань фінансово-господарської діяльності та перевірок державних закупівель (в тому числі 1791 планових та 1046 позапланових ревізій та перевірок). Порушення фінансово-господарської дисципліни виявлено на майже 2,4 тис. підприємствах, в установах і організаціях. Загалом протягом січня–вересня 2015 року на майже 2,3 тис. підприємствах, установах і організаціях усіх форм власності виявлено порушень, які призвели до втрат фінансових і матеріальних ресурсів на загальну суму майже 3,1 млрд. грн., з них при використанні державних ресурсів — на суму 2,4 млрд. грн., комунальних ресурсів — на суму 536,3 млн. гривень.

З метою усунення адміністративно-регуляторних бар'єрів, які стримують діяльність суб'єктів господарювання, а саме, упродовж січня-вересня 2015 року органами державної влади вживалися заходи за

певними напрямками. Щодо боротьби з корупцією та очищення влади внесено такі заходи:

- передбачено удосконалення засад функціонування антикорупційних інституцій (Національного бюро та Національного агентства з питань запобігання корупції) з метою виконання рекомендацій, наданих експертами моніторингової місії Міжнародного валютного фонду [3];
- передбачено удосконалення правового механізму забезпечення права особи на справедливий суд, підвищено ефективність діяльності судової системи, визначено правові і організаційні засади атестації та дисциплінарної відповідальності суддів, удосконалено процедури призначення на посади суддів та оптимізацію діяльності суддівського самоврядування [4];
- закладено основи для підвищення прозорості фінансування політичних партій в Україні, протидії політичній корупції, приведення законодавства у сфері фінансування політичних партій у відповідність до міжнародних стандартів системи політичного фінансування шляхом внесення змін до актів законодавства щодо запобігання і протидії політичній корупції та до статті 87 Бюджетного кодексу України [5; 6];
- знижено корупційні ризики, встановлено запобіжні заходи щодо зловживання процедурою оскарження під час проведення процедур державних закупівель, збільшення рівня конкуренції шляхом спрощення участі в процедурах закупівлі для бізнесу, приведено систему державних закупівель до міжнародних стандартів [7];
- визначено пріоритети реформування системи судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів задля практичної реалізації принципу верховенства права та забезпечення функціонування судової влади, що відповідає суспільним очікуванням щодо незалежного та справедливого суду, а також європейським цінностям та стандартам захисту прав людини [8];
- затверджено Державну програму щодо реалізації засад державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційної стратегії) на 2015–2017 роки, метою реалізації якої є підвищення рівня довіри населення до влади та збільшення рівня іноземних інвестицій в економіку держави [9];
- затверджено план заходів з виконання Програми діяльності Кабінету Міністрів України та Стратегії сталого розвитку «Україна–2020» у 2015 році, спрямованих на забезпечення стабілізації економіки, радикальної дерегуляції підприємницької діяльності,

створення привабливого бізнес-клімату, боротьбу з корупцією, створення прозорої системи державних закупівель, ефективне управління державною власністю, поступову децентралізацію державної влади, укріплення обороноздатності нашої держави та закладення основ для досягнення справжньої енергетичної незалежності [10; 11];

- схвалено Стратегію розвитку системи запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення на період до 2020 року [12] тощо.

Виконання таких заходів, на нашу думку, дозволить значно знизити рівень тіньової економічної діяльності до 15–20 % ВВП (тобто до рівня провідних країн ЄС) та продовжити активну боротьбу з проявом корупції в нашій країні.

Список використаних джерел

1. Тенденції тіньової економіки в Україні за 9 місяців 2015 року / Міністерство економічного розвитку і торгівлі [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.slideshare.net/apizniuk/ss-51625703>.
2. Офіційний сайт Державної фінансової інспекції України. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.dkrs.gov.ua/kru/uk/publish/article/116767>.
3. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення діяльності Національного антикорупційного бюро України та Національного агентства з питань запобігання корупції : Закон України від 12.02.2015 № 198-VIII [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/198-19>.
4. Про забезпечення права на справедливий суд : Закон України від 12.02.2015 № 192-VIII [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/192-19>.
5. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо запобігання і протидії політичній корупції : Закон України від 08.10.2015 № 731-19 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/731-19>.
6. Про внесення зміни до статті 87 Бюджетного кодексу України : Закон України від 08.10.2015 № 732-19 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/732-19>.
7. Про внесення змін до деяких законів України у сфері державних закупівель щодо приведення їх у відповідність із міжнародними стандартами та вжиття заходів з подолання корупції : Закон України від

- 15.09.2015 № 679-VIII [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/go/679-19>.
8. Про Стратегію реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015–2020 роки : Указ Президента України від 20.05.2015 № 276/2015 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/go/276/2015>.
 9. Про затвердження Державної програми щодо реалізації засад державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційної стратегії) на 2015–2017 роки : постанова Кабінету Міністрів України від 29.04.2015 №265 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/265-2015-%D0%BF>.
 10. Про затвердження плану заходів на 2015 рік із запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення : розпорядження Кабінету Міністрів України від 04.03.2015 № 213-р [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/99-2015-%D0%BF>.
 11. Про Стратегію сталого розвитку «Україна-2020» : Указ Президента України від 12.01.2015 № 5/2015 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/5/2015>.
 12. Про схвалення Стратегії розвитку системи запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення на період до 2020 року : розпорядження Кабінету Міністрів України від 30 грудня 2015р. № 1407-р [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.sdfm.gov.ua/documents.php?cat_id=34&doc_id=525&lang=uk&page=1.

Одержано 04.03.2016

УДК [343.85:328.185](477)

Попова Світлана Миколаївна,

доктор юридичних наук, доцент, професор кафедри загальноправових дисциплін факультету № 6 Харківського національного університету внутрішніх справ, Харків, Україна;

Симов'ян Ваган Саркісович,

здобувач Харківського національного університету внутрішніх справ, Харків, Україна

ШЛЯХИ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ ПОЛІТИЧНІЙ КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ

На сьогоднішній день корупція в Україні набула системного явища, яке поширює свій негативний вплив на всі сфери суспільного життя, все глибше укорінюється у повсякденному житті як основний швидкий та найбільш дієвий протиправний захід вирішення питань та досягнення певних цілей. А масштаби поширення корупції загрожують національній безпеці України.

В умовах радикальних соціально-економічних реформ, які наразі здійснюються в державі, пріоритетними напрямками антикорупційної політики мають стати виявлення та усунення умов, що сприяють або можуть сприяти виникненню корупції, а також запобігання спробам їх створення. Тому розв'язання проблем корупції, як зазначено в Антикорупційній стратегії [1], є одним із пріоритетів для українського суспільства на сучасному етапі розвитку країни.

Відповідно до Закону України «Про запобігання корупції» [2] корупція визначається як використання особами, уповноваженими на виконання функцій держави, місцевого самоврядування або тими, що прирівнюються до них, а також особами, які постійно або тимчасово обіймають посади, пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських обов'язків, наданих їм службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття такої вигоди чи прийняття обіцянки/пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб або відповідно обіцянка/пропозиція чи надання неправомірної вигоди особам, зазначених вище, або на їх вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити цих осіб до протиправного використання наданих їм службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей.

Корупції, як соціальному явищу, зазначає І. М. Осика [3, с. 502], при-
таманні такі обов'язкові риси:

- 1) наявність особи, як суб'єкта корупції, що має право приймати рі-
шення в рамках своїх службових обов'язків;
- 2) знання цією особою законів та правил, які вона порушує при скоєн-
ні корупційного діяння, тобто суб'єктивної сторони діяння;
- 3) згідно до посадових інструкцій ця особа несе відповідальність за
прийняття відповідного рішення;
- 4) наявність вищого керівництва та/або контролюючого органу.

Але залежно від ієрархічного становища державних службовців
і сфер діяльності Л. І. Аркуша виділяє такі види корупції:

1. Побутова корупція.
2. Корупція в приватному секторі.
3. Бізнес-корупція (корупція у сфері державного управління).
4. Політична корупція [4, с. 17].

І саме політична корупція, на нашу думку, є найбільшою загрозою
соціально-економічному ладу нашої держави, адже вона охоплює полі-
тиків і вищу ланку чиновників, які приймають закони й нормативно-
правові акти, формують державну політику в різних сферах суспільного
життя. Адже й надалі процес діяльності таких виборних посадових осіб,
як правило, супроводжується корупційною поведінкою, найбільш по-
ширеними проявами якої є:

- конфлікт інтересів у діяльності виборних осіб, насамперед сумі-
щення депутатської роботи, політичної діяльності з підприєм-
ницькою діяльністю та роботою в органах виконавчої влади, що
заборонено законом;
- підкуп виборних осіб, здійснення тиску на них або на бізнес, до
якого мають відношення депутати, з метою ухвалення певних
рішень або переходу до іншої депутатської фракції (групи);
- незаконне лобіювання інтересів окремих осіб або бізнес-структур.

Основними причинами такого стану справ є все ще слабкі інститути
демократії в Україні, корупціогенне виборче законодавство, недоскона-
ле законодавство щодо фінансування виборчих кампаній та політичних
партій, відсутність належного правового регулювання щодо запобіган-
ня конфлікту інтересів у діяльності виборних осіб та прозорих засад
лобіювання. Очевидно, що розв'язати проблему політичної корупції
можна тільки поступово, шляхом формування нового законодавства,
посилення контролю за діяльністю виборних посадовців і представ-
ницьких органів влади з боку відповідних державних органів, інсти-
тутів громадянського суспільства, зокрема засобів масової інформації,

підвищення політичної відповідальності громадян за свій вибір і народних обранців за свою діяльність.

Для цього політичні партії, які були суб'єктами виборчого процесу на виборах Президента України, виборах народних депутатів України або брали участь у чергових чи позачергових місцевих виборах, а також політичні партії, які отримують державне фінансування, відповідно до чинного законодавства [5], зобов'язані пройти зовнішній незалежний фінансовий аудит звітності про майно, доходи, витрати і зобов'язання фінансового характеру в рік, наступний за роком проведення таких виборів чи отримання державного фінансування.

Порушення ж встановленого порядку або строків подання фінансового звіту про надходження і використання коштів виборчого фонду, звіту політичної партії про майно, доходи, витрати і зобов'язання фінансового характеру або подання фінансового звіту з порушенням встановлених вимог, відповідно до статті 212²¹ Кодексу України про адміністративні правопорушення, — тягнуть за собою накладання штрафу від трьохсот до чотирьохсот неоподаткованих мінімумів доходів громадян.

Список використаних джерел

1. Засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014–2017 роки : Закон України № 1699-VII від 14 жовтня 2014 року // Урядовий кур'єр. — 2014. — 29 жовтня.
2. Про запобігання корупції : Закон України № 1700-VII від 14 жовтня 2014 року // Урядовий кур'єр. — 2014. — 5 листопада.
3. Протидія економічній злочинності / П. І. Орлов, А. Ф. Волобуєв, І. М. Осика та ін. — Харків : Нац. ун-т внутр. справ, 2004. — 568 с.
4. Аркуша Л. І. Легалізація (відмивання) доходів, одержаних у результаті організованої злочинної діяльності: характеристика, виявлення, розслідування / Л. І. Аркуша. — Одеса : Юрид. література, 2010. — 376 с.
5. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо запобігання і протидії політичній корупції : Закон України № 731-VIII від 08 жовтня 2015 року // Урядовий кур'єр. — 2015. — 1 грудня.
6. Кодекс України про адміністративні правопорушення (із змінами та доповненнями) // Відомості Верховної Ради України, 1994 р. — № 51. — Ст. 1122.

Одержано 04.03.2016

УДК 343.9:343.35

Савченко Анастасія Олександрівна,

викладач кафедри публічно-правових дисциплін Київського міжнародного університету, Київ, Україна

ПРОТИДІЯ КОРУПЦІЇ ЯК СКЛАДОВА БОРОТЬБИ З ЛЕГАЛІЗАЦІЄЮ (ВІДМИВАННЯМ) ДОХОДІВ, ОДЕРЖАНИХ ЗЛОЧИННИМ ШЛЯХОМ

Проблеми боротьби з відмиванням «брудних» грошей та капіталів для України є надзвичайно актуальними, особливо в умовах фінансової кризи, і мають як наукову, так і практичну цінність. Адже Україна, за оцінками фахівців, щорічно втрачає більше 1,5 млрд. дол. США за рахунок відмивання «брудних» грошей. «Брудними» вважаються доходи, отримані внаслідок торговельних операцій, здійснюваних із незаконними товарами (людьми, наркотиками, окремими видами зброї) або в інший незаконний спосіб, до них також належать доходи, отримані шляхом шахрайства, здирництва, рекету та контрабанди. І сьогодні боротьба з відмиванням коштів у розвинутих країнах виділена в окремий напрямок діяльності в рамках загальної системи заходів з протидії міжнародній організованій злочинності. Причому, як зазначено у Концепції розвитку системи протидії відмиванню доходів, одержаних злочинним шляхом [1], глобалізація світових господарських зв'язків та впровадження у фінансову сферу новітніх технологій одночасно з розвитком суспільства підвищить уразливість міжнародної фінансової системи, що дає змогу злочинцям у різних державах легалізувати незаконні доходи і фінансувати тероризм.

Сам процес легалізації брудних коштів являє собою складну схему послідовних дій, спрямованих на заплутування істинних джерел кримінальних капіталів завдяки трансформації одних активів в інші шляхом численних та різноманітних фінансових операцій [2]. Потенційна загроза цього процесу полягає в тому, що з метою досягнення надприбутків злочинні елементи можуть стати власниками значних обсягів грошових та матеріальних цінностей.

На жаль, на думку О. В. Авраменка, в організації протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, мають місце ряд недоліків, а саме: — існують складнощі щодо правильної юридичної класифікації злочинів цього типу;

- немає широкої вітчизняної практики щодо виявлення і розслідування таких злочинів, встановлення та притягнення винних до відповідальності за їх скоєння;
- відсутня ефективна стабільна система підготовки спеціалістів, які володіють методиками та технологіями розслідування злочинів, пов'язаних з легалізацією незаконних доходів;
- бракує відкритої і доступної статистики злочинів з відмивання грошей, без чого дуже важко виробити адекватні заходи реагування [3, с. 46].

Одним із важливих джерел «брудних» грошей і замовників їх легалізації та необхідним елементом багатьох схем відмивання є корупція. У довідкових документах ООН корупція визначається як «зловживання державною владою для одержання вигоди в особистих цілях». Це поняття містить у собі хабарництво (надання винагороди для спонукання особи з позиції боргу), непотизм (одержання за протекцією доходних або вигідних посад «своїм людям») і незаконне привласнення публічних коштів для приватного використання [4].

Слід зазначити, що на сьогоднішній день, на думку Л. І. Аркуші [5], залишається недослідженим питання корупції як живильного середовища для здійснення легалізації доходів, одержаних в результаті організованої злочинної діяльності. Більш того, сучасний стан корупції в Україні та її виняткова роль і місце в економічному та політичному житті країни обумовлені не тільки історично, але й унікальними умовами й можливостями, що склалися для розвитку корупції в ході невдалих реформ.

Це зазначається й у Стратегії розвитку системи запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення на період до 2020 року [6], схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України у грудні 2015 року, де підкреслюється, що однією з найважливіших проблем у боротьбі з відмиванням доходів, одержаних злочинним шляхом, є запровадження ефективних методів запобігання та протидії корупції в Україні.

Реалізація цієї Стратегії сприятиме розвитку України як демократичної, правової держави та дасть змогу забезпечити:

- гармонізацію національної системи запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення з міжнародними стандартами;
- зниження рівня корупційних проявів;
- дієву співпрацю та постійний інформаційний обмін з органами виконавчої влади, іншими державними органами — суб'єктами

- державного фінансового моніторингу, а також компетентними органами іноземних держав і міжнародними організаціями у зазначеній сфері;
- підвищення кваліфікації спеціалістів органів державної влади з питань фінансового моніторингу і працівників суб'єктів первинного фінансового моніторингу;
- прозоре та ефективне використання коштів державного бюджету;
- стимулювання притоку іноземних інвестицій у національну економіку;
- наповнення дохідної частини державного бюджету;
- сприяння лібералізації ЄС візового режиму для громадян України.

Список використаних джерел

1. Концепція розвитку системи запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, і фінансуванню тероризму на 2005–2010 роки : розпорядження Кабінету Міністрів України № 315-р від 3 серпня 2005 р. // Офіційний вісник України. — 2005. — № 32. — Ст. 1951.
2. Боротьба з відмиванням коштів: правовий, організаційний та практичний аспекти // С. Г. Гуржій, О. Л. Копиленко, Я. В. Янушевич та ін. — Київ : Парлам. вид-во, 2005. — 300 с.
3. Протидія легалізації (відмиванню) доходів, здобутих злочинним шляхом : наук.-практ. посібник / за заг. ред. О. В. Авраменка. — Львів : Львівський держ. ун-т внутр. справ, 2010. — 280 с.
4. Міжнародні правові акти та законодавство окремих країн про корупцію / Упоряд. : М. І. Камлик та ін. — Київ : Школяр, 1999. — 480.
5. Аркуша Л. І. Легалізація (відмивання) доходів, одержаних в результаті організованої злочинної діяльності: характеристика, виявлення, розслідування / Л. І. Аркуша. — Одеса : Юрид. література, 2010. — 376 с.
6. Стратегія розвитку системи запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення на період до 2020 року : розпорядження Кабінету Міністрів України № 1407-р від 30 грудня 2015 р. // Урядовий кур'єр. — 2016. — 15 січня.

Одержано 04.03.2016

УДК 343.9:343.35

Саїнчин Олександр Сергійович,доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри галузевого права
Херсонського державного університету, Херсон, Україна

АНАЛІТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ФОРМУВАННЯ МЕХАНІЗМУ БОРОТЬБИ З КОРУПЦІЄЮ

Держава періодично приймає закони, які направлені на протидію корупції. Низка таких законів були прийняті у 1995 і 2011 роках, а до останнього закону, майже до 27.03.2014 року, були прийняті 10 доповнень та коментарів Конституційного суду. Але, незважаючи на прийняті законодавчі акти, корупція в країні постійно збільшується. Про це свідчать результати дослідження компанії «Барометр Світової Корупції» від Transparency International та Gallup International Association. За їхніми даними українці найчастіше сплачують хабарі при отриманні послуг в правоохоронних органах (49 %) та в медичних установах (41 %). Крім того, зростає тенденція хабарництва і в інших сферах. Зокрема, нерідко українці дають хабарі в освітніх закладах (33 %), земельних службах (25 %), реєстраційних та дозвільних службах (22 %), судах (21 %), податковій (18 %), комунальних підприємствах (6 %). Також, згідно з дослідженням, найкорумпованішою сферою визнано судову (66 %), за якою слідує: правоохоронні органи (64 %), державна служба (56 %), сфера охорони здоров'я (54 %), парламент (53 %), політичні партії (45 %), освітня система (43 %), бізнес (36 %), військова сфера (28 %), ЗМІ (22 %), релігійні інституції (21 %), громадські організації (20 %).

На початку 2015 року держава почала формування правового поля (реформу) протидії та боротьби з корупцією, а також теоретичне та наукове визначення поняття корупції [2–8]. Всупереч популярним гаслам і обіцянкам політиків «перемогти корупцію», таку функцію антикорупційна реформа не несе, оскільки завдання вважається невиконаним. Кінцева мета реформи в тому, щоб корупція не створювала ризиків національній безпеці і не була бар'єром для сталого економічного розвитку України.

У 2015 році була створена низка спеціалізованих антикорупційних органів. Очікується, що вже в 2016 році вони продемонструють наочні результати своєї роботи.

Національне антикорупційне бюро України (НАБУ) [2] — перший і єдиний з нових прикладних антикорупційних органів, який з призначенням спеціального антикорупційного прокурора розпочав роботу. У найближчі місяці очікують «запуск» Національного агентства з запобігання корупції, Державного бюро розслідувань і Агенції з повернення вкрадених активів. Крім згаданих прикладних органів, в Україні працює Рада з боротьби з корупцією, що займається стратегічними питаннями і комунікацією з громадськістю та бізнесом. Також питаннями комунікаційної стратегії займається Проектний офіс з антикорупційних питань при Раді реформ. Крім того, нещодавно прем'єр-міністр запропонував запросити в Україну міжнародну антикорупційну місію, а в експертних колах йде обговорення створення антикорупційних судів.

Незважаючи на створення нових антикорупційних органів, основна відповідальність за розслідування залишиться у прокурорів. Верховна Рада під тиском Заходу та громадськості прийняла закон про національне антикорупційне бюро України (НАБУ) в жовтні 2014 року. Керівника бюро Артема Ситника президент України призначив у квітні 2015 року.

Спеціальна антикорупційна прокуратура. На Спеціалізовану антикорупційну прокуратуру, створену у вересні 2015 року* в структурі ГПУ, покладено обов'язки з нагляду за розслідуваннями НАБУ, а також підтримка державного обвинувачення та представництво інтересів українців і країни за злочинами, пов'язаними з корупцією.

30 листопада генеральний прокурор призначив антикорупційним прокурором 30-річного першого заступника прокурора Криму Назара Холодницького. Призначення супроводжувалося скандалами, адже основним кандидатом на цю посаду називали Віталія Касько. Однак у фінал він не потрапив, а інший фіналіст конкурсу — «кіборг» Максим Гришук став першим заступником керівника Спеціалізованої антикорупційної прокуратури.

Національне агентство із запобігання корупції [3]. Не менш важливий для боротьби з корупцією орган НАЗК, як зазначає заступник міністра юстиції Наталія Севостьянова, відповідальна за початок роботи агентства. Завдання НАЗК — перевіряти правдивість даних у деклараціях чиновників та відповідність доходів їх стилю життя.

При виявленні порушень у деклараціях матеріали будуть передавати в НАБУ. Якщо вчасно будуть затверджені форма декларації і ство-

* На виконання вимог закону України «Про прокуратуру» наказом Генерального прокурора України від 22.09.2015 року, в структурі Генеральної прокуратури України створена Спеціалізована антикорупційна прокуратура (на правах самостійного структурного підрозділу).

рений новий реєстр, перші кейси можна очікувати в Агентство з повернення активів. 10 листопада 2015 року Верховна Рада проголосувала за створення Національного агентства України з питань виявлення, розшуку та управління активами, проте поки закон не набув чинності.

Зараз пошуком і поверненням активів займаються слідчі — від прокурорських до районних міліціонерів, — які повинні самі знаходити корупційне майно, заховане в Україні і за кордоном, і нести відповідальність за його збереження. Коли діятиме Національне агентство, усе конфісковане і заарештоване майно буде проходити через єдиний держреєстр. Створення реєстру проходить за підтримкою Світового банку та ООН [4].

Співробітники агентства будуть шукати злочинні активи не тільки в Україні, а й за кордоном, співпрацюючи з подібними структурами в усьому світі. Важлива передумова для ефективної роботи Агентства — наявність рішення суду, яке набуло чинності.

Державне бюро розслідувань (ДБР) [5]. 12 листопада 2015 року Верховна Рада прийняла закон про створення Державного бюро розслідувань. Закон набуде чинності з дня утворення Кабінетом Міністрів Державного бюро розслідувань, але не пізніше 1 березня 2016 року.

Газета «Сегодня» опублікувала схему антикорупційних органів.

АНТИКОРРУПЦИОННЫЕ ОРГАНЫ УКРАИНЫ

Название органа	Задача	Статус	Руководитель	Назначение руководителя	Скандалы	Обсуждаемое финансирование в 2016 году
Национальное антикоррупционное бюро	Расследование коррупции на высшем уровне (депутаты, министры)	Начало полноценно функционировать с 1 декабря, продолжается набор детективов	Артем Сытник	Назначает президент по предложению комиссии из 9 членов (по 3 от ВР, Кабинета и президента)	Попытка сорвать избрание главы бюро путем срыва конкурса	15 млн грн на зарплату, капитальные затраты — 0, НАБУ запрашивает 800 млн грн
Специальная антикоррупционная прокуратура	Представление обвинения по расследованиям НАБУ в судах	Начала функционировать с 1 декабря, продолжается набор сотрудников	Назар Холодницкий	Назначает генпрокурор по предложению комиссии из 11 членов (7 от ВР и 4 от ППУ)	Попытки изменить количество и состав конкурсной комиссии, черный лиар против претендентов	Вопрос открыт, возможно финансирование со стороны ЕС
Национальное агентство по предотвращению коррупции	Проверка соответствия деклараций чиновников их уровню жизни	Начнет работу после избрания как минимум 3 членов	Коллегиальный орган из 5 членов, конкурсную комиссию провела Вислава Чумак и Александр Скопин	Утверждается Кабинетом по предложению комиссии из 8 членов (4 от общественности и по 1 от президента, ВР, Кабинета и Нацагентства по госслужбе)	Задержка с избранием членов	490 млн грн, из которых 390 млн — на финансирование политических партий
Агентство по возращению активов	Создание реестра, розыск и продажа активов, полученных преступным путем	Закон о создании агентства принят, но не подписан	Не назначен	Давно назначается Кабинетом на 5 лет по результатам конкурса	Изменения в закон о конфискации имущества	125 млн грн
Госбюро расследований	Расследование уголовных дел ОПГ, преступлений правоохранителей	Закон о создании бюро принят, но не подписан	Не назначен	Директора бюро назначает президент по представлению премьера	Задержка с подписанием закона	Нет данных, Кабинет обещает финансирование на достаточном уровне
Нацсовет по антикоррупционной политике	Оптимизация антикоррупционной стратегии, коммуникация с бизнесом и обществом	Работает с 2014 года	Мустафа Джемилев	Назначает президент	Без скандалов	Нет данных

Відповідно до закону, ДБР буде розслідувати кримінальні справи, пов'язані з діяльністю організованих злочинних угруповань, а також працювати з тими злочинами, покаранням за які передбачає довічне позбавлення волі. Також бюро займеться випадками тортур у правоохоронних органах і військовими злочинами. Воно зможе притягати до відповідальності суддів, прокурорів, міністрів, нардепів та інших чиновників вищого ешелону влади, а також розслідувати злочини в НАБУ та антикорупційній прокуратурі. Гранична чисельність бюро розслідувань — 1500 чоловік.

Національна рада з питань антикорупційної політики [6]. Крім органів, покликаних безпосередньо запобігати корупції, карати за неї та компенсувати втрати, в Україні створена рада, яка повинна оптимізувати антикорупційну стратегію і оцінювати її ефективність. Це консультативно-дорадчий орган при президенті, до складу якого входять як представники влади, так і бізнесмени та члени громадянського суспільства. Головою Нацради став народний депутат Мустафа Джемільов.

Як уже зазначалось, на законодавчому визначенні поняття «корупція» особливо наполягали керівники правоохоронних органів, які вбачали у відсутності такого визначення основну правову перешкоду ефективній протидії корупції. І хоча для більшості фахівців, що працювали в робочій групі з підготовки відповідних законопроектів, необхідність законодавчого визначення цього поняття викликала великі сумніви, у результаті багатьох дискусій, у тому числі і на засіданні парламентської Комісії з питань боротьби з організованою злочинністю і корупцією, було прийнято компромісне рішення — дати загальне визначення поняття «корупція» і сформулювати основні види корупційних діянь, що знайшло своє відображення у ст. 1 Закону України «Про боротьбу з корупцією» [7].

Список використаних джерел

1. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.
2. Про Національне антикорупційне бюро України : Закон України від 14.10.2014 № 1698-VII [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1698-18>.
3. Про запобігання корупції : Закон України від 14.10.2014 № 1700-VII [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18>.

4. Про національне агентство з питань виявлення, розшуку та управління активами, які одержані від корупційних та інших злочинів : Закон України від 10.11.2015 № 772-VIII [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/772-19>.
5. Про Державне бюро розслідувань : Закон України від 12.11.2015 № 794-VIII [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/794-19>.
6. Про Національну раду з питань антикорупційної політики : Указ Президента України від 14.10.2014 № 808/2014 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/808/2014>.
7. Про боротьбу з корупцією : Закон України від 05.10.1995 № 356/95-ВР [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/356/95-вр>.

Одержано 23.01.2016

УДК [343.85:343.35](094)

Сметаніна Наталія Володимирівна,

кандидат юридичних наук, асистент кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, Харків, Україна

АНТИКОРУПЦІЙНА ЕКСПЕРТИЗА НОРМАТИВНО-ПРАВОВИХ АКТІВ ТА ЇХ ПРОЄКТІВ ЯК ІНСТИТУТ ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ: ВІТЧИЗНЯНИЙ І МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД

У сучасному суспільстві проблеми дослідження злочинів корупційної спрямованості і кримінологічних заходів протидії корупції є одними з найактуальніших, а тому виявляються важливими об'єктами вивчення у кримінологічній науці та предметом обговорення під час дискусій у практиці боротьби із корупційною злочинністю. Багатогранність, складна структура корупційних діянь зумовлює значне коло пов'язаних із ними кримінологічних питань. Одним із таких питань є запровадження антикорупційної експертизи нормативно-правових актів та їх проєктів у практику боротьби із корупційними злочинами.

У кримінологічній науці досліджувані питання тією або іншою мірою стали предметом наукових пошуків і дискусій для таких учених, як Г. А. Аванесов, Ю. М. Антонян, В. В. Астанін, О. І. Галяшина, В. В. Голіна, Б. М. Головкін, О. М. Джужа, А. І. Долгова, В. М. Дрьомін, А. П. Закалюк, С. М. Іншаков, Л. В. Кондратюк, О. М. Костенко, О. Г. Кулик, В. В. Лунєєв, М. І. Мельник, О. Р. Россинська, М. І. Хавронюк, В. І. Шакун, О. Ю. Шостко та ін.

Сьогодні корупцію вчені відносять до однієї з ознак сучасності, яка характерна для всіх країн світу, у тому числі й для України. До глобальних проблем сучасності у наш час дослідники відносять такі групи зв'язків: злочинність і наркоманія; вибух насильства і жорстокість поліцейської влади, тортури і терор; зневага законом і порядком; політична корупція; бюрократизм; деградація навколишнього середовища; знецінення моральних цінностей; відчуття нестабільності; нерівність і неоднорідність суспільства; соціальна несправедливість; широке розповсюдження бідності; безробіття; інфляція; енергетична криза; застаріла система освіти; протести серед молоді; відчуження; занепад міст і багато інших [1, с. 229].

Значного поширення в Україні набули корупційні злочини (злочини корупційної спрямованості), які є збірним поняттям, що включає в себе такі діяння, передбачені ст.ст. 191, 364, 364¹, 365, 365¹, 365², 366, 367, 368, 368², 368³, 368⁴, 369, 369², 370, 375, 376 Кримінального кодексу України [2, с. 11–12]. Кримінологічні дослідження за результатами узагальнення кримінальних проваджень про злочини корупційної спрямованості, що були розглянуті судами м. Харкова та Харківської області у 2011–2013 рр., доводять перевагу злочинів, передбачених ст.ст. 191, 366, 367, 368², 369, 364, 368, 369², 370, 365 Кримінального кодексу України, в усій структурі злочинів корупційної спрямованості.

Дієвим механізмом протидії корупції має стати реалізація проведення антикорупційної експертизи нормативно-правових актів та їх проектів. У статті 1 ЗУ «Про запобігання корупції» антикорупційна експертиза визначається як діяльність із виявлення в нормативно-правових актах, проектах нормативно-правових актів положень, які самостійно чи у поєднанні з іншими нормами можуть сприяти вчиненню корупційних правопорушень або правопорушень, пов'язаних із корупцією [3].

Зазначене питання потребує вирішення низки завдань: 1) правового регулювання проведення антикорупційної експертизи нормативно-правових актів та їх проектів; 2) визначення суб'єктів такої антикорупційної експертизи, їх компетенції; 3) методичного забезпечення проведення антикорупційної експертизи та правового регулювання висновку експерта за результатами проведення антикорупційної експертизи. І більшість із названих питань вже вирішені у національному законодавстві [3; 4].

Але головною проблемою залишається розробка методичного забезпечення юридико-лінгвістичної антикорупційної експертизи, оскільки саме у текстових формулюваннях містяться корупціогенні фактори. Тому незалежно від сфери регульованих відносин при проведенні антикорупційної експертизи нормативно-правових актів та їх проектів повинна проводитись юридико-лінгвістична антикорупційна експертиза. Крім того, необхідна розробка алгоритму зі складання експертного висновку за результатами антикорупційної експертизи. Використання зазначених рекомендацій дозволить прослідкувати перебіг експертних досліджень і перевірити валідність отриманих висновків [5, с. 23].

За результатами узагальненої практики щодо проведення експертизи проектів нормативно-правових актів на наявність корупціогенних факторів за 2011 рік Міністерство юстиції виявило корупціогенні фактори у кожному сьомому акті. Так, у 2011 році на правову експертизу до Міністерства юстиції надійшло 1575 проектів нормативно-правових актів, і у 216 з них були виявлені норми, які містили корупційні ризики.

Більшість таких норм були виявлені у проектах актів у сфері земельного, цивільного та фінансового законодавства [6].

Україна не єдина держава серед країн Східної Європи, яка запровадила антикорупційну експертизу проектів нормативно-правових актів. Так, Російська Федерація антикорупційну експертизу своїх нормативно-правових актів та проектів нормативно-правових актів запровадила у 2009 році Федеральним законом «Про антикорупційну експертизу нормативно-правових актів та проектів нормативно-правових актів». У Республіці Вірменія вимога щодо проведення антикорупційної експертизи була започаткована з 2009 року у зв'язку з постановою Уряду Республіки Вірменія від 22 жовтня 2009 року № 1205-Н «Про оцінку регулюючого впливу антикорупційних нормативно-правових актів». Антикорупційну експертизу в Республіці Вірменія здійснює спеціальний орган Міністерства юстиції — Агентство експертизи правових актів. Проведення антикорупційної експертизи проектів нормативно-правових актів в Республіці Молдова на законодавчому рівні визначено у 2008 році Законом Республіки Молдова «Про запобігання корупції і боротьбу з нею» [6].

Слід зазначити, що антикорупційній експертизі проектів нормативно-правових актів властиві контрольна функція, здійснення якої забезпечує контроль проектів нормативно-правових актів та чинних нормативно-правових актів; попереджувальна, здійснення якої забезпечує попередження наявності корупційогенних чинників у проектах нормативно-правових актах та корупційних правопорушень при застосуванні нормативно-правового акта; інформаційна (аналітична), здійснення якої забезпечує аналіз та оцінку якості проектів нормативно-правових актів [7, с. 131].

Антикорупційну експертизу розглядають і як певну складову (етап) правового моніторингу нормативних правових актів, який може здійснюватися вченими, комітетами Верховної Ради України, співробітниками правових та аналітичних служб, а також інститутами громадянського суспільства (громадськими організаціями) [8, с. 20].

Сьогодні в українському суспільстві, в органах державної влади має формуватися і розвиватися негативне ставлення до корупційних діянь як у внутрішніх відносинах у державі, так й у відносинах із міжнародними організаціями і закордонними державами. Антикорупційна експертиза має стати потужним інструментом протидії корупції. Якісне очищення значного масиву проектів нормативно-правових актів, а також чинних нормативно-правових актів дозволить зупинити розвиток корупційних норм у законодавстві. Розумне запозичення міжнародного досвіду у боротьбі з корупцією сприятиме зменшенню цього деструк-

тивного явища й в українському суспільстві. Широке залучення до вирішення цих завдань кримінологів, прийняття у майбутньому ще і Закону України «Про кримінологічну експертизу нормативно-правових актів та їх проектів» буде сприяти вирішенню зазначених завдань.

Список використаних джерел

1. Сорокин В. В. Юридическая глобалистика : учеб. / В. В. Сорокин; Новосиб. гос. техн. ун-т. — Новосибирск : Изд-во НГТУ, 2010. — 916 с.
2. Шепітько В. Ю. Розслідування злочинів корупційної спрямованості : наук.-практ. посіб. / В. Ю. Шепітько, В. А. Журавель ; Нац. акад. прав. наук України, НДІ вивчення проблем злочинності ім. акад. В. В. Сташиса. — Харків : Харків юрид., 2013. — 220 с.
3. Про запобігання корупції : Закон України від 14.10.2014 № 1700-VII [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1700-18/page>.
4. Порядок проведення антикорупційної експертизи : наказ Міністерства юстиції України від 18.03.2015 № 383/5 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0303-15>.
5. Россинская Е. Р. Антикоррупционная экспертиза нормативных правовых актов и их проектов: проблемы теории и практики : монография / Е. Р. Россинская, Е. И. Галяшина. — М. : Норма : ИНФРА-М, 2014. — 160 с.
6. Антикорупційна експертиза як засіб запобігання корупції : роз'яснення Міністерства юстиції України від 21.05.2012 n0018323-12 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/n0018323-12>.
7. Лисенко М. О. Антикорупційна експертиза нормативно-правових актів як засіб забезпечення законності в правотворчій діяльності органів виконавчої влади / М. О. Лисенко // Держава і право : зб. наук. пр. — Київ : Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2014. — Вип. 66. — С. 125–133.
8. Дашковська О. Р. Антикорупційна експертиза як складова єдиного правового моніторингу нормативних правових актів [Електронний ресурс] / О. Р. Дашковська // Порівняльно-аналітичне право. — 2015. — № 5. — С. 18–21. — Режим доступу: http://www.par.in.ua/5_2015/5.pdf.

Одержано 29.02.2016

UDK 343.97:343.35

James N. Speros,

Monitoring Officer of the Organization for Security and Co-operation in Europe,
Special Monitoring Mission to Ukraine, California, USA

CORRUPTION: CAUSES AND REMEDIES

*Gangster "I'm thinking of getting back into crime Luigi,
legitimate business is too corrupt"*

Corruption. An act done or not done with an intent and that that is inconsistent with official duty, law, and the rights of others. It includes bribery and actions done to gain an unfair advantage for fiscal benefit. Understood as conduct that is against the law.

Causes of corruption. The causes of corruption are many and complex. The following are a few causes of corruption.

1. The emergence of a political elite who believe in interest oriented benefits rather than national oriented programs and policies.
2. Changes in the system and goal qualities of the public and their ministry towards during times of war, extreme internal economic disturbances, or social unrest.
3. The tolerance or acceptance by the public, a complete lack of public outcry against corruption, and the absence of a strong civil society to oppose corruption.
4. A combination of a poor economic infrastructure and lack of checks and balances in government.
5. Elected and appointed officials with low standards allow corruption develop.
6. A system of governance that allows and even mandates corruption and ethical behavior.
7. Complex laws and procedures that alienate the public, making them indifferent to the corruption or making it seem a natural part of governance.

Remedies to corruption. Is it possible to eliminate corruption from society? Corruption is a cancer, which every person must strive to eliminate. Some leaders who come into power will declare their determination eradicate corruption. However, the lure of wealth and power may blind them dangers of corruption. When moral accountability disappears, corruption comes the accepted way of doing business and becomes part of the system of civil society.

Tools to remedy corruption?

1. The primary tool is for all member of society to stand by and demonstrate the values and ethics in the daily lives of the public. People need to believe that they are accountable and then hold their public officials and business leaders responsible for actions or the lack of actions that can cause corruption.
2. Secondly, laws are needed that will limit the discretion of politicians and bureaucrats when it comes to their use of authority, power, and public funds. These are the abuses that typically are part of corruption.
3. Third, the judicial system must take assertive action when cases are brought in front of it to show the public and offenders that there is zero tolerance for corruption and that these acts will be punished.
4. Public education is required at all levels of society to reinforce aversion to corruption and to reject bribery as a part of governance and civil society.

Conclusion. Corruption is an eternal problem, unique to people and institutions of government, private enterprise, religion and civil society in general. Like diabetes, it can be controlled but may not be possible to root out of society completely. The dichotomy is that while corruption at any level is intolerable, tolerance of even a minor amount is undesirable. So can a system or institution be totally corruption free? Most likely not. The answer lays in the intent, design and institutionalization of elements to prevent and punish corruption quickly and appropriately.

The elements needed to prevent, reduce or eliminate corruption lay with systems and the people who make them work and those they serve. Corruption has a corrosive effect on the self-worth of a nation and its people. It damages the economy internally and the image externally. It can lead to a reduction of markets and trust.

Corruption in many post-Soviet nations is endemic and systemic because laws were written that defined offences as capitalistic in nature. To reduce crime meant to not report it. This required bribes to police and government officials to not see offences. This, tied to a poor economy where line level officials were not paid enough to sustain their families created the unique combination that led to corruption becoming part of the “system”.

Members of society are both the solution to corruption and its reason for existence. If not for corrupted politicians and system support, corruption would be much less. The voting public elects these officials or allows them to continue unabated. The public looks the other way when a bribe is solicited or even offers that bribe to gain an advantage or complete personal business. Public pressure is frowned upon and even codified to be illegal in some instances. The answer is for the public to refuse to accept or tolerate

bribes and to report them. Another answer is for police to refuse bribes and arrests offenders.

In this way Ukraine can say with pride "We are a developed Nation".

Received 19.02.2016

Джеймс Н. Сперос,

*спостерігач Організації з безпеки та співробітництва в Європі,
Спеціальна моніторингова місія в Україні, Каліфорнія, США*

КОРУПЦІЯ: ПРИЧИНИ ТА ШЛЯХИ ВИРІШЕННЯ

Автор визначає поняття «корупція», під яким слід розуміти неправомірне діяння, що здійснене з умислом, несумісним з офіційними обов'язками, законом та правами інших людей. Аналізуються причини корупції, а також можливі шляхи боротьби із корупцією.

Ключові слова: *корупція, неправомірне діяння, закон, боротьба із корупцією.*

УДК [349.4:343.35](477)

Цвіркун Наталія Юрївна,

кандидат юридичних наук, викладач кафедри кримінального права та кримінології факультету № 1 Харківського національного університету внутрішніх справ, Харків, Україна

ПРОТИДІЯ КОРУПЦІЇ У СФЕРІ ЗЕМЕЛЬНИХ ВІДНОСИН В УКРАЇНІ: ОКРЕМІ ПИТАННЯ

Протидія корупції вже тривалий час залишається однією з найактуальніших соціальних проблем сучасності, розв'язання якої є надзвичайно важливою справою для багатьох країн світу, в тому числі й України.

З метою протидії корупції в Україні прийнято низку антикорупційних законів та інших нормативних актів, запроваджено систематичне проведення організаційних і практичних заходів. Проте прийняті закони та вжиті заходи не особливо змінили ситуацію на краще. На сьогодні індекс сприйняття корупції країни становить 27 балів зі 100 можливих, що лише на 1 бал більше, ніж минулого року. У всесвітньому рейтингу Україна посідає 130 місце зі 168 позицій. У минулому році країна була на 142-му місці зі 175 позицій. Здійснити невеличке зростання індексу Україні вдалося завдяки збільшенню суспільного осуду корупціонерів, створенню антикорупційних органів та появі руху викривачів корупції. А от зволікання із реальним покаранням хабарників, а також збільшення корупційної складової у стосунках бізнесу та влади не дають Україні зробити рішучий крок уперед за показниками сприйняття корупції [1].

Набуває поширення корупція в економічних сферах діяльності держави, у тому числі тих, що регулюють земельні питання. За результатами деяких досліджень та опитувань одними з найбільш корумпованих відносин є ті, що виникають у сфері землекористування [2].

Так, станом на сьогодні існує реальна невідповідність між величезними можливостями країни та умовами, в яких проживає населення. Відсутність перспективного прогнозування розвитку земельних відносин, невизначеність оптимального напрямку сільськогосподарського землекористування, застарілість матеріально-технічної бази, незавершеність питання соціального облаштування села та його інфраструктури є тільки деякими аспектами, на які негативно впливає корупція [3].

Існуюча система органів державної влади та місцевого самоврядування, які беруть участь у прийнятті рішень, що впливають на набуття

прав на земельні ділянки, їх використання та охорону, не пристосована для задоволення законних інтересів приватних осіб шляхом оперативного надання якісних адміністративних послуг, а спрямована на участь у корупційних схемах.

На думку правоохоронців, найчастіше корупція у сфері земельних відносин проявляється у таких основних напрямках:

1. Надання недостовірної інформації, наприклад, щодо цільового використання або наявності вільних земель чи земель запасу.
2. Відмова в наданні права власності чи оренди через неправомірне застосування законодавства.
3. Затягування часу оформлення права власності на земельну ділянку в органах влади, які оформлюють та виготовляють державні акти на право власності. Затримка з видачею всіх відповідних документів і погоджень у різних інстанціях. Така ситуація може бути викликана штучно службовими особами та відповідно провокує громадян до прискорення процедури за «винагороду» [4].

Характерними рисами землі як природного ресурсу є її незамінність, обмеженість у просторі, локальність за місцезнаходженням та нерухомість. Земля стає предметом земельних відносин у зв'язку із привласненням її продуктів і використанням їх корисних властивостей, залишаючись при цьому неподільним об'єктом природи. Обмеженість землі визначається її природним походженням. Її неможливо збільшити або зменшити, отже, люди користуються тією об'єктивно даною їм територією, визначеною природою. Особливо це стосується її унікальної частини — родючого шару ґрунту, розміри якого від халатного, марнотратного з ним поводження можуть скорочуватися, що нерідко і відбувається в дійсності. У зв'язку із цим перед людством постає завдання раціонального використання земельної території і необхідного нормування земельних ділянок, які суспільство передає окремим власникам, користувачам, орендаторам [5, с. 44]. Дбаючи про успішне майбутнє країни та її сталий розвиток, держава має проводити розумну та збалансовану політику щодо ефективного регулювання земельних відносин, забезпечувати належний перерозподіл земель як національного багатства, забезпечувати їх раціональне використання та охорону [3].

Важливим завданням щодо активізації економічної активності та розвитку бізнесу в країні є створення умов для якомога повнішого й безперешкодного забезпечення господарюючих суб'єктів земельними ділянками відповідного цільового призначення з метою реалізації інвестиційних проектів, збільшення виробничих потужностей, розвитку транспортної інфраструктури тощо. Земля є основним ресурсом людського розвитку в сільській місцевості, але цю функцію вона виконува-

тиме лише за умови консолідації сільськогосподарського землекористування, відтворення соціальної, культурної економічної інфраструктури та утворення ефективних агроформувань європейського типу [6, с. 5].

Отже, питання протидії корупції у сфері земельних відносин треба віднести до головних загальнодержавних стратегічних завдань, яке потребує невідкладного розв'язання, оскільки воно загрожує національній, продовольчій та екологічній безпеці, перешкоджає економічному розвитку й соціальному прогресові нашої держави.

Список використаних джерел

1. Індекс сприйняття корупції [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://ti-ukraine.org/>.
2. Гега П. Т. Реалії прояву та протидії корупції у сфері земельних відносин в Україні [Електронний ресурс] / П. Т. Гега / Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика). — 2012. — № 2. — С. 98–102. — Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/boz_2012_2_14.
3. Шкуропат О. В. Запобігання та протидія корупції в сфері земельних відносин [Електронний ресурс] / О. В. Шкуропат. — Режим доступу: <http://uk.xlibx.com/4politologiya/13804-1-udk-35-shkuropat-aspirant-kafedri-upravlinnya-suspilnim-rozvitkom-nacionalnoi-akademii-derzhavnogo-upravlinnya.php>.
4. Боротьба з корупцією в Україні. Земельна сфера [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.uapolicy.org/uk/article/272/>.
5. Органи державної влади в Україні як суб'єкти земельних правовідносин : монографія / за ред. В. І. Семчика. — Київ : Укропол, 2009. — 248 с.
6. Регулювання ринку земель в Україні : наукова монографія / А. Г. Мартин. — Київ : Аграр Медіа Груп, 2011. — 252 с.

Одержано 26.02.2016

УДК 351.74:[343.85:343.35](477)

Шатрава Сергій Олександрович,

кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри адміністративної діяльності ОВС Харківського національного університету внутрішніх справ, Харків, Україна

ЗМІСТ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО МЕХАНІЗМУ ПРОФІЛАКТИКИ КОРУПЦІЇ В ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

В Україні створено достатні передумови для розбудови ефективного державного механізму запобігання та протидії корупції. Ухвалення низки антикорупційних законів стало початком системної реформи з подолання корупції. Реформа включає в себе ухвалення нової антикорупційної стратегії та на її основі законів, що повністю врегульовують ключові сектори антикорупційної діяльності в державі.

У той же час необхідно на основі аналізу теорії адміністративного права та практики діяльності органів Національної поліції розкрити зміст адміністративно-правового механізму профілактики корупції в діяльності останніх.

Спочатку слід наголосити на тому, що під механізмом правового регулювання будемо розуміти систему правових засобів, за допомогою якої учасники соціальних відносин набувають взаємообумовлених прав та обов'язків, забезпечується стабільність суспільних відносин шляхом найбільш оптимального поєднання індивідуальних, громадських та національних інтересів.

Звернення до праці О. В. Джафарової, яка дійшла обґрунтованого висновку, що зобов'язання є основним правовим засобом, за допомогою якого реалізуються права, свободи та законні інтереси фізичних і юридичних осіб, що закріплені в Конституції України, з одного боку, а з іншого — не порушуються і перебувають під захистом держави права, свободи та законні інтереси іншої групи фізичних і юридичних осіб, а також національні інтереси. Таким чином, зобов'язання слід розглядати як свободу, тією чи іншою мірою обмежену обов'язками [1, с. 16].

У зв'язку з цим завдання держави полягає в тому, щоб постійно моніторити явища та чинники, які можуть становити небезпеку для людини, суспільства, держави й національних інтересів, а також шляхом використання правового інструментарію (дозволів, зобов'язань і заборон)

визначати ступінь свободи реалізації громадянами своїх прав залежно від загроз життю, здоров'ю людини і громадянина та національним інтересам тощо. Встановлення зобов'язань при реалізації громадянами своїх прав повинно закріплюватися виключно законодавчими актами і забезпечуватися примусовою силою держави та мати чітку й прозору процедуру реалізації.

Варто зауважити, що зобов'язання як різновид правових засобів має загальнообов'язковий характер, оскільки останні закріплені в правових нормах та сприймаються як безумовне керівництво до дії, що походить від органів публічної влади і не підлягають обговоренню чи оцінці під кутом зору їхньої доцільності, раціональності, бажаності чи небажаності при здійсненні [1, с. 16].

Слід констатувати, що саме через зобов'язання можна досягти того ефекту, що буде сприяти зниженню рівня корупційних факторів у діяльності органів Національної поліції.

Як наголошують деякі вчені, ефективним інструментом на шляху запобігання та протидії корупції може стати комплекс механізмів протидії та попередження корупції в органах публічної влади. При цьому механізми протидії мають бути спрямовані на ліквідацію причин і зменшення прояву корупційних чинників та мають виключно нисхідний характер (від державних органів до громадянина), механізми ж попередження базуються на тісній взаємодії держави та інституцій громадянського суспільства і спрямовані на руйнацію передумов корупції [2, с. 138].

У свою чергу, С. М. Алфьоров у своїй монографічній праці визначає поняття «адміністративно-правовий механізм протидії корупції в ОВС», яке полягає у тому, що це система правових засобів, які інтегровані та організовані таким чином, що дозволяють уповноваженим суб'єктам послідовно й ефективно здійснювати діяльність із протидії корупції в ОВС за допомогою заходів організаційно-правового характеру та заходів адміністративного примусу [3, с. 337].

Враховуючи це визначення, ми все ж таки повертаємось до зобов'язання, що є самостійним правовим засобом правового регулювання діяльності (або поведінки з об'єктами), що становить потенційну небезпеку та складається із сукупності матеріальних та процесуальних норм, юридичних процедур, що об'єднані в окремий публічно-правовий інститут. С. М. Алфьоров у своєму монографічному дослідженні звертає увагу на недосконалість кадрової політики в органах внутрішніх справ, оскільки обумовлює потрапляння на службу в ОВС осіб, які за своїми психологічними якостями не відповідають моделі належного правоохоронця правової, демократичної та соціальної держави [3, с. 341]. З цим

цілком можна погодитись, але в умовах становлення Національної поліції відбуваються кординальні зміни щодо недопущення потрапляння до лав поліції такої категорії осіб.

О. В. Ткаченко вважає, що механізм адміністративно-правового регулювання протидії корупції — це сукупність правових та організаційних засобів (інструментів), спрямованих на боротьбу з корупційними проявами серед співробітників ОВС. Однією зі складових частин механізму адміністративно-правового регулювання протидії корупції є норми права, в яких закріплено порядок (правила, вимоги), що регулює та встановлює визначені державою критерії поведінки осіб, наділених владно-розпорядчими функціями [4, с. 14].

Дійсно актуально, що О. В. Ткаченко розглядає форми та методи протидії корупції під категорією інструменти, оскільки на практиці буває доволі складно це здійснити. Виходячи з європейської практики діяльності публічної адміністрації, передбачається наділення останніх інструментами, а не інструментарієм.

У той же час М. Ю. Бездольний розглядає державно-правовий механізм протидії корупції як сукупність взаємопов'язаних елементів, які утворюють його структуру та спрямовані на досягнення основної мети його функціонування — уповільнення темпів зростання корупції, зменшення її обсягів, виявлення та припинення її проявів, поновлення законних прав та інтересів фізичних і юридичних осіб, усунення наслідків корупційних діянь [5, с. 42–43].

М. Ю. Бездольний, враховуючи законодавчі положення щодо визначення окремих елементів державно-правового механізму протидії корупції, а також доробки науковців з цих питань, пропонує до його структури віднести: 1) мету та завдання протидії корупції; 2) принципи протидії корупції; 3) об'єкти та рівні протидії корупції; 4) суб'єкти корупційних діянь та інших правопорушень, пов'язаних із корупцією; 5) органи протидії корупції; 6) заходи та засоби протидії корупції; 7) напрямки протидії корупції; 8) систему забезпечення протидії корупції [5, с. 38]. У цілому, можна дійти висновку, що дійсно вищенаведена структура державно-правового механізму протидії корупції є логічною та послідовною, що, у свою чергу, повинна сприяти його належному функціонуванню.

В. А. Завгородній механізм адміністративно-правового регулювання взаємодії ОВС та громадських організацій у протидії корупції розглядає як сукупність правових засобів, за допомогою яких забезпечується функціонування та розвиток взаємодії між ними. Його структуру становлять такі елементи: а) норми адміністративного права, що закріплюють права та обов'язки учасників взаємодії у протидії корупції;

б) адміністративно-правові відносини, що складаються в процесі спільної діяльності суб'єктів взаємодії у сфері протидії корупції; в) акти реалізації прав та обов'язків учасників взаємодії, що виражаються у втіленні приписів норм адміністративного права у процесі взаємодії суб'єктів протидії корупції. Але провідне місце у врегулюванні відносин, що розглядаються, посідають адміністративно-правові норми, оскільки саме вони встановлюють загальні правила спільної діяльності визначених суб'єктів. Рівні нормативно-правового забезпечення взаємодії ОВС та громадських організацій у протидії корупції вчений досліджує з урахуванням їхньої ієрархії: а) конституційний; б) міжнародно-правовий; в) законодавчий; г) підзаконний; д) відомчий (галузевий); є) локальний [6].

Отже, слід констатувати, що сучасне розуміння адміністративно-правового механізму профілактики корупції вченими-адміністративістами характеризується відсутністю єдності концептуальних підходів щодо його поняття, сутності та складових елементів, їх фрагментарністю і непослідовністю. В цілому, такий стан справ не сприяє чіткому розумінню сутності механізму профілактики корупції через встановлення його логічної структури та закономірностей функціонування його складових елементів та, відповідно, не сприяє виробленню оптимальних практичних рішень і формуванню науково-обґрунтованих напрямків профілактики корупції в органах Національної поліції, характер яких безпосередньо обумовлюється сутністю і змістом базової діяльності.

Отже, адміністративно-правовий механізм профілактики корупції в органах Національної поліції слід розглядати через призму механізму адміністративно-правового регулювання. На підставі позицій вчених, можна дійти висновку, що структуру адміністративно-правового механізму профілактики корупції в діяльності органів Національної поліції складають такі елементи: а) норми адміністративного права; б) адміністративно-правові відносини; в) акти реалізації прав та обов'язків суб'єктів профілактики корупції в діяльності органів Національної поліції, що виражаються у втіленні приписів норм адміністративного права у процесі профілактичної діяльності.

Список використаних джерел

1. Джафарова О. В. Дозвільна діяльність органів публічної адміністрації в Україні: питання теорії та практики : моногр. / О. В. Джафарова. — Харків : Диска плюс, 2015. — 688 с.
2. Серьогін С. М. Механізми попередження та протидії корупції в органах публічної влади / С. М. Серьогін, С. С. Серьогін // Публічне управ-

- ління: теорія та практика : збірник наукових праць Асоціації докторів наук з державного управління — Харків : ДокНаукДержУпр, 2010. — № 1 — С. 134–140.
3. Алфьоров С. М. Адміністративно-правова діяльність щодо протидії корупції в органах внутрішніх справ : моногр. / С. М. Алфьоров. — Харків : Золота Миля, 2011. — 372 с.
 4. Ткаченко О. В. Адміністративно-правові засади протидії корупції в органах внутрішніх справ : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : 12.00.07 / О. В. Ткаченко. — Київ, 2008. — 19 с.
 5. Бездольний М. Ю. Державно-правовий механізм протидії корупції [Електронний ресурс] / М. Ю. Бездольний // Форум права. — 2009. — № 2. — С. 38–43. — Режим доступу: <http://www.nbu.gov.ua/e-journals/FP/2009-2/09bmympk.pdf>.
 6. Завгородній В. А. Адміністративно-правове регулювання взаємодії органів внутрішніх справ та громадських організацій у протидії корупції : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : 12.00.07 / В. А. Завгородній. — Дніпропетровськ, 2010. — 19 с.

Одержано 26.02.2016

УДК [343.9:328.185](477)

Шведова Ганна Леонідівна,

кандидат юридичних наук, доцент, завідувач кафедри цивільного та кримінального права і процесу Чорноморського державного університету імені Петра Могили, Миколаїв, Україна

ПОЛІТИКО-КРИМІНОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ

Розгляд корупції як проблеми політичної кримінології передбачає дослідження саме політичних аспектів протидії корупції. Аналіз політичних та передвиборчих програм, ідейних платформ провідних політичних партій та блоків дозволяє відвести важливу роль цим інститутам у процесі протидії корупції в Україні.

У напрямку політико-правового обмеження подальшого поширення корупції А. О. Сафоненко пропонує змінити спосіб виконання державним сектором своїх обов'язків через дотримання принципу чесної кар'єри на державній службі [1, с. 54], чому буде сприяти, на наш погляд, підвищення рівня політичної культури державних службовців.

З огляду на визнання багатьма вченими політичної волі представників влади вирішальним фактором протидії корупції, постає необхідність проаналізувати цей фактор. З одного боку, на думку професора М. І. Мельника, політична воля визначає зміст та ефективність антикорупційної законодавчої бази та діяльності правоохоронних органів у цій сфері, а з іншого, і тут слід погодитись із думкою професора О. М. Костенка, — «політична воля» може формуватися лише під впливом громадян, які за сучасного стану політичної культури населення не здатні її формувати належним чином [2, с. 32].

На думку вченого І. Р. Шикили, політична нестабільність суспільства, яка характеризує і сучасний стан української держави, формує почуття невпевненості серед чиновників, що використовують свою посаду переважно для покращення свого матеріального становища [3, с. 181].

Для отримання відчутних результатів у процесі протидії корупції необхідно змінити існуючі підходи, що сформувалися у суспільній свідомості щодо сприйняття корупції як звичного явища. Про це зазначав А. О. Сафоненко [1, с. 54], і з цим не можна не погодитись, адже, на нашу думку, саме підвищення рівня соціальної культури, в тому числі

й політичної культури, виступає прогресивним чинником в усій антикорупційній діяльності. Можна погодитись, що тут антикорупційним стратегіям часто стоїть на заваді фактор ментальності в українському суспільстві, зокрема байдужість до чиновницьких зловживань, виправдання корупційної поведінки обставинами життя, що обумовлено передусім схильністю українців до індивідуалізму [1, с. 32]. В цьому випадку заслуговує на увагу запропонована свого часу Комісією Нолана система принципів суспільного життя, яка може сприяти обмеженню корупційних проявів і формуванню засад етичного середовища в державному секторі. До таких принципів віднесли безкорисливість, непідкупність, об'єктивність, підзвітність, відкритість та чесність. Втілення таких засад має відбуватися як через державні, так і недержавні структури, і роль останніх тут досить важлива. Адже за даними деяких дослідників у країнах, де громадські організації беруть активну участь у виконанні загальносуспільних програм, корупція є менш поширеною.

За таких умов постає необхідність формування нової ідеології державного управління на засадах демократичної організації, служіння інтересам суспільства.

Формуванню належного рівня соціальної культури буде сприяти проведення громадської просвіти в усіх сферах діяльності держави, що також буде спрямовувати суспільну думку до прихильності нормам права. Ідеологія, заснована на вихованні почуття громадського обов'язку, прагнення бути корисним суспільству й усвідомлення цінності особистого матеріального добробуту як похідного від добробуту суспільного дасть можливість сформувавши необхідний рівень соціальної, в тому числі політичної культури суспільства. Таких висновків можна дійти, спираючись на сучасні оцінки перспектив розвитку національної доброчесності в Україні [1, с. 157–158].

До політичних засобів протидії корупції, на наш погляд, можна також віднести підвищення рівня професійності посадовців, адже від рівня професійності залежить рівень доброчесності, а отже, і рівень їх політичної культури та рівень поширеності корупції.

Окрім цього, політика створення конкуренції з боку приватних структур щодо надання послуг в різних сферах суспільних відносин: інформаційних, медичних і транспортних, створить умови для демонополізації окремих сфер діяльності державних служб і посилення принципів професійності і доброчесності чиновників. Але при цьому слід створити можливості для доступу всіх верств населення до користування послугами приватних фірм, можливо, через систему пільг, догацій для окремих категорій громадян.

Політичні аспекти протидії корупції також слід розглядати в площині максимальної прозорості виборчих процедур. Створення таких умов слід реалізовувати не тільки через офіційних спостерігачів на виборах, а й через неупереджені виборчі комісії зі складу як партійних, так і позапартійних громадян. Саме позапартійність, на наш погляд, буде сприяти забезпеченню чесних виборчих процедур.

У зв'язку з цим слід звернути увагу на принцип позапартійності професійної служби, який проголошено у законодавстві більшості зарубіжних країн, що, з одного боку, слугує неупередженості в діяльності службовців і виступає однією з важливих засад професійної етики службовців, а з іншого — створює умови для нейтралізації політичних причин корупції взагалі. Його зміст полягає в обмеженні впливу на публічних службовців при виконанні ними службових обов'язків окремих партій, політичних рухів чи громадських організацій і в обмеженні використання публічної служби для політичної кар'єри, зокрема залученні підлеглих до передвиборчої компанії, що є характерною ознакою і часто використовується при проведенні виборів в Україні [4, с. 44].

Цей принцип ще називають принципом «політичної нейтральності» публічного службовця. Він закріплений як у законодавстві Європейських країн, так і у нормах національного законодавства. Зокрема, в Модельному кодексі поведінки публічних службовців визначено, що публічний службовець повинен діяти в політично нейтральній манері і не повинен намагатися перешкоджати законній політиці, рішенням чи діям публічної влади [5].

Не останню роль у процесі протидії корупції відіграють ЗМІ, які мають, як відомо, великий вплив на формування суспільної думки. З одного боку, вони можуть відігравати роль стримуючого фактору поширення корупції, висвітлюючи реальний стан речей щодо рівня корупції в суспільстві, кола її учасників, результати протидії цьому явищу, тим самим розширюючи рівень обізнаності громадськості в цьому питанні, та, з іншого боку, можуть самі потонути в корупції та бути настільки заангажованими, щоб виступати лише важелями впливу на свідомість громадськості в руках заможних та впливових чиновників. У цьому випадку вони можуть містити замовні матеріали на політичних опонентів та замовчувати відомості щодо протизаконної діяльності справжніх корупціонерів та іншими засобами використовуватися в технологіях боротьби за владу [6, с. 50]. Тому відкритість та незалежність ЗМІ також виступає важливим чинником у формуванні політико-кримінологічних засад антикорупційної діяльності в Україні.

Список використаних джерел

1. Сафоненко А. О. Антикорупційна політика в умовах трансформації українського суспільства : дис. ... канд. юрид. наук : 23.00.02 / Андрій Олександрович Сафоненко. — Київ : Київський національний університет ім. Тараса Шевченка, 2004. — 186 с.
2. Костенко О. М. Культура і закон у протидії злу / Олександр Миколайович Костенко. — Київ : Атіка, 2008. — 352 с.
3. Мельник М. І. Корупція — корозія влади (соціальна сутність, тенденції та наслідки, заходи протидії / Микола Іванович Мельник. — Київ, 2004. — 400 с.
4. Журавський В. С. Корупція в Україні — не політика / В. С. Журавський, М. І. Михальченко, О. М. Михальченко. — Київ : Фенікс, 2007. — 408 с.
5. Політична корупція в Україні: суб'єкти, прояви, проблеми протидії [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://razumkov.org.ua/ukr/files/category_journal/NSD111_ukr_1.pdf.
6. Маляр Г. В. Політична злочинність як кримінологічна проблема (загальнотеоретичні положення) : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Ганна Василівна Маляр. — Київ : Київський міжнародний університет, 2009. — 216 с.

Одержано 25.02.2016

УДК 343.9:[351.72:343.35]

Шевелев Костянтин Євгенович,

кандидат юридичних наук, старший викладач кафедри кримінального права та кримінології факультету № 1 Харківського національного університету внутрішніх справ, Харків, Україна

ПРОТИДІЯ КОРУПЦІЇ У БЮДЖЕТНІЙ СФЕРІ

Структура, принципи, правові засади функціонування, основи бюджетного процесу та міжбюджетних відносин і відповідальність за порушення бюджетного законодавства визначаються Бюджетним кодексом України. Одним з основних принципів є принцип цільового використання бюджетних коштів.

Разом з тим, ні КК України, ні інші законодавчі акти не містять чіткої вказівки на вичерпний перелік злочинів, що вважаються корупційними кримінально-караними діями, на відміну від КПАП, що систематизував адміністративні корупційні дії в одну главу.

На мою думку, до злочинів зазначеної категорії слід насамперед віднести кримінальні правопорушення, передбачені ст. 191, 210, 364, 365, 366 КК України.

Найбільша кількість злочинних посягань відбувається при розподілі бюджетних коштів за програмами. Розглянемо деякі приклади таких випадків.

Так, у 2013 році на території «N» області виявлено факти незаконного отримання коштів для фінансування програм «Докорінне поліпшення земель», «Здійснення фінансової підтримки підприємств агропромислового комплексу через механізм здешевлення короткострокових кредитів», за іншими напрямками.

Зокрема, прокурором «N» району 20.02.2013 р. розпочато кримінальне провадження за фактом незаконного заволодіння службовими особами сільськогосподарського приватного підприємства шляхом зловживання своїм службовим становищем та службового підроблення, коштами Державного бюджету в розмірі 1750 тис. грн за ознаками злочинів, передбачених ч. 2 ст. 191, ч. 2 ст. 364, ч. 2 ст. 366 КК України.

Службові особи вказаного підприємства з метою незаконного отримання бюджетних коштів, що виділяються державою на оплату робіт з докорінного поліпшення земель, виготовили завідомо неправдивий документ — акт про приймання робіт з хімічної меліорації ґрунтів,

до якого внесли дані, що не відповідають дійсності, про те, що згідно з проектно-кошторисною документацією проведено роботи з хімічної меліорації ґрунтів на площі 106,6 га на суму 1750 тис. грн. Після цього, використовуючи зазначений документ, через органи Державного казначейства незаконно отримали у 2012 р. 1750 тис. грн з Державного бюджету.

Під час розслідування зазначеного кримінального провадження встановлені численні порушення у діяльності службових осіб Головного управління агропромислового розвитку Житомирської обласної державної адміністрації та суб'єктів господарювання при вирішенні питання щодо фінансової підтримки сільгосппідприємств через механізм здешевлення кредитів за рахунок коштів Державного бюджету України. Для визначення суб'єктів-отримувачів відповідних бюджетних коштів головою держадміністрації затверджений склад комісії, діяльність якої регламентується наказом Міністерства аграрної політики України від 10.03.2004 р. № 73 «Про затвердження Порядку проведення конкурсу щодо визначення переліку підприємств агропромислового комплексу для надання фінансової підтримки через механізм здешевлення коротко- і довгострокових кредитів». Посадові особи цієї комісії не дотримувалися вимог, визначених нормативними актами, документи претендентів належним чином не перевірялись, до участі у конкурсі допускалися суб'єкти, які для здійснення фінансової підтримки підприємств агропромислового комплексу через механізм здешевлення коротко- і довгострокових кредитів не мали права на отримання відшкодування відсоткової ставки.

Прокуратурою області 10.04.2013 р. розпочато кримінальне провадження стосовно службових осіб Головного управління агропромислового розвитку обласної державної адміністрації за ознаками злочинів, передбачених ч. 2 ст. 210, ч. 2 ст. 364 КК України, які, зловживаючи своїм службовим становищем, протягом березня-квітня 2012 року незаконно допустили до участі у конкурсі на отримання фінансової підтримки претендентів «Особа1» та «Особа2», які за результатами господарської діяльності на вказаний період не мали прибутків і, відповідно до зазначеного Порядку, не могли отримати з Державного бюджету компенсацію за довгостроковими кредитами.

Далі службовці прийняли незаконні рішення про надання підприємствам фінансової підтримки як відшкодування відсоткової ставки за довгостроковими банківськими кредитами. Внаслідок вказаних дій упродовж 2010–2012 рр. «Особа1» та «Особа2» незаконно отримали з Державного бюджету понад 5000 тис. грн компенсації.

Крім того, є факти використання бюджетних коштів, передбачених для оздоровлення дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, малозабезпечених, постраждалих від наслідків аварії на ЧАЕС, не за цільовим призначенням.

Так, службові особи «Н» міського дитячого санаторно-курортного медичного об'єднання, порушуючи вимоги постанови Кабінету Міністрів України від 14.04.1997 р. № 323 «Про організаційне і фінансове забезпечення відпочинку і оздоровлення дітей в Україні» надали путівок на суму понад 310 тис. грн дітям, які не мають відповідного статусу. За даним фактом прокуратурою області 20.02.2006 р. порушено кримінальну справу за ознаками злочину, передбаченого ч. 2 ст. 364 КК України.

Таким чином, наведена різноманітність кримінальних посягань (яка далеко не є вичерпною) у бюджетній сфері дає можливість усвідомити необхідність включення до кримінального кодексу України відповідного переліку корупційних злочинів, адже основними критеріями оцінки ефективності роботи правоохоронних органів є своєчасність реагування на порушення закону, повнота використання наданих повноважень, фактичне поновлення порушених прав та інтересів, відшкодування державі завданих майнових збитків, притягнення винних службових осіб до відповідальності та вжиття відповідних заходів з метою реального усунення порушень законодавства.

Список використаних джерел

1. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. — [7-те вид., перероб. та доп.]. — Київ : Юридична думка, 2010. — 1288 с.
2. Про Державне казначейство України : Указ Президента України № 335/95 від 27.04.95 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1932-12/page>.
3. Положення про Державне казначейство : постанова Кабінету Міністрів України № 590 від 31.07.95 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1961-17/page>.
4. Судова практика розгляду кримінальних справ про службові злочини з ознаками корупційних діянь : узагальнення від 01.04.2008 Верховного Суду України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://uristinfo.net/adminpravo/131-ra-kaljuzhniy-naukovo-praktichnij-komentar-kupap/3421-glava-15-administrativni-pravoporushennja-scho-posjagajut-na-vstanovlenij-porja>.
5. Положення про порядок формування та використання резерву для відшкодування можливих витрат за кредитними операція-

- ми банків : постанова Національного банку України № 279 від 06 липня 2000 року [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80/print1407248314431493>.
6. Порядок проведення конкурсу щодо визначення переліку підприємств агропромислового комплексу для надання фінансової підтримки через механізм здешевлення коротко- і довгострокових кредитів : наказ Міністерства аграрної політики України від 10.03.2004 № 73 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80/print1407248314431493>.
7. Про організаційне і фінансове забезпечення відпочинку і оздоровлення дітей в Україні : постанова Кабінету Міністрів України від 14.04.1997 № 323 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://kodeksy.com.ua/norm_akt/source-КМУ/type-Постанова/323-97-п-14.04.1997.htmКУпАП.

Одержано 01.03.2016

УДК [343.83:343.35](477)

Шкута Олег Олегович,

кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри галузевого права
юридичного факультету Херсонського державного університету,
Херсон, Україна

КОРУПЦІЙНІ РИЗИКИ В ПРОЦЕСІ РЕФОРМУВАННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПЕНІТЕНЦІАРНОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ

Зміна суспільно-політичних та соціально-економічних умов країни суттєво вплинула на процес функціонування Державної пенітенціарної служби України, яка повинна базуватися на принципах наукової обґрунтованості і незалежності від ідеологічних установок та рішень політичних партій і течій, пріоритету загальноновизнаних людських цінностей, життя і здоров'я людини, системного охоплення всього комплексу взаємозв'язаних проблем пенітенціарної діяльності тощо. Водночас слід звернути увагу на низку проблем, які суттєво впливають на швидкий процес реформування Державної пенітенціарної служби України:

По-перше, науково доведено, що будь-яке реформування, в тому числі і Державної пенітенціарної служби України, неможливо без наукового супроводження. Практичні працівники вже давно чекають від представників науки реалізацію свого соціального замовлення на наукову розробку таких актуальних проблем, як створення нових моделей пенітенціарних установ, узагальненої характеристики фахівця нової генерації, вдосконалення управлінської діяльності персоналу, оптимальне навантаження [1, с. 12].

Актуальними залишаються проблеми поглибленого наукового вивчення стану злочинності та її кримінологічного прогнозування в пенітенціарних установах, особистості засудженого, оточуючого його середовища, мотивації злочинної поведінки, а також розробка на цих засадах конкретних рекомендацій щодо організації психолого-педагогічного та профілактичного процесу.

По-друге, реформування Державної пенітенціарної служби України передбачає насамперед приведення умов тримання засуджених до європейських і світових стандартів шляхом покращення комунально-побутових умов, матеріально-технічного оснащення місць позбавлення волі, бачення утримання засуджених, їх трудова зайнятість тощо. Ми поділяємо думку І. В. Штанько, що для приведення умов тримання за-

суджених до європейських і світових стандартів потрібен час, кошти і, безумовно, копітка робота всього персоналу Державної пенітенціарної служби України [2, с. 10].

По-третє, будь-яке реформування супроводжується кадрами. Громадськість і держава покладає на персонал органів і установ виконання покарань особливі очікування і висуває важливі вимоги — виправлення і ресоціалізації осіб, які вчинили злочин. З практики роботи із засудженими відомо, що більшість із них — це «брак» виховання в сім'ї, школі, громаді та недосконалість роботи дільничних інспекторів. Таким чином, на установи виконання покарань покладається надзавдання — змінити світогляд і поведінку злочинця. Але ці професійні ролі суспільством належно не оцінюються.

Низький престиж професії працівника пенітенціарної системи України призводить до того, що людина лише в крайньому випадку йде працювати до установи. Вагомим фактором є також належне забезпечення житлом, санаторно-курортним лікуванням, іншими соціальними гарантіями.

Важливою складовою у цьому контексті є розробка комплексних шляхів формування стійкої професійної мотивації, розвитку нових стимулів професійної кар'єри, зацікавленості в добросовісному виконанні службових обов'язків, запобігання наявним корупційним ризикам, у першу чергу, на рівні кожної окремої установи. Не акцентуючи увагу лише на матеріальних стимулах, від самої людини, яка працює у кримінально-виконавчій службі України, також багато залежить, у тому числі і формування думки в суспільстві про престиж цієї професії України [3, с. 83–89].

Для цього необхідно докорінно покращити психологічний відбір з повним дослідженням соціально і професійно важливих якостей особистості, яка приймається на службу. Проведений нами аналіз діяльності органів і установ виконання покарань свідчить, що із десяти можливих кандидатів на службу лише сім звертаються до установ з питань оформлення та прийому на службу. І не факт, що всі вони будуть зараховані на службу. При прийомі на службу перевага надається кандидатам, які мають повну вищу освіту гуманітарного профілю, а саме: юристам, педагогам, психологам. Разом з тим, враховуючи специфіку служби виправних установ, існують проблемні питання адаптаційного характеру молодих спеціалістів, які прибувають із навчальних закладів Департаменту та спеціалістів цивільних вузів. Ключовим моментом кадрового забезпечення в умовах реформування Державної пенітенціарної служби України є закріплення молодих спеціалістів та їх соціальний захист.

Наскільки персонал пенітенціарної системи України буде володіти здобутими під час навчання, в процесі проведення досліджень знаннями, настільки у нього сформується нове уявлення про пенітенціарну систему взагалі та порядок й умови виконання і відбування засудженими покарань зокрема. Ми поділяємо в контексті нашого дослідження позицію Л. М. Демидової про те, що наукове дослідження пов'язане не тільки з пізнанням конкретного явища, а й зі здобуттям і використанням теоретичних знань для практичних цілей [4, с. 24].

Проте, незважаючи на все вищевикладене, ми не можемо не виключати наявність певних корупційних ризиків при підготовці нового законодавства, яке визначає роль і місце пенітенціарної служби України. Так, потрібно розробити певний алгоритм постановки питань щодо можливого корупційного впливу на суб'єктів виконання покарання у системі державної пенітенціарної служби України.

Але зазначені питання є предметом окремого правового дослідження та потребують додаткового наукового обґрунтування.

Список використаних джерел

1. Львовичкін В. А. Актуальні проблеми реформування кримінально-виконавчої системи України / В. А. Львовичкін // Соціальна політика і соціальна робота. — 2002. — № 1–2. — С. 6–18.
2. Штанько І. В. Нагальні питання підвищення ефективності діяльності кримінально-виконавчої системи / І. В. Штанько // Проблеми пенітенціарної теорії і практики. — 1996. — № 1. — С. 7–12.
3. Богатирьов І. Г. Стратегічні засади реформування Державної пенітенціарної служби України та їх науковий супровід. Особливості підготовки фахівців для пенітенціарної системи України / І. Г. Богатирьов, О. В. Лісичков // Право і Суспільство : науковий журнал. — 2013. — № 3. — С. 83–89.
4. Демидова Л. М. Якість кримінального законодавства: методологічний аспект дослідження / Л. М. Демидова // Питання боротьби зі злочинністю : зб наук. пр. / редкол. : В. І. Борисов та ін. — Харків : Право, 2010. — Вип. 20. — С. 52.

Одержано 23.02.2016

УДК [351.756:343.35](477)

Шостко Олена Юріївна,

доктор юридичних наук, професор, професор кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, Харків, Україна;

Подільчак Ольга Миколаївна,

кандидат юридичних наук, доцент, професор кафедри кримінального права, кримінології та кримінально-виконавчого права Національної академії прокуратури України, Харків, Україна

ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЙНИМ ПРАВОПОРУШЕННЯМ ПРИ НАДАННІ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПОСЛУГ ПІДРОЗДІЛАМИ ДЕРЖАВНОЇ МІГРАЦІЙНОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ

Корупція є основним гальмуючим фактором у розвитку української держави. Нею охоплена і державна, і приватна сфери. Відсутність реальних і комплексних реформ, перш за все, у державних інститутах, призводить до їх стагнації і продовження корупційних практик. Не є виключенням і Державна міграційна служба України, яка надає адміністративні послуги у паспортно-реєстраційній сфері. Істотна їх частина (оформлення документа громадянина України для виїзду за кордон, посвідки на проживання, оформлення запрошення на в'їзд іноземців та осіб без громадянства тощо) надається споживачам через посередницькі комерційні організації (туристичні агенції, консалтингові, юридичні фірми).

Суб'єкти підприємницької діяльності, які займаються «допомогою» в отриманні адміністративних послуг в різних містах України, загальновідомі завдяки рекламі й становлять не п'ять або десять комерційних структур, а цілу розгалужену мережу, яка працює як на національному, так і регіональному рівнях, створюючи паралельну до державних органів систему. Судячи з повідомлень ЗМІ, інтернет-форумів, журналістських розслідувань тощо, їхніми послугами користуються як громадяни України, так й іноземці. Якби ці комерційні структури не виконували своїх зобов'язань з забезпечення позачергового і «безпроблемного» оформлення документів і не отримували за це кошти, не було б сенсу витрачати гроші на підтримку сайтів, оренду приміщень у центральних

районах міст, розміщення зовнішньої реклами та реклами на Інтернет-порталах, підтримку засобів зв'язку тощо.

Механізм корупційних пропозицій та його практичне втілення розглянемо на прикладі оформлення закордонного паспорта. Згідно із п. 14 ст. 22 закону України «Про Єдиний державний демографічний реєстр» та п. 4 «Порядку оформлення, видачі, обміну, пересилання, вилучення, повернення державі, знищення паспорта громадянина України для виїзду за кордон, його тимчасового затримання та вилучення», термін оформлення паспорта громадянина України для виїзду за кордон у регламентному режимі — 20 робочих днів; термінове оформлення — сім робочих днів; у зв'язку з необхідністю термінового виїзду за кордон, пов'язаною з нагальною потребою в лікуванні особи, що від'їжджає, від'їздом особи, яка супроводжує тяжкохворого, чи смертю родича, який проживав за кордоном, на підставі документів, що підтверджують необхідність термінового виїзду за кордон до трьох робочих днів [1, 2].

Однак фірми-посередники пропонують термінове оформлення паспорта за п'ять, три і, навіть, один день без необхідності надання документів, що підтверджують потребу у терміновому виїзді, однак за плату, яка, зазвичай, у три і більше разів перевищує платежі ДМС. Чи можливо прискорено одержувати закордонні паспорти через фірми-посередники без корупційних зв'язків із посадовими особами ДМС України? Питання не риторичне, а дуже конкретне, на яке повинні відповісти органи правопорядку. Однак у корумпованій країні вони так само просякнуті корупцією, як і інші інститути держави. Тому статистичні дані офіційних звітів, які характеризують роботу спеціальних суб'єктів протидії корупції за останні 5 років, фіксують тенденцію до зменшення або незначного коливання кількості виявлених осіб, які вчинили корупційні адміністративні та кримінальні правопорушення [3; 4; 5; 6].

Щодо видачі паспорта громадянина України для виїзду за кордон, то, на наш погляд, законодавство містить корупціогенну норму, яка передбачає оформлення документа до трьох робочих днів тільки у виключних випадках.

Пропонуємо якнайшвидше внести зміни до ч. 1 ст. 5 Закону України «Про порядок виїзду з України і в'їзду в Україну громадян України» від 21.01.1994 р. № 3857-XII [7], п. 14 ст. 22 закону «Про демографічний реєстр» [1] та п. 4 «Порядку оформлення, видачі, обміну, пересилання, вилучення, повернення державі, знищення паспорта громадянина України для виїзду за кордон, його тимчасового затримання та вилучення» [2], а саме виключити словосполучення «а якщо поїздка пов'язана з терміновим лікуванням від'їжджаючого, від'їздом особи, яка супроводжує тяжко хворого, чи смертю родича, який проживає за кордоном, — про-

тягом трьох робочих днів», залишивши можливість для всіх громадян одержати документ громадянина України для виїзду за кордон у термін 3 дні із сплатою підвищеного розміру мита (наприклад, потрійного — 510 грн.). Крім того, необхідно якнайшвидше розробити механізм реєстрації та обробки заявок на отримання закордонних паспортів через електронні ресурси, можливість сплатити відповідні платежі он-лайн.

Для подолання корупції слід також застосовувати заходи кримінально-правового характеру. В діях представників фірм-посередників можуть бути ознаки злочину, передбаченого ч. 2 ст. 369² КК України — зловживання впливом. Ця стаття з'явилась у Кримінальному кодексі України завдяки узгодженню вітчизняного законодавства із підписаними і ратифікованими Україною Конвенцією ООН проти корупції від 31.10.2003 р. [8] і Кримінальною конвенцією Ради Європи про боротьбу з корупцією від 27.01.1999 № ETS 173, які зобов'язали країни встановити кримінальну відповідальність, зокрема, й за «торгівлю впливом» [9].

Яким чином довести «сприяння», наявність домовленостей? Представники органів правопорядку головною перешкодою для розслідування таких злочинів вважають неможливість застосування більшості негласних слідчих розшукових дій (далі — НСРД), оскільки ч. 1 та 2 ст. 369² КК України належить до злочинів невеликої та середньої тяжкості.

Підтримуємо позицію тих вчених, які вважають за доцільне внести зміни до КПК України щодо розширення переліку злочинів, під час розслідування яких дозволяється проведення НСРД, виклавши ч. 2 ст. 246 КПК України «Підстави проведення негласних слідчих (розшукових) дій» у такій редакції: «... 2. Негласні слідчі (розшукові) дії проводяться у випадках, якщо відомості про злочин та особу, яка його вчинила, неможливо отримати в інший спосіб. Негласні слідчі (розшукові) дії, передбачені статтями 260, 261, 262, 263, 264 (в частині дій, що проводяться на підставі ухвали слідчого судді), 267, 269, 269¹, 270, 271, 272, 274 цього Кодексу, проводяться виключно у кримінальному провадженні щодо тяжких або особливо тяжких злочинів, або щодо корупційних злочинів будь-якої тяжкості».

Щодо службових осіб підрозділів ДМС України, які приймають пропозицію, обіцянку, або одержують неправомірну вигоду за сприяння в оформленні паспорта громадянина України для виїзду за кордон в інтересах третьої особи у строки, коротші за законодавчо визначені, без необхідних довідок або позачергово, з використанням наданої їй влади чи службового становища, то така дія може містити ознаки злочину, передбаченого ч. 2 або ч. 3 ст. 368 КК України «Прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою».

Список використаних джерел

1. Про Єдиний державний демографічний реєстр та документи, що підтверджують громадянство України, посвідчують особу чи її спеціальний статус : Закон України від 29.12.2015 р. № 5492-17 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/5492-17>.
2. Порядок оформлення, видачі, обміну, пересилання, вилучення, повернення державі, знищення паспорта громадянина України для виїзду за кордон, його тимчасового затримання та вилучення, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 7 травня 2014 р. № 152 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/152-2014-%D0%BF/page2>.
3. Звіт про результати проведення заходів щодо запобігання і протидії корупції за 2012 р. Міністерство юстиції України, 2013 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=246273601&cat_id=244276429.
4. Звіт про результати проведення заходів щодо запобігання і протидії корупції за 2013 р. Міністерство юстиції України, 2014. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.minjust.gov.ua/section/421>.
5. Звіт про стан протидії корупції за 2014. Міністерство внутрішніх справ України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://mvs.gov.ua/mvs/control/main/uk/publish/category/1054677>.
6. Звіт про стан протидії корупції за 2015. Міністерство внутрішніх справ України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://mvs.gov.ua/mvs/control/main/uk/publish/category/1054677>.
7. Закон України «Про порядок виїзду з України і в'їзду в Україну громадян України» від 21.01.1994 р. № 3857-XII [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3857-12>.
8. Конвенція ООН проти корупції від 31.10.2003 р. ратифіковано із заявами Законом № 251-16 від 18.10.2006 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_c16.
9. Кримінальна конвенція про боротьбу з корупцією від 27.01.1999 № ETS 173 ратифіковано із заявою Законом N 252-V (252-16) від 18.10.2006 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/994_101.

Одержано 04.03.2016

УДК 364.46:[343.9:343.35]

Шрамко Сабріє Сейтжеліївна,

науковий співробітник відділу кримінологічних досліджень Науково-дослідного інституту вивчення проблем злочинності імені академіка В. В. Сташиса Національної академії правових наук України, Харків, Україна

ПИТАННЯ ГРОМАДСЬКОГО ВПЛИВУ НА ЗДІЙСНЕННЯ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ

Питання протидії корупції вже тривалий час є предметом дискусій на науково-практичних форумах і публічних брифінгах. Політики та інші впливові в країні особи маніпулюють електоратом, обіцяючи подолати «ганебне явище», що гальмує всі сфери розвитку держави та дискредитує в очах міжнародної спільноти. Однак суттєвих змін у напрямі зменшення корупційних проявів у різних сферах суспільного життя поки не відбувається, що свідчить про неефективність проведених заходів.

На переконання вчених протидія корупції бачиться не у пошуку міфічних причин корупції, що відомі з давніх давен, не у проголошенні гучних загальнодекларативних намірів, що сподобаються чиновникам, а у скороченні галузевих умов, які сприяють корупційній мотивації або полегшують досягнення її результатів. З усуненням галузевих, інституційних умов скорочуються корупційні прояви, хоча і не зникають зовсім (наприклад, у судовій сфері, сфері правоохоронних органів, державної служби, сфері охорони здоров'я, парламенті, політичних партіях, освітній системі, бізнесі, військовій сфері, ЗМІ) [1, с. 6].

Провідні українські правники зазначають, що державна політика у сфері боротьби з корупцією має включати такі складові: 1) наявність належної правової бази антикорупційного спрямування; 2) ефективне і повне її застосування; 3) розвиток системи громадського контролю та формування антикорупційної громадської свідомості; 4) організаційно-управлінське забезпечення антикорупційної діяльності [2, с. 44–48]. Важливим учасником здійснення державної політики у сфері боротьби з корупцією є громадськість.

У нормах міжнародного законодавства акцентується увага на залученні громадськості до протидії корупції. Зокрема, у Конвенції ООН проти корупції зазначені заходи щодо зміцнення такої участі громад-

ськості, а саме: посилення прозорості та сприяння залучення населення до процесу прийняття рішень; забезпечення для населення ефективного доступу до інформації; проведення заходів щодо інформування населення, які сприяють створенню атмосфери неприйняття корупції, реалізація відповідних спеціальних освітніх програм у школах й університетах; повага, заохочення та захист свободи пошуку, отримання, опублікування та поширення інформації про корупцію.

Національним законодавством також передбачена участь громадськості в заходах щодо запобігання корупції. В цілому, діяльність громадських об'єднань та окремих громадян зводиться до: нагляду за дотриманням антикорупційного законодавства; замовлення та проведення антикорупційної експертизи нормативно-правових актів; моніторингу запобігання злочинам та правопорушенням корупційної спрямованості; здійснення громадського контролю при прийнятті владних рішень щодо розподілу та використання державних коштів; повідомлення про виявлені факти вчинення корупційних дій; поширення правових знань та антикорупційних настанов серед населення тощо. До того ж в Україні створено та запроваджено інститут громадських і наглядових рад, які діють при міністерствах, органах центральної виконавчої влади та влади на місцях. Слід зазначити, що залучення громадянського суспільства до формування та реалізації державної політики закріплено на належному рівні. Отже, виникає питання: чому задекларовані у законодавчих нормах положення та начебто потужна антикорупційна кампанія не приносять відчутних результатів?

Вчені справедливо зазначають, що ефективність запобіжної діяльності залежить від правильного визначення тих об'єктів, впливаючи на які вдається «розрядити» криміногенну обстановку в суспільстві [3, с. 389]. Термін «об'єкт» тлумачиться як явище, предмет, особа, на яких спрямовано певну діяльність, увагу тощо. У кримінологічному значенні об'єкт запобіжного діяння — це окремі негативні явища і процеси реальної дійсності матеріального і духовного характеру (або їх сукупність), різні за генезою, сферою, формами та інтенсивністю проявів, які, взаємодіючи з властивостями особистості, призводять до виникнення на загальному та індивідуальному рівнях протиправної, у тому числі кримінальної мотивації, наміру, прийняття рішення на вчинення злочинів та їх реалізацію [4, с. 151].

До об'єктів запобіжного впливу у сфері боротьби зі злочинами корупційної спрямованості слід віднести: 1) окремих осіб як носіїв суспільних зв'язків і відносин, а також середовище, що їх формує; 2) матеріальні й духовні явища та процеси, що перебувають у прямому або опосередкованому причинно-наслідковому зв'язку зі злочинністю.

З огляду на це, слід встановити, на які саме об'єкти потенційно, в межах дотримання норм національного законодавства, може здійснювати вплив громадськість як суб'єкт запобігання злочинності.

Особливості протидії корупційній злочинності полягають у діяльності, спрямованій на недопущення зловживань з боку суб'єктів, на яких поширюється дія Закону України «Про запобігання корупції» № 1700-VII від 14 жовтня 2014 р. на різних стадіях злочинної поведінки, а саме формуванні мотиву та наміру вчинити злочин, виникненні злочинного умислу, реалізації злочинного наміру. У зв'язку з цим вважаємо за доцільне виділити об'єкти громадського запобіжного впливу на корупційну злочинність з урахуванням основних етапів спеціально-кримінологічного запобігання (кримінологічна профілактика, відвернення, припинення злочинних дій).

На практиці кримінологічна профілактика злочинів, у тому числі корупційної спрямованості, фактично має місце у двох випадках: коли негативні явища знаходяться в зародковому стані та коли такі явища ще не мають місця, але існує можливість їх виникнення [5, с. 114]. Однією зі складових антикорупційної політики є прийняття відповідних нормативно-правових актів. Громадськості надається право проводити та замовляти проведення антикорупційної експертизи законодавчих актів та проектів нормативно-правових актів. У цьому випадку об'єктом громадського запобіжного впливу виступатимуть грубі помилки та суперечності у нормативних актах різного рівня.

Відомо, що сприятливі умови для посадових зловживань виникають унаслідок пануючої у суспільстві думки стосовно неможливості реалізовувати свої права та захищати законні інтереси без надання винагороди. Отже, важливим завданням постає формування у громадян негативного ставлення до корупції. Об'єктом громадського запобіжного впливу при цьому виступатиме свідомість громадян. Серед чинників, що сприяють вчиненню корупційних правопорушень мають місце: наявність конфлікту інтересів, недоброчесна поведінка державних службовців, професійна невідповідність зайнятій посаді, відсутність контролю з боку безпосереднього керівництва. З метою недопущення виникнення злочинних намірів громадськість має право встановлювати нагляд за додержанням антикорупційного законодавства суб'єктами відповідальності за корупційні правопорушення. При цьому об'єктом громадського запобіжного впливу є діяльність і повноваження посадовців, відповідальних за прийняття рішень.

Потенційною загрозою для сталого розвитку економічних і соціальних процесів у державі є корупція у сфері державних закупівель та розподілу різних ресурсів. Як свідчить практика, особами, наближе-

ними до цих процесів, створюються умови для застосування злочинних схем при використанні бюджетних коштів. На цьому етапі, коли вже сформувався злочинний намір, має місце відвернення злочинних проявів. Запобіжний вплив громадськості у цьому випадку здійснюватиметься у таких формах, як: оприлюднення фактів ймовірності реалізації відповідних злочинних намірів, висування вимог щодо прозорості процесу використання бюджетних коштів на державному та місцевих рівнях тощо. Об'єктами діяльності з відвернення злочинів виступатимуть особи, відповідальні за прийняття управлінських рішень.

На етапі припинення злочинів діяльність громадськості зводиться до повідомлення спеціально уповноважених органів, що розслідують злочини корупційної спрямованості, про виявлені факти вчинення або готування до здійснення корупційних дій. Отже, об'єктом громадського запобіжного впливу є особа, яка вчинила або мала намір вчинити злочин. До речі, у звіті Національного антикорупційного бюро України наголошується, що одним із основних джерел інформації щодо відкриття кримінальних проваджень є звернення фізичних та юридичних осіб. Понад чверть справ, які розслідують детективи бюро, розпочато саме на цій основі [6].

Викладене дозволяє зробити висновок, що питання дослідження об'єктів громадського запобіжного впливу на злочини корупційної спрямованості є актуальними на сучасному етапі та потребують подальшого ретельного дослідження.

Список використаних джерел

1. Голіна В. В. Нові підходи до запобігання корупції в Україні / В. В. Голіна // *Взаємодія державних органів і громадськості у запобіганні та протидії корупції : матеріали наук.-практ. семінару, 24 квіт. 2014 р. / НДІ вивч. проб. злочинності ім. акад. В. В. Сташиса ; редкол. : В. І. Борисов (голов. ред.) та ін. — Харків : НДІ вивч. проб. злочинності ім. акад. В. В. Сташиса, 2014. — С. 5–11.*
2. Таций В. Я. Научное обеспечение путей противодействия коррупции в Украине / В. Я. Таций, В. И. Борисов // *Громадська експертиза. Актуальні проблеми боротьби з корупцією в Україні. — Київ, 2004. — Вип. 4. — С. 44–48.*
3. Батиргареева В. С. Рецидивна злочинність в Україні: соціально-правові та кримінологічні проблеми : монографія / В. С. Батиргареева. — Харків : Право, 2009. — 576 с.

4. Голіна В. В. Кримінологічна профілактика злочинності: поняття, специфіка, структура, об'єкт запобіжного впливу / В. В. Голіна // Проблеми законності : зб. наук. пр. / відп. ред. В. Я. Тацій. — Харків : Нац. юрид. ун-т імені Ярослава Мудрого, 2015. — Вип. 130. — С. 145–154.
5. Бафия Ежи. Проблемы криминологии. Диалектика криминогенной ситуации : пер. с польск. / Ежи Бафия. — М. : Юрид. лит., 1983. — 150 с.
6. Звіт Національного антикорупційного бюро України за серпень 2015 — лютий 2016 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://nabu.gov.ua/report>.

Одержано 29.02.2016

УДК 343.35:349.4

Шульга Андрій Михайлович,

кандидат юридичних наук, доцент, професор кафедри кримінального прав та кримінології факультету № 1 Харківського національного університету внутрішніх справ, Харків, Україна

КОРУПЦІЯ ТА ЗЕМЕЛЬНІ ПРАВОВІДНОСИНИ: КРИМІНАЛЬНО-ПРОВАВА ХАРАКТЕРИСТИКА

В Україні, мабуть, як ніде в інших розвинутих європейських країнах, існує проблема існування корупції виключно у всіх сферах суспільного, політичного й економічного життя держави та суспільства. Зараз лише лінивий не критикує та не звинувачує владу у всіх корупційних гріхах. І мабуть, це не безпідставно. Хоча при цьому, коли самі політики та службовці особи звинувачують усіх і все, — це, принаймні, виглядає смішно. Більш безглуздом може бути лише звинувачення чиновників у тому, що причиною корупції в Україні є пересічні громадяни, які провокують їх на вчинення корупційних діянь. Але варто зазначити, що бажання полегшити вирішення проблем або ж вирішити проблему, яку законним шляхом неможливо вирішити, — лише одна з причин корупції.

Корупція в сучасному світі становить серйозну загрозу державі, демократії, правам людини та соціальній справедливості. Вона стримує економічний розвиток держави, створює небезпеку для розвитку демократичних інститутів і підриває моральні підвалини суспільства. Більше того, в умовах глобалізації корупція перетворюється на інтернаціональну проблему, оскільки незаконні корупційні відносини стосуються інтересів і добробуту населення більшості країн світу, що є досить актуальним [1, с. 24]. На думку представника контактної групи Transparency International в Україні, такий низький показник є наслідком того, що стратегія боротьби з корупцією в державі має переважно декларативний характер [2].

Україна має унікальні земельні ресурси та природно-кліматичні умови, сприятливі для підтримання високого рівня виробництва сільськогосподарської продукції. Безсумнівно, одним із головних завдань органів державної влади та органів місцевого самоврядування, від успішного вирішення якого залежить добробут і безпека усього суспільства, є надійний та ефективний правовий захист з боку держави довкілля, у тому числі землі — основного національного багатства, що перебуває під особливою охороною держави (ст. 14 Конституції Украї-

ни). Однією з форм такого захисту є встановлення юридичної відповідальності за порушення вимог законодавства щодо охорони, раціонального використання земель та їх розподілу. При цьому одним із дійових заходів протидії корупційним діям у земельній сфері треба вважати кримінальну відповідальність за такі діяння.

Основні правопорушення корупційної спрямованості у земельній сфері у таких основних напрямках: 1) надання недостовірної інформації, наприклад щодо цільового використання або наявності вільних земель чи земель запасу; 2) відмова в наданні права власності чи оренди через неправомірне застосування законодавства; 3) затягування часу оформлення права власності на земельну ділянку в органах влади, які оформлюють та виготовляють державні акти на право власності. Затримка з видачею всіх відповідних документів і погоджень у різних інстанціях. Така ситуація може бути викликана штучно посадовими особами різних інстанцій та відповідно провокує громадян до прискорення процедури за «подарунки» та різні «послуги» [3]. За оцінками окремих експертів, у рейтингу найбільших хабарів в Україні половина пов'язана із питаннями отримання правовстановлюючих документів на володіння та користування землею. Через корупційні схеми у сфері земельних відносин країна щороку недоотримує 7 млрд дол. США інвестицій, а тіньовий обіг землі сягає 3 млрд дол. [4]. Проте, аналізуючи статистичні дані про результати роботи правоохоронних органів, постає запитання щодо суспільної небезпеки злочинів, що викриваються, оскільки лише окремі особи, які їх вчинили, притягуються до відповідальності [5, с. 101].

На думку вчених із Нідерландів Пола Ван Дер Молена та Арбінда Туладара, при ефективній протидії корупції у сфері державного управління земельними відносинами повинні бути такі складові: потужні правові рамки для захисту права власності; чітке визначення прав землекористувачів; виконання приписів закону; відкриті земельні торги; стандартизовані процедури для трансакцій з землею та наглядові процедури; запровадження антикорупційного бюро; запровадження карт (планів) землекористування; моніторинг незаконних трансакцій із землею; запровадження структури платежів за послуги, яка унеможливує хабарі; вільний доступ до інформації; комп'ютеризація земельно-кадастрових даних; створення спеціалізованих судів, які б розглядали справи щодо титулів на землю. Окрім цього, вони наголошують на тому, що запобігання та протидія корупції у сфері земельних відносин не може бути ізольована від боротьби з корупцією в інших сферах, протидія корупції в земельній сфері має бути частиною національної цілісної політики доброчесності та порядності. Ми вважаємо, що всі ці заходи європейського зразка та спрямування можуть бути ефективними лише

при їх стовідсотковому взаємопов'язаному впровадженні із повним фінансовим забезпеченням, що неможливо сьогодні в Україні [6].

Протидія корупції у сфері земельних правовідносин здійснюється на основі чіткої правової регламентації діяльності державних органів, служб і осіб уповноважених на виконання функцій держави, забезпечення гарантій прав та інтересів фізичних і юридичних осіб. Протидія проявам корупції та зловживаннями у земельній сфері — пріоритетний напрям у діяльності Державної служби України з питань геодезії, картографії та кадастру. Під особливим контролем керівників служби — організація і проведення заходів щодо запобігання та протидії корупції, протиправного зловживання владою або службовим становищем, перевищення влади або службових повноважень, службових підроблень, хабарництва й інших службових зловживань з боку працівників Держгеокадастру, його територіальних органів та державних підприємств, що входять до сфери його управління. Нормативною базою виявлення та протидії корупції в означеній сфері є: Закони України «Про запобігання корупції» [7], «Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014–2017 роки» [8], Національна антикорупційна стратегія на 2011–2015 роки, схвалена Указом Президента України від 21 жовтня 2011 року № 1001 [9], Положення про Державну службу України з питань геодезії, картографії та кадастру, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 14.01.2015 р. [10], «Про затвердження плану заходів Держгеокадастру з виконання Державної програми щодо реалізації засад державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційної стратегії) на 2015–2017 роки»: наказ Держгеокадастру від 02.12.2015 р. № 778 [11].

Підсумовуючи викладене вище, треба зазначити, що у процесі реформування земельних правовідносин відбувається спротив службових осіб органів виконавчої влади, а також органів місцевого самоврядування. Для цих суб'єктів чинним Кримінальним кодексом України передбачається різні види та розміри покарання за вчинення корупційних діянь, зокрема за зловживання владою чи службовим положенням (ст. 364), за службове підроблення (ст. 366), за прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою (ст. 368), за незаконне збагачення (ст. 368²), за зловживання впливом (ст. 369²).

Список використаних джерел

1. Телешун С. О. Роль ефективної антикорупційної політики у формуванні правової держави / С. О. Телешун, І. В. Рейтерович, А. Л. Тінков // Роль правоохоронних органів у формуванні правової дер-

- жави в умовах євроінтеграції України : матеріали Всеукр. підсумк. наук.-практ. конф. (Київ, 12 берез. 2015 р.).— Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2015. — Ч. 1. — С. 24–30.
2. Украина опустилась в рейтинге восприятия коррупции [Электронный ресурс] // Коммерсантъ-Украина. Online. — 2011. — 2 декабря. — Режим доступа: <http://www.kommersant.ua/doc/>.
 3. Боротьба з корупцією в Україні. Земельна сфера [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.uapolicy.org/uk/article/272/>.
 4. Рибакowa І. Через корупційні схеми у «земельній» сфері країна втрачає сім мільярдів доларів інвестицій / Ірина Рибакowa // Газета по-українськи. — 2011. — 9 листоп. (№ 1317). — С. 4.
 5. Гега П. Т. Реалії прояву та протидії корупції у сфері земельних відносин в Україні / П. Т. Гега // Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика). — 2012. — № 2 (28). — С. 98–102.
 6. Інформаційно-ресурсний центр «Реформування земельних відносин в Україні», Корупція і управління земельними ресурсами / Paul VANDERMOLLEN та Arbind TULADHAR, Нідерланди. — Київ, 2010.
 7. Про запобігання корупції : Закон України від 14.10.2014 р. № 1700-VII // Відомості Верховної Ради України. — 2014. — № 49. — Ст. 2056.
 8. Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014–2017 роки : Закон України від 14.10.2014 р. № 1699-VII // Відомості Верховної Ради України. — 2014. — № 46. — Ст. 2047.
 9. Національна антикорупційна стратегія на 2011–2015 роки : указ Президента України від 21.10.2011 р. № 1001/2011 // Офіційний вісник України. — 2011. — № 83. — С. 33. — Ст. 3020.
 10. Про Державну службу України з питань геодезії, картографії та кадастру: постанова Кабінету Міністрів України від 14.01.2015 р. № 15 // Офіційний вісник України. — 2015. — № 7. — С. 79. — Ст. 164.
 11. Про затвердження плану заходів Держгеокадастру з виконання Державної програми щодо реалізації засад державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційної стратегії) на 2015–2017 роки : наказ Держгеокадастру від 02.12.2015 р. № 778 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://land.gov.ua/info/nakaz-derzhheokadastru-vid-02-12-2015-778-pro-zatverdzhennia-planu-zakhodiv-derzhheokadastru-z-vykonannia-derzhavnoi-prohramy-shchodo-realizatsii-zasad-derzhavnoi-antikoruptsiinoi-polityky-v/>.

Одержано 29.02.2016

УДК 343.359.2(100)

Юртаєва Ксенія Володимирівна,

кандидат юридичних наук, старший викладач кафедри кримінального права та кримінології факультету № 1 Харківського національного університету внутрішніх справ, Харків, Україна

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД КРИМІНАЛІЗАЦІЇ ДЕКЛАРУВАННЯ НЕДОСТОВІРНОЇ ІНФОРМАЦІЇ ТА НЕПОДАННЯ ДЕКЛАРАЦІЇ

У 2014 р. Кримінальний кодекс України був доповнений ст. 366¹ «Декларування недостовірної інформації». На сьогодні вказана норма не набрала чинності. Згідно з п. 2 Прикінцевих положень Закону України «Про запобігання корупції» [1] від 14.10.2014 р. до початку роботи системи подання та оприлюднення відповідно до цього закону декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, суб'єкти декларування подають декларації про майно, доходи, витрати і зобов'язання фінансового характеру в порядку, встановленому Законом України «Про засади запобігання і протидії корупції» [2]. Останнім передбачено обов'язок суб'єктів декларування подавати за місцем роботи (служби) декларацію про майно, доходи, витрати і зобов'язання фінансового характеру за минулий рік за формою, визначеною цим законом. Таким чином, ст. 366¹ КК України набере чинності з моменту, коли розпочне роботу електронна система подання та оприлюднення декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, яка має бути впроваджена не раніше 01.01.2017 р. Але незважаючи на те, що вказана норма фактично ще не вступила в дію, її впровадження викликає відчутний соціальний, політичний та науковий резонанс. Відповідно вивчення досвіду зарубіжних країн щодо криміналізації декларування недостовірної інформації та неподання декларації суб'єктом декларування є на сьогодні актуальним.

Досліджуючи міжнародно-правові норми щодо вказаного питання, слід зазначити, що міжнародні документи не містять прямої вимоги криміналізувати діяння, пов'язані з поданням недостовірної інформації та неподанням декларації суб'єктом декларування. Так, наприклад, Конвенція ООН проти корупції 2003 р. містить лише обов'язок держав-учасниць взяти до уваги та у належних випадках і згідно з основополож-

ними принципами свого внутрішнього права запроваджувати заходи й системи, які зобов'язують державних посадових осіб надавати відповідним органам декларації, *inter alia*, про позаслужбову діяльність, заняття, інвестиції, активи та про суттєві дарунки або прибутки, у зв'язку з якими може виникнути конфлікт інтересів стосовно їхніх функцій як державних посадових осіб [3]. Таким чином Конвенція закріплює «м'які стандарти» за порушення вказаної норми, передбачаючи вжиття дисциплінарних та інших заходів, передбачених внутрішнім правом країни. Підтверджуючи таку позицію, Група держав Ради Європи проти корупції (GRECO) у своєму звіті стосовно ФРН зазначила, що від державних службовців не вимагається подання декларацій щодо їх доходів (окрім вимог оподаткування та в контексті додаткового працевлаштування) або статків, оскільки такий обов'язок вступає у конфлікт із конституційним правом та законом про захист інформації цієї країни [4, с. 4]. У той же час у міжнародному праві існують приклади рекомендації встановлення саме кримінально-правових санкцій щодо вказаного виду правопорушення. Так, країнами-учасницями Міжамериканської конвенції проти корупції у 2013 р. був прийнятий Модельний закон про декларацію капіталовкладень, доходів, статків та про відповідальність осіб, які виконують державні функції, який у ст. 36 прямо передбачив встановлення кримінальної відповідальності за неподання такої декларації та за фальсифікацію або умисне невключення даних до декларації. Проте за загальним правилом встановлення кримінальної відповідальності за правопорушення, пов'язані з поданням декларацій, відповідно до міжнародних норм, є правом, а не обов'язком країни та покликане виконувати превентивну функцію стосовно інших кримінальних корупційних правопорушень.

Аналіз законодавств країн світу доводить, що переважна більшість із них закріплює систему подання декларацій державними службовцями. Однак єдиного стандарту щодо встановлення відповідальності за неподання декларації або надання неправдивої інформації суб'єктом декларування не існує. У різних правових системах передбачені різні види відповідальності (кримінальна, адміністративна, дисциплінарна або цивільна) за правопорушення, пов'язані з поданням декларації державними службовцями. Переважна більшість країн передбачають «м'які стандарти» або навіть не встановлюють жодної відповідальності за вказані правопорушення, вважаючи їх лише запобіжним заходом щодо вчинення корупційних або інших злочинних діянь. Натомість деякі країни передбачають досить жорсткі кримінально-правові санкції за вказані діяння. Наприклад, законодавство США передбачає кримінальну відповідальність у вигляді штрафу або позбавлення волі до

одного року або застосування обох зазначених санкцій за умисну фальсифікацію або неподання особою інформації відповідно до вимог Акту про етику у державному управлінні [6]. Кримінальна відповідальність за вказані діяння закріплена також в національних законодавствах Великої Британії, Італії, Косово та Польщі [7; 8]. Стаття 355 КК Грузії також передбачає відповідальність за ненадання декларації про майновий стан, здійснене після накладання адміністративного стягнення за таке ж діяння, або за внесення у декларацію завідомо неповних чи неправдивих відомостей у вигляді штрафу або суспільного корисної праці від сорока до ста двадцяти годин із позбавлення права займати посади або займатися діяльністю на строк до трьох років [9].

Практичний досвід зарубіжних країн виявив такі труднощі та недоліки у впровадженні норм щодо кримінальної відповідальності за подання недостовірної інформації або неподання декларації суб'єктом декларування: неналежне проведення роз'яснювальної діяльності та тренування державних службовців, відповідальних за проведення інформаційної роботи щодо подання декларацій; проблеми в реалізації державного обвинувачення та належного представлення доказової інформації щодо вказаної категорії справ; виявлення нездатності у застосуванні заходів, альтернативних кримінальному переслідуванню, тощо. Як наголошують зарубіжні фахівці, у конкретних випадках ефективного застосування санкцій за порушення, пов'язані з поданням декларацій, повинна забезпечуватися максимальна публічність таких процесів, що само по собі стає стримуючим заходом щодо вчинення зазначених корупційних правопорушень.

Підсумовуючи вищевикладене, зазначимо: Україна обрала шлях встановлення найбільш суворого виду відповідальності за декларування недостовірної інформації та неподання декларації суб'єктом декларування і встановила суворі санкції у вигляді позбавлення волі на строк до двох років із позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років. Головною метою застосування зазначеної норми слід визнати забезпечення належної дисципліни у поданні декларацій особами, уповноваженими на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, та здійснення стримуючої ролі щодо інших корупційних правопорушень. Незважаючи на те, що набуття чинності ст. 336¹ КК України відбудеться не раніше 2017 р., з метою подальшого ефективного застосування вказаної норми варто вже зараз проводити належну інформаційну та кваліфіковану роз'яснювальну роботу серед суб'єктів декларування, а також підготувати науково обґрунтовані рекомендації для працівників правоохоронних органів щодо її застосування.

Список використаних джерел

1. Про запобігання корупції: Закон України № 1700-VII від 14.10.2014 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1700-18>.
2. Про засади запобігання і протидії корупції: Закон України № 3206-VI від 07.04.2011 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/main/3206-17>.
3. Конвенція ООН проти корупції 2003 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_c16.
4. Germany to the EU Anti-Corruption Report. ANNEX 5. Brussels, 3.2.2014 COM(2014) 38 final.
5. Model Law On The Declaration Of Interests, Income, Assets And Liabilities Of Persons Performing Public Functions. OEA/Ser.L. SG/MESICIC/doc.344/12 rev. 2. 22 March 2013.
6. The Ethics in Government Act, Section 104(a)(2).
7. OECD (2011), Asset Declarations for Public Officials: A Tool to Prevent Corruption, OECD Publishing [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://dx.doi.org/10.1787/9789264095281-en>.
8. Review of Criminal Cases relating to Failure to File Declarations of Assets by Senior Public Officials. SOCE Mission in Kosovo. November, 2015.
9. Уголовный кодекс Грузии [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://matsne.gov.ge/ka/document/download/16426/143/ru/pdf>.

Одержано 29.02.2016

УДК 343.8:343.35

Яковець Ірина Станіславівна,

доктор юридичних наук, старший науковий співробітник, завідувачка відділу дослідження проблем кримінального та кримінально-виконавчого права Науково-дослідного інституту вивчення проблем злочинності імені академіка В. В. Сташиса Національної академії правових наук України, Харків, Україна

КОРУПЦІЙНІ РИЗИКИ РЕФОРМ У СФЕРІ ВИКОНАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПОКАРАНЬ

Як відомо, корупція є однією із найнебезпечніших загроз правам людини, демократії, правопорядку, чесності та соціальній справедливості, вона перешкоджає економічному розвитку та загрожує належному і справедливому функціонуванню країн, має негативні фінансові наслідки для громадян, компаній і держав, а також для міжнародних установ [1]. Особливо гостро це питання постає в періоди різноманітних спроб реформування тієї чи іншої сфери державної діяльності, зокрема виконання кримінальних покарань.

У переліку корупційних ризиків є наявність дискреційних повноважень, оскільки саме наявність можливості діяти на власний розсуд створює умови для вчинення корупційних правопорушень. І саме судова гілка влади спроможна створювати підґрунтя для викривленої практики застосування чинних законодавчих актів, які регулюють діяльність органів і установ виконання покарань, та врешті-решт призводити до виникнення корупційних ризиків.

Ілюстрацією такого підходу може стати реалізація судами Закону України «Про внесення зміни до Кримінального кодексу України щодо удосконалення порядку зарахування судом строку попереднього ув'язнення у строк покарання» в частині засуджених до кримінального покарання у виді довічного позбавлення волі. Майже одразу після набуття чинності цим Законом Вищий спеціалізований Суд України з розгляду цивільних та кримінальних справ видав «Рекомендаційні роз'яснення про деякі питання зарахування судом строку попереднього ув'язнення у строк покарання», в яких йдеться про неможливість застосування його норм до цієї категорії засуджених, що свідчить про тяжіння суду до свавільного тлумачення правових норм.

Так, Закон України «Про внесення зміни до Кримінального кодексу України щодо удосконалення порядку зарахування судом строку

попереднього ув'язнення у строк покарання» не передбачає жодних обмежень для застосування його положень до осіб, засуджених до довічного позбавлення волі. Так само і стаття 72 КК України поширюється на всі визначені в цій нормі види кримінальних покарань без жодних винятків.

У частині 5 ст. 72 КК України передбачено: «5. Зарахування судом строку попереднього ув'язнення у разі засудження до позбавлення волі в межах того самого кримінального провадження, у межах якого до особи було застосовано попереднє ув'язнення, провадиться з розрахунку один день попереднього ув'язнення за два дні позбавлення волі». При цьому Закон *не обмежує* наведені правила лише покаранням у виді позбавлення волі на певний строк, тому вони поширюються і на осіб, засуджених до довічного позбавлення волі (при цьому в інших статтях КК України таке розмежування проведено: див., наприклад, ст. 81, 82 КК України, які стосуються також засуджених лише до покарання у виді «позбавлення волі на певний строк»).

Тому позиція, що *«правила, закріплені у ст. 72 КК, розповсюджуються лише на осіб, яким призначено строковий вид покарання. Довічне позбавлення волі до переліку таких покарань не належить. Не застосовуються ці правила й у випадку заміни засудженому призначеного судом покарання у виді довічного позбавлення волі внаслідок акта про помилування»* суперечить змісту ст. 72 КК України і не може застосовуватись на практиці.

Обмеження у застосуванні положень Закону до засуджених до довічного позбавлення волі — це також запровадження дискримінаційних підходів, що визнається порушенням Європейської конвенції про захист прав людини й основоположних свобод.

У підсумку все наведене вище свідчить, що правило ст. 72 КК України про зарахування судом попереднього ув'язнення в строк покарання з розрахунку один день попереднього ув'язнення за два дні позбавлення волі поширюється і на осіб, засуджених до довічного позбавлення волі.

Крім того, само визнання покарання у виді довічного позбавлення волі «безстроковим» є спірною позицією, що базується на застарілих підходах, які існували в науці. Раніше в літературі вже висловлювали пропозиції щодо зміни назви цього покарання, зокрема пропонувалося назвати його «безстроковим позбавленням волі» або, як зазначалося вище, «позбавленням волі до виправлення». Проте за тлумачними словниками «безстроковий» означає «не обмежений строком, вічний, постійний». А покарання у виді довічного позбавлення волі не є «вічним», бо воно має як початок, такі і кінець. Виконання довічного позбавлення

волі припиняється або з закінченням життя (і воно не може бути більшим за нього) або з інших підстав, які передбачені чинним законодавством. Тому його безстроковість є відносною.

Найбільш повно суть довічного позбавлення волі може бути виражена через термін «невизначений», тобто такий, що «точно не встановлений або є невиразним», оскільки це покарання триває до певних підстав, з настанням яких його відбування припиняється (наприклад, смерть) або які призводять до закінчення виконання/відбування цього покарання (помилування).

При цьому використання терміна «позбавлення волі на невизначений строк» не слід пов'язувати з неприйнятним для вітчизняної доктрини кримінального права терміном «невизначений вирок», адже в нашому випадку мова не йде про звільнення від відбування покарання залежно лише від розсуду адміністрації установи. Крім того, розглядаючи питання застосування або незастосування Закону України «Про внесення зміни до Кримінального кодексу України щодо удосконалення порядку зарахування судом строку попереднього ув'язнення у строк покарання» до засуджених, які відбувають покарання у виді довічного позбавлення волі, слід мати на увазі і таке:

а) якщо «...правила, закріплені у ст. 72 КК, розповсюджуються лише на осіб, яким призначено строковий вид покарання...», то за яких підстав при винесенні вироку та засудженні особи до покарання у виді довічного позбавлення волі у строк покарання *завжди* зараховується термін попереднього ув'язнення в слідчому ізоляторі?

б) якщо визнати покарання у виді довічного позбавлення волі остаточно таким, що не має строкового вираження (тобто не є строковим), то такий підхід унеможливорює й обчислення частини строку покарання, яку такому засудженому слід відбутися для застосування поліпшення умов тримання, що передбачено у ч. 6 ст. 151 Кримінально-виконавчого кодексу України (далі — КВК України): «6. При сумлінній поведінці і ставленні до праці *після відбуття п'яти років* строку покарання засудженому може бути дозволено додатково витратити на місяць гроші в сумі двадцяти відсотків мінімального розміру заробітної плати, а після відбуття *п'ятнадцяти років* строку покарання — брати участь у групових заходах освітнього, культурно-масового та фізкультурно-оздоровчого характеру».

Окремо потрібно звернути увагу на значення рекомендаційних роз'яснень про деякі питання зарахування судом строку попереднього ув'язнення у строк покарання для судової практики, бо вони можуть враховуватись судами лише в частині, в якій вони не суперечать чинному законодавству. *По-перше*, вони мають виключно рекомендаційний

характер, оскільки чинні акти законодавства не наділяють їх нормативністю та обов'язковістю. Крім того, такі роз'яснення можуть стосуватися виключно тлумачення (пояснення) норм законодавства або порядку їх реалізації, а не містити в собі додаткові положення, що не передбачені чинними законодавчими актами.

По-друге, суди при прийнятті рішень зобов'язані керуватися виключно Конституцією України, Кримінальним кодексом України (КК), Кримінальним процесуальним кодексом України (КПК 2012 року, у відповідних випадках — КПК України 1960 року), законами України «Про внесення зміни до Кримінального кодексу України щодо удосконалення порядку зарахування судом строку попереднього ув'язнення у строк покарання» та «Про попереднє ув'язнення», міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

Роз'яснення Вищого спеціалізованого Суду України з розгляду цивільних та кримінальних справ не є правовим актом, який може ставати підставою для прийняття та обґрунтування рішення суду.

Список використаних джерел

1. Корупційні ризики в діяльності державних службовців: роз'яснення Міністерства юстиції України від 12.04.2011 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/n0026323-11>.

Одержано 25.02.2016

УДК 343.352(477)

Ясінь Ілона Миколаївна,

аспірантка кафедри кримінально-правових дисциплін Львівського державного університету внутрішніх справ, Львів, Україна

ОБСТАНОВКА ЯК ОЗНАКА ОБ'ЄКТИВНОЇ СТОРОНИ СКЛАДУ ЗЛОЧИНУ, ПЕРЕДБАЧЕНОГО СТАТТЕЮ 368² КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ

Такі факультативні ознаки об'єктивної сторони, як суспільно небезпечні наслідки, місце, час, спосіб, обстановка, не вказані у диспозиції ст. 368² КК України і відповідно на кримінально-правову кваліфікацію передбаченого нею злочину не впливають. Однак слід погодитись із О. П. Денегую, що такими ознаками не слід нехтувати, оскільки завдяки їм реалізується принцип індивідуалізації кримінальної відповідальності, а також основні засади кримінального провадження [1, с. 116]. Важливе значення для кримінально-правової кваліфікації за незаконне збагачення має обстановка вчинення цього злочину.

У теорії кримінального права під обстановкою вчинення злочину розуміють ті об'єктивні умови, за яких було вчинено злочин. Ці умови можуть мати велике суспільне значення і тому суттєво впливають на характер вчиненого діяння. Річ у тім, що здатність суспільно небезпечного діяння спричиняти шкоду залежить не лише від самого діяння, але й від оточуючої обстановки, в якій це діяння відбувається [2, с. 241].

Так, на практиці може виникнути ситуація, коли рівень життя особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування протягом періоду її службової діяльності відповідає рівню її щорічно декларованих доходів. Однак після припинення виконання таких функцій буде встановлено, що така особа володіє значними активами або підтримує рівень життя, який є суттєво вищий порівняно з його теперішніми доходами. Прикметно, що не існує законодавчого обмеження набуття активів у власність після припинення виконання службових повноважень. Проте особа могла набути активи у період службової діяльності, але приховати їх (наприклад, зберігати грошові кошти у готівці). Після ж припинення службової діяльності, за ці гроші (активи) вона могла придбати інше майно або рівень її життя після припинення службової діяльності може не відповідати тому рівню життя, коли вона здійснювала діяльність щодо виконання функцій держави

чи місцевого самоврядування або не відповідати її нинішнім доходам. Відповідно після припинення службової діяльності довести факт незаконного збагачення, а отже, притягнути особу до кримінальної відповідальності практично неможливо.

Таким чином, правильне розуміння та визначення об'єктивної сторони незаконного збагачення можливе з урахуванням обстановки його вчинення, тих конкретних умов, в яких вчиняється злочинне діяння. Конкретними умовами (умовою) в даному випадку є професійна діяльність особи, яку вона здійснює в органах державної влади або місцевого самоврядування щодо практичного виконання покладених на неї завдань та функцій. Тобто службова діяльність — це умова (обставина), за якої відбувається або здійснюється що-небудь.

Зокрема, питання щодо обстановки вчинення злочину, передбаченого ст. 368² КК України, не є простим. Перш за все, це стосується кількості умов, які входять в обстановку, тобто у її структурний склад. Так, окремі вчені вважають, що обстановка вчинення злочину включає такі складові, як особу, дію, місце, час вчинення злочину [2, с. 244]. Підтримуючи таку позицію, слід зазначити, що наявність цих чотирьох складових формалізують обстановку вчинення незаконного збагачення. Так, якщо особа після припинення виконання функцій держави або місцевого самоврядування набула активи у власність або веде явно розкішний спосіб життя, який є суттєво вищий, ніж його теперішні доходи, виникає підозра, що набуті активи могли бути отримані у період службової діяльності особи, якщо нею не доведено протилежне.

З метою запобігання виникненню таких ситуацій до регулятивного законодавства необхідно внести відповідні зміни. Зокрема, доповнити Закон України «Про запобігання корупції» від 14 жовтня 2014 р. № 1700-VII ст. 51¹ «Моніторинг способу життя осіб після припинення ними діяльності, пов'язаної з виконанням функцій держави, місцевого самоврядування» і викласти її так:

«1. Національне агентство здійснює моніторинг способу життя осіб та її близьких родичів після припинення ними діяльності, пов'язаної з виконанням функцій держави, місцевого самоврядування, з метою встановлення відповідності їх рівня життя під час здійснення службової діяльності та після її припинення.

2. Моніторинг способу життя осіб після припинення ними діяльності, пов'язаної з виконанням функцій держави, місцевого самоврядування здійснюється Національним агентством на підставі інформації, отриманої від фізичних та юридичних осіб, а також із засобів масової інформації та інших відкритих джерел інформації, яка містить відомості про невідповідність рівня життя особи після припинення нею службової діяльності.

3. Порядок здійснення моніторингу способу життя осіб після припинення ними діяльності, пов'язаної з виконанням функцій держави, місцевого самоврядування, визначається Національним агентством.

Моніторинг способу життя здійснюється із додержанням законодавства про захист персональних даних і не повинен передбачати надмірне втручання у право на недоторканність особистого та сімейного життя особи.

4. Встановлення невідповідності рівня життя особи під час здійснення діяльності, пов'язаної з виконанням функцій держави й місцевого самоврядування, та після її припинення є підставою для здійснення повної перевірки його останньої декларацій, поданої під час здійснення службової діяльності, та відомостей, які містяться у спеціальних реєстрах. У разі встановлення невідповідності рівня життя особи після припинення нею діяльності, пов'язаної з виконанням функцій держави, місцевого самоврядування, Національним агентством надається можливість цій особі надати письмове пояснення за таким фактом.

У разі виявлення за результатом моніторингу способу життя ознак корупційного правопорушення, а саме ознак незаконного збагачення, яке могло бути вчинене у період здійснення діяльності, пов'язаної з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування, Національне агентство інформує про це спеціально уповноважені суб'єкти у сфері протидії корупції.»

А також доповнити ст. 56 «Спеціальна перевірка» Закону України «Про запобігання корупції» новою ч. 4, в якій зазначити: «Стосовно осіб, які припинили діяльність, пов'язану з виконанням функцій держави, місцевого самоврядування, у випадку виявлення за результатом моніторингу способу життя ознак незаконного збагачення, яке могло бути вчинене у період такої діяльності, проводиться спеціальна перевірка. Спеціальній перевірці підлягають відомості про особу, яка припинила діяльність, пов'язану з виконанням функцій держави, місцевого самоврядування щодо наявності активів, які особа набула після припинення такої діяльності».

Список використаних джерел

1. Денег О. П. Кримінально-правова кваліфікація незаконного збагачення: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / О. П. Денег ; кер. В. І. Осадчий ; Національна академія прокуратури України. — Київ, 2015. — 194 с.
2. Малинин В. Б. Объективная сторона преступления / В. Б. Малинин, А. Ф. Парфенов. — С.-Пб. : Издательство Юридического института (Санкт-Петербург), 2004. — 301 с.

Одержано 26.02.2016

ЗАКОН УКРАЇНИ ПРО ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ

(Відомості Верховної Ради, 2014, № 49, ст. 205⁶)

{Із змінами, внесеними згідно із Законами

№ 77-VIII від 28.12.2014, ВВР, 2015, № 11, ст. 75

№ 198-VIII від 12.02.2015, ВВР, 2015, № 17, ст. 118

№ 576-VIII від 02.07.2015, ВВР, 2015, № 36, ст. 360

№ 595-VIII від 14.07.2015, ВВР, 2015, № 37–38, ст. 366

№ 597-VIII від 14.07.2015, ВВР, 2015, № 35, ст. 343

№ 631-VIII від 16.07.2015, ВВР, 2015, № 39, ст. 376

№ 679-VIII від 15.09.2015, ВВР, 2015, № 46, ст. 414

№ 731-VIII від 08.10.2015, ВВР, 2015, № 49–50, ст. 449

№ 766-VIII від 10.11.2015, ВВР, 2015, № 52, ст. 482

№ 794-VIII від 12.11.2015, ВВР, 2016, № 6, ст. 55

№ 928-VIII від 25.12.2015, ВВР, 2016, № 5, ст. 54

№ 1022-VIII від 15.03.2016, ВВР, 2016, № 13, ст. 146}

{У тексті Закону слова «Національне агентство з цінних паперів та фондового ринку» в усіх відмінках замінено словами «Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку» у відповідному відмінку згідно із Законом № 198-VIII від 12.02.2015}

Цей Закон визначає правові та організаційні засади функціонування системи запобігання корупції в Україні, зміст та порядок застосування превентивних антикорупційних механізмів, правила щодо усунення наслідків корупційних правопорушень.

Розділ I ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Стаття 1. Визначення термінів

1. У цьому Законі наведені нижче терміни вживаються в такому значенні:
антикорупційна експертиза — діяльність із виявлення в нормативно-правових актах, проектах нормативно-правових актів положень, які самостійно чи у поєднанні з іншими нормами можуть сприяти вчиненню корупційних правопорушень або правопорушень, пов'язаних з корупцією;

пряме підпорядкування — відносини прямої організаційної або правової залежності підлеглої особи від її керівника, в тому числі через вирішення (участь у вирішенні) питань прийняття на роботу, звільнення з роботи, застосування заохочень, дисциплінарних стягнень, надання вказівок, доручень тощо, контролю за їх виконанням;

близькі особи — особи, які спільно проживають, пов'язані спільним побутом і мають взаємні права та обов'язки із суб'єктом, зазначеним у частині першій статті 3 цього Закону (крім осіб, взаємні права та обов'язки яких із суб'єктом не мають характеру сімейних), у тому числі особи, які спільно проживають, але не перебувають у шлюбі, а також — незалежно від зазначених умов — чоловік, дружина, батько, мати, вітчим, мачуха, син, дочка, пасинок, падчерка, рідний брат, рідна сестра, дід, баба, прадід, прабаба, внук, внучка, правнук, правнучка, зять, невістка, тесть, теща, свекор, свекруха, усиновлювач чи усиновлений, опі-

кун чи піклувальник, особа, яка перебуває під опікою або піклуванням згаданого суб'єкта;

корупційне правопорушення — діяння, що містить ознаки корупції, вчинене особою, зазначеною у частині першій статті 3 цього Закону, за яке законом встановлено кримінальну, дисциплінарну та/або цивільно-правову відповідальність;

корупція — використання особою, зазначеною у частині першій статті 3 цього Закону, наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття такої вигоди чи прийняття обіцянки/пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб або відповідно обіцянка/пропозиція чи надання неправомірної вигоди особі, зазначеній у частині першій статті 3 цього Закону, або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей;

неправомірна вигода — грошові кошти або інше майно, переваги, пільги, послуги, нематеріальні активи, будь-які інші вигоди нематеріального чи негрошового характеру, які обіцяють, пропонують, надають або одержують без законних на те підстав;

потенційний конфлікт інтересів — наявність у особи приватного інтересу у сфері, в якій вона виконує свої службові чи представницькі повноваження, що може вплинути на об'єктивність чи неупередженість прийняття нею рішень, або на вчинення чи невчинення дій під час виконання зазначених повноважень;

подарунок — грошові кошти або інше майно, переваги, пільги, послуги, нематеріальні активи, які надають/одержують безоплатно або за ціною, нижчою мінімальної ринкової;

правопорушення, пов'язане з корупцією — діяння, що не містить ознак корупції, але порушує встановлені цим Законом вимоги, заборони та обмеження, вчинене особою, зазначеною у частині першій статті 3 цього Закону, за яке законом встановлено кримінальну, адміністративну, дисциплінарну та/або цивільно-правову відповідальність;

приватний інтерес — будь-який майновий чи немайновий інтерес особи, у тому числі зумовлений особистими, сімейними, дружніми чи іншими позаслужбовими стосунками з фізичними чи юридичними особами, у тому числі ті, що виникають у зв'язку з членством або діяльністю в громадських, політичних, релігійних чи інших організаціях;

реальний конфлікт інтересів — суперечність між приватним інтересом особи та її службовими чи представницькими повноваженнями, що впливає на об'єктивність або неупередженість прийняття рішень, або на вчинення чи невчинення дій під час виконання зазначених повноважень;

спеціально уповноважені суб'єкти у сфері протидії корупції — органи прокуратури, Національної поліції, Національне антикорупційне бюро України, Національне агентство з питань запобігання корупції;

суб'єкти декларування — особи, зазначені у пункті 1, підпункті «а» пункту 2 частини першої статті 3 цього Закону, інші особи, які зобов'язані подавати декларацію відповідно до цього Закону;

члени сім'ї — особи, які перебувають у шлюбі, а також їхні діти, у тому числі повнолітні, батьки, особи, які перебувають під опікою і піклуванням, інші особи, які спільно проживають, пов'язані спільним побутом, мають взаємні права та обов'язки (крім осіб, взаємні права та обов'язки яких не мають характеру сімейних), у тому числі особи, які спільно проживають, але не перебувають у шлюбі;

виборні особи — Президент України, народні депутати України, депутати Верховної Ради Автономної Республіки Крим, депутати місцевих рад, сільські, селищні, міські голови.

Стаття 2. Законодавство у сфері запобігання корупції

1. Відносини, що виникають у сфері запобігання корупції, регулюються Конституцією України, міжнародними договорами, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України, цим та іншими законами, а також прийняти-ми на їх виконання іншими нормативно-правовими актами.

Стаття 3. Суб'єкти, на яких поширюється дія цього Закону

1. Суб'єктами, на яких поширюються дія цього Закону, є:

1) особи, уповноважені на виконання функцій держави або місцевого самоврядування:

а) Президент України, Голова Верховної Ради України, його Перший заступник та заступник, Прем'єр-міністр України, Перший віце-прем'єр-міністр України, віце-прем'єр-міністри України, міністри, інші керівники центральних органів виконавчої влади, які не входять до складу Кабінету Міністрів України, та їх заступники, Голова Служби безпеки України, Генеральний прокурор України, Голова Національного банку України, Голова та інші члени Рахункової палати, Уповноважений Верховної Ради України з прав людини, Голова Верховної Ради Автономної Республіки Крим, Голова Ради міністрів Автономної Республіки Крим;

б) народні депутати України, депутати Верховної Ради Автономної Республіки Крим, депутати місцевих рад, сільські, селищні, міські голови;

в) державні службовці, посадові особи місцевого самоврядування;

г) військові посадові особи Збройних Сил України, Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України та інших утворених відповідно до законів військових формувань, крім військовослужбовців строкової військової служби;

г) судді Конституційного Суду України, інші професійні судді, члени, дисциплінарні інспектори Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, службові особи секретаріату цієї Комісії, Голова, заступник Голови, секретарі секцій Вищої ради юстиції, а також інші члени Вищої ради юстиції, народні засідателі і присяжні (під час виконання ними цих функцій);

д) особи рядового і начальницького складу державної кримінально-виконавчої служби, податкової міліції, особи начальницького складу органів та підрозділів цивільного захисту, Державного бюро розслідувань, Національного антикорупційного бюро України;

е) посадові та службові особи органів прокуратури, Служби безпеки України, Державного бюро розслідувань, Національного антикорупційного бюро України, дипломатичної служби, державної лісової охорони, державної охорони природно-заповідного фонду, центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізацію державної податкової політики та державної політики у сфері державної митної справи;

є) члени Національного агентства з питань запобігання корупції;

ж) члени Центральної виборчої комісії;

з) поліцейські;

и) посадові та службові особи інших державних органів, органів влади Автономної Республіки Крим;

2) особи, які для цілей цього Закону прирівнюються до осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування:

а) посадові особи юридичних осіб публічного права, які не зазначені у пункті 1 частини першої цієї статті;

б) особи, які не є державними службовцями, посадовими особами місцевого самоврядування, але надають публічні послуги (аудитори, нотаріуси, оцінювачі, а також експерти, арбітражні керуючі, незалежні посередники, члени трудового арбітражу, третейські судді під час виконання ними цих функцій, інші особи, визначені законом);

3) особи, які постійно або тимчасово обіймають посади, пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських обов'язків, або спеціально уповноважені на виконання таких обов'язків у юридичних особах приватного права незалежно від організаційно-правової форми, а також інші особи, які не є службовими особами та які виконують роботу або надають послуги відповідно до договору з підприємством, установою, організацією, — у випадках, передбачених цим Законом.

Розділ II

НАЦІОНАЛЬНЕ АГЕНТСТВО З ПИТАНЬ ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ

Стаття 4. Статус Національного агентства з питань запобігання корупції

1. Національне агентство з питань запобігання корупції (далі — Національне агентство) є центральним органом виконавчої влади зі спеціальним статусом, який забезпечує формування та реалізує державну антикорупційну політику.

2. Національне агентство, у межах, визначених цим та іншими законами, є відповідальним перед Верховною Радою України і підконтрольним їй та підзвітний Кабінету Міністрів України.

3. Національне агентство утворюється Кабінетом Міністрів України відповідно до Конституції України, цього та інших законів України.

Питання діяльності Національного агентства у Кабінеті Міністрів України представляє Голова Національного агентства.

4. Правову основу діяльності Національного агентства становлять Конституція України, міжнародні договори, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України, цей та інші закони України, а також прийняті відповідно до них інші нормативно-правові акти.

Закон України «Про центральні органи виконавчої влади» та інші нормативно-правові акти, що регулюють діяльність органів виконавчої влади, а також Закон України «Про державну службу» застосовуються до Національного агентства, його членів, службовців та працівників його апарату, а також до його повноважень стосовно уповноважених підрозділів в частині, що не суперечить цьому Закону.

5. Національне агентство є правомочним з моменту призначення більше половини його загального кількісного складу.

Стаття 5. Склад Національного агентства

1. Національне агентство є колегіальним органом, до складу якого входить п'ять членів.

2. Членом Національного агентства може бути громадянин України, не молодший тридцяти п'яти років, який має вищу освіту, володіє державною мовою

та здатний за своїми діловими та моральними якостями, освітнім і професійним рівнем, станом здоров'я виконувати відповідні службові обов'язки.

3. Члени Національного агентства призначаються на посаду Кабінетом Міністрів України строком на чотири роки за результатами конкурсу. Одна і та сама особа не може обіймати цю посаду понад два строки підряд.

Прем'єр-міністр України вносить для призначення Кабінетом Міністрів України на посади членів Національного агентства кандидатів, відібраних конкурсною комісією, склад якої затверджує Кабінет Міністрів України та яка здійснює організацію та проведення конкурсу.

4. До складу конкурсної комісії входять:

1) особа, визначена Верховною Радою України за поданням комітету Верховної Ради України, до предмету відання якого належать питання боротьби з організованою злочинністю і корупцією;

2) особа, визначена Президентом України;

3) особа, визначена Кабінетом Міністрів України;

4) керівник спеціально уповноваженого центрального органу виконавчої влади з питань державної служби;

5) чотири особи, запропоновані громадськими об'єднаннями, що мають досвід роботи у сфері запобігання корупції, які відбираються в порядку, визначеному Положенням про конкурс.

5. Рішення конкурсної комісії вважається прийнятим, якщо за нього на засіданні конкурсної комісії проголосували не менше шести членів конкурсної комісії.

Положення про конкурс та Регламент роботи конкурсної комісії затверджуються Кабінетом Міністрів України. Роботу конкурсної комісії забезпечує Секретаріат Кабінету Міністрів України.

Засідання конкурсної комісії відкриті для представників засобів масової інформації та журналістів. Секретаріатом Кабінету Міністрів України забезпечується відео- та аудіофіксація і трансляція у режимі реального часу відповідної відео- та аудіоінформації із засідань конкурсної комісії на офіційному веб-сайті Кабінету Міністрів України.

Інформація про час та місце проведення засідання конкурсної комісії оприлюднюється на офіційному веб-сайті Кабінету Міністрів України не пізніше ніж за 48 годин до його початку.

6. Конкурсна комісія:

1) розглядає документи, подані кандидатами на посади членів Національного агентства, відбирає із загального числа кандидатів, які, згідно з обґрунтованим рішенням конкурсної комісії, мають найкращі професійний досвід, знання і якості для виконання службових обов'язків членів Національного агентства;

2) оприлюднює на офіційному веб-сайті Кабінету Міністрів України інформацію про кандидатів, які подали заяву на участь у конкурсі, а також інформацію про кандидатів, які були відібрані для проходження співбесіди з конкурсною комісією, та про кандидата, відібраного конкурсною комісією для призначення на посаду члена Національного агентства;

3) проводить на своєму засіданні співбесіду з відібраними кандидатами, відбирає шляхом відкритого голосування з числа кандидатів, які пройшли співбесіду, на кожну вакантну посаду одного кандидата, що відповідає вимогам, які ставляться до члена Національного агентства, та, згідно з обґрунтованим

рішенням конкурсної комісії, має найкращі професійний досвід, знання і якості для виконання службових обов'язків члена Національного агентства.

7. Не пізніше ніж за два місяці до завершення строку повноважень члена Національного агентства або упродовж 14 днів з дня дострокового припинення його повноважень Кабінет Міністрів України розміщує оголошення про умови та строки проведення конкурсу в загальнодержавних друкованих засобах масової інформації та на офіційному веб-сайті Кабінету Міністрів України.

8. Особа, яка претендує на участь у конкурсі, подає у зазначений в оголошенні строк такі документи:

1) заяву про участь у конкурсі з наданням згоди на проведення спеціальної перевірки відповідно до цього Закону та на обробку персональних даних відповідно до Закону України «Про захист персональних даних»;

2) автобіографію, що повинна містити: прізвище (усі прізвища у разі зміни), власне ім'я (усі власні імена, в тому числі у разі зміни) та по батькові (за наявності), число, місяць, рік і місце народження, громадянство, відомості про освіту, трудову діяльність, посаду (заняття), місце роботи, громадську роботу (у тому числі на виборних посадах), членство у політичних партіях, у тому числі в минулому, наявність трудових або будь-яких інших договірних відносин з політичною партією упродовж року, що передує поданню заяви (незалежно від тривалості), контактний номер телефону та адресу електронної пошти, відомості про наявність чи відсутність судимості;

3) декларацію особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, за рік, що передує року, у якому було оприлюднено оголошення про конкурс;

4) інші документи, подання яких передбачене цим Законом для проведення спеціальної перевірки.

Відомості з поданих відповідно до цієї частини документів підлягають оприлюдненню упродовж трьох робочих днів після закінчення строку подання заяв на конкурс на офіційному веб-сайті Кабінету Міністрів України, крім відомостей, які відповідно до цього Закону віднесені до інформації з обмеженим доступом, та відомостей про контактний номер телефону, адресу електронної пошти кандидата.

9. Не може бути призначена на посаду члена Національного агентства особа, яка:

1) за рішенням суду визнана недієздатною або дієздатність якої обмежена;
2) має судимість за вчинення злочину, якщо така судимість не погашена або не знята в установленому законом порядку (крім реабілітованої особи);

3) притягалася на підставі обвинувального вироку, який набрав законної сили, до кримінальної відповідальності за вчинення корупційного правопорушення або правопорушення, пов'язаного з корупцією;

4) яка не є громадянином України або набула громадянство чи підданство іншої держави;

5) не пройшла спеціальну перевірку або не надала згоди на її проведення;

6) не подала відповідно до цього Закону декларацію особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування за минулий рік;

7) впродовж одного року до подання заяви на участь у конкурсі на заміщення цієї посади, незалежно від тривалості, входила до складу керівних органів політичної партії.

10. Повноваження члена Національного агентства припиняються Кабінетом Міністрів України достроково у випадку:

- 1) призначення чи обрання на іншу посаду за його згодою;
- 2) досягнення шістдесяти п'яти років;
- 3) неможливості виконувати свої повноваження за станом здоров'я відповідно до висновку медичної комісії, що створюється спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері охорони здоров'я;
- 4) набрання законної сили рішенням суду про визнання його недієздатним або обмеження його цивільної дієздатності, визнання його безвісно відсутнім чи оголошення його померлим;
- 5) набрання законної сили обвинувальним вироком суду щодо нього;
- 6) припинення ним громадянства України або виїзду на постійне проживання за межі України;
- 7) подання заяви про звільнення з посади за власним бажанням, відставки;
- 8) відмови від прийняття присяги державного службовця;
- 9) смерті;
- 10) набрання законної сили рішенням суду, яким встановлено систематичне порушення вимог цього Закону, якщо відповідні порушення не містять ознак злочину.

11. Член Національного агентства, строк повноважень якого закінчився, здійснює повноваження до його звільнення з посади Кабінетом Міністрів України.

Стаття 6. Голова та заступник Голови Національного агентства

1. Голова Національного агентства обирається агентством строком на два роки з числа його членів. Одна й та сама особа не може обіймати цю посаду два строки підряд.

2. Голова Національного агентства:

1) організовує роботу Національного агентства, скликає та проводить його засідання, підписує протоколи засідань та рішення Національного агентства, забезпечує їх оприлюднення на офіційному веб-сайті Національного агентства, організовує підготовку проекту порядку денного засідань Національного агентства, який вносить на його розгляд;

2) координує роботу членів Національного агентства, контролює роботу працівників його апарату;

3) призначає на посади та звільняє з посад у порядку, передбаченому законодавством про державну службу, службовців апарату Національного агентства, крім керівника апарату та його заступників;

4) приймає на роботу та звільняє з роботи у порядку, передбаченому законодавством про працю, працівників апарату Національного агентства;

5) присвоює службовцям Національного агентства ранги державних службовців, вживає заходів заохочення, притягнення службовців апарату Національного агентства до дисциплінарної відповідальності;

6) приймає в установленому порядку рішення про розподіл бюджетних коштів, розпорядником яких є Національне агентство;

7) затверджує штатний розпис та кошторис Національного агентства;

8) представляє Національне агентство у відносинах з судами, іншими органами, підприємствами, установами і організаціями в Україні та за її межами, громадськості;

9) скликає та проводить наради з питань, що належать до його компетенції;

10) у межах повноважень видає накази та доручення;

11) має право бути присутнім на засіданнях Верховної Ради України, її комітетів, постійних, тимчасових спеціальних та тимчасових слідчих комісій, а також брати участь з правом дорадчого голосу у засіданнях Кабінету Міністрів України, інших державних органів та органів місцевого самоврядування при розгляді питань, пов'язаних з формуванням та реалізацією антикорупційної політики;

12) здійснює передбачені цим Законом повноваження члена Національного агентства;

13) здійснює інші повноваження відповідно до цього та інших законів.

3. Повноваження Голови Національного агентства припиняються в разі:

1) дострокового припинення його повноважень члена Національного агентства у випадках, передбачених частиною десятою статті 5 цього Закону;

2) подання заяви про звільнення з посади Голови Національного агентства за власним бажанням без припинення повноважень члена Національного агентства.

4. Національне агентство обирає з числа його членів заступника Голови Національного агентства, який виконує обов'язки Голови Національного агентства в період його відсутності.

Стаття 7. Повноваження членів Національного агентства

1. Член Національного агентства:

1) готує питання на розгляд Національного агентства, бере участь у його засіданнях та голосуванні без права утримання;

2) забезпечує в межах компетенції виконання рішення Національного агентства;

3) здійснює повноваження та координує роботу структурних підрозділів апарату Національного агентства відповідно до визначеного Національним агентством розподілу функціональних обов'язків;

4) за дорученням Національного агентства представляє Національне агентство у відносинах з органами державної влади, органами місцевого самоврядування, громадськими об'єднаннями, фізичними та юридичними особами в Україні та за кордоном.

2. Член Національного агентства при здійсненні своїх повноважень має право:

1) ознайомлюватися з документами, які знаходяться у Національного агентства;

2) пропонувати для включення до порядку денного засідання Національного агентства питання, що належать до його компетенції;

3) виступати на засіданнях Національного агентства, вносити пропозиції щодо питань, які розглядаються, ініціювати проведення по них голосування;

4) на підставі доручення Національного агентства проводити перевірки з питань, які віднесено цим Законом до повноважень Національного агентства;

5) бути присутнім на засіданнях Верховної Ради України, її комітетів, тимчасових спеціальних та тимчасових слідчих комісій, а також на засіданнях, що проводяться Кабінетом Міністрів України, у міністерствах та інших органах державної влади та органах місцевого самоврядування, стосовно розгляду питань, пов'язаних з формуванням та реалізацією антикорупційної політики;

6) у разі незгоди з рішенням, прийнятим Національним агентством, у письмовій формі викласти свою окрему думку, яка додається до протоколу засідання Національного агентства;

7) бути присутнім на заходах, що проводяться Національним агентством.

Стаття 8. Організація діяльності Національного агентства

1. Основною формою роботи Національного агентства є засідання, що проводяться не рідше одного разу на тиждень. Порядок денний засідань затверджується Національним агентством.

Рішення Національного агентства приймаються більшістю голосів від його загального складу.

Регламент Національного агентства, а також розподіл функціональних обов'язків між заступником Голови та членами Національного агентства за відповідними напрямками щодо виконання покладених на нього функцій затверджуються рішенням Національного агентства.

2. Організаційне, інформаційно-довідкове та інше забезпечення діяльності Національного агентства здійснює його апарат.

Положення про апарат Національного агентства і його структура, а також положення про самостійні структурні підрозділи апарату затверджуються Національним агентством. Гранична чисельність працівників апарату Національного агентства затверджується Кабінетом Міністрів України за поданням Голови Національного агентства.

Керівник апарату та його заступники призначаються та звільняються Національним агентством.

3. Рішенням Кабінету Міністрів України за поданням Національного агентства можуть створюватися територіальні органи Національного агентства, територія діяльності яких може не збігатися з адміністративно-територіальним поділом.

Керівники територіальних органів Національного агентства (у разі їх створення) призначаються та звільняються рішенням Національного агентства.

4. Працівники апарату Національного агентства та його територіальних органів (у разі їх створення) регулярно, але не рідше одного разу на два роки, проходять обов'язкове підвищення кваліфікації.

Стаття 9. Гарантії незалежності Національного агентства

1. Незалежність Національного агентства від впливу чи втручання у його діяльність гарантується:

- 1) спеціальним статусом Національного агентства;
- 2) особливим порядком відбору, призначення та припинення повноважень членів Національного агентства;
- 3) особливим, встановленим законом порядком фінансування та матеріально-технічного забезпечення Національного агентства;
- 4) належними умовами оплати праці членів та службовців апарату Національного агентства, визначеними цим та іншими законами;
- 5) прозорістю його діяльності;
- 6) в інший спосіб, визначений цим Законом.

2. Члени та службовці апарату Національного агентства під час виконання покладених на них обов'язків є представниками влади, діють від імені держави і перебувають під її захистом.

3. Використання Національного агентства в партійних, групових чи приватних інтересах не допускається. Діяльність політичних партій в Національному агентстві забороняється.

4. Забороняється втручання державних органів, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування, їхніх посадових і службо-

вих осіб, політичних партій, громадських об'єднань, інших осіб в діяльність Національного агентства з виконання покладених на нього обов'язків.

5. Повідомлення про підозру у вчиненні кримінального правопорушення члену Національного агентства може бути здійснено лише Генеральним прокурором України (виконувачем обов'язків Генерального прокурора України).

3 клопотанням про відсторонення від посади члена Національного агентства, який підозрюється або обвинувачується у вчиненні злочину, має право звернутися у встановленому законом порядку Генеральний прокурор України або його заступник.

6. Члени та службовці апарату Національного агентства, їх близькі особи та майно перебувають під захистом держави. У разі надходження відповідної заяви від члена Національного агентства органи Національної поліції вживають необхідних заходів для забезпечення безпеки члена Національного агентства, його близьких осіб, збереження їхнього майна.

7. Посягання на життя і здоров'я члена чи службовця апарату Національного агентства, його близьких осіб, знищення чи пошкодження їх майна, погроза їм вбивством, насильством чи пошкодженням майна тягнуть за собою відповідальність, встановлену законом.

8. Член Національного агентства має право на забезпечення засобами захисту, які надаються йому органами Національної поліції.

Стаття 10. Правовий статус членів, працівників апарату та територіальних органів Національного агентства

1. Члени Національного агентства є державними службовцями.

2. Працівниками апарату Національного агентства та його територіальних органів є державні службовці, а також інші працівники, які виконують допоміжні функції.

Стаття 11. Повноваження Національного агентства

1. До повноважень Національного агентства належать:

1) проведення аналізу:

стану запобігання та протидії корупції в Україні, діяльності державних органів, органів влади Автономної Республіки Крим та органів місцевого самоврядування у сфері запобігання та протидії корупції;

статистичних даних, результатів досліджень та іншої інформації стосовно ситуації щодо корупції;

2) розроблення проектів Антикорупційної стратегії та державної програми з її виконання, здійснення моніторингу, координації та оцінки ефективності виконання Антикорупційної стратегії;

3) підготовка та подання в установленому законом порядку до Кабінету Міністрів України проекту національної доповіді щодо реалізації засад антикорупційної політики;

4) формування та реалізація антикорупційної політики, розроблення проектів нормативно-правових актів з цих питань;

5) організація проведення досліджень з питань вивчення ситуації щодо корупції;

6) здійснення моніторингу та контролю за виконанням актів законодавства з питань етичної поведінки, запобігання та врегулювання конфлікту інтересів у діяльності осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, та порівняння до них осіб;

7) координація та надання методичної допомоги щодо виявлення державними органами, органами влади Автономної Республіки Крим, органами місцевого самоврядування корупційо-генних ризиків у своїй діяльності та реалізації ними заходів щодо їх усунення, у тому числі підготовки та виконання антикорупційних програм;

8) здійснення в порядку, визначеному цим Законом, контролю та перевірки декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, зберігання та оприлюднення таких декларацій, проведення моніторингу способу життя осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування;

8¹) здійснення у порядку та в межах, визначених законом, державного контролю за дотриманням встановлених законом обмежень щодо фінансування політичних партій, законним та цільовим використанням політичними партіями коштів, виділених з державного бюджету на фінансування їхньої статутної діяльності, своєчасністю подання звітів партій про майно, доходи, витрати і зобов'язання фінансового характеру, звітів про надходження і використання коштів виборчих фондів на загальнодержавних та місцевих виборах, повнотою таких звітів, звіту зовнішнього незалежного фінансового аудиту діяльності партій, відповідністю їх оформлення встановленим вимогам, достовірністю включених до них відомостей;

8²) затвердження розподілу коштів, виділених з державного бюджету на фінансування статутної діяльності політичних партій, відповідно до закону;

9) забезпечення ведення Єдиного державного реєстру декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, та Єдиного державного реєстру осіб, які вчинили корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення;

10) затвердження відповідно до цього Закону правил етичної поведінки державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування;

11) координація в межах компетенції, методичне забезпечення та здійснення аналізу ефективності діяльності уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання та виявлення корупції;

12) погодження антикорупційних програм державних органів, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування, розробка типової антикорупційної програми юридичної особи;

13) здійснення співпраці із особами, які добросовісно повідомляють про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень цього Закону (викривачі), вжиття заходів щодо їх правового та іншого захисту, притягнення до відповідальності осіб, винних у порушенні їх прав, у зв'язку з таким інформуванням;

14) організація підготовки, перепідготовки і підвищення кваліфікації з питань, пов'язаних із запобіганням корупції, працівників державних органів, органів влади Автономної Республіки Крим, посадових осіб місцевого самоврядування;

15) надання роз'яснень, методичної та консультативної допомоги з питань застосування актів законодавства з питань етичної поведінки, запобігання та врегулювання конфлікту інтересів у діяльності осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, та прирівняних до них осіб;

16) інформування громадськості про здійснювані Національним агентством заходи щодо запобігання корупції, реалізація заходів, спрямованих на формування у свідомості громадян негативного ставлення до корупції;

17) залучення громадськості до формування, реалізації та моніторингу антикорупційної політики;

18) координація виконання міжнародних зобов'язань у сфері формування та реалізації антикорупційної політики, співпраця з державними органами, неурядовими організаціями іноземних держав та міжнародними організаціями в межах своєї компетенції;

19) обмін інформацією з компетентними органами іноземних держав та міжнародними організаціями;

20) інші повноваження, визначені законом.

Стаття 12. Права Національного агентства

1. Національне агентство з метою виконання покладених на нього повноважень має такі права:

1) одержувати в установленому законом порядку за письмовими запитами від державних органів, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування, суб'єктів господарювання незалежно від форми власності та їх посадових осіб, громадян та їх об'єднань інформацію, необхідну для виконання покладених на нього завдань;

2) мати прямий доступ до інформаційних баз даних державних органів, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування, користуватися державними, у тому числі урядовими системами зв'язку і комунікацій, мережами спеціального зв'язку та іншими технічними засобами;

3) залучати у встановленому порядку до виконання окремих робіт, участі у вивченні окремих питань науковців, у тому числі на договірній основі, працівників державних органів, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування;

4) створювати комісії та робочі групи, організовувати конференції, семінари і наради з питань запобігання і протидії корупції;

5) приймати з питань, що належать до його компетенції, обов'язкові для виконання нормативно-правові акти;

6) отримувати заяви фізичних та юридичних осіб про порушення вимог цього Закону, проводити за власною ініціативою перевірку можливих фактів порушення вимог цього Закону;

7) проводити перевірки організації роботи із запобігання і виявлення корупції в державних органах, органах влади Автономної Республіки Крим, органах місцевого самоврядування, зокрема щодо підготовки та виконання антикорупційних програм;

8) вносити приписи про порушення вимог законодавства щодо етичної поведінки, запобігання та врегулювання конфлікту інтересів, інших вимог та обмежень, передбачених цим Законом;

9) отримувати від осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, письмові пояснення з приводу обставин, що можуть свідчити про порушення правил етичної поведінки, запобігання та врегулювання конфлікту інтересів, інших вимог та обмежень, передбачених цим Законом, щодо достовірності відомостей, зазначених у деклараціях осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування;

10) звертатися до суду із позовами (заявами) щодо визнання незаконними нормативно-правових актів, індивідуальних рішень, виданих (прийнятих) з порушенням встановлених цим Законом вимог та обмежень, визнання недійсни-

ми правочинів, укладених внаслідок вчинення корупційного або пов'язаного з корупцією правопорушення;

11) затверджувати методологію оцінювання корупційних ризиків у діяльності органів влади, проводити аналіз антикорупційних програм органів влади та надавати обов'язкові для розгляду пропозиції до таких програм;

12) ініціювати проведення службового розслідування, вжиття заходів щодо притягнення до відповідальності осіб, винних у вчиненні корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, надсилати до інших спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції матеріали, що свідчать про факти таких правопорушень;

12¹) складати протоколи про адміністративні правопорушення, віднесені законом до компетенції Національного агентства, застосовувати передбачені законом заходи забезпечення провадження у справах про адміністративні правопорушення;

13) інші права, передбачені законом.

2. У випадках виявлення порушення вимог цього Закону щодо етичної поведінки, запобігання та врегулювання конфлікту інтересів у діяльності осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, та прирівняних до них осіб або іншого порушення цього Закону Національне агентство вносить керівнику відповідного органу, підприємства, установи, організації припис щодо усунення порушень законодавства, проведення службового розслідування, притягнення винної особи до встановленої законом відповідальності.

Припис Національного агентства є обов'язковим для виконання. Про результати виконання припису Національного агентства посадова особа, який його адресовано, інформує Національне агентство упродовж десяти робочих днів з дня одержання припису.

3. У разі виявлення ознак адміністративного правопорушення, пов'язаного з корупцією, уповноважені особи Національного агентства складають протокол про таке правопорушення, який направляється до суду згідно з рішенням Національного агентства. У разі виявлення ознак іншого корупційного або пов'язаного з корупцією правопорушення, Національне агентство затверджує обґрунтований висновок та надсилає його іншим спеціально уповноваженим суб'єктам у сфері протидії корупції. Висновок Національного агентства є обов'язковим для розгляду, про результати якого воно повідомляється не пізніше п'яти днів після отримання повідомлення про вчинення правопорушення.

4. Державні органи, органи влади Автономної Республіки Крим, органи місцевого самоврядування, фізичні та юридичні особи зобов'язані надавати запитуваним Національним агентством документи чи інформацію упродовж десяти робочих днів з дня одержання запиту.

5. Нормативно-правові акти Національного агентства підлягають державній реєстрації Міністерством юстиції України та включаються до Єдиного державного реєстру нормативно-правових актів.

Нормативно-правові акти Національного агентства після включення до Єдиного державного реєстру нормативно-правових актів опубліковуються державною мовою в офіційних друкованих виданнях.

Нормативно-правові акти Національного агентства, які пройшли державну реєстрацію, набирають чинності з дня офіційного опублікування, якщо інше не передбачено самими актами, але не раніше дня офіційного опублікування.

Стаття 13. Уповноважені особи Національного агентства

1. Уповноваженими особами Національного агентства є Голова та члени Національного агентства, а також уповноважені Національним агентством посадові особи.

2. Уповноважені особи Національного агентства мають право:

безперешкодно входити до приміщень державних органів, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування за службовим посвідченням та мати доступ до документів та інших матеріалів, необхідних для проведення перевірки;

вимагати необхідні документи та іншу інформацію у зв'язку з реалізацією своїх повноважень з урахуванням обмежень, встановлених законом;

отримувати в межах своєї компетенції письмові пояснення від посадових осіб та службових осіб державних органів, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування;

відповідно до розподілу обов'язків складати протоколи про адміністративні правопорушення у справах, що належать до компетенції Національного агентства;

представляти Національне агентство в судах у порядку, встановленому законом.

3. Без згоди Національного агентства його уповноважені особи не можуть входити до складу комісій, комітетів та інших органів, що формуються органами державної влади, органами місцевого самоврядування.

4. Голові та членам Національного агентства, посадовим і службовим особам його апарату забороняється розголошувати інформацію з обмеженим доступом, отриману у зв'язку із виконанням ними службових обов'язків, крім випадків, встановлених законом.

Стаття 14. Контроль за діяльністю Національного агентства

1. Контроль за витрачанням Національним агентством коштів здійснюється Рахунковою палатою шляхом проведення аудиту один раз на два роки.

2. Громадський контроль за діяльністю Національного агентства забезпечується через Громадську раду при Національному агентстві, яка утворюється та формується Кабінетом Міністрів України з 15 осіб на підставі результатів конкурсу.

Порядок організації та проведення конкурсу з формування Громадської ради при Національному агентстві визначається Кабінетом Міністрів України.

3. Громадська рада при Національному агентстві заслуховує інформацію про діяльність, виконання планів і завдань Національного агентства, затверджує щорічні звіти про діяльність Національного агентства, надає висновки за результатами експертизи проектів актів Національного агентства, делегує для участі в засіданнях Національного агентства свого представника з правом дорадчого голосу.

4. Національне агентство готує щорічні звіти про свою діяльність, які після затвердження Громадською радою при Національному агентстві оприлюднюються на його офіційному веб-сайті.

Стаття 15. Соціальний захист членів та працівників апарату Національного агентства

1. Члени та працівники апарату Національного агентства підлягають загальнообов'язковому державному соціальному страхуванню відповідно до законодавства про загальнообов'язкове державне соціальне страхування.

2. У разі загибелі (смерті) члена Національного агентства під час виконання службових обов'язків сім'ї загиблого (померлого), а у разі її відсутності його батькам та утриманцям виплачується одноразова грошова допомога в розмірі десятирічного розміру оплати праці загиблого (померлого) за останньою посадою, яку він займав, в порядку та на умовах, визначених Кабінетом Міністрів України. За сім'єю загиблого (померлого) зберігається право на забезпечення житлом.

{Частина третю статті 15 виключено на підставі Закону № 77-VIII від 28.12.2014}

4. Шкода, завдана майну члена або працівника апарату Національного агентства чи майну його близьких родичів у зв'язку з виконанням службових обов'язків, відшкодовується в повному обсязі за рахунок коштів Державного бюджету України з наступним стягненням цієї суми з винуватих осіб у порядку, встановленому законом.

Стаття 16. Оплата праці членів та працівників апарату Національного агентства

1. Заробітна плата членів та працівників апарату Національного агентства повинна забезпечувати достатні матеріальні умови для належного виконання ними службових обов'язків з урахуванням характеру, інтенсивності та небезпечності роботи, забезпечувати набір і закріплення в штаті апарату Національного агентства кваліфікованих кадрів, стимулювати досягнення високих результатів у службовій діяльності, компенсувати інтелектуальні затрати працівників.

2. Заробітна плата членів та службовців апарату Національного агентства складається з посадового окладу, надбавки за вислугу років, доплати за ранг, премії та інших надбавок, встановлених законодавством про державну службу.

Посадовий оклад члена Національного агентства складає 19,5 мінімальних заробітних плат. Посадовий оклад Голови Національного агентства встановлюється пропорційно до посадового окладу члена Національного агентства з коефіцієнтом 1,3. Посадовий оклад службовця апарату Національного агентства встановлюється на рівні відповідних категорій посад Секретаріату Кабінету Міністрів України.

3. Надбавки за вислугу років та доплати за ранг, премії та інші надбавки членам та державним службовцям Національного агентства виплачуються відповідно до Закону України «Про державну службу».

Стаття 17. Фінансове та матеріально-технічне забезпечення Національного агентства

1. Фінансове забезпечення Національного агентства здійснюється за рахунок коштів Державного бюджету України. Фінансування Національного агентства за рахунок будь-яких інших джерел забороняється, крім випадків, передбачених міжнародними договорами, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України, або проектами міжнародної технічної допомоги.

2. У Державному бюджеті України видатки на фінансування Національного агентства визначаються окремим рядком на рівні, що забезпечує належне виконання повноважень Національного агентства.

Голова Національного агентства представляє позицію Національного агентства з питань його фінансування на засіданнях Кабінету Міністрів України, комітетів або на пленарних засіданнях Верховної Ради України.

3. Національне агентство є головним розпорядником коштів Державного бюджету України, що виділяються на його фінансування.

Видатки на діяльність Національного агентства передбачають кошти на проведення досліджень з питань вивчення ситуації щодо корупції, інформаційних кампаній та навчання з питань запобігання і протидії корупції.

4. Національне агентство забезпечується необхідними матеріальними засобами, технікою, обладнанням, іншим майном для здійснення службової діяльності.

Розділ III

ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЯ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ

Стаття 18. Антикорупційна політика

1. Засади антикорупційної політики (Антикорупційна стратегія) визначаються Верховною Радою України.

2. Верховна Рада України щороку не пізніше 1 червня проводить парламентські слухання з питань ситуації щодо корупції, затверджує та оприлюднює щорічну національну доповідь щодо реалізації засад антикорупційної політики.

3. Антикорупційна стратегія розробляється Національним агентством на основі аналізу ситуації щодо корупції, а також результатів виконання попередньої антикорупційної стратегії.

4. Антикорупційна стратегія реалізується шляхом виконання державної програми, яка розробляється Національним агентством та затверджується Кабінетом Міністрів України.

Керівники державних органів несуть персональну відповідальність за забезпечення реалізації державної програми з виконання Антикорупційної стратегії.

5. Державна програма з виконання Антикорупційної стратегії підлягає щорічному перегляду з урахуванням результатів реалізації визначених заходів, висновків та рекомендацій парламентських слухань з питань ситуації щодо корупції.

Стаття 19. Антикорупційні програми

1. Антикорупційні програми приймаються в:

Адміністрації Президента України, Апараті Верховної Ради України, Секретаріаті Кабінету Міністрів України, Секретаріаті Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, Генеральній прокуратурі України, Службі безпеки України, міністерствах, інших центральних органах виконавчої влади, інших державних органах, юрисдикція яких поширюється на всю територію України, обласних, Київській та Севастопольській міських державних адміністраціях, державних цільових фондах — шляхом затвердження їх керівниками;

Апараті Ради національної безпеки і оборони України — шляхом затвердження Секретарем Ради національної безпеки і оборони України;

Національному банку України — шляхом затвердження Правлінням банку; Рахунковій палаті, Центральній виборчій комісії, Вищій раді юстиції, Верховній Раді Автономної Республіки Крим, обласних радах, Київській та Севастопольській міських радах, Раді міністрів Автономної Республіки Крим — шляхом затвердження їх рішеннями.

Антикорупційні програми підлягають погодженню Національним агентством.

2. Антикорупційні програми повинні передбачати:

визначення засад загальної відомчої політики щодо запобігання та протидії корупції у відповідній сфері, заходи з їх реалізації, а також з виконання антикорупційної стратегії та державної антикорупційної програми;

оцінку корупційних ризиків у діяльності органу, установи, організації, причини, що їх породжують та умови, що їм сприяють;

заходи щодо усунення виявлених корупційних ризиків, осіб, відповідальних за їх виконання, строки та необхідні ресурси;

навчання та заходи з поширення інформації щодо програм антикорупційного спрямування;

процедури щодо моніторингу, оцінки виконання та періодичного перегляду програм;

інші спрямовані на запобігання корупційним та пов'язаним з корупцією правопорушенням заходи.

Стаття 20. Національна доповідь щодо реалізації засад антикорупційної політики

1. Національне агентство готує проект щорічної національної доповіді щодо реалізації засад антикорупційної політики, який не пізніше 1 квітня подається до Кабінету Міністрів України.

2. У національній доповіді щодо реалізації засад антикорупційної політики мають відображатися такі відомості:

1) статистичні дані про результати діяльності спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції з обов'язковим зазначенням таких даних:

а) кількість зареєстрованих кожним зі спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції повідомлень про кримінальні корупційні правопорушення та правопорушення, пов'язані з корупцією;

б) кількість оперативно-розшукових справ, заведених спеціально уповноваженими суб'єктами у сфері протидії корупції, та їх результативність;

в) кількість осіб, щодо яких складено обвинувальні акти щодо вчинення ними кримінальних корупційних правопорушень і правопорушень, пов'язаних з корупцією, а також протоколи про вчинення адміністративних правопорушень, пов'язаних з корупцією;

г) кількість осіб, щодо яких набрав законної сили обвинувальний вирок суду щодо вчинення ними кримінальних корупційних правопорушень, а також на яких накладено адміністративне стягнення за правопорушення, пов'язане з корупцією;

г) кількість осіб, щодо яких набрав законної сили виправдувальний вирок суду щодо вчинення ними відповідних правопорушень, а також щодо яких закрито відповідне адміністративне провадження без накладення стягнення;

д) відомості окремо за категоріями осіб, зазначених у частині першій статті 3 цього Закону, і за видами відповідальності за корупційні правопорушення та правопорушення, пов'язані з корупцією;

е) кількість осіб, звільнених з посади (роботи, служби) у зв'язку з пригнітанням до відповідальності за корупційні правопорушення або правопорушення, пов'язані з корупцією, а також осіб, стосовно яких застосоване як основне/додаткове покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю;

є) відомості про розмір збитків і шкоди, завданих корупційними правопорушеннями та правопорушеннями, пов'язаними з корупцією, стан та обсяги їх відшкодування;

ж) відомості про кошти та інше майно, одержані внаслідок вчинення корупційних правопорушень або правопорушень, пов'язаних з корупцією, конфіс-

ковані за рішенням суду, а також кошти у розмірі вартості незаконно одержаних послуг чи пільг, стягнені на користь держави;

з) відомості про кошти та інше майно, одержані внаслідок корупційних правопорушень або правопорушень, пов'язаних з корупцією, повернуті в Україну із-за кордону, та розпорядження ними;

и) відомості про конфіскацію предметів та доходів від кримінальних корупційних правопорушень;

і) кількість пропозицій щодо скасування відповідними органами або посадовими особами нормативно-правових актів, рішень, виданих (прийнятих) внаслідок вчинення корупційного правопорушення, та результати їх розгляду;

ї) відомості про визнані незаконними в судовому порядку за заявою заінтересованих фізичної особи, об'єднання громадян, юридичної особи, державного органу, органу місцевого самоврядування нормативно-правових актів, рішень, виданих (прийнятих) внаслідок вчинення корупційного правопорушення;

й) кількість направлених подань про усунення причин і умов, що сприяли вчиненню корупційного правопорушення та правопорушення, пов'язаного з корупцією, або невиконання вимог антикорупційного законодавства;

к) співпрацю з відповідними органами інших держав, міжнародними організаціями і зарубіжними недержавними організаціями та укладені з ними угоди про співробітництво;

л) співпрацю з недержавними організаціями і засобами масової інформації;

м) штат спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції, кваліфікацію та досвід їх працівників, підвищення їх кваліфікації;

н) діяльність підрозділів внутрішньої безпеки спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції; кількість повідомлень про вчинення правопорушень їх працівниками, результати розгляду таких повідомлень, притягнення працівників підрозділів внутрішньої безпеки до відповідальності;

о) обсяги фінансування спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції;

п) інші відомості, що стосуються результатів діяльності спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції та виконання їх повноважень;

2) узагальнені результати антикорупційної експертизи нормативно-правових актів та проектів нормативно-правових актів;

3) інформація про результати виконання органами державної влади заходів щодо запобігання та протидії корупції, у тому числі в рамках міжнародного співробітництва;

4) узагальнений аналіз ситуації щодо корупції із зазначенням:

а) виявлених державними органами, органами влади Автономної Республіки Крим, органами місцевого самоврядування корупціогенних факторів у їх діяльності та реалізації ними заходів щодо усунення зазначених факторів;

б) результатів соціологічних і аналітичних досліджень з вивчення ситуації щодо корупції, проведених державними органами, органами влади Автономної Республіки Крим, органами місцевого самоврядування, міжнародними організаціями, громадськими об'єднаннями;

в) стану виконання міжнародно-правових зобов'язань у сфері запобігання і протидії корупції;

г) впливу здійснюваних заходів на рівень корупції на основі статистичних даних та результатів соціологічних досліджень;

5) звіт про стан виконання Антикорупційної стратегії;

6) висновки та рекомендації.

3. Спеціально уповноважені суб'єкти у сфері протидії корупції, інші державні органи, органи влади Автономної Республіки Крим, органи місцевого самоврядування до 15 лютого подають до Національного агентства інформацію, необхідну для підготовки національної доповіді щодо реалізації засад антикорупційної політики.

4. Кабінет Міністрів України щороку не пізніше 15 квітня розглядає та схвалює проект національної доповіді щодо реалізації засад антикорупційної політики, який протягом десяти робочих днів з дня схвалення направляється до Верховної Ради України.

5. Національна доповідь щодо реалізації засад антикорупційної політики підлягає оприлюдненню на офіційному веб-сайті Верховної Ради України.

Стаття 21. Участь громадськості в заходах щодо запобігання корупції

1. Громадські об'єднання, їх члени або уповноважені представники, а також окремі громадяни в діяльності щодо запобігання корупції мають право:

1) повідомляти про виявлені факти вчинення корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, реальний, потенційний конфлікт інтересів спеціально уповноваженим суб'єктам у сфері протидії корупції, Національному агентству, керівництву чи іншим представникам органу, підприємства, установи чи організації, в яких були вчинені ці правопорушення або у працівників яких наявний конфлікт інтересів, а також громадськості;

2) запитувати та одержувати від державних органів, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування в порядку, передбаченому Законом України «Про доступ до публічної інформації», інформацію про діяльність щодо запобігання корупції;

3) проводити, замовляти проведення громадської антикорупційної експертизи нормативно-правових актів та проектів нормативно-правових актів, подавати за результатами експертизи пропозиції до відповідних органів, отримувати від відповідних органів інформацію про врахування поданих пропозицій;

4) брати участь у парламентських слуханнях та інших заходах з питань запобігання корупції;

5) вносити пропозиції суб'єктам права законодавчої ініціативи щодо вдосконалення законодавчого регулювання відносин, що виникають у сфері запобігання корупції;

6) проводити, замовляти проведення досліджень, у тому числі наукових, соціологічних тощо, з питань запобігання корупції;

7) проводити заходи щодо інформування населення з питань запобігання корупції;

8) здійснювати громадський контроль за виконанням законів у сфері запобігання корупції з використанням при цьому таких форм контролю, які не суперечать законодавству;

9) здійснювати інші не заборонені законом заходи щодо запобігання корупції.

2. Громадському об'єднанню, фізичній, юридичній особі не може бути відмовлено в наданні доступу до інформації стосовно компетенції суб'єктів, які здійснюють заходи щодо запобігання корупції, а також стосовно основних напрямів їх діяльності. Така інформація надається в порядку, встановленому законом.

3. Законопроекти та проекти інших нормативно-правових актів, що передбачають надання пільг, переваг окремим суб'єктам господарювання, а також делегування повноважень державних органів, органів влади Автономної Республіки Крим або органів місцевого самоврядування, з метою їх громадського обговорення розміщуються на офіційних веб-сайтах відповідних органів невідкладно, але не пізніше ніж за 20 робочих днів до дня їх розгляду з метою прийняття.

4. Державні органи, органи влади Автономної Республіки Крим, органи місцевого самоврядування узагальнюють результати громадського обговорення законопроектів та проектів інших нормативно-правових актів, передбачених частиною третьою цієї статті, та оприлюднюють їх на своїх офіційних веб-сайтах.

Розділ IV

ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЙНИМ ТА ПОВ'ЯЗАНИМ З КОРУПЦІЄЮ ПРАВОПОРУШЕННЯМ

Стаття 22. Обмеження щодо використання службових повноважень чи свого становища

1. Особам, зазначеним у частині першій статті 3 цього Закону, забороняється використовувати свої службові повноваження або своє становище та пов'язані з цим можливості з метою одержання неправомірної вигоди для себе чи інших осіб, у тому числі використовувати будь-яке державне чи комунальне майно або кошти в приватних інтересах.

Стаття 23. Обмеження щодо одержання подарунків

1. Особам, зазначеним у пунктах 1, 2 частини першої статті 3 цього Закону, забороняється безпосередньо або через інших осіб вимагати, просити, одержувати подарунки для себе чи близьких їм осіб від юридичних або фізичних осіб:

1) у зв'язку із здійсненням такими особами діяльності, пов'язаної із виконанням функцій держави або місцевого самоврядування;

2) якщо особа, яка дарує, перебуває в підпорядкуванні такої особи.

2. Особи, зазначені у пунктах 1, 2 частини першої статті 3 цього Закону, можуть приймати подарунки, які відповідають загальновизнаним уявленням про гостинність, крім випадків, передбачених частиною першою цієї статті, якщо вартість таких подарунків не перевищує одну мінімальну заробітну плату, встановлену на день прийняття подарунка, одноразово, а сукупна вартість таких подарунків, отриманих від однієї особи (групи осіб) протягом року, не перевищує двох прожиткових мінімумів, встановлених для працездатної особи на 1 січня того року, в якому прийнято подарунки.

Передбачене цією частиною обмеження щодо вартості подарунків не поширюється на подарунки, які:

1) даруються близькими особами;

2) одержуються як загальнодоступні знижки на товари, послуги, загальнодоступні виграші, призи, премії, бонуси.

3. Подарунки, одержані особами, зазначеними у пунктах 1, 2 частини першої статті 3 цього Закону, як подарунки державі, Автономній Республіці Крим, територіальній громаді, державним або комунальним підприємствам, установам чи організаціям, є відповідно державною або комунальною власністю і пе-

редаються органу, підприємству, установі чи організації у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України.

4. Рішення, прийняте особою, зазначеною у пунктах 1, 2 частини першої статті 3 цього Закону, на користь особи, від якої вона чи її близькі особи отримали подарунок, вважаються такими, що прийняті в умовах конфлікту інтересів, і на ці рішення розповсюджуються положення статті 67 цього Закону.

Стаття 24. Запобігання одержанню неправомірної вигоди або подарунка та поводження з ними

1. Особи, уповноважені на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, прирівняні до них особи у разі надходження пропозиції щодо неправомірної вигоди або подарунка, незважаючи на приватні інтереси, зобов'язані невідкладно вжити таких заходів:

- 1) відмовитися від пропозиції;
- 2) за можливості ідентифікувати особу, яка зробила пропозицію;
- 3) залучити свідків, якщо це можливо, у тому числі з числа співробітників;
- 4) письмово повідомити про пропозицію безпосереднього керівника (за наявності) або керівника відповідного органу, підприємства, установи, організації, спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції.

2. Якщо особа, на яку поширюються обмеження щодо використання службового становища та щодо одержання подарунків, виявила у своєму службовому приміщенні чи отримала майно, що може бути неправомірною вигодою, або подарунок, вона зобов'язана невідкладно, але не пізніше одного робочого дня, письмово повідомити про цей факт свого безпосереднього керівника або керівника відповідного органу, підприємства, установи, організації.

Про виявлення майна, що може бути неправомірною вигодою, або подарунка складається акт, який підписується особою, яка виявила неправомірну вигоду або подарунок, та її безпосереднім керівником або керівником відповідного органу, підприємства, установи, організації.

У разі якщо майно, що може бути неправомірною вигодою, або подарунок виявляє особа, яка є керівником органу, підприємства, установи, організації, акт про виявлення майна, що може бути неправомірною вигодою, або подарунка підписує ця особа та особа, уповноважена на виконання обов'язків керівника відповідного органу, підприємства, установи, організації у разі його відсутності.

3. Предмети неправомірної вигоди, а також одержані чи виявлені подарунки зберігаються в органі до їх передачі спеціально уповноваженим суб'єктам у сфері протидії корупції.

4. Положення цієї статті не поширюються на випадки одержання подарунка за наявності обставин, передбачених частиною другою статті 23 цього Закону.

5. У випадку наявності в особи, зазначеної у пунктах 1, 2 частини першої статті 3 цього Закону, сумнівів щодо можливості одержання нею подарунка, вона має право письмово звернутися для одержання консультації з цього питання до територіального органу Національного агентства, який надає відповідне роз'яснення.

Стаття 25. Обмеження щодо сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності

1. Особам, зазначеним у пункті 1 частини першої статті 3 цього Закону, забороняється:

1) займатися іншою оплачуваною (крім викладацької, наукової і творчої діяльності, медичної практики, інструкторської та суддівської практики із спорту) або підприємницькою діяльністю, якщо інше не передбачено Конституцією або законами України;

2) входити до складу правління, інших виконавчих чи контрольних органів, наглядової ради підприємства або організації, що має на меті одержання прибутку (крім випадків, коли особи здійснюють функції з управління акціями (частками, паями), що належать державі чи територіальній громаді, та представляють інтереси держави чи територіальної громади в раді (спостережній раді), ревізійній комісії господарської організації), якщо інше не передбачено Конституцією або законами України.

2. Обмеження, передбачені частиною першою цієї статті, не поширюються на депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, депутатів місцевих рад (крім тих, які здійснюють свої повноваження у відповідній раді на постійній основі), членів Вищої ради юстиції (крім тих, які працюють у Вищій раді юстиції на постійній основі), народних засідателів і присяжних.

Стаття 26. Обмеження після припинення діяльності, пов'язаної з виконанням функцій держави, місцевого самоврядування

1. Особам, уповноваженим на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, зазначеним у пункті 1 частини першої статті 3 цього Закону, які звільнилися або іншим чином припинили діяльність, пов'язану з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування, забороняється:

1) протягом року з дня припинення відповідної діяльності укладати трудові договори (контракти) або вчиняти правочини у сфері підприємницької діяльності з юридичними особами приватного права або фізичними особами — підприємцями, якщо особи, зазначені в абзаці першому цієї частини, протягом року до дня припинення виконання функцій держави або місцевого самоврядування здійснювали повноваження з контролю, нагляду або підготовки чи прийняття відповідних рішень щодо діяльності цих юридичних осіб або фізичних осіб-підприємців;

2) розголошувати або використовувати в інший спосіб у своїх інтересах інформацію, яка стала їм відома у зв'язку з виконанням службових повноважень, крім випадків, встановлених законом;

3) протягом року з дня припинення відповідної діяльності представляти інтереси будь-якої особи у справах (у тому числі в тих, що розглядаються в судах), в яких іншою стороною є орган, підприємство, установа, організація, в якому (яких) вони працювали на момент припинення зазначеної діяльності.

2. Порухення встановленого пунктом 1 частини першої цієї статті обмеження щодо укладення трудового договору (контракту) є підставою для припинення відповідного договору.

Правочини у сфері підприємницької діяльності, вчинені з порушенням вимог пункту 1 частини першої цієї статті, можуть бути визнані недійсними.

У разі виявлення порушень, передбачених частиною першою цієї статті, Національне агентство звертається до суду для припинення трудового договору (контракту), визнання правочину недійсним.

Стаття 27. Обмеження спільної роботи близьких осіб

1. Особи, зазначені у підпунктах «а», «в»–«з» пункту 1 частини першої статті 3 цього Закону, не можуть мати у прямому підпорядкуванні близьких їм осіб

або бути прямо підпорядкованими у зв'язку з виконанням повноважень близьким їм особам.

Особи, які претендують на зайняття посад, зазначених у підпунктах «а», «в»–«з» пункту 1 частини першої статті 3 цього Закону, зобов'язані повідомити керівництво органу, на посаду в якому вони претендують, про працюючих у цьому органі близьких їм осіб.

Положення абзаців першого та другого цієї частини не поширюються на:

- 1) народних засідателів і присяжних;
- 2) близьких осіб, які прямо підпорядковані один одному у зв'язку з набуттям одним з них статусу виборної особи;
- 3) осіб, які працюють у сільських населених пунктах (крім тих, що є районними центрами), а також гірських населених пунктах.

2. У разі виникнення обставин, що порушують вимоги частини першої цієї статті, відповідні особи, близькі їм особи вживають заходів щодо усунення таких обставин у п'ятнадцятиденний строк.

Якщо в зазначений строк ці обставини добровільно не усунуто, відповідні особи або близькі їм особи в місячний строк з моменту виникнення обставин підлягають переведенню в установленому порядку на іншу посаду, що виключає пряме підпорядкування.

У разі неможливості такого переведення особа, яка перебуває у підпорядкуванні, підлягає звільненню із займаної посади.

Розділ V

ЗАПОБІГАННЯ ТА ВРЕГУЛЮВАННЯ КОНФЛІКТУ ІНТЕРЕСІВ

Стаття 28. Запобігання та врегулювання конфлікту інтересів

1. Особи, зазначені у пунктах 1, 2 частини першої статті 3 цього Закону, зобов'язані:

1) вживати заходів щодо недопущення виникнення реального, потенційного конфлікту інтересів;

2) повідомляти не пізніше наступного робочого дня з моменту, коли особа дізналася чи повинна була дізнатися про наявність у неї реального чи потенційного конфлікту інтересів безпосереднього керівника, а у випадку перебування особи на посаді, яка не передбачає наявності у неї безпосереднього керівника, або в колегіальному органі — Національне агентство чи інший визначений законом орган або колегіальний орган, під час виконання повноважень у якому виник конфлікт інтересів, відповідно;

3) не вчиняти дій та не приймати рішень в умовах реального конфлікту інтересів;

4) вжити заходів щодо врегулювання реального чи потенційного конфлікту інтересів.

2. Особи, уповноважені на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, не можуть прямо чи опосередковано спонукати у будь-який спосіб підлеглих до прийняття рішень, вчинення дій або бездіяльності всупереч закону на користь своїх приватних інтересів або приватних інтересів третіх осіб.

3. Безпосередній керівник особи або керівник органу, до повноважень якого належить звільнення/ініціювання звільнення з посади протягом двох робочих днів після отримання повідомлення про наявність у підлеглої йому

особи реального чи потенційного конфлікту інтересів приймає рішення щодо врегулювання конфлікту інтересів, про що повідомляє відповідну особу.

Національне агентство у випадку одержання від особи повідомлення про наявність у неї реального, потенційного конфлікту інтересів упродовж семи робочих днів роз'яснює такій особі порядок її дій щодо врегулювання конфлікту інтересів.

4. Безпосередній керівник або керівник органу, до повноважень якого належить звільнення/ініціювання звільнення з посади, якому стало відомо про конфлікт інтересів підлеглої йому особи, зобов'язаний вжити передбачені цим Законом заходи для запобігання та врегулювання конфлікту інтересів такої особи.

5. У разі існування в особи сумнівів щодо наявності в неї конфлікту інтересів вона зобов'язана звернутися за роз'ясненнями до територіального органу Національного агентства. У разі якщо особа не отримала підтвердження про відсутність конфлікту інтересів, вона діє відповідно до вимог, передбачених у цьому розділі Закону.

6. Якщо особа отримала підтвердження про відсутність конфлікту інтересів, вона звільняється від відповідальності, якщо у діях, щодо яких вона зверталася за роз'ясненням пізніше було виявлено конфлікт інтересів.

7. Закони та інші нормативно-правові акти, що визначають повноваження державних органів, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування, порядок надання окремих видів державних послуг та провадження інших видів діяльності, пов'язаних із виконанням функцій держави, місцевого самоврядування, мають передбачати порядок та шляхи врегулювання конфлікту інтересів службових осіб, діяльність яких вони регулюють.

Стаття 29. Заходи зовнішнього та самостійного врегулювання конфлікту інтересів

1. Зовнішнє врегулювання конфлікту інтересів здійснюється шляхом:

1) усунення особи від виконання завдання, вчинення дій, прийняття рішення чи участі в його прийнятті в умовах реального чи потенційного конфлікту інтересів;

2) застосування зовнішнього контролю за виконанням особою відповідного завдання, вчиненням нею певних дій чи прийняття рішень;

3) обмеження доступу особи до певної інформації;

4) перегляду обсягу службових повноважень особи;

5) переведення особи на іншу посаду;

6) звільнення особи.

2. Особи, зазначені у пунктах 1, 2 частини першої статті 3 цього Закону, у яких наявний реальний чи потенційний конфлікт інтересів, можуть самостійно вжити заходів щодо його врегулювання шляхом позбавлення відповідного приватного інтересу з наданням підтверджуючих це документів безпосередньому керівнику або керівнику органу, до повноважень якого належить звільнення/ініціювання звільнення з посади.

Позбавлення приватного інтересу має виключати будь-яку можливість його приховування.

Стаття 30. Усунення від виконання завдання, вчинення дій, прийняття рішення чи участі в його прийнятті

1. Усунення особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, прирівняної до неї особи від виконання завдання, вчинення дій, прийняття рішення чи участі в його прийнятті в умовах реального чи потенційного конфлікту інтересів здійснюється за рішенням керівника відповідного органу, підприємства, установи, організації, у випадках, якщо конфлікт інтересів не має постійного характеру та за умови можливості залучення до прийняття такого рішення або вчинення відповідних дій інших працівників відповідного органу, підприємства, установи, організації.

2. Усунення особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, прирівняної до неї особи від виконання завдання, вчинення дій, прийняття рішення чи участі в його прийнятті в умовах реального чи потенційного конфлікту інтересів, а також залучення до прийняття такого рішення або вчинення відповідних дій інших працівників відповідного органу, підприємства, установи, організації здійснюється за рішенням керівника органу або відповідного структурного підрозділу, в якому працює особа.

Стаття 31. Обмеження доступу до інформації

1. Обмеження доступу особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, прирівняної до неї особи до певної інформації здійснюється за рішенням керівника органу або відповідного структурного підрозділу, в якому працює особа, у випадку, якщо конфлікт інтересів пов'язаний з таким доступом та має постійний характер, а також за можливості продовження належного виконання особою повноважень на посаді за умови такого обмеження і можливості доручення роботи з відповідною інформацією іншому працівнику органу, підприємства, установи, організації.

Стаття 32. Перегляд обсягу службових повноважень

1. Перегляд обсягу службових повноважень особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, прирівняної до неї особи здійснюється за рішенням керівника органу, підприємства, установи, організації або відповідного структурного підрозділу, в якому працює особа, у разі, якщо конфлікт інтересів у її діяльності має постійний характер, пов'язаний з конкретним повноваженням особи, а також за можливості продовження належного виконання нею службових завдань у разі такого перегляду і можливості наділення відповідними повноваженнями іншого працівника.

Стаття 33. Здійснення повноважень під зовнішнім контролем

1. Службові повноваження здійснюються особою, уповноваженою на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, прирівняною до неї особи під зовнішнім контролем у разі, якщо усунення особи від виконання завдання, вчинення дій, прийняття рішення чи участі в його прийнятті в умовах реального чи потенційного конфлікту інтересів, обмеження її доступу до інформації чи перегляд її повноважень є неможливим та відсутні підстави для її переведення на іншу посаду або звільнення.

2. Зовнішній контроль здійснюється в таких формах:

1) перевірка працівником, визначеним керівником органу, підприємства, установи, організації, стану та результатів виконання особою завдання, вчинення нею дій, змісту рішень чи проектів рішень, що приймаються або розробля-

ються особою або відповідним колегіальним органом з питань, пов'язаних із предметом конфлікту інтересів;

2) виконання особою завдання, вчинення нею дій, розгляд справ, підготовка та прийняття нею рішень у присутності визначеного керівником органу працівника;

3) участь уповноваженої особи Національного агентства в роботі колегіального органу в статусі спостерігача без права голосу.

3. У рішеннях про здійснення зовнішнього контролю визначаються форма контролю, уповноважений на проведення контролю працівник, а також обов'язки особи у зв'язку із застосуванням зовнішнього контролю за виконанням нею відповідного завдання, вчиненням нею дій чи прийняття рішень.

Стаття 34. Переведення, звільнення особи у зв'язку з наявністю конфлікту інтересів

1. Переведення особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, прирівняної до неї особи на іншу посаду у зв'язку з наявністю реального чи потенційного конфлікту інтересів здійснюється за рішенням керівника органу, підприємства, установи, організації у разі, якщо конфлікт інтересів у її діяльності має постійний характер і не може бути врегульований шляхом усунення такої особи від виконання завдання, вчинення дій, прийняття рішення чи участі в його прийнятті, обмеження її доступу до інформації, перегляду її повноважень та функцій, позбавлення приватного інтересу та за наявності вакантної посади, яка за своїми характеристиками відповідає особистим та професійним якостям особи.

Переведення на іншу посаду може здійснюватися лише за згодою особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, прирівняної до неї особи.

2. Звільнення особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, прирівняної до неї особи з займаної посади у зв'язку з наявністю конфлікту інтересів здійснюється у разі, якщо реальний чи потенційний конфлікт інтересів у її діяльності має постійний характер і не може бути врегульований іншим способом, в тому числі через відсутність її згоди на переведення або на позбавлення приватного інтересу.

Стаття 35. Особливості врегулювання конфлікту інтересів, що виник у діяльності окремих категорій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування

1. Правила врегулювання конфлікту інтересів в діяльності Президента України, народних депутатів України, членів Кабінету Міністрів України, керівників центральних органів виконавчої влади, які не входять до складу Кабінету Міністрів України, суддів Конституційного Суду України та суддів судів загальної юрисдикції, голів, заступників голів обласних та районних рад, міських, сільських, селищних голів, секретарів міських, сільських, селищних рад, депутатів місцевих рад визначаються законами, які регулюють статус відповідних осіб та засади організації відповідних органів.

2. У разі виникнення реального чи потенційного конфлікту інтересів у особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, прирівняної до неї особи, яка входить до складу колегіального органу (комітету, комісії, колегії тощо), вона не має права брати участь у прийнятті рішення цим органом.

Про конфлікт інтересів такої особи може заявити будь-який інший член відповідного колегіального органу або учасник засідання, якого безпосередньо стосується питання, що розглядається. Заява про конфлікт інтересів члена колегіального органу заноситься в протокол засідання колегіального органу.

У разі якщо неучасть особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, прирівняної до неї особи, яка входить до складу колегіального органу, у прийнятті рішень цим органом призведе до втрати правомочності цього органу, участь такої особи у прийнятті рішень має здійснюватися під зовнішнім контролем. Рішення про здійснення зовнішнього контролю приймається відповідним колегіальним органом.

Стаття 36. Запобігання конфлікту інтересів у зв'язку з наявністю в особи підприємств чи корпоративних прав

1. Особи, зазначені у пункті 1, підпункті «а» пункту 2 частини першої статті 3 цього Закону, зобов'язані протягом 30 днів після призначення (обрання) на посаду передати в управління іншій особі належні їм підприємства та корпоративні права у порядку, встановленому законом.

У такому випадку особам, зазначеним у пункті 1, підпункті «а» пункту 2 частини першої статті 3 цього Закону, забороняється передавати в управління належні їм підприємства та корпоративні права на користь членів своєї сім'ї.

2. Передача особами, зазначеними у пункті 1, підпункті «а» пункту 2 частини першої статті 3 цього Закону, належних їм підприємств, які за способом утворення (заснування) та формування статутного капіталу є унітарним, здійснюється шляхом укладення договору управління майном із суб'єктом підприємницької діяльності.

3. Передача особами, зазначеними у пункті 1, підпункті «а» пункту 2 частини першої статті 3 цього Закону, належних їм корпоративних прав здійснюється в один із таких способів:

1) укладення договору управління майном із суб'єктом підприємницької діяльності (крім договору управління цінними паперами та іншими фінансовими інструментами);

2) укладення договору про управління цінними паперами, іншими фінансовими інструментами і грошовими коштами, призначеними для інвестування в цінні папери та інші фінансові інструменти, з торговцем цінними паперами, який має ліцензію Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку на провадження діяльності з управління цінними паперами;

3) укладення договору про створення венчурного пайового інвестиційного фонду для управління переданими корпоративними правами з компанією з управління активами, яка має ліцензію Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку на провадження діяльності з управління активами.

Передача корпоративних прав як оплата вартості цінних паперів венчурного пайового інвестиційного фонду здійснюється після реєстрації Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку випуску цінних паперів такого інституту спільного інвестування.

4. Особи, зазначені у пункті 1, підпункті «а» пункту 2 частини першої статті 3 цього Закону, не можуть укладати договори, зазначені у частинах другій та третій цієї статті, із суб'єктами підприємницької діяльності, торговцями цінними паперами та компаніями з управління активами, в яких працюють члени сім'ї таких осіб.

5. Особи, зазначені у пункті 1, підпункті «а» пункту 2 частини першої статті 3 цього Закону, призначені (обрані) на посаду, в односторонній термін після передачі в управління належних їм підприємств та корпоративних прав зобов'язані письмово повідомити про це Національне агентство із наданням нотаріально засвідченої копії укладеного договору.

Розділ VI

ПРАВИЛА ЕТИЧНОЇ ПОВЕДІНКИ

Стаття 37. Вимоги до поведінки осіб

1. Загальні вимоги до поведінки осіб, зазначених у пункті 1, підпункті «а» пункту 2 частини першої статті 3 цього Закону, якими вони зобов'язані керуватися під час виконання своїх службових чи представницьких повноважень, підстави та поради притягнення до відповідальності за порушення цих вимог встановлюються цим Законом, який є правовою основою для кодексів чи стандартів професійної етики.

2. Національне агентство затверджує загальні правила етичної поведінки державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування.

Державні органи, органи влади Автономної Республіки Крим, органи місцевого самоврядування у випадку необхідності розробляють та забезпечують виконання галузевих кодексів чи стандартів етичної поведінки їх працівників, а також інших осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, прирівняних до них осіб, які здійснюють діяльність у сфері їх управління.

Стаття 38. Додержання вимог закону та етичних норм поведінки

1. Особи, зазначені у пункті 1, підпункті «а» пункту 2 частини першої статті 3 цього Закону, під час виконання своїх службових повноважень зобов'язані неухильно додержуватися вимог закону та загальноновизнаних етичних норм поведінки, бути ввічливими у стосунках з громадянами, керівниками, колегами і підлеглими.

Стаття 39. Пріоритет інтересів

1. Особи, зазначені у пункті 1 частини першої статті 3 цього Закону, представляючи державу чи територіальну громаду, діють виключно в їх інтересах.

Стаття 40. Політична нейтральність

1. Особи, зазначені у пункті 1, підпункті «а» пункту 2 частини першої статті 3 цього Закону, зобов'язані при виконанні своїх службових повноважень дотримуватися політичної нейтральності, уникати демонстрації у будь-якому вигляді власних політичних переконань або поглядів, не використовувати службові повноваження в інтересах політичних партій чи їх осередків або окремих політиків.

2. Положення частини першої цієї статті не поширюється на виборних осіб та осіб, які обіймають політичні посади.

Стаття 41. Неупередженість

1. Особи, зазначені у пункті 1, підпункті «а» пункту 2 частини першої статті 3 цього Закону, діють неупереджено, незважаючи на приватні інтереси, особисте ставлення до будь-яких осіб, на свої політичні погляди, ідеологічні, релігійні або інші особисті погляди чи переконання.

Стаття 42. Компетентність і ефективність

1. Особи, зазначені у пункті 1, підпункті «а» пункту 2 частини першої статті 3 цього Закону, сумлінно, компетентно, вчасно, результативно і відповідально виконують службові повноваження та професійні обов'язки, рішення та доручення органів і осіб, яким вони підпорядковані, підзвітні або підконтрольні, не допускають зловживань та неефективного використання державної і комунальної власності.

Стаття 43. Нерозголошення інформації

1. Особи, зазначені у пункті 1, підпункті «а» пункту 2 частини першої статті 3 цього Закону, не розголошують і не використовують в інший спосіб конфіденційну та іншу інформацію з обмеженим доступом, що стала їм відома у зв'язку з виконанням своїх службових повноважень та професійних обов'язків, крім випадків, встановлених законом.

Стаття 44. Утримання від виконання незаконних рішень чи доручень

1. Особи, зазначені у пункті 1, підпункті «а» пункту 2 частини першої статті 3 цього Закону, незважаючи на приватні інтереси, утримуються від виконання рішень чи доручень керівництва, якщо вони суперечать закону.

2. Особи, зазначені у пункті 1, підпункті «а» пункту 2 частини першої статті 3 цього Закону, самостійно оцінюють правомірність наданих керівництвом рішень чи доручень та можливу шкоду, що буде завдана у разі виконання таких рішень чи доручень.

3. У разі отримання для виконання рішень чи доручень, які особа, зазначена у пункті 1, підпункті «а» пункту 2 частини першої статті 3 цього Закону, вважає незаконними або такими, що становлять загрозу охоронюваним законом правам, свободам чи інтересам окремих громадян, юридичних осіб, державним або суспільним інтересам, вона повинна негайно в письмовій формі повідомити про це керівника органу, підприємства, установи, організації, в якому вона працює, а виборні особи — Національне агентство.

Розділ VII

ФІНАНСОВИЙ КОНТРОЛЬ

Стаття 45. Подання декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування

1. Особи, зазначені у пункті 1, підпункті «а» пункту 2 частини першої статті 3 цього Закону, зобов'язані щорічно до 1 квітня подавати шляхом заповнення на офіційному веб-сайті Національного агентства декларацію особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування (далі — декларація), за минулий рік за формою, що визначається Національним агентством.

2. Особи, зазначені у пункті 1, підпункті «а» пункту 2 частини першої статті 3 цього Закону, які припиняють діяльність, пов'язану з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування, подають декларацію особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, за період, не охоплений раніше поданими деклараціями.

Особи, які припинили діяльність, пов'язану з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування, зобов'язані наступного року після припинення діяльності подавати в установленому частиною першою цієї статті порядку

декларацію особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, за минулий рік.

3. Особа, яка претендує на зайняття посади, зазначеної у пункті 1, підпункті «а» пункту 2 частини першої статті 3 цього Закону, до призначення або обрання на відповідну посаду подає в установленому цим Законом порядку декларацію особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, за минулий рік.

4. Упродовж семи днів після подання декларації суб'єкт декларування має право подати виправлену декларацію.

У разі притягнення суб'єкта декларування до відповідальності за неподання, несвоєчасне подання декларації або в разі виявлення у ній недостовірних відомостей суб'єкт декларування зобов'язаний подати відповідну декларацію з достовірними відомостями.

Стаття 46. Інформація, що зазначається в декларації

1. У декларації зазначаються відомості про:

1) прізвище, ім'я, по батькові, реєстраційний номер облікової картки платника податків (серія та номер паспорта громадянина України, якщо особа через свої релігійні переконання відмовилася від прийняття реєстраційного номера облікової картки платника податків та повідомила про це відповідний орган центрального органу виконавчої влади, відповідальний за формування державної податкової політики, і має про це відмітку у паспорті громадянина України) суб'єкта декларування та членів його сім'ї, зареєстроване місце проживання, а також місце фактичного проживання або поштову адресу, на яку суб'єкту декларування Національним агентством може бути надіслано кореспонденцію, місце роботи (проходження служби) або місце майбутньої роботи (проходження служби), займану посаду, або посаду, на яку претендує, та категорію посади (якщо така є) суб'єкта декларування;

2) об'єкти нерухомості, що належать суб'єкту декларування та членам його сім'ї на праві приватної власності, включаючи спільну власність, або знаходяться у них в оренді чи на іншому праві користування, незалежно від форми укладення правочину, внаслідок якого набуто таке право. Такі відомості включають:

а) дані щодо виду, характеристики майна, місцезнаходження, дату набуття майна у власність, оренду або інше право користування, вартість майна на дату набуття його у власність, володіння або користування;

б) у разі якщо нерухоме майно перебуває у спільній власності, про усіх співвласників такого майна вказуються відомості, зазначені у пункті 1 частини першої цієї статті, або найменування відповідної юридичної особи із зазначенням коду Єдиного державного реєстру юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців. У разі якщо нерухоме майно перебуває в оренді або на іншому праві користування, про власника такого майна також вказуються відомості, зазначені у пункті 1 частини першої цієї статті, або найменування відповідної юридичної особи із зазначенням коду Єдиного державного реєстру юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців;

2¹) об'єкти незавершеного будівництва, об'єкти, не прийняті в експлуатацію або право власності на які не зареєстроване в установленому законом порядку, які:

а) належать суб'єкту декларування або членам його сім'ї на праві власності відповідно до Цивільного кодексу України;

б) розташовані на земельних ділянках, що належать суб'єкту декларування або членам його сім'ї на праві приватної власності, включаючи спільну власність, або передані їм в оренду чи на іншому праві користування, незалежно від правових підстав набуття такого права;

в) повністю або частково побудовані з матеріалів чи за кошти суб'єкта декларування або членів його сім'ї.

Такі відомості включають:

а) інформацію про місцезнаходження об'єкта;

б) інформацію про власника або користувача земельної ділянки, на якій здійснюється будівництво об'єкта;

в) якщо об'єкт перебуває у спільній власності — про всіх його співвласників зазначаються відомості, передбачені пунктом 1 частини першої цієї статті, або найменування відповідної юридичної особи із зазначенням коду Єдиного державного реєстру юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців;

3) цінне рухоме майно, вартість якого перевищує 100 мінімальних заробітних плат, встановлених на 1 січня звітного року, що належить суб'єкту декларування або членам його сім'ї на праві приватної власності, у тому числі спільної власності, або перебуває в її володінні або користуванні незалежно від форми правочину, внаслідок якого набуває таке право. Такі відомості включають:

а) дані щодо виду майна, характеристики майна, дату набуття його у власність, володіння або користування, вартість майна на дату його набуття у власність, володіння або користування;

б) дані щодо транспортних засобів та інших самохідних машин і механізмів, а також щодо їх марки та моделі, року випуску, ідентифікаційного номера (за наявності). Відомості про транспортні засоби та інші самохідні машини і механізми зазначаються незалежно від їх вартості;

в) у разі якщо рухоме майно перебуває у спільній власності, про усіх співвласників такого майна також вказуються відомості, зазначені у пункті 1 частини першої цієї статті, або найменування відповідної юридичної особи із зазначенням коду Єдиного державного реєстру юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців. У разі якщо рухоме майно перебуває у володінні або користуванні, про власників такого майна також вказуються відомості, зазначені у пункті 1 частини першої цієї статті, або найменування відповідної юридичної особи із зазначенням коду Єдиного державного реєстру юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців.

Примітка. Декларування цінного рухомого майна, зазначеного у цьому пункті (крім транспортних засобів та інших самохідних машин і механізмів), права на яке набуті до подання суб'єктом декларування першої декларації відповідно до вимог цього Закону, здійснюється з обов'язковим зазначенням інформації про набуття такого майна до початку періоду здійснення діяльності із виконання функцій держави або місцевого самоврядування або у такий період. При цьому зазначення даних щодо його вартості та дати набуття у власність, володіння або користування не є обов'язковим;

4) цінні папери, у тому числі акції, облігації, чеки, сертифікати, векселі, що належать суб'єкту декларування або членам його сім'ї, із відображенням відомостей стосовно виду цінного папера, його емітента, дати набуття цінних паперів у власність, кількості та номінальної вартості цінних паперів. У разі якщо цінні папери передані в управління іншій особі, щодо цієї особи також вказуються відомості, зазначені у пункті 1 частини першої цієї статті, або наймену-

вання відповідної юридичної особи із зазначенням коду Єдиного державного реєстру юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців;

5) інші корпоративні права, що належать суб'єкту декларування або членам його сім'ї, із зазначенням найменування кожного суб'єкта господарювання, його організаційно-правової форми, коду Єдиного державного реєстру підприємств і організацій України, частки у статутному (складеному) капіталі товариства, підприємства, організації у грошовому та відсотковому вираженні;

5¹) юридичні особи, кінцевим бенефіціарним власником (контролером) яких є суб'єкт декларування або члени його сім'ї".

Термін «кінцевий бенефіціарний власник (контролер)» вживається у значенні, наведеному в Законі України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення»;

6) нематеріальні активи, що належать суб'єкту декларування або членам його сім'ї, у тому числі об'єкти інтелектуальної власності, що можуть бути оцінені в грошовому еквіваленті. До відомостей щодо нематеріальних активів включаються дані про вид та характеристики таких активів, вартість активів на момент виникнення права власності, а також про дату виникнення права на них;

7) отримані (нараховані) доходи, у тому числі доходи у вигляді заробітної плати (грошового забезпечення), отримані як за основним місцем роботи, так і за сумісництвом, гонорари, дивіденди, проценти, роялті, страхові виплати, благодійна допомога, пенсія, доходи від відчуження цінних паперів та корпоративних прав, подарунки та інші доходи.

Такі відомості включають дані про вид доходу, джерело доходу та його розмір. Відомості щодо подарунка зазначаються лише у разі, якщо його вартість перевищує п'ять мінімальних заробітних плат, встановлених на 1 січня звітного року, а для подарунків у вигляді грошових коштів — якщо розмір таких подарунків, отриманих від однієї особи (групи осіб) протягом року, перевищує п'ять мінімальних заробітних плат, встановлених на 1 січня звітного року;

8) наявні грошові активи, у тому числі готівкові кошти, кошти, розміщені на банківських рахунках, внески до кредитних спілок та інших небанківських фінансових установ, кошти, позичені третім особам, а також активи у дорогоцінних (банківських) металах. Відомості щодо грошових активів включають дані про вид, розмір та валюту активу, а також найменування та код Єдиного державного реєстру підприємств і організацій України установи, в якій відкриті відповідні рахунки або до якої зроблені відповідні внески. Не підлягають декларуванню наявні грошові активи (у тому числі готівкові кошти, кошти, розміщені на банківських рахунках, внески до кредитних спілок та інших небанківських фінансових установ, кошти, позичені третім особам) та активи у дорогоцінних (банківських) металах, сукупна вартість яких не перевищує 50 мінімальних заробітних плат, встановлених на 1 січня звітного року;

9) фінансові зобов'язання, у тому числі отримані кредити, позики, зобов'язання за договорами лізингу, розмір сплачених коштів в рахунок основної суми позики (кредиту) та процентів за позикою (кредиту), зобов'язання за договорами страхування та недержавного пенсійного забезпечення, позичені іншим особам кошти. Відомості щодо фінансових зобов'язань включають дані про вид зобов'язання, його розмір, валюту зобов'язання, інформацію про особу, стосовно якої виникли такі зобов'язання, відповідно до пункту 1 частини першої

цієї статті, або найменування відповідної юридичної особи із зазначенням коду Єдиного державного реєстру юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців, та дату виникнення зобов'язання. Такі відомості зазначаються лише у разі, якщо розмір зобов'язання перевищує 50 мінімальних заробітних плат, встановлених на 1 січня звітного року. У разі якщо розмір зобов'язання не перевищує 50 мінімальних заробітних плат, встановлених на 1 січня звітного року, зазначається лише загальний розмір такого фінансового зобов'язання.

У разі якщо предметом правочину щодо забезпечення виконання зобов'язання є нерухоме або рухоме майно, в декларації зазначаються вид майна, його місцезнаходження, вартість та інформація про власника майна відповідно до пункту 1 частини першої цієї статті або найменування відповідної юридичної особи із зазначенням коду Єдиного державного реєстру юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців. У разі якщо засобом забезпечення отриманого зобов'язання є порука, в декларації має бути вказано інформацію про поручителя, зазначену у пункті 1 частини першої цієї статті, або найменування відповідної юридичної особи із зазначенням коду Єдиного державного реєстру юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців;

10) видатки та всі правочини, вчинені у звітному періоді, на підставі яких у суб'єкта декларування виникає або припиняється право власності, володіння чи користування, у тому числі спільної власності, на нерухоме або рухоме майно, нематеріальні та інші активи, а також виникають фінансові зобов'язання, які зазначені у пунктах 2–9 частини першої цієї статті.

Такі відомості зазначаються у разі, якщо розмір відповідного видатку перевищує 50 мінімальних заробітних плат, встановлених на 1 січня звітного року; до таких відомостей включаються дані про вид правочину, його предмет. На письмовий запит Національного агентства суб'єкт декларування надає інформацію щодо найменування контрагента;

11) посаду чи роботу, що виконується або виконувалася за сумісництвом: дані про займану посаду чи роботу (оплачувану чи ні), що виконується за договором (контрактом), найменування юридичної чи фізичної особи, в якій (яких) особа працює або працювала за сумісництвом, із зазначенням коду Єдиного державного реєстру юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців, або прізвище, ім'я, по батькові фізичної особи із зазначенням її реєстраційного номера облікової картки платника податків;

12) входження суб'єкта декларування до керівних, ревізійних чи наглядових органів громадських об'єднань, благодійних організацій, саморегулювних чи самоврядних професійних об'єднань, членство в таких об'єднаннях (організаціях) із зазначенням назви відповідних об'єднань (організацій) та їх коду Єдиного державного реєстру юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців.

2. Відомості, зазначені у частині першій цієї статті, подаються незалежно від того, знаходиться об'єкт декларування на території України чи за її межами.

3. У декларації зазначаються також відомості про об'єкти декларування, передбачені пунктами 2–8 частини першої цієї статті, що є об'єктами права власності третьої особи, якщо суб'єкт декларування або член його сім'ї отримує чи має право на отримання доходу від такого об'єкта або може прямо чи опосередковано (через інших фізичних або юридичних осіб) вчиняти щодо такого об'єкта дії, тотожні за змістом здійсненню права розпорядження ним.

Відомості, передбачені цією частиною, не зазначаються в декларації, якщо відповідні об'єкти належать на праві власності юридичній особі, зазначеній

у пункті 5¹ частини першої цієї статті, та їх головним призначенням є використання у господарській діяльності такої юридичної особи (промислове обладнання, спеціальна техніка тощо).

Положення цієї частини застосовуються під час подання декларації службовими особами, які займають відповідальне та особливо відповідальне становище, а також суб'єктами декларування, які займають посади, пов'язані з високим рівнем корупційних ризиків, відповідно до статті 50 цього Закону.

4. Відомості, передбачені пунктом 10 частини першої цієї статті, не зазначаються у деклараціях осіб, які претендують на зайняття посади, зазначеної у пункті 1, підпункті «а» пункту 2 частини першої статті 3 цього Закону.

5. Відображення доходів і видатків суб'єктів декларування здійснюється у грошовій одиниці України.

Вартість майна, майнових прав, активів, інших об'єктів декларування, передбачених частиною першою цієї статті, зазначається у грошовій одиниці України на момент їх набуття у власність або останньої грошової оцінки.

Вартість майна, майнових прав, активів, інших об'єктів декларування, що перебувають у володінні чи користуванні суб'єкта декларування, зазначається у випадку, якщо вона відома суб'єкту декларування або повинна була стати відомою внаслідок вчинення відповідного правочину.

6. Доходи/видатки, одержані/здійснені в іноземній валюті, з метою відображення у декларації перераховуються в грошовій одиниці України за валютним (обмінним) курсом Національного банку України, що діяв на дату одержання доходів/здійснення видатків. Щодо доходів/видатків, одержаних/здійснених за кордоном, зазначається держава, в якій їх було одержано/здійснено.

7. У разі відмови члена сім'ї суб'єкта декларування надати будь-які відомості чи їх частину для заповнення декларації суб'єкт декларування зобов'язаний зазначити про це в декларації, відобразивши всю відому йому інформацію про такого члена сім'ї, визначену пунктами 1–12 частини першої цієї статті.

Стаття 47. Облік та оприлюднення декларацій

1. Подані декларації включаються до Єдиного державного реєстру декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, що формується та ведеться Національним агентством.

Національне агентство забезпечує відкритий цілодобовий доступ до Єдиного державного реєстру декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, на офіційному веб-сайті Національного агентства.

Доступ до Єдиного державного реєстру декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, на офіційному веб-сайті Національного агентства надається шляхом можливості перегляду, копіювання та роздруковування інформації, а також у вигляді набору даних (електронного документа), організованого у форматі, що дозволяє його автоматизоване оброблення електронними засобами (машинозчитування) з метою повторного використання.

Зазначені у декларації відомості щодо реєстраційного номера облікової картки платника податків або серії та номера паспорта громадянина України, місця проживання, дати народження фізичних осіб, щодо яких зазначається інформація в декларації, місцезнаходження об'єктів, які наводяться в декларації (крім області, району, населеного пункту, де знаходиться об'єкт), є інформацією з обмеженим доступом та не підлягають відображенню у відкритому доступі.

2. Інформація про особу в Єдиному державному реєстрі декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, зберігається упродовж всього часу виконання цією особою функцій держави або місцевого самоврядування, а також упродовж п'яти років після припинення виконання нею зазначених функцій, крім останньої декларації, поданої особою, яка зберігається безстроково.

Стаття 48. Контроль та перевірка декларацій

1. Національне агентство проводить щодо декларацій, поданих суб'єктами декларування, такі види контролю:

- 1) щодо своєчасності подання;
- 2) щодо правильності та повноти заповнення;
- 3) логічний та арифметичний контроль.

2. Національне агентство проводить повну перевірку декларацій відповідно до цього Закону.

3. Порядок проведення передбачених цієї статтею видів контролю, а також повної перевірки декларації визначається Національним агентством.

Стаття 49. Встановлення своєчасності подання декларацій

{Частина першу статті 49 виключено на підставі Закону № 1022-VIII від 15.03.2016}

2. Державні органи, органи влади Автономної Республіки Крим, органи місцевого самоврядування, а також юридичні особи публічного права зобов'язані перевіряти факт подання суб'єктами декларування, які в них працюють (працювали), відповідно до цього Закону декларацій та повідомляти Національне агентство про випадки неподання чи несвоєчасного подання таких декларацій у визначеному ним порядку.

3. Якщо за результатами контролю встановлено, що суб'єкт декларування не подав декларацію, Національне агентство письмово повідомляє такого суб'єкта про факт неподання декларації, і суб'єкт декларування повинен протягом десяти днів з дня отримання такого повідомлення подати декларацію в порядку, визначеному частиною першою статті 45 цього Закону.

Одночасно Національне агентство письмово повідомляє про факт неподання декларації керівнику державного органу, органу влади Автономної Республіки Крим, органу місцевого самоврядування, їх апарату, юридичної особи публічного права, в якому працює відповідний суб'єкт декларування, та спеціально уповноваженим суб'єктам у сфері протидії корупції.

Стаття 50. Повна перевірка декларацій

1. Повна перевірка декларації полягає у з'ясуванні достовірності задекларованих відомостей, точності оцінки задекларованих активів, перевірки на наявність конфлікту інтересів та ознак незаконного збагачення і може здійснюватися у період здійснення суб'єктом декларування діяльності, пов'язаної з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування, а також протягом трьох років після припинення такої діяльності.

Обов'язковій повній перевірці підлягають декларації службових осіб, які займають відповідальне та особливо відповідальне становище, суб'єктів декларування, які займають посади, пов'язані з високим рівнем корупційних ризиків, перелік яких затверджується Національним агентством.

Обов'язковий повний перевірки також підлягають декларації, подані іншими суб'єктами декларування, у разі виявлення у них невідповідностей за результатами логічного та арифметичного контролю.

Національне агентство проводить повну перевірку декларації, а також самостійно проводить повну перевірку інформації, яка підлягає відображенню в декларації, щодо членів сім'ї суб'єкта декларування у випадках, передбачених частиною сьомою статті 46 цього Закону.

Національне агентство проводить перевірку декларації на підставі інформації, отриманої від фізичних та юридичних осіб, із засобів масової інформації та інших джерел, про можливе відображення у декларації недостовірних відомостей.

2. У разі встановлення за результатами повної перевірки декларації відображення у декларації недостовірних відомостей Національне агентство письмово повідомляє про це керівника відповідного державного органу, органу влади Автономної Республіки Крим, органу місцевого самоврядування, їх апарату, юридичної особи публічного права, в якому працює відповідний суб'єкт декларування, та спеціально уповноважені суб'єкти у сфері протидії корупції.

Примітка. Під службовими особами, які займають відповідальне та особливе відповідальне становище, в цій статті розуміються особи, посади яких передбачені частиною першою статті 9 Закону України «Про державну службу», або віднесені згідно із статтею 25 зазначеного Закону та частиною першою статті 14 Закону України «Про службу в органах місцевого самоврядування» до першої-третьої категорій, а також судді, прокурори і слідчі, керівники, заступники керівників державних органів, юрисдикція яких поширюється на всю територію України, їх апаратів та самостійних структурних підрозділів, керівники, заступники керівників державних органів, органів влади Автономної Республіки Крим, юрисдикція яких поширюється на територію однієї або кількох областей, Автономної Республіки Крим, міст Києва або Севастополя, керівників державних органів, органів влади Автономної Республіки Крим, юрисдикція яких поширюється на територію одного або кількох районів, міста республіканського в Автономній Республіці Крим або обласного значення, району в місті, міста районного значення, військові посадові особи вищого офіцерського складу.

Стаття 51. Моніторинг способу життя суб'єктів декларування

1. Національне агентство здійснює вибірковий моніторинг способу життя суб'єктів декларування з метою встановлення відповідності їх рівня життя наявним у них та членів їх сім'ї майну і одержаним ними доходам згідно з декларацією особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, що подається відповідно до цього Закону.

2. Моніторинг способу життя суб'єктів декларування здійснюється Національним агентством на підставі інформації, отриманої від фізичних та юридичних осіб, а також із засобів масової інформації та інших відкритих джерел інформації, яка містить відомості про невідповідність рівня життя суб'єктів декларування задекларованим ними майну і доходам.

3. Порядок здійснення моніторингу способу життя суб'єктів декларування визначається Національним агентством.

Моніторинг способу життя здійснюється із дотриманням законодавства про захист персональних даних та не повинен передбачати надмірного втручання у право на недоторканність особистого і сімейного життя особи.

4. Встановлення невідповідності рівня життя суб'єкта декларування задекларованим ним майну і доходам є підставою для здійснення повної перевірки його декларації. У разі встановлення невідповідності рівня життя Національним агентством надається можливість суб'єкту декларування протягом десяти робочих днів надати письмове пояснення за таким фактом.

У разі виявлення за результатами моніторингу способу життя ознак корупційного правопорушення або правопорушення, пов'язаного з корупцією, Національне агентство інформує про них спеціально уповноважені суб'єкти у сфері протидії корупції.

Стаття 52. Додаткові заходи здійснення фінансового контролю

1. У разі відкриття суб'єктом декларування або членом його сім'ї валютного рахунка в установі банку-нерезидента відповідний суб'єкт декларування зобов'язаний у десятиденний строк письмово повідомити про це Національне агентство у встановленому ним порядку, із зазначенням номера рахунка і місцезнаходження банку-нерезидента.

2. У разі суттєвої зміни у майновому стані суб'єкта декларування, а саме отримання ним доходу, придбання майна на суму, яка перевищує 50 мінімальних заробітних плат, встановлених на 1 січня відповідного року, зазначений суб'єкт у десятиденний строк з моменту отримання доходу або придбання майна зобов'язаний письмово повідомити про це Національне агентство. Зазначена інформація вноситься до Єдиного державного реєстру декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, та оприлюднюється на офіційному веб-сайті Національного агентства.

3. Порядок інформування Національного агентства про відкриття валютного рахунка в установі банку-нерезидента, а також про суттєві зміни у майновому стані визначаються Національним агентством.

Стаття 52¹. Особливості здійснення заходів фінансового контролю стосовно окремих категорій осіб

1. Стосовно осіб, зазначених у пункті 1, підпункті «а» пункту 2 частини першої статті 3 цього Закону, які належать до кадрового складу розвідувальних органів України та/або займають посади, перебування на яких становить державну таємницю, зокрема, у військових формуваннях та державних органах, що здійснюють оперативно-розшукову, контрозвідувальну, розвідувальну діяльність, а також осіб, які претендують на зайняття таких посад, заходи, передбачені розділом VII цього Закону, організовуються і здійснюються у спосіб, що унеможливило розкриття їх належності до зазначених органів (формувань), у порядку, що визначається Національним агентством з питань запобігання корупції за погодженням із зазначеними органами (формуваннями).

Розділ VIII ЗАХИСТ ВИКРИВАЧІВ

Стаття 53. Державний захист осіб, які надають допомогу в запобіганні і протидії корупції

1. Особа, яка надає допомогу в запобіганні і протидії корупції (викривач), — особа, яка за наявності обґрунтованого переконання, що інформація є достовірною, повідомляє про порушення вимог цього Закону іншою особою.

2. Особи, які надають допомогу в запобіганні і протидії корупції, перебувають під захистом держави. За наявності загрози життю, житлу, здоров'ю та майну осіб, які надають допомогу в запобіганні і протидії корупції, або їх близьких осіб, у зв'язку із здійсненням повідомлення про порушення вимог цього Закону, правоохоронними органами до них можуть бути застосовані правові, організаційно-технічні та інші спрямовані на захист від протиправних посягань заходи, передбачені Законом України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві».

3. Особа або член її сім'ї не може бути звільнена чи примушена до звільнення, притягнута до дисциплінарної відповідальності чи піддана з боку керівника або роботодавця іншим негативним заходам впливу (переведення, атестація, зміна умов праці, відмова в призначенні на вищу посаду, скорочення заробітної плати тощо) або загрозі таких заходів впливу у зв'язку з повідомленням нею про порушення вимог цього Закону іншою особою.

Інформація про викривача може бути розголошена лише за його згодою, крім випадків, встановлених законом.

4. Національне агентство, а також інші державні органи, органи влади Автономної Республіки Крим, органи місцевого самоврядування забезпечують умови для повідомлень їх працівниками про порушення вимог цього Закону іншою особою, зокрема через спеціальні телефонні лінії, офіційні веб-сайти, засоби електронного зв'язку.

5. Повідомлення про порушення вимог цього Закону може бути здійснене працівником відповідного органу без зазначення авторства (анонімно).

Вимоги до анонімних повідомлень про порушення вимог цього Закону та порядок їх розгляду визначаються цим Законом.

Анонімне повідомлення про порушення вимог цього Закону підлягає розгляду, якщо наведена у ньому інформація стосується конкретної особи, містить фактичні дані, які можуть бути перевірені.

Анонімне повідомлення про порушення вимог цього Закону підлягає перевірці у термін не більше п'ятнадцяти днів від дня його отримання. Якщо у вказаний термін перевірити інформацію, що міститься в повідомленні, неможливо, керівник відповідного органу або його заступник продовжують термін розгляду повідомлення до тридцяти днів від дня його отримання.

У разі підтвердження викладеної у повідомленні інформації про порушення вимог цього Закону керівник відповідного органу вживає заходів щодо припинення виявленого порушення, усунення його наслідків та притягнення винних осіб до дисциплінарної відповідальності, а у випадках виявлення ознак кримінального або адміністративного правопорушення також інформує спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції.

6. Національне агентство здійснює постійний моніторинг виконання закону у сфері захисту викривачів, проводить щорічний аналіз та перегляд державної політики у цій сфері.

7. Посадові і службові особи державних органів, органів влади Автономної Республіки Крим, посадові особи органів місцевого самоврядування, юридичних осіб публічного права, їх структурних підрозділів у разі виявлення корупційного або пов'язаного з корупцією правопорушення чи одержання інформації про вчинення такого правопорушення працівниками відповідних державних органів, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування, юридичних осіб публічного права, їх структурних підрозділів

зобов'язані у межах своїх повноважень ужити заходів щодо припинення такого правопорушення та негайно письмово повідомити про його вчинення спеціально уповноважений суб'єкт у сфері протидії корупції.

Розділ IX

ІНШІ МЕХАНІЗМИ ЗАПОБІГАННЯ І ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ

Стаття 54. Заборона на одержання пільг, послуг і майна органами державної влади та органами місцевого самоврядування

1. Державним органам, органам влади Автономної Республіки Крим, органам місцевого самоврядування забороняється одержувати від фізичних, юридичних осіб безоплатно грошові кошти або інше майно, нематеріальні активи, майнові переваги, пільги чи послуги, крім випадків, передбачених законами або чинними міжнародними договорами, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України.

2. Незаконне одержання від фізичних, юридичних осіб безоплатно грошових коштів або іншого майна, нематеріальних активів, майнових переваг, пільг чи послуг за наявності підстав тягне за собою відповідальність відповідних посадових осіб державних органів, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування.

Стаття 55. Антикорупційна експертиза

1. З метою виявлення в чинних нормативно-правових актах та проектах нормативно-правових актів факторів, що сприяють або можуть сприяти вчиненню корупційних правопорушень, розроблення рекомендацій стосовно їх усунення проводиться антикорупційна експертиза.

2. Обов'язкова антикорупційна експертиза здійснюється Міністерством юстиції України, крім антикорупційної експертизи проектів нормативно-правових актів, внесених на розгляд Верховної Ради України народними депутатами України, яка здійснюється комітетом Верховної Ради України, до предмета видаання якого належить питання боротьби з корупцією.

Міністерство юстиції України визначає порядок і методологію проведення ним антикорупційної експертизи, а також порядок оприлюднення її результатів.

3. Обов'язковій антикорупційній експертизі, яка проводиться Міністерством юстиції України, підлягають усі проекти нормативно-правових актів, що вносяться на розгляд Кабінету Міністрів України.

4. Антикорупційна експертиза нормативно-правових актів здійснюється Міністерством юстиції України згідно із затвердженим ним щорічним планом. Вказана експертиза здійснюється щодо законів України, актів Президента України та Кабінету Міністрів України у таких сферах:

- 1) прав та свобод людини і громадянина;
- 2) повноважень органів державної влади та органів місцевого самоврядування, осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування;
- 3) надання адміністративних послуг;
- 4) розподілу та витрачання коштів державного бюджету та місцевих бюджетів;
- 5) конкурсних (тендерних) процедур.

Антикорупційна експертиза нормативно-правових актів державних органів, нормативно-правові акти яких підлягають державній реєстрації, здійснюється під час такої реєстрації.

5. Національне агентство може проводити за власною ініціативою у встановленому ним порядку антикорупційну експертизу проектів нормативно-правових актів, що вносяться на розгляд Верховної Ради України або Кабінету Міністрів України.

Для проведення Національним агентством антикорупційної експертизи Кабінет Міністрів України надсилає йому проекти усіх відповідних нормативно-правових актів.

Національне агентство інформує відповідний комітет Верховної Ради України або Кабінет Міністрів України про проведення антикорупційної експертизи відповідного проекту нормативно-правового акта, що є підставою для зупинення процедури його розгляду або прийняття, але на строк не більше десяти днів.

Громадська рада при Національному агентстві залучається до проведення ним антикорупційної експертизи.

6. Результати антикорупційної експертизи чинних нормативно-правових актів у разі виявлення факторів, що сприяють або можуть сприяти вчиненню корупційних правопорушень, підлягають обов'язковому оприлюдненню на офіційному веб-сайті органу, який проводив відповідну експертизу.

7. За ініціативою фізичних осіб, громадських об'єднань, юридичних осіб може проводитися громадська антикорупційна експертиза чинних нормативно-правових актів та проектів нормативно-правових актів.

Проведення громадської антикорупційної експертизи чинних нормативно-правових актів, проектів нормативно-правових актів, а також оприлюднення її результатів здійснюється за рахунок відповідних фізичних осіб, громадських об'єднань, юридичних осіб або інших джерел, не заборонених законодавством.

8. Результати антикорупційної експертизи, в тому числі громадської, підлягають обов'язковому розгляду суб'єктом видання (прийняття) відповідного акта, його правонаступником або суб'єктом, до якого перейшли відповідні нормотворчі повноваження у даній сфері.

9. Національне агентство здійснює періодичний перегляд законодавства на наявність у ньому корупціогенних норм та надає Міністерству юстиції України пропозиції щодо включення їх до плану проведення антикорупційної експертизи, передбаченого частиною четвертою цієї статті. До проведення зазначеного моніторингу Національне агентство може залучати громадські об'єднання, наукові установи, в тому числі на умовах державного замовлення на підставі відкритого конкурсу.

Стаття 56. Спеціальна перевірка

1. Стосовно осіб, які претендують на зайняття посад, які передбачають зайняття відповідального або особливо відповідального становища, а також посад з підвищеним корупційним ризиком, перелік яких затверджується Національним агентством, проводиться спеціальна перевірка, у тому числі щодо відомостей, поданих особисто.

Спеціальна перевірка не проводиться щодо:

1) кандидатів на пост Президента України, кандидатів у народні депутати України, кандидатів у депутати Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад та на посади сільських, селищних, міських голів;

2) громадян, які призиваються на військову службу за призовом осіб офіцерського складу та на військову службу за призовом під час мобілізації, на особливий період, або залучаються до виконання обов'язків за посадами, передбаченими штатами воєнного часу;

3) претендентів, які перебувають на посадах в державних органах, органах влади Автономної Республіки Крим, органах місцевого самоврядування та призначаються в порядку переведення чи просування по службі на посади в межах того ж органу або призначаються в порядку переведення на посади в інших державних органах, органах влади Автономної Республіки Крим, органах місцевого самоврядування;

4) претендентів, які перебувають на посадах в державних органах, органах влади Автономної Республіки Крим, органах місцевого самоврядування, що припиняються, та призначаються в порядку переведення на роботу до інших органів, до яких переходять повноваження та функції органів, що припиняються;

5) осіб при розгляді питання про включення їх до списку народних засідателів або присяжних.

У разі якщо призначення, обрання чи затвердження на посади здійснюється місцевою радою, спеціальна перевірка проводиться у встановленому цим Законом порядку стосовно призначених, обраних чи затверджених на відповідні посади осіб.

2. Організація проведення спеціальної перевірки покладається на керівника (заступника керівника) державного органу, органу влади Автономної Республіки Крим, органу місцевого самоврядування або їх апарату, на зайняття посади в якому претендує особа, крім випадків, установлених законом. Для забезпечення організації проведення спеціальної перевірки керівник відповідного державного органу, органу влади Автономної Республіки Крим, органу місцевого самоврядування або їх апарату може визначити відповідальний структурний підрозділ.

Особливості організації проведення спеціальної перевірки щодо кандидатів на посаду судді визначаються Законом України «Про судоустрій і статус суддів».

Щодо кандидатів на зайняття інших посад, призначення (обрання) на які здійснюється Президентом України, Верховною Радою України або Кабінетом Міністрів України, організація проведення спеціальної перевірки покладається відповідно на Главу Адміністрації Президента України, Керівника Апарату Верховної Ради України, Міністра Кабінету Міністрів України або їх заступників.

Організація проведення спеціальної перевірки у новостворених державних органах покладається на центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері державної служби, до моменту утворення у такому новоствореному органі відповідального за це структурного підрозділу.

3. Спеціальній перевірці підлягають відомості про особу, яка претендує на зайняття посади, зазначеної в частині першій цієї статті, зокрема щодо:

1) наявності судового рішення, що набрало законної сили, згідно з яким особу притягнуто до кримінальної відповідальності, в тому числі за корупційні правопорушення, а також наявності судимості, її зняття, погашення;

2) факту, що особа піддана, піддавалася раніше адміністративним стягненням за пов'язані з корупцією правопорушення;

3) достовірності відомостей, зазначених у декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування;

4) наявності в особи корпоративних прав;

5) стану здоров'я (в частині перебування особи на обліку в психоневрологічних або наркологічних закладах охорони здоров'я), освіти, наявності наукового ступеня, вченого звання;

6) відношення особи до військового обов'язку;

7) наявності в особи допуску до державної таємниці, якщо такий допуск необхідний згідно з кваліфікаційними вимогами до певної посади;

8) поширення на особу заборони займати відповідну посаду, передбаченої положеннями Закону України «Про очищення влади».

Кандидат на посаду, стосовно якого спеціальна перевірка вже проводилася, при призначенні в порядку переведення на посаду до іншого державного органу, органу влади Автономної Республіки Крим, органу місцевого самоврядування повідомляє про це відповідний орган, який в установленому порядку запитує інформацію щодо її результатів.

Примітка. Посадами, які передбачають зайняття відповідального або особливо відповідального становища, є посади, передбачені частиною першою статті 9 Закону України «Про державну службу», посади, віднесені згідно із статтею 25 зазначеного Закону та частиною першою статті 14 Закону України «Про службу в органах місцевого самоврядування» до першої-третьої категорій, а також посади суддів, прокурорів і слідчих, керівників, заступників керівників державних органів, юрисдикція яких поширюється на всю територію України, їх апаратів та самостійних структурних підрозділів, керівників, заступників керівників державних органів, органів влади Автономної Республіки Крим, юрисдикція яких поширюється на територію однієї або кількох областей, Автономної Республіки Крим, міст Києва або Севастополя, керівників державних органів, органів влади Автономної Республіки Крим, юрисдикція яких поширюється на територію одного або кількох районів, міста республіканського в Автономній Республіці Крим або обласного значення, району в місті, міста районного значення, а також посади, що підлягають заміщенню вищим офіцерським складом військовослужбовців.

Стаття 57. Порядок проведення спеціальної перевірки

1. Спеціальна перевірка проводиться за письмовою згодою особи, яка претендує на зайняття посади, у строк, що не перевищує двадцяти п'яти календарних днів з дня надання згоди на проведення спеціальної перевірки.

У разі ненадання особою такої згоди питання щодо призначення її на посаду не розглядається.

Порядок проведення спеціальної перевірки та форма згоди на проведення спеціальної перевірки затверджуються Кабінетом Міністрів України.

2. Для проведення спеціальної перевірки особа, яка претендує на зайняття посади, подає до відповідного органу:

1) письмову згоду на проведення спеціальної перевірки;

2) автобіографію;

3) копію паспорта громадянина України;

4) копії документів про освіту, вчені звання та наукові ступені;

5) медичну довідку про стан здоров'я за формою, затвердженою Міністерством охорони здоров'я України щодо перебування особи на обліку в психоневрологічних або наркологічних закладах охорони здоров'я;

6) копію військового квитка або посвідчення особи військовослужбовця (для військовослужбовців або військовозобов'язаних);

7) довідку про допуск до державної таємниці (у разі його наявності).

Особа, яка претендує на зайняття посади, також подає до Національного агентства в порядку, визначеному частиною першою статті 45 цього Закону, декларацію особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування.

Особи, зазначені в абзаці сьомому частини першої статті 56 цього Закону, подають передбачені цією частиною статті документи для проведення спеціальної перевірки протягом трьох робочих днів з дня відповідного обрання або затвердження.

3. Після одержання письмової згоди особи, яка претендує на зайняття посади, на проведення спеціальної перевірки орган, на посаду в якому претендує особа, не пізніше наступного дня надсилає до відповідних державних органів, до компетенції яких належить проведення спеціальної перевірки відомостей, передбачених у частині третій статті 56, або до їх територіальних органів (за наявності) запит про перевірку відомостей щодо особи, яка претендує на зайняття відповідної посади, за формою, яку затверджує Кабінет Міністрів України.

Запит підписує керівник органу, на посаду в якому претендує особа, а в разі його відсутності — особа, яка виконує обов'язки керівника, або один з його заступників відповідно до розподілу функціональних обов'язків.

До запиту додаються копії документів, зазначених у частині другій цієї статті.

Щодо кандидатів на зайняття посад (крім посади судді), призначення (обрання) на які здійснюється Президентом України, Верховною Радою України або Кабінетом Міністрів України, такий запит надсилається до відповідних державних органів (їх територіальних органів) відповідно Главою Адміністрації Президента України, Керівником Апарату Верховної Ради України, Міністром Кабінету Міністрів України (їх заступниками або іншою визначеною ними посадовою особою) через центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері державної служби.

4. Спеціальна перевірка проводиться:

1) Національною поліцією і Державною судовою адміністрацією України — щодо відомостей про притягнення особи до кримінальної відповідальності, наявність судимості, її зняття, погашення;

2) Міністерством юстиції України та Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку — щодо наявності в особи корпоративних прав;

3) Національним агентством — щодо наявності у Єдиному державному реєстрі осіб, які вчинили корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення, відомостей про кандидата, а також щодо достовірності відомостей, зазначених особою у декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, за минулий рік;

4) центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері охорони здоров'я, відповідним органом виконавчої влади Автономної Республіки Крим, структурним підрозділом обласної, Київської, Севастопольської міської державної адміністрації — щодо відомостей про стан здоров'я кандидата (в частині перебування особи на обліку в психоневрологічних або наркологічних закладах охорони здоров'я);

5) центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері освіти, відповідним органом виконавчої влади Автономної Республіки Крим, структурним підрозділом обласної, Київської, Севастопольської міської державної адміністрації, центральним органом виконавчої влади, якому підпорядкований навчальний заклад, керівником навчального закладу — щодо освіти, наявності у кандидата наукового ступеня, вченого звання;

6) Службою безпеки України — щодо наявності в особи допуску до державної таємниці, а також щодо відношення особи до військового обов'язку (в частині персонально-якісного обліку військовозобов'язаних Служби безпеки України);

7) Міністерством оборони України, військовими комісаріатами Автономної Республіки Крим, областей, міст Києва та Севастополя — щодо відношення особи до військового обов'язку (за винятком випадків персонально-якісного обліку військовозобов'язаних Служби безпеки України).

До проведення спеціальної перевірки можуть бути залучені інші центральні органи виконавчої влади або спеціально уповноважені суб'єкти у сфері протидії корупції з метою перевірки відомостей про особу, зазначених у цій статті, або достовірності документів, передбачених цією статтею.

Стаття 58. Результати проведення спеціальної перевірки

1. Інформація про результати спеціальної перевірки, підписана керівником органу, що проводив перевірку, а в разі його відсутності — особою, яка виконує його обов'язки, або заступником керівника органу відповідно до розподілу функціональних обов'язків, подається до органу, який надіслав відповідний запит, у семиденний строк з дати надходження запиту.

Під час проведення спеціальної перевірки між органами (підрозділами), які її проводять, можуть здійснюватися взаємодія та обмін відомостями щодо особи, зокрема щодо осіб, які претендують на зайняття посад, перебування на яких становить державну таємницю. Такі взаємодії й обмін здійснюються у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України.

2. Рішення про призначення (обрання) або про відмову у призначенні (обранні) на посаду, пов'язану із виконанням функцій держави або місцевого самоврядування, приймається після проведення спеціальної перевірки.

У разі встановлення за результатами спеціальної перевірки факту розбіжностей у поданих претендентом на посаду автобіографії та/або декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, за минулий рік посадовою особою (органом), яка (який) організовує проведення спеціальної перевірки, надається можливість претенденту на посаду протягом п'яти робочих днів надати письмове пояснення за таким фактом та/або виправити таку розбіжність.

У разі встановлення за результатами спеціальної перевірки відомостей про претендента на посаду, які не відповідають встановленим законодавством вимогам для зайняття посади, посадова особа (орган), яка (який) здійснює призначення (обрання) на цю посаду, відмовляє претенденту у призначенні (обранні) на посаду.

У разі встановлення за результатами спеціальної перевірки та розгляду вищезазначених пояснень претендента на посаду факту подання ним підроблених документів або неправдивих відомостей посадова особа (орган), яка (який) здійснює призначення (обрання) на цю посаду, повідомляє протягом трьох ро-

бочих днів про виявлений факт правоохоронні органи та відмовляє претенденту у призначенні (обранні) на посаду.

Особа, щодо якої за результатами спеціальної перевірки встановлено обставини, які є підставою для відмови у призначенні (обранні) на посаду, вважається такою, що не пройшла спеціальну перевірку.

Повноваження особи, зазначеної в абзаці восьмому частини першої статті 56 цього Закону, достроково припиняються без припинення повноважень депутата ради, а відповідна особа звільняється з відповідної посади без прийняття рішення відповідної ради у випадку, якщо вона не пройшла спеціальну перевірку або не надала у встановлений цим Законом строк згоди на проведення спеціальної перевірки.

Рішення про відмову у призначенні (обранні) на посаду за результатами спеціальної перевірки може бути оскаржено до суду.

3. Орган, на посаду в якому претендує особа, на підставі одержаної інформації готує довідку про результати спеціальної перевірки за формою, затвердженою Кабінетом Міністрів України. Щодо кандидатів на зайняття посад (крім посади судді), призначення (обрання) на які здійснюється Президентом України, Верховною Радою України або Кабінетом Міністрів України, таку довідку готує відповідний структурний підрозділ Адміністрації Президента України, Апарату Верховної Ради України або Секретаріату Кабінету Міністрів України.

Особи, щодо яких проведена спеціальна перевірка, мають право на ознайомлення з довідкою про результати спеціальної перевірки та в разі незгоди з результатами перевірки можуть подати відповідному органу державної влади, органу місцевого самоврядування свої зауваження у письмовій формі. Ці зауваження підлягають розгляду у семиденний строк з дня їх надходження.

Інформація про результати спеціальної перевірки та документи щодо її проведення є конфіденційними, якщо вони не містять відомостей, що становлять державну таємницю.

Документи, що були подані особою, яка претендувала на зайняття посади, для проведення спеціальної перевірки, у разі призначення (обрання) її на посаду передаються для зберігання в особовій справі, а в разі відмови у призначенні (обранні) на посаду повертаються цій особі під розписку, крім випадків, коли встановлено неправдивість цих документів, та інших випадків, передбачених законом.

Довідка про результати спеціальної перевірки додається до документів, поданих особою, або до особової справи, якщо прийнято рішення про її призначення (обрання) на посаду.

Стаття 59. Єдиний державний реєстр осіб, які вчинили корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення

1. Відомості про осіб, яких притягнуто до кримінальної, адміністративної, дисциплінарної або цивільно-правової відповідальності за вчинення корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, а також про юридичних осіб, до яких застосовано заходи кримінально-правового характеру у зв'язку з вчиненням корупційного правопорушення, вносяться до Єдиного державного реєстру осіб, які вчинили корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення, що формується та ведеться Національним агентством. Відомості про осіб, які входять до особового складу органів, що провадять оперативно-розшукову або розвідувальну чи контррозвідувальну діяльність, належність яких до вказаних органів становить державну таємницю, та яких притягнуто до відповідальності

ті за вчинення корупційних правопорушень, вносяться до розділу з обмеженим доступом Єдиного державного реєстру осіб, які вчинили корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення.

Положення про Єдиний державний реєстр осіб, які вчинили корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення, порядок його формування та ведення затверджуються Національним агентством.

Відомості про фізичних осіб, яких притягнуто до відповідальності за вчинення корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, а також про юридичних осіб, до яких застосовано заходи кримінально-правового характеру у зв'язку з вчиненням корупційного правопорушення, вносяться до Єдиного державного реєстру осіб, які вчинили корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення, протягом трьох робочих днів з дня надходження з Державної судової адміністрації України до Національного агентства електронної копії рішення суду, яке набрало законної сили, з Єдиного державного реєстру судових рішень.

Відомості про накладення дисциплінарного стягнення за вчинення корупційного або пов'язаного з корупцією правопорушення вносяться до Єдиного державного реєстру осіб, які вчинили корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення, протягом трьох робочих днів з дня надходження до Національного агентства від кадрової служби державного органу, органу влади Автономної Республіки Крим, органу місцевого самоврядування, а також підприємства, установи та організації завіреної в установленому порядку паперової копії наказу про накладення дисциплінарного стягнення.

2. Інформація з Єдиного державного реєстру осіб, які вчинили корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення, про внесення відомостей про особу до зазначеного реєстру або про відсутність відомостей про таку особу подається:

на запит державних органів, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування з метою проведення спеціальної перевірки відомостей про осіб, які претендують на зайняття посад, пов'язаних з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування;

на запит правоохоронних органів у разі необхідності отримання такої інформації в рамках кримінального або адміністративного провадження або на запит прокурора в рамках здійснення нагляду за додержанням вимог і застосуванням законів;

у разі звернення фізичної особи (уповноваженої нею особи) або уповноваженого представника юридичної особи щодо отримання відомостей про себе або юридичну особу, яку він представляє.

3. Національне агентство забезпечує оприлюднення на своєму офіційному веб-сайті відомостей з Єдиного державного реєстру осіб, які вчинили корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення, протягом трьох робочих днів після їх внесення до реєстру.

Відкритими для безоплатного цілодобового доступу є такі відомості про фізичну особу, яку притягнуто до відповідальності за вчинення корупційного або пов'язаного з корупцією правопорушення:

- 1) прізвище, ім'я, по батькові;
- 2) місце роботи, посада на час вчинення корупційного або пов'язаного з корупцією правопорушення;
- 3) склад корупційного або пов'язаного з корупцією правопорушення;

- 4) вид покарання (стягнення);
- 5) спосіб вчинення дисциплінарного корупційного проступку;
- 6) вид дисциплінарного стягнення.

Відкритими для безоплатного цілодобового доступу є такі відомості про юридичну особу, до якої застосовано заходи кримінально-правового характеру:

- 1) назва;
 - 2) юридична адреса, код в Єдиному державному реєстрі юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців;
 - 3) склад корупційного правопорушення, у зв'язку з вчиненням якого застосовано заходи кримінально-правового характеру;
 - 4) вид застосованих заходів кримінально-правового характеру.
- Зазначені відомості не належать до конфіденційної інформації про особу та не можуть бути обмежені в доступі.

Стаття 60. Вимоги щодо прозорості та доступу до інформації

1. Особам, зазначеним у пунктах 1, 2 частини першої статті 3 цього Закону, а також особам, які постійно або тимчасово обіймають посади, пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських обов'язків, або спеціально уповноважені на виконання таких обов'язків у юридичних особах приватного права незалежно від організаційно-правової форми, забороняється:

- 1) відмовляти фізичним або юридичним особам в інформації, надання якої цим фізичним або юридичним особам передбачено законом;
- 2) надавати несвоєчасно, недостовірну чи не в повному обсязі інформацію, яка підлягає наданню відповідно до закону.

2. Не може бути віднесена до інформації з обмеженим доступом інформація про:

- 1) розміри, види благодійної та іншої допомоги, що надається фізичним та юридичним особам чи одержується від них особами, зазначеними в пункті 1 частини першої статті 3 цього Закону, або державними органами, органами місцевого самоврядування;
- 2) розміри, види оплати праці, матеріальної допомоги та будь-яких інших виплат з бюджету особам, зазначеним у пункті 1 частини першої статті 3 цього Закону, а також одержані цими особами за правочинами, які підлягають обов'язковій державній реєстрації, а також подарунки, які регулюються цим Законом;
- 3) передачу в управління належних особам підприємств та корпоративних прав, що здійснюється в порядку, передбаченому цим Законом;
- 4) конфлікт інтересів осіб, зазначених у пунктах 1, 2 частини першої статті 3 цього Закону, та заходи з його врегулювання.

Розділ X

ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ У ДІЯЛЬНОСТІ ЮРИДИЧНИХ ОСІБ

Стаття 61. Загальні засади запобігання корупції у діяльності юридичної особи

1. Юридичні особи забезпечують розробку та вжиття заходів, які є необхідними та обґрунтованими для запобігання і протидії корупції у діяльності юридичної особи.

2. Керівник, засновники (учасники) юридичної особи забезпечують регулярну оцінку корупційних ризиків у її діяльності і здійснюють відповідні антикорупційні заходи. Для виявлення та усунення корупційних ризиків у діяльності юридичної особи можуть залучатися незалежні експерти, зокрема для проведення аудиту.

3. Посадові та службові особи юридичних осіб, інші особи, які виконують роботу та перебувають з юридичними особами у трудових відносинах, зобов'язані:

1) не вчиняти та не брати участі у вчиненні корупційних правопорушень, пов'язаних з діяльністю юридичної особи;

2) утримуватися від поведінки, яка може бути розціненою як готовність вчинити корупційне правопорушення, пов'язане з діяльністю юридичної особи;

3) невідкладно інформувати посадову особу, відповідальну за запобігання корупції у діяльності юридичної особи, керівника юридичної особи або засновників (учасників) юридичної особи про випадки підбурення до вчинення корупційного правопорушення, пов'язаного з діяльністю юридичної особи;

4) невідкладно інформувати посадову особу, відповідальну за запобігання корупції у діяльності юридичної особи, керівника юридичної особи або засновників (учасників) юридичної особи про випадки вчинення корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень іншими працівниками юридичної особи або іншими особами;

5) невідкладно інформувати посадову особу, відповідальну за запобігання корупції у діяльності юридичної особи, керівника юридичної особи або засновників (учасників) юридичної особи про виникнення реального, потенційного конфлікту інтересів.

Стаття 62. Антикорупційна програма юридичної особи

1. Антикорупційною програмою юридичної особи є комплекс правил, стандартів і процедур щодо виявлення, протидії та запобігання корупції у діяльності юридичної особи.

2. В обов'язковому порядку антикорупційна програма затверджується керівниками:

1) державних, комунальних підприємств, господарських товариств (у яких державна або комунальна частка перевищує 50 відсотків), де середньооблікова чисельність працюючих за звітний (фінансовий) рік перевищує п'ятдесят осіб, а обсяг валового доходу від реалізації продукції (робіт, послуг) за цей період перевищує сімдесят мільйонів гривень;

2) юридичних осіб, які є учасниками попередньої кваліфікації, учасниками процедури закупівлі відповідно до Закону України «Про здійснення державних закупівель», якщо вартість закупівлі товару (товарів), послуги (послуг), робіт дорівнює або перевищує 20 мільйонів гривень.

3. Антикорупційна програма затверджується після її обговорення з працівниками юридичної особи. Текст антикорупційної програми повинен перебувати у постійному відкритому доступі для працівників юридичної особи.

4. Положення щодо обов'язковості дотримання антикорупційної програми включаються до трудових договорів, правил внутрішнього розпорядку юридичної особи, а також можуть включатися до договорів, які укладаються юридичною особою.

5. В юридичних особах, зазначених у частині другій цієї статті, для реалізації антикорупційної програми призначається особа, відповідальна за реаліза-

цію антикорупційної програми (далі — Уповноважений), правовий статус якої визначається цим Законом.

Стаття 63. Вимоги до антикорупційної програми юридичної особи

1. Антикорупційна програма юридичних осіб, зазначених у частині другій статті 62 цього Закону, може містити, зокрема, такі положення:

- 1) сферу застосування та коло осіб, на які поширюються її положення;
- 2) вичерпний перелік та опис антикорупційних заходів, стандартів, процедур та порядок їх виконання (застосування), зокрема порядок проведення періодичної оцінки корупційних ризиків у діяльності юридичної особи;
- 3) норми професійної етики працівників юридичної особи;
- 4) права і обов'язки працівників та засновників (учасників) юридичної особи у зв'язку із запобіганням і протидією корупції у діяльності юридичної особи;
- 5) права і обов'язки Уповноваженого як посадової особи, відповідальної за запобігання корупції, та підпорядкованих йому працівників (у разі їх наявності);
- 6) порядок регулярного звітування Уповноваженого перед засновниками (учасниками) юридичної особи;
- 7) порядок здійснення належного нагляду, контролю та моніторингу за дотриманням антикорупційної програми у діяльності юридичної особи, а також оцінки результатів здійснення передбачених нею заходів;
- 8) умови конфіденційності інформування Уповноваженого працівниками про факти підбурення їх до вчинення корупційного правопорушення або про вчинені іншими працівниками чи особами корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень;
- 9) процедури захисту працівників, які повідомили інформацію про корупційне або пов'язане з корупцією правопорушення;
- 10) процедуру інформування Уповноваженого працівниками про виникнення реального, потенційного конфлікту інтересів, а також порядок врегулювання виявленого конфлікту інтересів;
- 11) порядок проведення індивідуального консультування Уповноваженим працівників юридичної особи з питань застосування антикорупційних стандартів та процедур;
- 12) порядок проведення періодичного підвищення кваліфікації працівників у сфері запобігання і протидії корупції;
- 13) застосування заходів дисциплінарної відповідальності до працівників, які порушують положення антикорупційної програми;
- 14) порядок вжиття заходів реагування щодо виявлених фактів корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, зокрема, інформування уповноважених державних органів, проведення внутрішніх розслідувань;
- 15) порядок внесення змін до антикорупційної програми.

Стаття 64. Правовий статус Уповноваженого

1. Уповноважений є посадовою особою юридичної особи, що призначається відповідно до законодавства про працю керівником юридичної особи або її учасниками (засновниками) у порядку, передбаченому ухваленною антикорупційною програмою.

2. Уповноваженим може бути фізична особа, яка здатна за своїми діловими та моральними якостями, професійним рівнем, станом здоров'я виконувати відповідні обов'язки.

3. Не може бути призначена на посаду Уповноваженою особа, яка:

1) має непогашену чи не зняту в установленому законом порядку судимість;

2) за рішенням суду визнана недієздатною чи дієздатність якої обмежена;

3) звільнена з посад у державних органах, органах влади Автономної Республіки Крим, органах місцевого самоврядування за порушення присяги або у зв'язку з вчиненням корупційного правопорушення чи правопорушення, пов'язаного з корупцією, — протягом трьох років з дня такого звільнення.

4. Несумісною з діяльністю Уповноваженого є робота на посадах, зазначених у пункті 1 частини першої статті 3 цього Закону, а також будь-яка інша діяльність, яка створює реальний чи потенційний конфлікт інтересів з діяльністю юридичної особи.

У разі виникнення обставин несумісності Уповноважений у дводенний строк з дня виникнення таких обставин зобов'язаний повідомити про це керівника юридичної особи з одночасним поданням заяви про розірвання трудового договору за власною ініціативою.

5. Уповноважений може бути звільнений з посади достроково в разі:

1) розірвання трудового договору за ініціативи Уповноваженого;

2) розірвання трудового договору з ініціативи керівника юридичної особи або її засновників (учасників). Особа, яка працює на посаді Уповноваженого в юридичній особі, зазначеній у частині другій статті 62 цього Закону, може бути звільнена за умови надання згоди Національним агентством;

3) неможливості виконувати свої повноваження за станом здоров'я відповідно до висновку медичної комісії, що створюється за рішенням спеціально уповноваженого центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері охорони здоров'я;

4) набрання законної сили рішенням суду про визнання його недієздатним або обмеження його цивільної дієздатності, визнання його безвісно відсутнім чи оголошення його померлим;

5) набрання законної сили обвинувальним вироком суду щодо нього;

6) смерті.

6. Про звільнення особи з посади Уповноваженого керівник юридичної особи письмово повідомляє Національне агентство протягом двох робочих днів та забезпечує невідкладне подання нової кандидатури на вказану посаду.

Розділ XI

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА КОРУПЦІЙНІ АБО ПОВ'ЯЗАНІ З КОРУПЦІЄЮ ПРАВОПОРУШЕННЯ ТА УСУНЕННЯ ЇХ НАСЛІДКІВ

Стаття 65. Відповідальність за корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення

1. За вчинення корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень особи, зазначені в частині першій статті 3 цього Закону, притягаються до кримінальної, адміністративної, цивільно-правової та дисциплінарної відповідальності у встановленому законом порядку.

У разі вчинення від імені та в інтересах юридичної особи її уповноваженою особою злочину самостійно або у співучасті до юридичної особи у випадках, визначених Кримінальним кодексом України, застосовуються заходи кримінально-правового характеру.

2. Особа, яка вчинила корупційне правопорушення або правопорушення, пов'язане з корупцією, однак судом не застосовано до неї покарання або не накладено на неї стягнення у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю, пов'язаними з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування, або такою, що прирівнюється до цієї діяльності, підлягає притягненню до дисциплінарної відповідальності у встановленому законом порядку.

3. З метою виявлення причин та умов, що сприяли вчиненню корупційного або пов'язаного з корупцією правопорушення або невиконанню вимог цього Закону в інший спосіб, за поданням спеціально уповноваженого суб'єкта у сфері протидії корупції або приписом Національного агентства рішенням керівника органу, підприємства, установи, організації, в якому працює особа, яка вчинила таке правопорушення, проводиться службове розслідування в порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України.

4. Обмеження щодо заборони особи, звільненій з посади у зв'язку з притягненням до відповідальності за корупційне правопорушення, займатися діяльністю, пов'язаною з виконанням функцій держави, місцевого самоврядування, або такою, що прирівнюється до цієї діяльності, встановлюється виключно за вмотивованим рішенням суду, якщо інше не передбачено законом.

5. Особа, якій повідомлено про підозру у вчиненні нею злочину у сфері службової діяльності, підлягає відстороненню від виконання повноважень на посаді в порядку, визначеному законом.

Особа, щодо якої складено протокол про адміністративне правопорушення, пов'язане з корупцією, якщо інше не передбачено Конституцією і законами України, може бути відсторонена від виконання службових повноважень за рішенням керівника органу (установи, підприємства, організації), в якому вона працює, до закінчення розгляду справи судом.

У разі закриття провадження у справі про адміністративне правопорушення, пов'язане з корупцією, у зв'язку з відсутністю події або складу адміністративного правопорушення відстороненій від виконання службових повноважень особі відшкодовується середній заробіток за час вимушеного прогулу, пов'язаного з таким відстороненням.

Стаття 66. Відшкодування збитків, шкоди, завданих державі внаслідок вчинення корупційного правопорушення

1. Збитки, шкода, завдані державі внаслідок вчинення корупційного або пов'язаного з корупцією правопорушення, підлягають відшкодуванню особою, яка вчинила відповідне правопорушення, в установленому законом порядку.

Стаття 67. Незаконні акти та правочини

1. Нормативно-правові акти, рішення, видані (прийняті) з порушенням вимог цього Закону, підлягають скасуванню органом або посадовою особою, уповноваженою на прийняття чи скасування відповідних актів, рішень, або можуть бути визнані незаконними в судовому порядку за заявою заінтересованої фізичної особи, об'єднання громадян, юридичної особи, прокурора, органу державної влади, зокрема Національного агентства, органу місцевого самоврядування.

Орган або посадова особа надсилає до Національного агентства протягом трьох робочих днів копію прийнятого рішення про скасування або одержаного для виконання рішення суду про визнання незаконними відповідних актів або рішень.

2. Правочин, укладений внаслідок порушення вимог цього Закону, може бути визнаним недійсним.

Стаття 68. Відновлення прав і законних інтересів та відшкодування збитків, шкоди, завданих фізичним та юридичним особам внаслідок вчинення корупційного правопорушення

1. Фізичні та юридичні особи, права яких порушено внаслідок вчинення корупційного або пов'язаного з корупцією правопорушення і яким завдано моральної або майнової шкоди, збитків, мають право на відновлення прав, відшкодування збитків, шкоди в установленому законом порядку.

2. Збитки, шкода, завдані фізичній або юридичній особі внаслідок незаконних рішень, дій або бездіяльності суб'єкта, який здійснює заходи щодо запобігання і протидії корупції, відшкодовуються з Державного бюджету України в установленому законом порядку. Держава, Автономна Республіка Крим, орган місцевого самоврядування, які відшкодували збитки, шкоду, завдану незаконним рішенням, діями або бездіяльністю суб'єкта, що здійснює заходи щодо запобігання та протидії корупції, мають право зворотної вимоги (регресу) до особи, яка завдала збитків, шкоди, у розмірі виплаченого відшкодування (крім відшкодування виплат, пов'язаних із трудовими відносинами, відшкодуванням моральної шкоди).

Стаття 69. Вилучення незаконно одержаного майна

1. Кошти та інше майно, одержані внаслідок вчинення корупційного правопорушення, підлягають конфіскації або спеціальній конфіскації за рішенням суду в установленому законом порядку.

Розділ XII МІЖНАРОДНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО

Стаття 70. Міжнародне співробітництво у сфері запобігання і протидії корупції

1. Україна відповідно до укладених нею міжнародних договорів здійснює співробітництво у сфері запобігання і протидії корупції з іноземними державами, міжнародними організаціями, які здійснюють заходи щодо запобігання і протидії корупції.

2. Міжнародна правова допомога та інші види міжнародного співробітництва у справах про корупційні правопорушення здійснюються компетентними органами відповідно до законодавства та міжнародних договорів, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України.

Стаття 71. Міжнародні договори України у сфері запобігання і протидії корупції

1. У разі якщо міжнародними договорами, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України, встановлено інші правила, ніж ті, що передбачені законодавством про запобігання і протидію корупції, застосовуються правила міжнародних договорів.

Стаття 72. Міжнародний обмін інформацією у сфері запобігання і протидії корупції

1. Компетентні органи України можуть надавати відповідним органам іноземних держав та одержувати від них інформацію, у тому числі з обмеженим доступом, з питань запобігання і протидії корупції з дотриманням вимог законодавства та міжнародних договорів, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України.

2. Надання органам іноземних держав інформації з питань, пов'язаних із запобіганням і протидією корупції, можливе лише в разі, якщо ці органи та відповідний компетентний орган України можуть установити такий режим доступу до інформації, який унеможливило розкриття інформації для інших цілей чи її розголошення у будь-який спосіб, у тому числі шляхом несанкціонованого доступу.

Стаття 73. Заходи щодо повернення в Україну коштів та іншого майна, одержаних внаслідок корупційних правопорушень, і розпорядження вилученими коштами та іншим майном, одержаними внаслідок корупційних правопорушень

1. Україна здійснює заходи щодо повернення в Україну коштів та іншого майна, одержаних внаслідок корупційних правопорушень, і розпоряджається цими коштами та іншим майном відповідно до законодавства та міжнародних договорів, згодою на обов'язковість яких надано Верховною Радою України.

Розділ XIII ПРИКІНЦЕВІ ПОЛОЖЕННЯ

1. Цей Закон набирає чинності з дня, наступного за днем його опублікування, та вводиться в дію через шість місяців з дня набрання ним чинності.

2. До початку роботи системи подання та оприлюднення відповідно до цього Закону декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, суб'єкти декларування подають декларації про майно, доходи, витрати і зобов'язання фінансового характеру в порядку, встановленому Законом України «Про засади запобігання і протидії корупції». Зазначені декларації підлягають оприлюдненню в порядку, встановленому Законом України «Про засади запобігання і протидії корупції».

Про початок роботи системи подання та оприлюднення відповідно до цього Закону декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, приймається рішення Національного агентства з питань запобігання корупції.

У 2016 році службові особи, які на день початку роботи зазначеної системи займають згідно зі статтю 50 цього Закону відповідальне та особливо відповідальне становище, зобов'язані подати щорічні декларації за минулий рік у порядку, встановленому цим Законом, протягом 60 календарних днів після початку роботи системи.

3. До приведення у відповідність із цим Законом законодавчі та інші нормативно-правові акти застосовуються у частині, що не суперечить цьому Закону.

4. Визнати такими, що втратили чинність:

1) Закон України «Про засади запобігання і протидії корупції» (Відомості Верховної Ради України, 2011 р., № 40, ст. 404; 2013 р., № 2, ст. 4, № 33, ст. 435; 2014 р., № 10, ст. 119, № 11, ст. 132, № 12, ст. 178, ст. 183, № 20–21, ст. 712, № 22, ст. 816, № 28, ст. 937, № 29, ст. 942; із змінами, внесеними Законом України від 12 серпня 2014 року № 1634-VII), крім положень щодо фінансового контролю, які втрачають чинність з початком роботи системи подання та оприлюднення відповідно до цього Закону декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування;

2) Закон України «Про правила етичної поведінки» (Відомості Верховної Ради України, 2013 р., № 14, ст. 94).

5. Внести зміни до таких законодавчих актів України:

1) у Кодексі законів про працю України (Відомості Верховної Ради УРСР, 1971 р., додаток до № 50, ст. 375):

а) у частині першій статті 36:

пункт 7¹ викласти в такій редакції:

«7¹) укладення трудового договору (контракту), всупереч вимогам Закону України "Про запобігання корупції", встановленим для осіб, які звільнилися або іншим чином припинили діяльність, пов'язану з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування, протягом року з дня її припинення»;

б) у пункті 4 частини першої статті 41 слова «Закону України "Про засади запобігання і протидії корупції"» замінити словами «Закону України "Про запобігання корупції"», а слово «безпосередньому» замінити словом «прямому»;

в) у статті 235:

частину першу після слів «на іншу роботу» доповнити словами «у тому числі у зв'язку з повідомленням про порушення вимог Закону України "Про запобігання корупції" іншою особою»;

після частини третьої доповнити новою частиною такого змісту:

«У разі наявності підстав для поновлення на роботі працівника, який був звільнений у зв'язку із здійсненням ним або членом його сім'ї повідомленням про порушення вимог Закону України "Про запобігання корупції" іншою особою, та за його відмови від такого поновлення орган, який розглядає трудовий спір, приймає рішення про виплату йому компенсації у розмірі шестимісячного середнього заробітку».

У зв'язку з цим частини четверту і п'яту вважати відповідно частинами п'ятою і шостою;

2) у Кодексі України про адміністративні правопорушення (Відомості Верховної Ради УРСР, 1984 р., додаток до № 51, ст. 1122):

а) частину першу статті 21 після слів «адміністративне правопорушення» доповнити словами «крім посадової особи»;

б) пункт 5 частини першої статті 24 доповнити абзацом другим такого змісту:

«позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю»;

в) частину першу статті 25 після слів «додаткові адміністративні стягнення» доповнити словами «позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю тільки як додаткове»;

г) у статті 30:

назву доповнити словами «позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю»;

доповнити частинами п'ятою та шостою такого змісту:

«Позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю призначається судом на строк від шести місяців до одного року, незалежно від того, чи передбачене воно в санкції статті (санкції частини статті) Особливої частини цього Кодексу, коли з урахуванням характеру адміністративного правопорушення, вчиненого за посадою, особи, яка вчинила адміністративне правопорушення, та інших обставин справи суд визнає за неможливе збереження за нею права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю.

Позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю призначається судом строком на один рік, коли його спеціально передбачено в санкції статті (санкції частини статті) Особливої частини цього Кодексу»;

г) назву глави 13-А викласти в такій редакції:

«Глава 13-А

АДМІНІСТРАТИВНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ, ПОВ'ЯЗАНІ З КОРУПЦІЄЮ»;

д) статті 172⁴—172⁸ викласти в такій редакції:

«Стаття 172⁴. Порушення обмежень щодо сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності

Порушення особою встановлених законом обмежень щодо зайняття іншою оплачуваною діяльністю (крім викладацької, наукової та творчої діяльності, медичної та суддівської практики, інструкторської практики із спорту) або підприємницькою діяльністю —

тягне за собою накладення штрафу від трьохсот до п'ятисот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з конфіскацією отриманого доходу від підприємницької діяльності чи винагороди від роботи за сумісництвом.

Порушення особою встановлених законом обмежень щодо входження до складу правління, інших виконавчих чи контрольних органів, чи наглядової ради підприємства або організації, що має на меті одержання прибутку (крім випадків, коли особа здійснює функції з управління акціями (частками, паями), що належать державі чи територіальній громаді, та представляє інтереси держави чи територіальної громади в раді (спостережній раді), ревізійній комісії господарської організації), —

тягне за собою накладення штрафу від трьохсот до п'ятисот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з конфіскацією отриманого доходу від такої діяльності.

Дії, передбачені частиною першою або другою, вчинені особою, яку протягом року було піддано адміністративному стягненню за такі ж порушення, —

тягнуть за собою накладення штрафу від п'ятисот до восьмисот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з конфіскацією отриманого доходу чи винагороди та з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю строком на один рік.

Примітка. Суб'єктом правопорушень у цій статті є особи, зазначені у пункті 1 частини першої статті 3 Закону України "Про запобігання корупції", за винятком депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, депутатів місцевих рад (крім тих, які здійснюють свої повноваження у відповідній раді на постійній основі), членів Вищої ради юстиції (крім тих, які працюють у Вищій раді юстиції на постійній основі), народних засідателів і присяжних.

Стаття 172⁵. Порушення встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків

Порушення встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків - тягне за собою накладення штрафу від ста до двохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з конфіскацією такого подарунка.

Та сама дія, вчинена особою, яку протягом року було піддано адміністративному стягненню за порушення, передбачене частиною першою цієї статті, —

тягне за собою накладення штрафу від двохсот до чотирьохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з конфіскацією такого дарунка (пожертви) та з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю строком на один рік.

Примітка. Суб'єктом правопорушень у цій статті є особи, зазначені у пунктах 1, 2 частини першої статті 3 Закону України "Про запобігання корупції".

Стаття 172⁶. Порухення вимог фінансового контролю

Несвоєчасне подання декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, —

тягне за собою накладення штрафу від п'ятдесяти до ста неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Неповідомлення або несвоєчасне повідомлення про відкриття валютного рахунка в установі банку-нерезидента або про суттєві зміни у майновому стані — тягне за собою накладення штрафу від ста до двохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Дії, передбачені частиною першою або другою, вчинені особою, яку протягом року було піддано адміністративному стягненню за такі ж порушення, —

тягнуть за собою накладення штрафу від ста до трьохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з конфіскацією доходу чи винагороди та з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю строком на один рік.

Примітка. Суб'єктом правопорушень у цій статті є особи, які відповідно до частин першої та другої статті 45 Закону України "Про запобігання корупції" зобов'язані подавати декларацію особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування.

Стаття 172⁷. Порухення вимог щодо запобігання та врегулювання конфлікту інтересів

Неповідомлення особою у встановлених законом випадках та порядку про наявність у неї реального конфлікту інтересів —

тягне за собою накладення штрафу від ста до двохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Вчинення дій чи прийняття рішень в умовах реального конфлікту інтересів — тягнуть за собою накладення штрафу від двохсот до чотирьохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Дії, передбачені частиною першою або другою, вчинені особою, яку протягом року було піддано адміністративному стягненню за такі ж порушення, —

тягнуть за собою накладення штрафу від чотирьохсот до восьмисот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю строком на один рік.

Примітка.

1. Суб'єктом правопорушень у цій статті є особи, зазначені у пунктах 1, 2 частини першої статті 3 Закону України "Про запобігання корупції".

2. У цій статті під реальним конфліктом інтересів слід розуміти суперечність між приватним інтересом особи та її службовими чи представницькими повноваженнями, що впливає на об'єктивність або неупередженість прийняття рішень, або на вчинення чи невчинення дій під час виконання вказаних повноважень.

Стаття 172⁸. Незаконне використання інформації, що стала відома особі у зв'язку з виконанням службових повноважень

Незаконне розголошення або використання в інший спосіб особою у своїх інтересах інформації, яка стала їй відома у зв'язку з виконанням службових повноважень, —

тягне за собою накладення штрафу від ста до ста п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Примітка. Суб'єктом правопорушень у цій статті є особи, зазначені у пункті 1 частини першої статті 3 Закону України "Про запобігання корупції";

е) у статті 172⁹:

в абзаці другому слова «від п'ятдесяти до ста двадцяти п'яти» замінити словами «від ста двадцяти п'яти до двохсот п'ятдесяти»;

доповнити частиною другою такого змісту:

«Та сама дія, вчинена повторно протягом року після застосування заходів адміністративного стягнення, —

тягне за собою накладення штрафу від двохсот п'ятдесяти до чотирьохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян»;

є) доповнити статтею 188⁴⁶ такого змісту:

«Стаття 188⁴⁶. Невиконання законних вимог (приписів) Національного агентства з питань запобігання корупції

Невиконання законних вимог (приписів) Національного агентства з питань запобігання корупції щодо усунення порушень законодавства про запобігання і протидію корупції, ненадання інформації, документів, а також порушення встановлених законодавством строків їх надання, надання завідомо недостовірної інформації або не у повному обсязі -

тягнуть за собою накладення штрафу від ста до двохсот п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Ті самі дії, вчинені особою, яку протягом року було піддано адміністративному стягненню за таке ж порушення, -

тягнуть за собою накладення штрафу від двохсот до трьохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян»;

ж) статтю 221 після цифр «188⁴⁵» доповнити цифрами «188⁴⁶»;

з) пункт 1 частини першої статті 255 доповнити абзацом такого змісту:

"Національного агентства з питань запобігання корупції (стаття 188⁴⁶)";

3) Кримінальний кодекс України (Відомості Верховної Ради України, 2001 р., № 25-26, ст. 131) доповнити статтею 366¹ такого змісту:

«Стаття 366¹. Декларування недостовірної інформації

Подання суб'єктом декларування завідомо недостовірних відомостей у декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, передбаченої Законом України "Про запобігання корупції", або умисне неподання суб'єктом декларування зазначеної декларації —

карається позбавленням волі на строк до двох років з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років.

Примітка. Суб'єктами декларування є особи, які відповідно до частин першої та другої статті 45 Закону України "Про запобігання корупції" зобов'язані подавати декларацію особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування»;

4) у Господарському кодексі України (Відомості Верховної Ради України, 2003 р., №№ 18-22, ст. 144):

а) статтю 22 доповнити частиною одинадцятою такого змісту:

«11. Суб'єкт господарювання державного сектора економіки запроваджує антикорупційну програму у порядку, визначеному законом»;

б) статтю 24 доповнити частиною шостою такого змісту:

«6. Суб'єкт господарювання комунального сектора економіки запроваджує антикорупційну програму у порядку, визначеному законом»;

5) у Цивільному процесуальному кодексі України (Відомості Верховної Ради України, 2004 р., №№ 40–42, ст. 492):

а) частину другу статті 35 доповнити абзацом другим такого змісту:

«Національне агентство з питань запобігання корупції може бути залучено як третя особа, яка не заявляє самостійних вимог щодо предмета спору, на стороні позивача у справах щодо застосування керівником або роботодавцем чи створення ним загрози застосування негативних заходів впливу до позивача (звільнення, примушування до звільнення, притягнення до дисциплінарної відповідальності, переведення, атестація, зміна умов праці, відмова в призначенні на вищу посаду, скорочення заробітної плати тощо) у зв'язку з повідомленням ним або членом його сім'ї про порушення вимог Закону України "Про запобігання корупції" іншою особою»;

б) абзац третьої частини першої статті 60 викласти в такій редакції:

«У справах щодо застосування керівником або роботодавцем чи створення ним загрози застосування негативних заходів впливу до позивача (звільнення, примушування до звільнення, притягнення до дисциплінарної відповідальності, переведення, атестація, зміна умов праці, відмова в призначенні на вищу посаду, скорочення заробітної плати тощо) у зв'язку з повідомленням ним або членом його сім'ї про порушення вимог Закону України "Про запобігання корупції" іншою особою обов'язок доказування правомірності прийнятих при цьому рішень, вининених дій покладається на відповідача»;

б) частину другу статті 53 Кодексу адміністративного судочинства України (Відомості Верховної Ради України, 2005 р., №№ 35–37, ст. 446) доповнити абзацом другим такого змісту:

«Національне агентство з питань запобігання корупції може бути залучено як третя особа, яка не заявляє самостійних вимог щодо предмета спору, на стороні позивача у справах щодо застосування керівником або роботодавцем чи створення ним загрози застосування негативних заходів впливу до позивача (звільнення, примушування до звільнення, притягнення до дисциплінарної відповідальності, переведення, атестація, зміна умов праці, відмова в призначенні на вищу посаду, скорочення заробітної плати тощо) у зв'язку з повідомленням ним або членом його сім'ї про порушення вимог Закону України "Про запобігання корупції" іншою особою»;

7) у Кримінальному процесуальному кодексі України (Відомості Верховної Ради України, 2013 р., №№ 9–13, ст. 88):

а) частину першу статті 155 доповнити словами «а про відсторонення від посади члена Національного агентства з питань запобігання корупції — Генеральний прокурор України або його заступник»;

б) частину першу статті 158 після слова «Прокурор» доповнити словами «а щодо члена Національного агентства з питань запобігання корупції Генеральний прокурор України або його заступник»;

в) частину першу статті 480 доповнити пунктом 9 такого змісту:

«9) члена Національного агентства з питань запобігання корупції»;

г) пункт 2 частини першої статті 481 після слів «заступникам Генерального прокурора України» доповнити словами «члену Національного агентства з питань запобігання корупції»;

8) у Законі України «Про державну службу» (Відомості Верховної Ради України, 1993 р., № 52, ст. 490; 2011 р., № 41, ст. 416; 2013 р., № 14, ст. 89; 2014 р., № 11, ст. 132):

а) статтю 9 доповнити частиною третьою такого змісту:

«Особливості регулювання правового становища членів і службовців апарату та територіальних органів Національного агентства з питань запобігання корупції визначаються законом»;

б) в абзаці третьому статті 12 слова «або на яких протягом останнього року накладалося адміністративне стягнення за вчинення корупційного правопорушення» виключити;

в) статтю 13 викласти в такій редакції:

«Стаття 13. Фінансовий контроль

Особа, яка претендує на зайняття посади державного службовця, а також державний службовець подають декларацію особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, в порядку, встановленому Законом України "Про запобігання корупції";

г) частину першу статті 14 після слів «а також за» доповнити словами «порушення правил професійної етики, інший»;

г) у частині шостій статті 15 слова «Законом України "Про засади запобігання і протидії корупції"» замінити словами «Законом України "Про запобігання корупції"»;

д) частину першу статті 16 викласти в такій редакції:

«На державних службовців поширюються вимоги та обмеження, передбачені Законом України "Про запобігання корупції"»;

е) статтю 16¹ викласти в такій редакції:

«Стаття 16¹. Запобігання та врегулювання конфлікту інтересів

Державні службовці зобов'язані дотримуватися правил запобігання та врегулювання конфлікту інтересів, передбачених Законом України "Про запобігання корупції"»;

є) частину четверту статті 22 викласти в такій редакції:

«Відсторонення державного службовця від виконання повноважень за посадою у разі вчинення ним корупційного правопорушення або правопорушення, пов'язаного з корупцією, здійснюється у порядку, визначеному Законом України "Про запобігання корупції"»;

ж) пункт 7 частини першої статті 30 виключити;

з) у частині дванадцятій статті 37 слова «відповідальності за вчинення адміністративного корупційного правопорушення, пов'язаного з порушенням обмежень, передбачених Законом України "Про засади запобігання і протидії корупції"» замінити словами «адміністративної відповідальності за вчинене правопорушення, пов'язане з корупцією»;

9) у Законі України «Про Конституційний Суд України» (Відомості Верховної Ради України, 1996 р., № 49, ст. 272; 2006 р., № 41, ст. 355, № 42, ст. 383; 2009 р., № 31, ст. 461; 2010 р., №№ 41–45, ст. 529; 2011 р., № 10, ст. 63; 2013 р., № 14, ст. 89; 2014 р., № 22, ст. 816):

а) у статті 16:

у частині третій слова «Законом України "Про засади запобігання і протидії корупції"» замінити словами «Законом України "Про запобігання корупції"»;

частини четверту–шосту замінити однією частиною такого змісту:

«На суддів Конституційного Суду України поширюються відповідні вимоги та обмеження, встановлені для них Законом України "Про запобігання корупції"»;

б) доповнити статтею 19¹ такого змісту:

«Стаття 19¹. Конфлікт інтересів

Суддя Конституційного Суду України не може брати участь у розгляді, підготовці та прийнятті рішень, виконувати інші повноваження у питаннях, щодо яких у нього наявний реальний чи потенційний конфлікт інтересів.

У разі наявності у судді Конституційного Суду України реального чи потенційного конфлікту інтересів з питань, які розглядаються в рамках конституційного провадження, суддя Конституційного Суду України повинен протягом одного робочого дня письмово поінформувати про це Конституційний Суд України та заявити самовідвід щодо участі у розгляді відповідного питання.

З тих самих підстав відвід судді Конституційного Суду України можуть заявити особи, які є учасниками конституційного провадження.

Відвід має бути вмотивованим і поданим до початку розгляду питання у формі письмової заяви на адресу Конституційного Суду України. Головуючий на пленарному засіданні Конституційного Суду України зобов'язаний ознайомити учасників засідання із заявою про відвід (самовідвід) судді Конституційного Суду України.

Процесуальна ухвала про відвід (самовідвід) приймається на засіданні Конституційного Суду України.

Примітка. Терміни "реальний конфлікт інтересів", "потенційний конфлікт інтересів" вживаються у значенні, наведеному в Законі України "Про запобігання корупції";

в) частину третю статті 63 доповнити словами «крім випадків, передбачених частиною першою статті 19¹ цього Закону, в яких вони зобов'язані утриматись від голосування»;

10) у Законі України «Про місцеве самоврядування в Україні» (Відомості Верховної Ради України, 1997 р., № 24, ст. 170 із наступними змінами):

а) у статті 55:

частину третю доповнити словами «входить до складу правління, інших виконавчих чи контрольних органів, чи наглядової ради підприємства або організації, що має на меті одержання прибутку (крім випадків, коли особи здійснюють функції з управління акціями (частками, паями), що належать державі чи територіальній громаді, та представляють інтереси держави чи територіальної громади в раді (спостережній раді), ревізійній комісії господарської організації)»;

абзаци перший–четвертий частини п'ятої замінити одним абзацом такого змісту:

«Повноваження голови районної, обласної, районної у місті ради також вважаються достроково припиненими без припинення повноважень депутата ради в разі звернення з особистою заявою до відповідної ради про складення ним повноважень голови ради».

У зв'язку з цим абзац п'ятий вважати абзацом другим;

б) абзаци перший–четвертий частини четвертої статті 56 замінити одним абзацом такого змісту:

«4. Повноваження заступника голови районної у місті, районної ради, першого заступника, заступника голови обласної ради також вважаються достроково припиненими без припинення повноважень депутата відповідної ради в разі звернення з особистою заявою до відповідної ради про складення ним повноважень заступника (першого заступника) голови ради»;

в) доповнити статтею 59¹ такого змісту:

«Стаття 59¹. Конфлікт інтересів

1. Сільський, селищний, міський голова, секретар, депутат сільської, селищної, міської ради, голова, заступник голови, депутат районної, обласної, районної у місті ради бере участь у розгляді, підготовці та прийнятті рішень відповідною радою за умови самостійного публічного оголошення про це під час засідання ради, на якому розглядається відповідне питання.

2. Здійснення контролю за дотриманням вимог частини першої цієї статті, надання зазначеним у ній особам консультацій та роз'яснень щодо запобігання та врегулювання конфлікту інтересів, поводження з майном, що може бути неправомірною вигодою та подарунками, покладається на постійну комісію, визначену відповідною радою.

Примітка. Терміни "реальний конфлікт інтересів", "потенційний конфлікт інтересів", "неправомірна вигода", "подарунок" вживаються у значенні, наведеному в Законі України "Про запобігання корупції";

г) у статті 79:

у частині першій:

пункт 3¹ викласти в такій редакції:

«3¹) набрання законної сили рішенням суду про притягнення його до відповідальності за правопорушення, пов'язане з корупцією, яким накладено стягнення у виді позбавлення права займати посади або займатися діяльністю, що пов'язані з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування»;

пункт 4 виключити;

у частині сьомій:

у пункті 1 слова «частині першій» замінити словами та цифрами «пунктах 1, 2, 5, 6 частини першої»;

після пункту 1 доповнити новим пунктом такого змісту:

«2) з підстав, зазначених у пунктах 3, 3¹ частини першої цієї статті, — з дня, наступного за днем одержання радою або її виконавчим комітетом копії відповідного рішення суду без прийняття рішення відповідної ради».

У зв'язку з цим пункти 2 та 3 вважати відповідно пунктами 3 та 4;

11) у Законі України «Про вибори Президента України» (Відомості Верховної Ради України, 2004 р., № 20–21, ст. 291; 2011 р., № 23, ст. 160; 2013 р., № 14, ст. 89, № 38, ст. 501; 2014 р., № 4, ст. 61, № 16, ст. 582):

а) у частині другій статті 48 та пункті 5 частини першої статті 51 слова «про майно, доходи, витрати і зобов'язання фінансового характеру» замінити словами «особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування»;

б) у статті 50:

частину першу викласти в такій редакції:

«1. Декларація особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, за рік, що передує року початку виборчого процесу, подається кандидатом на пост Президента України (на паперових носіях та в електронному вигляді) за формою, визначеною відповідно до Закону України "Про запобігання корупції";

у частині другій слова «Центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну податкову політику, за дорученням» замінити словами «Національне агентство з питань запобігання корупції за зверненням»;

у частині третій слова «про майно, доходи, витрати і зобов'язання фінансового характеру» замінити словами «особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування»;

12) у частині першій статті 62 Закону України «Про банки і банківську діяльність» (Відомості Верховної Ради України, 2001 р., № 5–6, ст. 30 із наступними змінами):

підпункт «в» пункту 4 виключити;

доповнити пунктом 8 такого змісту:

«8) за рішенням суду Національному агентству з питань запобігання корупції стосовно наявності та стану рахунків, операцій за рахунками конкретної юридичної особи або фізичної особи, фізичної особи-суб'єкта підприємницької діяльності відповідно до Закону України "Про запобігання корупції"»;

13) у Законі України «Про службу в органах місцевого самоврядування» (Відомості Верховної Ради України, 2001 р., № 33, ст. 175; 2010 р., № 4, ст. 18; 2013 р., № 14, ст. 89, № 23, ст. 218; 2014 р., № 11, ст. 132):

а) частини третю та четверту статті 5 замінити однією частиною такого змісту:

«Стосовно осіб, які обрані (затверджені) відповідною радою на посади, зазначені в абзаці третьому статті 3 цього Закону, а також стосовно осіб, які претендують на зайняття зазначених в абзаці четвертому статті 3 цього Закону посад в органах місцевого самоврядування, за їх письмовою згодою проводиться спеціальна перевірка в порядку, встановленому Законом України "Про запобігання корупції"»;

б) у статті 12:

пункт 4 частини першої виключити;

у частині другій слова «Законом України "Про засади запобігання і протидії корупції"» замінити словами «Законом України "Про запобігання корупції"»;

в) статтю 12¹ викласти в такій редакції:

«Стаття 12¹. Запобігання та врегулювання конфлікту інтересів

Посадові особи місцевого самоврядування зобов'язані дотримуватися правил запобігання та врегулювання конфлікту інтересів, передбачених Законом України "Про запобігання корупції"»;

г) статтю 13 викласти в такій редакції:

«Стаття 13. Фінансовий контроль

Посадові особи місцевого самоврядування зобов'язані подавати декларацію особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, в порядку, встановленому Законом України "Про запобігання корупції"»;

г) абзац четвертий частини першої та частину другу статті 20 виключити;

14) пункт 7 частини першої статті 5 Закону України «Про статус депутатів місцевих рад» (Відомості Верховної Ради України, 2002 р., № 40, ст. 290; 2013 р., № 14, ст. 89; 2014 р., № 11, ст. 132) викласти в такій редакції:

«7) набрання законної сили обвинувальним вироком суду, за яким його засуджено до позбавлення волі, або набрання законної сили рішенням суду, яким його притягнуто до відповідальності за вчинення корупційного правопорушення або правопорушення, пов'язаного з корупцією, та застосовано покарання або накладено стягнення у виді позбавлення права займати посади або займатися діяльністю, що пов'язані з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування»;

15) у Регламенті Верховної Ради України, затвердженому Законом України «Про Регламент Верховної Ради України» (Відомості Верховної Ради України, 2010 р., №№ 14–17, ст. 133 із наступними змінами):

а) главу 5 доповнити статтею 31¹ такого змісту:

«Стаття 31¹. Обмеження щодо участі в обговоренні питань на пленарному засіданні Верховної Ради у зв'язку з конфліктом інтересів

1. Народний депутат бере участь на пленарних засіданнях в обговоренні питань, щодо яких у нього наявний конфлікт інтересів, за умови публічного оголошення про це під час пленарного засідання Верховної Ради, на якому розглядається відповідне питання»;

б) статтю 37 доповнити частиною шостою такого змісту:

«6. Народний депутат бере участь у голосуванні з питань, щодо яких у нього наявний конфлікт інтересів, за умови публічного оголошення про це під час пленарного засідання Верховної Ради, на якому розглядається відповідне питання»;

в) частину другу статті 85 доповнити абзацом другим такого змісту:

«Не може бути обраний до складу тимчасової спеціальної комісії народний депутат, у якого в разі обрання виникне реальний чи потенційний конфлікт інтересів з питань, для підготовки і попереднього розгляду яких утворюється відповідна комісія. Народний депутат, кандидатура якого запропонована депутатською фракцією (депутатською групою) до складу тимчасової спеціальної комісії, зобов'язаний повідомити Верховну Раду про неможливість брати участь у роботі тимчасової спеціальної комісії за наявності зазначеної підстави»;

г) частину третю статті 87 доповнити абзацами шостим та сьомим такого змісту:

«5) матиме у разі обрання інший реальний чи потенційний конфлікт інтересів з питань, для розслідування яких створюється відповідна комісія.

Не може бути обраний до складу тимчасової слідчої комісії народний депутат, у якого в разі обрання виникне реальний чи потенційний конфлікт інтересів з питань, для розслідування яких утворюється вказана комісія»;

г) у статті 173:

частину четверту викласти в такій редакції:

«4. Кандидат на посаду спеціального прокурора чи спеціального слідчого подає до Верховної Ради особову картку, декларацію особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, за попередній рік»; частину шосту доповнити абзацом другим такого змісту:

«Не може бути обраною до складу спеціальної тимчасової слідчої комісії особа, у якій в разі обрання виникне реальний чи потенційний конфлікт інтересів у зв'язку з проведенням розслідування, для проведення якого утворюється відповідна комісія. Особа, кандидатура якої запропонована депутатською фракцією (депутатською групою) до складу спеціальної тимчасової слідчої комісії, зобов'язана повідомити відповідний комітет та Верховну Раду про неможливість брати участь у роботі спеціальної тимчасової слідчої комісії за наявності зазначеної підстави»;

16) у Законі України «Про судоустрій і статус суддів» (Відомості Верховної Ради України, 2010 р., №№ 41–45, ст. 529; 2013 р., № 14, ст. 89, № 38, ст. 501; 2014 р., № 11, ст. 132, № 23, ст. 870):

а) у частині четвертій статті 54:

у пункті 6 слова «Законом України "Про засади запобігання і протидії корупції"» замінити словами «Законом України "Про запобігання корупції"»;

пункт 7 викласти в такій редакції:

«7) подавати декларацію особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, в порядку, встановленому Законом України "Про запобігання корупції"»;

б) статтю 56 доповнити частиною другою такого змісту:

«2. Для розроблення проекту Кодексу суддівської етики, змін до нього, консультування суддів, суддів у відставці, щодо вирішення проблемних питань і надання рекомендацій щодо етичної поведінки суддів, запобігання та врегулювання конфлікту інтересів у їх діяльності, запобігання одержанню неправомірної вигоди чи заборонених законом подарунків, поведження з ними діє комісія з питань суддівської етики.

Комісію з питань суддівської етики утворює і положення про неї затверджує Рада суддів України. Комісія з питань суддівської етики діє на громадських засадах. Її діяльність забезпечує апарат Ради суддів України»;

в) у частині першій статті 67:

пункт 8 виключити;

після абзацу одинадцятого доповнити новим абзацом такого змісту:

«Кандидат на посаду судді також подає до Національного агентства з питань запобігання корупції в порядку, визначеному Законом України "Про запобігання корупції", декларацію особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування».

У зв'язку з цим абзаци дванадцятий та тринадцятий вважати відповідно абзацами тринадцятим та чотирнадцятим;

г) у пункті 7 частини четвертої статті 75 слова «Законом України "Про засади запобігання і протидії корупції"» замінити словами «Законом України "Про запобігання корупції"»;

г) пункт 6 частини першої статті 83 викласти в такій редакції:

«б) несвоечасне подання декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, в порядку, встановленому Законом України "Про запобігання корупції"»;

д) у статті 127:

пункт 6¹ частини п'ятої викласти в такій редакції:

«6¹) здійснює контроль за дотриманням вимог законодавства щодо запобігання та врегулювання конфлікту інтересів у діяльності суддів Конституційного Суду України та суддів судів загальної юрисдикції, Голови та членів Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, Голови Державної судової адміністрації України та його заступників, приймає рішення про врегулювання реального чи потенційного конфлікту інтересів у діяльності вказаних осіб (крім випадків, коли конфлікт інтересів має бути врегульований у порядку, визначеному процесуальним законодавством)»;

після частини п'ятої доповнити новою частиною такого змісту:

«6. У разі виникнення у суддів Конституційного Суду України та суддів судів загальної юрисдикції (крім випадків, коли конфлікт інтересів врегулюється в порядку, визначеному процесуальним законодавством), Голови та членів Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, Голови Державної судової адміністрації України реального чи потенційного конфлікту інтересів вони зобов'язані не пізніше наступного робочого дня з моменту виникнення у письмовій формі повідомити про це Раду суддів України».

У зв'язку з цим частини шосту–дев'яту вважати відповідно частинами сьо-мою–десятою;

{Підпункт 17 пункту 5 розділу XIII втратив чинність на підставі Закону № 595-VIII від 14.07.2015}

18) частину шосту статті 6 Закону України "Про доступ до публічної інформації" (Відомості Верховної Ради України, 2011 р., № 32, ст. 314; 2013 р., № 14, ст. 89; 2014 р., № 11, ст. 132) викласти в такій редакції:

«6. Не належать до інформації з обмеженим доступом відомості, зазначені у декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, поданих відповідно до Закону України "Про запобігання корупції", крім відомостей, зазначених в абзаці четвертому частини першої статті 47 вказаного Закону»;

19) статтю 19 Закону України «Про центральні органи виконавчої влади» (Відомості Верховної Ради України, 2011 р., № 38, ст. 385; 2014 р., № 13, ст. 223) доповнити частиною шостою та приміткою такого змісту:

«6. У разі виникнення у керівника центрального органу виконавчої влади реального чи потенційного конфлікту інтересів він зобов'язаний не пізніше наступного робочого дня письмово поінформувати про це міністра, який спрямовує та координує відповідний центральний орган виконавчої влади, крім керівника центрального органу виконавчої влади із спеціальним статусом, який зобов'язаний поінформувати у вказаному випадку Кабінет Міністрів України.

За результатами розгляду зазначеної інформації міністр, який спрямовує та координує відповідний центральний орган виконавчої влади, а у випадках виникнення конфлікту інтересів у керівника центрального органу виконавчої влади із спеціальним статусом — Кабінет Міністрів України приймає рішення про здійснення заходів із врегулювання конфлікту інтересів відповідного керівника центрального органу виконавчої влади та здійснює контроль за їх реалізацією.

Примітка. Терміни "реальний конфлікт інтересів", "потенційний конфлікт інтересів" вживаються у значенні, наведеному в Законі України "Про запобігання корупції»;

20) у Законі України «Про вибори народних депутатів України» (Відомості Верховної Ради України, 2012 р., № 10–11, ст. 73; 2014 р., № 22, ст. 794):

а) у пункті 7 частини першої статті 54, пункті 5 частини першої та пункті 3 частини другої статті 55, частині одинадцятій статті 107 слова «про майно, доходи, витрати і зобов'язання фінансового характеру» замінити словами «особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування»;

б) частину першу статті 57 викласти в такій редакції:

«1. Декларація особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, за рік, що передує року початку виборчого процесу, подається кандидатом у депутати за формою, визначеною відповідно до Закону України "Про запобігання корупції»;

21) у Законі України «Про Кабінет Міністрів України» (Відомості Верховної Ради України, 2014 р., № 13, ст. 222, № 22, ст. 816):

а) у частині четвертій статті 7 слова «Законом України "Про засади запобігання і протидії корупції"» замінити словами «Законом України "Про запобігання корупції"»;

б) доповнити статтею 45¹ такого змісту:

«Стаття 45¹. Конфлікт інтересів

1. Член Кабінету Міністрів України не повинен використовувати своє посадове становище в приватних інтересах.

2. У разі виникнення у члена Кабінету Міністрів України реального чи потенційного конфлікту інтересів він зобов'язаний не пізніше наступного робочого дня письмово поінформувати про це Кабінет Міністрів України.

3. Член Кабінету Міністрів України не може брати участь у розгляді, підготовці та прийнятті рішень, виконувати інші повноваження у питаннях, щодо яких у нього наявний реальний чи потенційний конфлікт інтересів.

4. У разі неможливості врегулювання конфлікту інтересів члена Кабінету Міністрів України у спосіб, передбачений частиною третьою цієї статті, та неусунення ним конфлікту інтересів самостійно Прем'єр-міністр України звертається до Верховної Ради України з поданням про звільнення з посади вказаного члена Кабінету Міністрів України (стосовно Міністра закордонних справ України та Міністра оборони України таке подання вноситься за згодою Президента України).

Примітка. Терміни "реальний конфлікт інтересів", "потенційний конфлікт інтересів", "приватний інтерес" вживаються у значенні, наведеному в Законі України "Про запобігання корупції";

22) пункт 1 частини першої статті 17 Закону України «Про здійснення державних закупівель» (Відомості Верховної Ради України, 2014 р., № 24, ст. 883) доповнити пунктом 1¹ такого змісту:

«1¹) відомості про юридичну особу, яка є учасником або учасником попередньої кваліфікації, внесено до Єдиного державного реєстру осіб, які вчинили корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення, або зазначена юридична особа не має антикорупційної програми чи уповноваженого з антикорупційної програми юридичної особи у випадку, коли вони є обов'язковими відповідно до закону».

6. Кабінету Міністрів України:

1) у тримісячний строк з дня набрання чинності цим Законом забезпечити прийняття Положення про конкурс з відбору кандидатів на посади членів Національного агентства з питань запобігання корупції та Регламент роботи відповідної конкурсної комісії;

2) у шестимісячний строк з дня набрання чинності цим Законом внести на розгляд Верховної Ради України пропозиції щодо приведення законодавчих актів у відповідність із цим Законом;

забезпечити прийняття нормативно-правових актів, передбачених цим Законом, крім передбачених підпунктом 1 цього пункту;

привести свої нормативно-правові акти у відповідність із цим Законом;

забезпечити приведення у відповідність із цим Законом нормативно-правових актів міністерств та інших центральних органів виконавчої влади;

створити Національне агентство з питань запобігання корупції;

3) забезпечити проведення конкурсу з відбору кандидатів на посади членів Національного агентства з питань запобігання корупції в порядку, визначеному статтею 5 цього Закону, до введення в дію цього Закону.

Президент України

П. ПОРОШЕНКО

м. Київ

14 жовтня 2014 року

№ 1700-VII

ЗАКОН УКРАЇНИ ПРО ЗАСАДИ ДЕРЖАВНОЇ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ (АНТИКОРУПЦІЙНА СТРАТЕГІЯ) НА 2014–2017 РОКИ

(Відомості Верховної Ради, 2014, № 46, ст. 2047)

{Із змінами, внесеними згідно із Законами

№ 1700-VII від 14.10.2014, ВВР, 2014, № 49, ст. 2056

№ 595-VIII від 14.07.2015, ВВР, 2015, № 37–38, ст. 366}

Верховна Рада України **постановляє:**

1. Затвердити засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційну стратегію) на 2014–2017 роки, що додаються.

{Пункт 2 втратив чинність на підставі Закону № 1700-VII від 14.10.2014}

3. Кабінету Міністрів України у тримісячний строк з дня набрання чинності цим Законом:

розробити механізм виконання завдань (програму) щодо реалізації засад державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційної стратегії) на 2014–2017 роки;

привести свої нормативно-правові акти у відповідність із цим Законом.

4. Цей Закон набирає чинності з дня, наступного за днем його опублікування.

Президент України

П. ПОРОШЕНКО

м. Київ

14 жовтня 2014 року

№ 1699-VII

ЗАТВЕРДЖЕНО
Законом України
від 14 жовтня 2014 року № 1699-VII

ЗАСАДИ ДЕРЖАВНОЇ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ (АНТИКОРУПЦІЙНА СТРАТЕГІЯ) НА 2014–2017 РОКИ

1. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Розв'язання проблеми корупції є одним із пріоритетів для українського суспільства на сьогоднішньому етапі розвитку держави.

За даними досліджень, саме корупція є однією з причин, що призвела до масових протестів в Україні наприкінці 2013 року – на початку 2014 року. Згідно з результатами дослідження «Барометра Світової Корупції» (Global Corruption Barometer), проведеного міжнародною організацією Transparency International у 2013 році, 36 відсотків українців були готові вийти на вулицю, протестуючи проти корупції. За результатами проведеного Міжнародною фундацією виборчих систем (IFES) наприкінці 2013 року дослідження громадської думки, корупція вже входила до переліку найбільших проблем населення і викликала особливе занепокоєння у 47 відсотків громадян. За даними досліджень Індексу сприйняття корупції, що проводяться Transparency International, українці вважають свою державу однією з найбільш корумпованих у світі: у 2012 і 2013 роках держава займала 144 місце із 176 країн, в яких проводилися дослідження.

Такий високий показник сприйняття корупції громадянами пояснюється відсутністю дієвих реформ у сфері протидії корупції та неефективною діяльністю органів правопорядку щодо виявлення корупційних правопорушень та притягнення винуватців до відповідальності, про що свідчить, зокрема, незадовільне виконання Україною міжнародних зобов'язань щодо запровадження антикорупційних стандартів: з 25 рекомендацій Групи держав проти корупції (GRECO), наданих за результатами першого і другого раундів оцінки, лише 13 рекомендацій виконано, незважаючи на шість років роботи і три раунди оцінювання прогресу, а з 16 рекомендацій, наданих за результатами третього раунду, виконано лише три рекомендації. З антикорупційних рекомендацій Плану дій з лібералізації візового режиму з Європейського Союзу (ЄС) імплементована лише невелика частина, що стосується криміналізації корупції. Ключові рекомендації Групи держав проти корупції (GRECO) та ЄС щодо утворення антикорупційних інституцій, проведення реформ прокуратури, державної служби, створення систем контролю щодо запобігання конфлікту інтересів та доброчесності активів посадовців залишилися невиконаними.

При цьому Національна антикорупційна стратегія на 2011–2015 роки, затверджена Указом Президента України від 21 жовтня 2011 року № 1001, так і не стала ефективним інструментом антикорупційної політики.

Однією з основних причин неналежного виконання Національної антикорупційної стратегії на 2011–2015 роки як основного програмного документа

в антикорупційній сфері стала відсутність всупереч міжнародному досвіду чітких індикаторів стану та ефективності її виконання.

У зазначеній Стратегії відсутній також механізм моніторингу та оцінки її виконання — не передбачено, яким чином мала виконуватися відповідна робота Національним антикорупційним комітетом та в який спосіб повинна залучатися до цих процесів громадськість.

Таким чином, можна констатувати, що на сьогодні в Україні фактично відсутня ефективна стратегія протидії корупції, яка б враховувала гостроту проблеми та актуальність ситуації.

У зв'язку із зазначеним необхідно ухвалити новий стратегічний документ, який би визначив першочергові заходи із запобігання та протидії корупції, що повинні створити основу для подальшого проведення реформи у цій сфері.

2. ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЯ ДЕРЖАВНОЇ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ

1. Проблема.

Відповідно до статей 5 та 6 Конвенції ООН проти корупції держави-учасниці повинні розробляти і здійснювати ефективну скоординовану політику щодо протидії корупції та утворити з цією метою спеціально уповноважений орган (органи). Відповідні рекомендації надані Україні Групою держав проти корупції (GRECO), Організацією економічної співпраці та розвитку (ОЕСР) та експертами ЄС.

В Україні окремими повноваженнями щодо формування та реалізації антикорупційної політики наділені кілька інституцій, серед яких — Національний антикорупційний комітет, Міністерство юстиції України, Урядовий уповноважений з питань антикорупційної політики. Проте такий розподіл функцій формування та реалізації антикорупційної політики між органами з різними правовим статусом та обсягом повноважень не відповідає міжнародним стандартам щодо органів, уповноважених на її формування та реалізацію, ні за критеріями спеціалізації, ні за критеріями незалежності.

Крім того, низку функцій у сфері антикорупційної політики взагалі не реалізовано жодним органом держави, зокрема проведення на постійній основі оцінки стану справ з корупцією, моніторингу реалізації державної антикорупційної політики, формування світогляду несприйняття корупції.

Не виконані також в Україні вимоги міжнародно-правових інструментів щодо партнерства влади та громадянського суспільства у сфері антикорупційної політики — залучення громадськості до процесу прийняття суспільно важливих рішень у сфері протидії корупції відбувається здебільшого у формі недовгих консультацій для формального виконання вимог законодавства.

Таким чином, в Україні фактично відсутня чітка законодавча та інституційна основа для формування та реалізації антикорупційної політики на основі співпраці державних органів та громадськості.

2. Мета — створення в Україні системи прийняття рішень щодо антикорупційної політики на основі результатів аналізу достовірних даних про корупцію та чинників, які до неї призводять, зокрема статистичних спостережень, моніторингу виконання цих рішень та їх впливу на стан справ з питань запобігання корупції незалежним спеціалізованим органом із залученням представників громадянського суспільства, а також формування суспільної підтримки у подоланні корупції.

3. Заходи:

1) визначити на законодавчому рівні засади організації та діяльності спеціально уповноваженого органу щодо запобігання корупції, відповідального, зокрема, за комплекс заходів із формування та реалізації антикорупційної політики. Зазначений орган повинен мати гарантії незалежної діяльності із забезпеченням широкої участі в ній представників громадянського суспільства і на нього мають бути покладені, зокрема, такі функції:

підготовка щорічного звіту про стан виконання Антикорупційної стратегії та проекту доповіді щодо реалізації засад антикорупційної політики;

аналіз стану справ з питань корупції, підготовка пропозицій щодо заходів нормативно-правового, організаційного, кадрового характеру;

моніторинг та координація виконання антикорупційної програми;

контроль за дотриманням законодавства про конфлікт інтересів та декларування майна, доходів, видатків та зобов'язань фінансового характеру;

залучення громадськості до формування, реалізації та моніторингу антикорупційної політики;

поширення інформації про корупцію, проведення заходів із формування світогляду неприйняття корупції;

2) розробити проект акта Кабінету Міністрів України щодо схвалення загальнонаціональної методики оцінки рівня корупції відповідно до стандартів ООН, щороку проводити із залученням громадськості дослідження щодо сприйняття корупції та довіри населення до органів, відповідальних за запобігання корупції, готовності населення брати участь у заходах щодо запобігання корупції, поширеності та видів моделей корупційної поведінки, корупціогенних ризиків у відповідних сферах;

4) проводити щорічні слухання у Верховній Раді України щодо національного звіту про стан справ з питань запобігання корупції, що готуватиметься спеціально уповноваженим органом з питань антикорупційної політики, та оприлюднювати звіт разом із висновками та рекомендаціями парламентських слухань;

5) забезпечити імплементацію міжнародних стандартів співпраці влади та громадськості у прийнятті рішень у сфері антикорупційної політики, зокрема закріплених у Кодексі кращих практик участі громадськості у процесі прийняття рішень, ухваленому конференцією міжнародних неурядових організацій Ради Європи 1 жовтня 2009 року, та перейти до нових форм співпраці, таких як діалог та партнерство;

6) проводити на постійній основі інформаційні кампанії, орієнтовані на різні соціальні групи та спрямовані на усунення толерантного ставлення до корупції, підвищення рівня співпраці влади та громадян у протидії корупції.

3. ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ

Запобігання корупції у представницьких органах влади

1. Проблема.

Рівень та масштаби корупції в країні, ефективність протидії корупційним процесам значною мірою залежать від доброчесності виборних посадових осіб, демократичності політичної системи загалом і виборчого процесу зокрема. Останні виборчі кампанії в Україні, зокрема місцеві вибори 2010 року, парламентські вибори 2012 року та вибори на деяких дільницях 2013 року, свідчать, що грубі порушення демократичних принципів волевиявлення (втручання

влади у виборчий процес, підкуп виборців, незаконні судові рішення) призвели до того, що здебільшого на виборні посади потрапляють особи, які не відповідають стандартам доброчесності.

У подальшому процес діяльності виборних посадових осіб також супроводжується корупційною поведінкою, найбільш поширеними проявами якої є:

конфлікт інтересів у діяльності виборних осіб, насамперед суміщення депутатської роботи, політичної діяльності з підприємницькою діяльністю та роботою в органах виконавчої влади, що заборонено законом;

підкуп виборних осіб, здійснення тиску на них або на бізнес, до якого мають відношення депутати, з метою ухвалення певних рішень або переходу до іншої депутатської фракції (групи);

незаконне лобіювання інтересів окремих осіб або бізнес-структур.

Основними причинами такого стану справ є все ще слабкі інститути демократії в Україні, корупціогенне виборче законодавство, недосконале законодавство щодо фінансування виборчих кампаній та політичних партій, відсутність належного правового регулювання щодо запобігання конфлікту інтересів у діяльності виборних осіб та прозорих засад лобіювання. Очевидно, що розв'язати проблему політичної корупції можна тільки поступово, шляхом формування нового законодавства, посилення контролю за діяльністю виборних посадовців і представницьких органів влади з боку відповідних державних органів, інститутів громадянського суспільства, зокрема засобів масової інформації, підвищення політичної відповідальності громадян за свій вибір і народних обранців за свою діяльність. Разом з тим низка заходів законодавчого характеру повинна бути реалізована протягом найближчого часу.

2. Мета — створення прозорих засад фінансування проведення виборів, діяльності політичних партій, усунення корупціогенних ризиків у діяльності виборних органів, посилення громадського контролю за їх діяльністю.

3. Заходи:

1) провести антикорупційну експертизу виборчого законодавства та переглянути його на основі висновків щодо корупційності та європейських стандартів, зокрема рекомендацій Європейської Комісії «За демократію через право» (Венеціанської комісії); забезпечити сталість та юридичну визначеність виборчого законодавства;

2) ухвалити законодавство щодо виконання рекомендацій Групи держав проти корупції (GRECO) у частині встановлення обмежень і забезпечення прозорості та підзвітності фінансування політичних партій і виборчих кампаній, зокрема в частині:

уніфікації регулювання фінансування виборчих кампаній, передбачених законами України «Про вибори народних депутатів України», «Про вибори Президента України» та законом про місцеві вибори;

запровадження прямого державного фінансування діяльності політичних партій як бюджетного фінансування статутної діяльності партій на основі результатів виборів, зокрема за підтримки політичних партій, які не мають парламентського представництва, та відшкодування витрат на виборчу кампанію політичним партіям, які подолали виборчий бар'єр, у встановленому законом розмірі;

визначення вимог щодо прозорості поточного фінансування партій, зокрема шляхом регулярного подання звітів, оприлюднення звітів політичних партій у доступній формі з детальною інформацією про отримані доходи (зокрема осіб,

які зробили внесок на фінансування партії), видатки (витрати) та зобов'язання фінансового характеру;

чіткого регламентування здійснення пожертв і дарунків, встановлення обмежень щодо розміру одержання пожертв і дарунків політичними партіями;

визначення змісту і форми річних звітів політичних партій; забезпечення належного обліку прибутків, витрат, боргів і активів, подання консолідованих звітів;

запровадження незалежного аудиту поточної та передвиборної звітності партій сертифікованими аудиторами;

створення ефективного механізму моніторингу дотримання законодавства щодо фінансування політичних партій та виборчих кампаній, розслідування порушень та притягнення винних осіб до відповідальності, створення (визначення) з цією метою державного органу, що відповідає міжнародним стандартам щодо незалежності та ефективності діяльності;

встановлення дієвих та пропорційних санкцій за порушення законодавства щодо політичних фінансів;

3) ухвалити законодавство щодо особливих механізмів запобігання конфлікту інтересів у діяльності виборних посадових осіб, зокрема з визначенням можливих форм конфлікту інтересів, правил щодо його запобігання та поведінки у ситуації, коли виникає конфлікт інтересів, інституційного механізму щодо моніторингу законодавства про конфлікт інтересів і пропорційних та стримуючих санкцій за його порушення;

4) ухвалити законодавство щодо визначення правових засад лобіювання, а саме:

унормування лобіювання як легального демократичного шляху взаємодії громадянського суспільства та правової держави, визначення легальних форм і способів лобіювання;

створення законодавчих перепон для корупції у правотворчій сфері;

передбачення захисту суб'єктів правотворення від незаконного впливу на їхню діяльність;

передбачення інформування громадськості про те, хто і чий інтереси лобіює в органах державної влади;

створення ефективних механізмів контролю за лобіюванням;

запровадження юридичної відповідальності для учасників лобістських правовідносин і визначення відповідних санкцій за незаконне лобіювання;

5) ухвалити законодавство щодо посилення громадського контролю за прийняттям рішень виборними посадовими особами, зокрема через запровадження механізму попереднього громадського обговорення суспільно важливих рішень з використанням позитивного вітчизняного досвіду та на основі найкращої світової практики;

6) підвищити рівень прозорості діяльності Верховної Ради України та місцевих рад, зокрема шляхом практичної реалізації положень про забезпечення доступу громадян до засідань представницьких органів, оприлюднення інформації про діяльність комітетів Верховної Ради України та місцевих рад (зокрема протоколів засідань), оприлюднення в Інтернеті інформації про народних депутатів України та депутатів місцевих рад (про їх фінансування, відрядження, помічників, їх декларації про доходи, майно, витрати і зобов'язання фінансового характеру тощо), безперешкодний доступ до інформації про кошториси представницьких органів та звітів про їх використання.

Створення доброчесної публічної служби

1. Проблема.

Одним з ключових елементів у створенні доброчесної системи публічної служби є реформування законодавства про державну службу та службу в органах місцевого самоврядування. Розв'язанню цієї проблеми мало сприяти прийняття у новій редакції Закону України «Про державну службу» від 17 листопада 2011 року. Однак зазначений Закон, на думку європейських та українських експертів, не відповідає міжнародним стандартам та найкращій світовій практиці, зокрема з таких питань, як вступ на державну службу та проходження державної служби, класифікація посад (поділ посад на групи та підгрупи, розмежування політичних та адміністративних посад, призначення помічників (радників) політичних осіб), припинення державної служби, оплата праці (складові заробітної плати, прозорість та мотивація оплати праці державних службовців), дисциплінарна відповідальність.

Таким чином, реформа державної служби залишається на цей час непроведеною.

Синхронно з реформуванням системи державної служби повинно відбуватися і врегулювання проблеми конфлікту інтересів, прозорості доходів і видатків публічних службовців.

Законодавство щодо запобігання конфлікту інтересів містить лише загальні формулювання без встановлення спеціальних законодавчих правил щодо запобігання конфлікту інтересів та його вирішення з урахуванням специфіки сфери регулювання. Ще одним аспектом проблеми є відсутність належного інституційного забезпечення виконання правил щодо конфлікту інтересів. Не забезпечено запровадження механізму дотримання норм щодо вирішення конфлікту інтересів шляхом застосування ефективних та стримуючих санкцій.

Крім того, не створено ефективну систему моніторингу достовірності даних, що містяться у деклараціях про майно, доходи, видатки і зобов'язання фінансового характеру публічних службовців. В Україні функціонує децентралізована система збирання, зберігання, оприлюднення та перевірки таких декларацій. Декларації подаються в паперовому вигляді до кадрової служби органу, в якому працює службовець, та зберігаються в ній. Перевірка декларацій покладається на податкові органи, які не мають належного рівня незалежності, щоб проводити ефективні перевірки декларацій. Подання завідомо недостовірних відомостей у декларації не тягне за собою кримінальної відповідальності. Така система фактично призводить до приховування доходів та майна публічними службовцями.

В Україні ухвалено низку законодавчих актів, що регулюють етичні стандарти поведінки службовців, зокрема Закон України «Про правила етичної поведінки» та галузеві кодекси етичної поведінки. Однак, фактично не створена інституційна інфраструктура забезпечення дотримання таких стандартів, а відповідні функції частково виконують уповноважені підрозділи з питань виявлення і запобігання корупції та кадрові підрозділи, що не відповідає міжнародним стандартам. Не визначено також орган влади, відповідальний за моніторинг впровадження етичних стандартів поведінки публічних службовців та вироблення відповідної державної політики.

Необхідно також втілити в життя інститут добросесних викривачів фактів корупції та їх захисту від переслідування і зобов'язати публічних службовців повідомляти про підозру в корупції.

Істотно зміцнити резистентність публічної служби проявам корупції, а також довіру до неї з боку громадян можуть перевірки на добросесність: імітація ситуацій, подібних тим, що виникають у повсякденній діяльності публічного службовця, з метою перевірки добросесності поведінки службовця за певних обставин. Такі перевірки повинні проводитися з метою забезпечення професійної непідкупності, запобігання корупції серед публічних службовців, перевірки дотримання ними своїх посадових обов'язків, етичних стандартів поведінки, виявлення, оцінки та усунення чинників, що призводять до корупції. У той же час такі перевірки можуть мати характер провокації надання неправомірної вигоди і тому не можуть бути підставою для початку кримінального провадження. З метою забезпечення дотримання прав людини у зв'язку з проведенням таких перевірок порядок їх проведення слід визначити законом.

2. Мета — створення системи добросесної та професійної публічної служби відповідно до міжнародних стандартів і кращого світового досвіду.

3. Заходи:

1) підготувати і внести зміни до Закону України «Про державну службу», ухваленого у 2011 році, з урахуванням пропозицій програми SIGMA, громадськості, узгодити його із Законом України «Про службу в органах місцевого самоврядування» та забезпечити їх реалізацію, моніторинг їх імплементації та подальший перегляд з урахуванням набутого досвіду;

2) ухвалити закон щодо запровадження ефективних механізмів виявлення, запобігання конфлікту інтересів, а також декларування майна, доходів, видатків і зобов'язань фінансового характеру публічних службовців, передбачивши, зокрема:

правові інструменти виявлення, запобігання та врегулювання ситуацій, пов'язаних з виникненням конфліктів інтересів;

подання декларацій в режимі реального часу;

перегляд розміру витрат, які підлягають декларуванню, та інших положень форми декларації з метою виявлення можливих конфліктів інтересів;

запровадження відкритої єдиної електронної бази даних декларацій;

створення незалежного органу з достатніми повноваженнями для здійснення контролю за дотриманням законодавства щодо запобігання конфлікту інтересів та за повнотою і достовірністю декларацій;

застосування пропорційних та стримуючих санкцій за порушення законодавства щодо запобігання конфлікту інтересів та декларування доходів, видатків і зобов'язань фінансового характеру;

3) покласти на спеціально уповноважений орган з питань запобігання корупції функції з проведення моніторингу практики застосування етичних стандартів та надання роз'яснень з метою коригування недоліків у практиці застосування; забезпечити регулярне навчання службовців з питань етики та дотримання антикорупційних вимог; запровадити здійснення на постійній основі підвищення кваліфікації осіб, уповноважених на виконання функцій держави та органів місцевого самоврядування з питань запобігання корупції та етичних стандартів поведінки з урахуванням можливості запровадження електронної системи оцінки знань з цих питань;

4) ухвалити закон про захист осіб, які добросовісно повідомляють про корупційні правопорушення (викривачів), передбачивши обов'язок повідомлення та захист викривачів, створення внутрішніх і зовнішніх каналів подання інформації, системи захисту викривачів від утисків та переслідування, а також заходи стимулювання повідомлень про корупцію, покладення на спеціально уповноважений орган функцій з проведення моніторингу та аналізу практики застосування закону та вжиття заходів щодо його належного застосування, запровадження санкцій за приховування фактів корупційних правопорушень; організувати широку загальнонаціональну інформаційну кампанію з роз'ясненням положень закону. Здійснювати на постійній основі навчання з питань добросовісного повідомлення про факти корупції;

5) прийняти закон про проведення перевірок публічних службовців на добросовісність, у якому передбачити правила та порядок проведення таких перевірок, гарантії законності та контролю, наслідки проведення (заохочення або притягнення до дисциплінарної відповідальності), а також те, що такі перевірки не є негласними слідчими діями, їх результати не можуть використовуватися у кримінальному процесі як засоби доказування, за їх результатами кримінальне провадження не відкривається. Передбачити також у Кримінальному кодексі України положення про те, що не є провокацією на отримання неправомірної вигоди використання спеціально уповноваженими суб'єктами у сфері протидії корупції ситуації, за якої у суб'єкта вже виник умисел на давання чи отримання неправомірної вигоди;

6) реформувати систему оплати праці публічних службовців шляхом істотного підвищення рівня посадових окладів (з урахуванням рівня оплати праці на аналогічних посадах у приватному секторі), скасування або значного обмеження премій (додаткових виплат), які розподіляються на розсуд керівництва, скасування необґрунтованих пільг і переваг.

Запобігання корупції у діяльності органів виконавчої влади

1. Проблема.

Крім здійснення ряду заходів, спрямованих на забезпечення добросовісності на публічній службі, запобігання корупції в органах виконавчої влади, потребує реформування процедура діяльності цих органів. Враховуючи, що більшість із зазначених заходів має бути здійснена в рамках адміністративної реформи (зменшення дискреційних повноважень, відкритість та прозорість адміністративних рішень, обмеження можливостей для контактів між чиновником та клієнтом, врегулювання порядку надання адміністративних послуг тощо), ця Стратегія визначає лише ті заходи, які мають суто антикорупційний характер.

Однією з основних проблем, пов'язаних з високим рівнем корупції в діяльності органів виконавчої влади, є відсутність ефективно діючих відомчих антикорупційних програм. Існуючі в органах виконавчої влади щорічні плани з питань запобігання корупції є здебільшого формальними та відтворюють положення відповідних актів вищого рівня. Виявлення фактів корупції фактично зведено нанівець, оскільки відсутні системи виявлення та аналізу ризиків корупційогенних процедур, а також немає механізмів повідомлення про підозри в корупції та захисту осіб, які про них повідомляють. Підрозділи (особи), відповідальні за розроблення та здійснення відомчих заходів з виявлення і запобігання корупції, не мають відповідного фаху та рівня незалежності, здебільшого ці повноваження покладено на кадрові підрозділи.

Не існує також органу, який би здійснював координацію, моніторинг та методичне забезпечення органів виконавчої влади під час розроблення їх антикорупційних програм. Подібна проблема існує і в державних, казенних, комунальних підприємствах та господарських товариствах, у яких державна або комунальна частка акцій (часток, паїв) перевищує 50 відсотків (далі — державні підприємства).

Ще однією сферою з високими ризиками корупції є функціонування державних підприємств.

Обмеження щодо запобігання корупції на державних підприємствах діє лише стосовно посадових осіб юридичних осіб публічного права, що не охоплює велику частину працівників державних підприємств. Це спричиняє виникнення конфліктів інтересів (наприклад, укладення контрактів із пов'язаними з менеджментом державних підприємств юридичними особами), непрозорого кадрового добору, що призводить до роботи на одному підприємстві близьких родичів або некомпетентних осіб, наближених до керівництва державного підприємства, ведення власного бізнесу за рахунок ресурсів державного підприємства. Закупівлі за кошти підприємств виведені за межі прозорих процедур, а політика щодо запобігання корупції фактично не проводиться. Крім того, діяльність державних підприємств є непрозорою, громадськість не має змоги отримати інформацію про мету та підстави їх утворення, економічний ефект від їх діяльності, надане державою майно та фінансові зобов'язання і результати діяльності цих підприємств.

Зазначене призводить до значних збитків у діяльності державного сектору економіки та неефективного управління державним майном.

2. Мета — запровадження ефективних антикорупційних програм у центральних органах виконавчої влади, а також на державних підприємствах, забезпечення для суспільства прозорості їх діяльності.

3. Заходи:

1) внести зміни до законодавства щодо прийняття та періодичного перегляду антикорупційних програм у центральних органах виконавчої влади та на державних підприємствах. Програми повинні складатися на підставі результатів проведеного аналізу корупційних ризиків у сфері діяльності відповідного органу влади або підприємства, погоджуватися спеціально уповноваженим органом з питань антикорупційної політики і передбачати, зокрема:

визначення засад загальної відомчої політики щодо запобігання та протидії корупції у відповідній сфері, осіб, відповідальних за моніторинг її імплементації, оцінку та періодичний перегляд;

методологію оцінки корупційних ризиків у діяльності органу або державного підприємства, корупційні ризики, причини, що їх породжують, та умови, що до них призводять;

заходи щодо усунення корупційних ризиків, осіб, відповідальних за їх здійснення, строки та необхідні ресурси;

навчання та заходи з поширення інформації про програми антикорупційного спрямування;

процедури проведення моніторингу та оцінки виконання програм;

2) утворити в органах виконавчої влади та на державних підприємствах комісії у складі працівників підприємств на чолі із заступником керівника органу/державного підприємства, до повноважень яких мають належати визначення пріоритетів, координація та моніторинг виконання програм, надання

консультацій та порад з питань запобігання корупції, розгляд інформації про підозри в корупції; запровадити інші механізми запобігання корупції, зокрема такі, як кодекси етики, внутрішні та зовнішні (до спеціально уповноважених органів щодо протидії корупції) канали повідомлення про корупцію і механізми збереження анонімності заявника та його захисту від переслідування, системи виявлення, оцінки корупційних ризиків та реагування на них;

3) ухвалити акти з питань внесення змін до законів та підзаконних нормативно-правових актів щодо:

запровадження стандартів і рекомендацій Організації економічної співпраці та розвитку з корпоративного управління на державних підприємствах у діяльності державних підприємств в Україні;

поширення стандартів запобігання корупції, визначених Законом України «Про засади запобігання та протидії корупції», на державні підприємства, зокрема щодо запобігання конфлікту інтересів, етики поведінки, декларування майна, доходів, витрат та зобов'язань фінансового характеру.

Запобігання корупції у сфері державних закупівель

1. Проблема.

Надзвичайно серйозною залишається проблема корупційних проявів під час державних закупівель. За інформацією Служби безпеки України, втрати від корупційних оборудок під час проведення процедур державних закупівель становили 10–15 відсотків (35–52,5 млрд гривень) видаткової частини державного бюджету щороку. За даними офіційної статистики за 2013 рік, загальна сума коштів за укладеними договорами у звітному періоді для закупівлі товарів, робіт і послуг становила майже 186 млрд гривень. Значна частина закупівель здійснюється поза межами державного контролю за неконкурентною процедурою (в одного постачальника). У 2013 році за цією процедурою проведено майже 50 відсотків усіх закупівель. До погіршення ситуації призвело прийняття Закону України від 4 липня 2012 року № 5044-VI «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України з питань державних закупівель», яким фактично встановлено корупційні правила гри на ринку закупівель державних підприємств (розмір цього ринку становить майже 307 млрд гривень щороку).

Одним із перших кроків нової влади стало ухвалення у новій редакції Закону України «Про здійснення державних закупівель».

Зазначений Закон передбачає:

скоротити із 44 до 10 одиниць перелік випадків, на які не поширюється його дія;

визначити поняття замовників та адаптувати процедури закупівлі в одного учасника згідно з принципами директив ЄС;

скоротити перелік підстав для застосування неконкурентної процедури з метою зменшення кількості випадків її застосування;

скасувати необхідність розміщення інформації про державні закупівлі в державному офіційному друкованому виданні з питань державних закупівель та у міжнародному інформаційному виданні з питань державних закупівель, залишивши при цьому вимогу щодо обов'язковості оприлюднення цієї інформації на веб-порталі уповноваженого органу з метою спрощення доступу до неї, економії бюджетних коштів, що витрачаються на опублікування такої інформації, та забезпечення прозорості доступу до інформації про державні закупівлі;

оприлюднювати річні плани на веб-порталі уповноваженого органу з метою забезпечення економії державних коштів та спрощення доступу громадськості до інформації про заплановані державні закупівлі;

надати можливість замовникам використовувати електронні засоби під час застосування окремих видів закупівель.

Таким чином, більшість першочергових законодавчих проблем у цій сфері з прийняттям Закону буде розв'язано. Водночас слід забезпечити моніторинг реалізації нових законодавчих положень, аналіз їх ефективності з точки зору усунення корупційних ризиків та відповідне коригування в разі виявлення недоліків.

2. Мета — продовження реформування законодавства про державні закупівлі з метою усунення ризиків корупції та впровадження прозорої системи проведення державних закупівель.

3. Заходи:

1) забезпечити проведення із залученням громадськості та бізнесу моніторингу застосування Закону України «Про здійснення державних закупівель» з метою виявлення недоліків у правозастосуванні, причин та умов, що призводять до виникнення корупціогенних ризиків у державних закупівлях;

2) переглянути Закон України «Про здійснення державних закупівель» з урахуванням практики його застосування, необхідності подальшого удосконалення його положень, зокрема щодо запобігання конфлікту інтересів, посилення санкцій за порушення його положень тощо;

3) вжити інших заходів щодо запобігання корупції в державних закупівлях, зокрема:

забезпечити функціонування системи накладення заборони на участь в процедурах закупівель (зокрема стосовно фізичних та юридичних осіб, які були притягнуті до відповідальності за корупційні або пов'язані з процедурою закупівель правопорушення) та створити реєстр недобросовісних учасників державних закупівель;

запровадити систему електронних закупівель;

4) розширити доступ до інформації про закупівлі, зокрема шляхом оприлюднення договорів про закупівлі.

Запобігання корупції у судовій системі та органах кримінальної юстиції

1. Проблема.

За даними соціологічних досліджень, зокрема «Барометра Світової Корупції» (Global Corruption Barometer) від Transparency International та Gallup International Association, найкорумпованішою сферою українці вважають судову владу (66 відсотків). Подібні результати продемонстрували підсумки дослідження, проведеного Українським центром економічних і політичних досліджень імені Олександра Разумкова: судову владу українці вважають найбільш корумпованою сферою, а 47 відсотків опитуваних вважають, що у судовій владі корупцією охоплено все. За даними Світового Індексу Правосуддя (World Justice Project — Rule of Law Index), Україна у сфері «відсутність корупції» в судовій системі зайняла 94 місце з 99 проаналізованих країн.

Згідно із судовим індексом, який визначається Європейською бізнес-асоціацією, судова влада дискредитувала себе також в очах бізнес-середовища: за всіма складовими індексу оцінка судочинства в Україні є негативною.

Однією з основних причин руйнування судової влади є невдало реалізована у 2010 році судова реформа: прийняття Закону України «Про судоустрій і статус суддів» негативно вплинуло на органи суддівського самоврядування — вони стали повністю залежними від політичної влади. Політичні принципи формування Вищої ради юстиції та нечітко сформульовані підстави для притягнення до дисциплінарної відповідальності призвели до того, що судді фактично втратили гарантії незалежності своєї діяльності. Механізм добору суддів характеризувався зловживаннями з боку органів, відповідальних за цю процедуру.

Першим кроком у реформуванні судової влади стало прийняття 8 квітня 2014 року Закону України «Про відновлення довіри до судової влади в Україні», який сприяв створенню правових передумов для самоочищення судової влади за безпосередньої участі громадськості.

Зважаючи на те, що основні засади судоустрою та статусу суддів закріплені у Конституції України, необхідно забезпечити врахування міжнародних стандартів у сфері судочинства під час внесення змін до Конституції України.

Потребують реформування також прокуратура та інші органи системи кримінальної юстиції. Результати дослідження, проведеного Українським центром економічних і політичних досліджень імені Олександра Разумкова, свідчать про те, що правоохоронні органи, на думку українців, більше ніж на 45 відсотків корумповані.

Незважаючи на ухвалення у 2012 році Кримінального процесуального кодексу України, яким визначено нову роль прокурора у кримінальному процесі, законодавство про прокуратуру до цього часу не приведено у відповідність із стандартами Ради Європи. Основними проблемами прокуратури залишаються занадто широкі позапроцесуальні повноваження прокурора, які дають йому змогу втручатися в діяльність підприємств, установ, організацій, відсутність достатніх гарантій незалежності прокурорів, прозорих конкурсних засад добору кадрів прокуратури.

Не менш важливим напрямом є реформування органів внутрішніх справ та інших органів правопорядку. Системі органів правопорядку притаманні надмірно громіздка структура, яка ускладнюється наявністю дублюючих та невластивих функцій, недосконале законодавче регулювання, низька ефективність роботи та відсутність системи оцінювання, що відображає реальні результати діяльності, неефективна система відбору, навчання та підготовки персоналу, а також механізмів притягнення до відповідальності працівників органів правопорядку. Відсутність реформ у сфері органів кримінальної юстиції призвела до того, що чисельність працівників системи є однією з найвищих у світі (наприклад, на сто тисяч населення чисельність працівників міліції є вдвічі більшою, ніж у середньому в інших державах світу), що призводить до неефективного витрачання бюджетних коштів. При цьому понад мільйон українців у 2012 році стали жертвами насильства в органах внутрішніх справ.

2. Мета — реформування судової влади в Україні та усунення ризиків корупції у судочинстві та діяльності органів кримінальної юстиції.

3. Заходи:

1) ухвалити з урахуванням висновків Європейської Комісії «За демократію через право» (Венеціанська комісія) закони про внесення змін до Конституції та до законів України, спрямовані на реформування судоустрою та статусу суддів на основі європейських стандартів, передбачивши, зокрема:

зменшення обсягу суддівського імунітету та надання судді лише функціонального імунітету (імунітету від звинувачення за дії, вчинені у процесі виконання суддівських функцій);

врегулювання питань щодо запобігання та вирішення конфлікту інтересів у діяльності представників судової влади;

визначення особливостей проведення спеціальної перевірки щодо кандидатів на посаду судді;

подання, оприлюднення (зокрема в Інтернеті) та моніторинг достовірності даних декларацій суддів про майно, доходи, видатки та зобов'язання фінансового характеру;

створення в рамках судової системи окремого органу або покладення на органи суддівського самоврядування (не пов'язані з дисциплінарними функціями) консультативних функцій щодо етичних стандартів, конфлікту інтересів та декларування майна, доходів, видатків та зобов'язань фінансового характеру;

проведення періодичного навчання суддів з питань, пов'язаних із стандартами запобігання та протидії корупції, враховуючи їх під час атестації судді;

2) ухвалити з урахуванням висновків Європейської Комісії «За демократію через право» (Венеціанська комісія) зміни до Конституції та законів України, спрямовані на реформування прокуратури на основі європейських стандартів, передбачивши, зокрема:

обмеження повноважень прокуратури сферою кримінальної юстиції;

забезпечення достатніх гарантій незалежності у діяльності прокурорів;

зміну принципів формування територіальної мережі органів прокуратури з метою ліквідації корупційоногенних чинників у вигляді «корупційних альянсів» місцевих органів виконавчої влади, прокуратури, міліції та судів;

реалізацію прозорих конкурсних засад добору кадрів органів прокуратури;

3) прийняти нормативно-правові акти щодо реформування органів внутрішніх справ, передбачивши, зокрема:

сучасну і чітку структуру органів внутрішніх справ, ліквідацію найбільш корумпованих підрозділів міліції;

створення місцевої міліції (поліції);

закріплення виключно у законі повноважень працівників органів внутрішніх справ, максимальне зменшення відомчої нормотворчості та приведення її у відповідність із Конституцією та законами України;

засади прозорості та підзвітності органів внутрішніх справ, незалежної оцінки їх роботи;

забезпечення належного розслідування зловживань з боку працівників органів внутрішніх справ.

Запобігання корупції у приватному секторі

1. Проблема.

Основною причиною, яка зумовлює корупцію в приватному секторі, є фактичне зрощення бізнесу та влади, що призводить до використання політичного впливу для ведення бізнесу, незаконного лобіювання ухвалення законів та інших нормативно-правових актів тощо.

Іншою причиною є те, що умови ведення бізнесу створюють підґрунтя для існування корупційної практики. Насамперед це недосконале та нестабільне законодавство, ухвалене, зокрема, внаслідок незаконного лобіювання певних бізнес-інтересів, ускладнені процедури регулювання підприємницької

діяльності, корумповані контролюючі органи та судова система. Заходи щодо переслідування за корупційні правопорушення є неефективними через поширеність корупції в правоохоронній та судовій системах. Це призвело до системності корупції, внаслідок чого підприємці не мають можливості самостійно їй протидіяти, а також до формування толерантного ставлення до корупції серед представників бізнесу.

Таким чином, подолати корупцію в приватному секторі можливо лише шляхом комплексного розв'язання проблем, наявності політичної волі для розмежування бізнесу та влади, реалізації реформ у публічному секторі, зокрема адміністративної реформи (обмеживши насамперед можливості чиновників для зловживання владними повноваженнями), здійснення дерегуляції підприємництва, забезпечення вільної конкуренції та дії антимонопольних правил, проведення реформи судових та правоохоронних органів, зниження рівня корупції на публічній службі. З іншого боку, держава повинна налагодити партнерство з бізнесом, стимулюючи його до використання альтернативних корупційних моделей поведінки та надаючи йому в цьому всебічну підтримку.

2. Мета — усунення корупційних передумов ведення бізнесу, формування сприятливого для відмови від корупційної практики бізнес-клімату та нетолерантного ставлення бізнесу до корупції.

3. Заходи:

1) здійснити заходи, спрямовані на проведення дерегуляції економіки, забезпечення вільної конкуренції, адміністративної та судової реформ, реформування правоохоронні та контролюючі органи;

2) прийняти нормативно-правові акти щодо неможливості допуску юридичних осіб, причетних до корупційних правопорушень, до публічних ресурсів (брати участь у державних закупівлях, аукціонах, отримувати державні кредити, субсидії, субвенції, пільги з оподаткування тощо), щодо виконання юридичного обов'язку і чітких правил про повідомлення про корупційні правопорушення внутрішніми та зовнішніми аудиторами; забезпечити ефективне впровадження закону щодо застосування заходів кримінально-правового характеру до юридичних осіб за корупційні правопорушення;

3) прийняти нормативно-правові акти, спрямовані на забезпечення прозорості ведення бізнесу та майнових відносин, зокрема щодо встановлення обов'язку фіксації фізичних осіб-фактичних вигодоодержувачів (бенефіціарів) юридичних осіб під час їх державної реєстрації та включення відповідної інформації до Єдиного державного реєстру юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців;

4) утворити інститут бізнес-омбудсмена, який представлятиме інтереси бізнесу в Уряді України, та установити за його участю на постійній основі діалог з бізнесом з метою підвищення рівня обізнаності про ризики корупції та наявні рішення для приватного сектору, отримання порад від бізнесу щодо реформування відповідного законодавства (господарського законодавства, законодавства про бухгалтерський облік та аудит, податкового законодавства, законодавства про здійснення державних закупівель та іншого законодавства, що стосується приватного сектору) для обмеження можливостей для корупції;

5) розробити за участю представників бізнесу, об'єднань підприємців та професійних спілок стратегію щодо підтримки імплементації антикорупційних стандартів у приватному секторі (рекомендації ОЕСР щодо кращої практики у сфері внутрішнього контролю, етики та забезпечення дотримання законодав-

ства, Бізнес-принципи Transparency International щодо боротьби з корупцією) та сприяти розвитку саморегулювання в приватному секторі;

6) забезпечити співпрацю із бізнесом в частині роз'яснення та практики застосування нових антикорупційних стандартів, установлених законом щодо відповідальності юридичних осіб за корупційні правопорушення;

7) розробити та впровадити в життя на постійній основі спеціальні програми, спрямовані на забезпечення доступу підприємців до необхідної інформації, зокрема про адміністративні процедури, права та обов'язки підприємців, формування свідомості несприйняття корупційного способу поведінки, заохочення до інформування про факти корупції;

8) провести пілотні проекти «пактів доброчесності» в інфраструктурних проектах або інших проектах, що передбачають значні бюджетні витрати, шляхом формування тристороннього (уряд — бізнес — громадськість) механізму контролю за плануванням та реалізацією таких проектів, цільового та ефективного витрачання відповідних коштів.

Доступ до інформації

1. Проблема.

Ефективний доступ до інформації, якою володіють органи публічної влади, інші суб'єкти, є важливою передумовою для запобігання корупції, виявлення та припинення корупційних діянь. Особливе значення має інформація, яка становить суспільний інтерес, а саме — відомості про використання публічних коштів, розпорядження державним або комунальним майном, особисті доходи, майно, видатки та зобов'язання фінансового характеру публічних службовців. Доступ до інформації є необхідним інструментом для проведення журналістських розслідувань, стимулювання громадянської активності в антикорупційній сфері.

В Україні з травня 2011 року діє Закон України «Про доступ до публічної інформації», який був визнаний одним з найкращих у світі за рівнем регулювання. У березні 2014 року (Закон України № 1170-VII) були схвалені важливі зміни до низки законодавчих актів з метою приведення їх у відповідність із Законом України «Про доступ до публічної інформації» та Закону України «Про інформацію» у новій редакції. Водночас рівень практичного виконання нових положень щодо доступу до інформації залишається низьким, реальні можливості доступу до інформації — обмежені, непоодинокими є випадки необґрунтованої відмови в доступі до інформації або невиконання вимог щодо оприлюднення інформації в ініціативному порядку, відсутній дієвий державний контроль за реалізацією права на доступ до публічної інформації.

2. Мета — реалізація права осіб на доступ до інформації, забезпечення відкритості суспільно необхідної інформації, яка може використовуватися для виявлення і припинення корупційної практики, дієвий державний контроль за реалізацією відповідного законодавства.

3. Заходи:

1) внести зміни до законодавства з метою:

вільного доступу до даних Єдиного державного реєстру юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців через Інтернет, зокрема до даних про кінцевих вигодоодержувачів юридичних осіб, фінансових звітів та статутних документів;

розкриття даних Державного реєстру речових прав на нерухоме майно та Державного земельного кадастру через вільний доступ в Інтернеті, у тому числі доступ до даних про об'єкти і суб'єкти прав, про їх обтяження;

оприлюднення та створення умов для доступу до інформації про використання публічних коштів, якими розпоряджаються державні установи, суб'єкти господарювання державної і комунальної власності, установи загальнообов'язкового державного страхування і органи Пенсійного фонду України, зокрема шляхом оприлюднення в Інтернеті та створення умов для доступу в режимі реального часу до всіх транзакцій на рахунках центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері казначейського обслуговування бюджетних коштів;

розкриття фінансовими установами інформації про платежі до державного та місцевих бюджетів, які сплачують суб'єкти господарювання, що мають право на видобуток корисних копалин або використання природних ресурсів;

створення (визначення) державного органу контролю за додержанням права на доступ до інформації, що відповідатиме стандартам незалежності та ефективності;

2) провести інвентаризацію публічних реєстрів, які містять суспільно важливу інформацію та передбачити їх розкриття з урахуванням вимог щодо захисту персональних даних, спрощення доступу (в тому числі здешевлення доступу) до публічних реєстрів;

3) створити нормативно-правові та організаційні основи для запровадження доступу до інформації у формі «відкритих даних» та повторного використання інформації (внесення з цією метою змін до законодавчих актів, прийняття підзаконних нормативно-правових актів для визначення стандартів оприлюднення інформації у формі «відкритих даних», зокрема на єдиному державному веб-порталі «відкритих даних», визначеного уповноваженого органу з питань впровадження стандартів «відкритих даних», реалізація відповідних положень);

4) забезпечити активну участь України в міжнародних ініціативах прозорості та досягнення високого рівня відповідності стандартам міжнародних ініціатив, зокрема впровадження стандартів ініціатив з прозорості видобувних галузей, будівельного сектору та Індексу відкритості бюджету.

4. ПОКАРАННЯ ЗА КОРУПЦІЮ

1. Проблема.

Законодавство про відповідальність за корупційні правопорушення в Україні значною мірою відповідає міжнародним стандартам, про що свідчить звіт Групи держав проти корупції (GRECO) за результатами 3-го раунду оцінки України, затверджений у грудні 2013 року.

Крім того, значним кроком вперед стало прийняття Закону України від 13 травня 2014 року № 1261-VII «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у сфері державної антикорупційної політики у зв'язку з виконанням Плану дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України».

Зазначеним Законом істотно удосконалено вітчизняну систему запобігання і протидії корупції, зокрема щодо:

криміналізації корупції:

- підвищено санкції для фізичних та юридичних осіб за кримінальні корупційні правопорушення шляхом введення як альтернативного виду покарання — позбавлення волі, що гарантуватиме для України можливість співпраці в рамках надання міжнародної правової допомоги, як це передбачено Кримінальною конвенцією про боротьбу з корупцією;

- встановлено юрисдикцію щодо злочинів, пов'язаних із хабарництвом, які вчиняються за кордоном нашими громадянами у співучасті з іноземцями;

- встановлено відповідальність за підкуп осіб, які працюють у приватних компаніях в будь-якій якості;

- надано чіткі визначення пропозиції та обіцянки неправомірної вигоди, що безумовно поліпшить діяльність вітчизняних правозастосовних органів та підвищить якість їх роботи;

- поширено правила спеціальної конфіскації на всі корупційні злочини, зокрема у приватному секторі;

- фінансового контролю стосовно майнового стану публічних службовців:

- запроваджено зовнішній контроль щодо декларацій про майно, доходи, витрати і зобов'язання фінансового характеру, який здійснюватиметься податковими органами;

- встановлено адміністративну та дисциплінарну відповідальність за подання недостовірних відомостей у зазначених деклараціях (штраф від 2550 до 5100 гривень);

- посилення гарантій захисту викривачів фактів корупції:

- перекладено обов'язок доказування у справах про застосування до інформаторів (викривачів) репресивних заходів на відповідача;

- закріплено можливість інформувати про факти корупції анонімно, зокрема через спеціальні лінії для відповідних повідомлень;

- передбачено обов'язок державних органів створити механізми для отримання та перевірки повідомлень про факти корупції (в тому числі анонімних);

- мінімізації проявів корупції у юридичних осіб:

- передбачено обов'язок компаній розробляти і впроваджувати правила та процедури щодо виявлення та запобігання корупції;

- встановлено відповідальність юридичних осіб за незабезпечення здійснення антикорупційних заходів, якщо це призвело до вчинення корупційного правопорушення.

Разом з тим залишилася низка невирішених питань. Потрібно привести у відповідність із Конвенцією ООН проти корупції статтю 368² Кримінального кодексу України (Незаконне збагачення), яка може бути ефективним механізмом позбавлення злочинців незаконно набутого майна. Одночасно з кримінально-правовими інструментами притягнення до відповідальності за незаконне збагачення необхідно запровадити і цивільно-правові: стягнення за позовом прокурора (спеціально уповноваженого антикорупційного органу) в дохід держави майна, законність походження якого особа не може довести в установленому законом порядку.

У 2013 році прийнято нове законодавство щодо конфіскації доходів від злочинної діяльності. Однак воно не передбачає створення спеціалізованого підрозділу (органу), який виконує завдання щодо розшуку майна, яке підлягає арешту та конфіскації, а також ефективного управління майном, на яке накладено арешт. В Україні також відсутнє законодавство, що дає змогу стягувати у дохід держави (конфіскувати) майно, набуте внаслідок злочинної діяльності,

у разі якщо підозрюваний (обвинувачений) ухиляється від слідства чи суду. Потребує законодавчого врегулювання також питання повернення в Україну активів, виведених внаслідок вчинення злочинів, а також створення гарантій для ефективного управління такими активами, зокрема із застосуванням механізмів громадського контролю.

Закон України від 23 травня 2013 року № 314-VII «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо виконання Плану дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України стосовно відповідальності юридичних осіб» передбачає запровадження інституту квазі-кримінальної відповідальності юридичних осіб за вчинення злочинів, пов'язаних, зокрема, з відмиванням злочинних доходів (статті 209 і 306 Кримінального кодексу України), терористичною діяльністю (статті 258–258⁵ цього Кодексу) та корупцією (статті 368³, 368⁴, 369 і 369² цього ж Кодексу). Зазначений Закон є новим для вітчизняної правової системи, у зв'язку з чим існують ризики щодо його неналежного впровадження в життя. Крім того, з урахуванням практики його застосування слід розглянути питання щодо вдосконалення його положень, зокрема з метою чіткого закріплення «автономного» характеру відповідальності юридичних осіб (незалежно від того, чи були притягнуті до відповідальності фізичні особи, які діяли в інтересах юридичної особи).

Ще однією серйозною вадою національної системи боротьби з корупцією є відсутність спеціалізованого органу, до завдань якого належало б виявлення та розслідування справ про корупційні злочини, вчинені вищими посадовими особами держави, тоді як існуючі спеціально уповноважені суб'єкти із запобігання корупції виявилися неефективними, здебільшого через відсутність гарантій незалежності їх діяльності та корумпованість.

2. Мета — створення системи інструментів, які дадуть змогу ефективно виявляти та розслідувати корупційні злочини, конфісковувати майно, яке було предметом злочинної діяльності або набуто внаслідок такої діяльності, притягувати до відповідальності осіб, причетних до вчинення корупційних злочинів.

3. Заходи:

1) ухвалити закони, спрямовані на:

внесення змін до Кримінального кодексу України щодо:

- визначення поняття та переліку корупційних злочинів;

- усунення можливості для осіб, які вчинили корупційні злочини, бути звільненими від відповідальності та покарання, зокрема з передачею на поруки, у зв'язку з дієвим каяттям, випробуванням тощо;

- приведення статті 368² у відповідність із статтею 20 Конвенції ООН проти корупції та запровадження цивільно-правових механізмів позбавлення незаконно набутого майна;

врегулювання питань управління корпоративними правами та іншим майном, на яке накладено арешт, з метою збереження його вартості, а також створення спеціалізованого підрозділу (органу), уповноваженого на розшук майна, яке може бути конфісковано;

створення можливостей досудового розслідування та судового провадження, а також стягнення у дохід держави (конфіскацію) майна, набутого внаслідок злочинної діяльності, у разі якщо підозрюваний (обвинувачений) ухиляється від слідства чи суду; створення гарантій для ефективного управління такими активами, зокрема із застосуванням механізмів громадського контролю (наприклад, через утворення спеціального фонду);

утворення спеціально уповноваженого органу з питань виявлення та розслідування корупційних злочинів на таких засадах:

- наявність достатніх гарантій незалежності органу (відкритий і прозорий конкурсний відбір керівника органу, чіткі визначені законом підстави для звільнення керівника, які не допускають звільнення з політичних підстав, визначені законом засади фінансування органу та розмір оплати праці його працівників, заборона втручання в його діяльність);

- прозорий конкурсний відбір основного персоналу органу з метою зменшення ризиків протиправного впливу на прийняття рішень та відбір кваліфікованих кадрів, які відповідають стандартам доброчесності;

- спеціалізація органу на корупційних злочинах, вчинених посадовими особами вищого рівня, суддями, прокурорами, іншими особами за умови, що корупційний злочин становить високу суспільну небезпеку;

- наявність механізмів заохочення, у тому числі матеріального (наприклад, певного відсотка від суми конфіскованих злочинних доходів), з метою виявлення фактів корупції;

- громадський контроль та відкритість органу, звітування кожні півроку про його діяльність;

- заохочення співпрацювати з уповноваженими державними органами з метою виявлення фактів корупції;

- введення посад спеціалізованих антикорупційних прокурорів, які відряджаються для роботи до спеціально уповноваженого органу з питань виявлення та розслідування корупційних злочинів;

2) утворити робочу групу, яка включатиме представників Кабінету Міністрів України, органів кримінальної юстиції, бізнесу та громадянського суспільства і проводитиме моніторинг застосування законодавства щодо заходів кримінально-правового провадження до юридичних осіб; підготувати необхідні методичні матеріали для працівників органів кримінальної юстиції та суддів, організувати проведення тренінгів для фахівців, які застосовуватимуть закон; організувати широку інформаційну кампанію із роз'яснення положень закону та необхідності забезпечення доброчесності бізнесу, до якої залучити громадянське суспільство та бізнес; на основі результатів моніторингу застосування закону підготувати зміни до нього;

3) створити єдиний державний реєстр юридичних осіб, причетних до корупції, з метою виключення можливості їх участі у виконанні державних замовлень і контрактів, одержання державних кредитів, пільг з оподаткування, субсидій і субвенцій; забезпечити вільний доступ до такого реєстру через Інтернет;

4) поширити поняття «публічні діячі» у законодавстві про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, на національних публічних службовців та діячів міжнародних організацій.

5. ФОРМУВАННЯ НЕГАТИВНОГО СТАВЛЕННЯ ДО КОРУПЦІЇ

1. Проблема.

Одним з найбільш істотних чинників у подоланні корупції є ставлення населення до цієї проблеми. Як свідчать результати досліджень, проведених в Україні протягом останніх років, більше половини населення схильне до вчинення корупційних правопорушень у разі, якщо це може сприяти розв'язанню проблеми. Крім того, значна частка населення з огляду на брак відповідних

знань не кваліфікує певні види поведінки як корупційні, усвідомлюючи при цьому невідповідність такої поведінки нормам моралі чи професійної етики. За умови ефективної роз'яснювальної роботи населення може змінити ставлення до такої практики як до неприйнятної корупційної і, таким чином, антикорупційний потенціал суспільства значно зросте.

Потребують уваги заходи, пов'язані з активізацією участі населення в інформуванні органів, уповноважених на боротьбу з корупцією, про відомі їм факти корупції. Частка такого населення є невеликою, зокрема з огляду на високий ступінь лояльності населення до корупції, засудження фактів повідомлень про корупцію як поведінки, яка суперечить етичним нормам, низький рівень довіри до діяльності правоохоронних органів, зневіру в ефективності антикорупційних заходів, страх бути покараним за повідомлення про підозру в корупції.

Разом з тим антикорупційний потенціал заходів із залучення населення до виявлення та повідомлення про факти корупції є високим, про що свідчить досвід іноземних держав. Створення спеціальних умов, які сприятимуть зміні суспільного уявлення про повідомлення про факти корупції, є одним із пріоритетів антикорупційної політики держави.

2. Мета — формування в суспільстві ідеї нетерпимості до проявів корупції.

3. Заходи:

1) ухвалити у співпраці з інститутами громадянського суспільства план заходів, орієнтований на різні соціальні та вікові групи і спрямований на комплексне розв'язання проблеми толерантного ставлення населення до корупції, передбачивши, зокрема:

регулярне проведення інформаційних кампаній, спрямованих на формування психологічної установки у населення щодо несприйняття корупції як способу розв'язання проблеми;

підвищення рівня правової свідомості населення, зокрема в частині обізнаності громадян щодо своїх прав та свобод, механізму їх реалізації та правових способів захисту;

роз'яснення найбільш важливих антикорупційних заходів, що здійснюються в державі, положень законодавства про запобігання та протидію корупції, зокрема в частині визначення видів та форм корупційної поведінки;

системне запровадження проведення освітніх заходів щодо моделей поведінки у тих чи інших ситуаціях з можливими корупційними ризиками;

запровадження культури повідомлення спеціально уповноваженим суб'єктам у сфері протидії корупції про факти вчинення корупційних правопорушень;

подолання пасивності суспільства щодо протидії корупції, залучення широких верств населення до активної участі в антикорупційній діяльності.

6. ОЦІНКА РЕЗУЛЬТАТІВ ТА МЕХАНІЗМ РЕАЛІЗАЦІЇ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ СТРАТЕГІЇ

Успішна реалізація Антикорупційної стратегії дасть змогу знизити рівень корупції в Україні, підвищити рівень довіри населення до влади, підвищити рівень іноземних інвестицій в економіку держави, а також створити основу для подальшої антикорупційної реформи.

Для реалізації Антикорупційної стратегії передбачається розробити та схвалити закони, зокрема щодо:

засад організації та діяльності спеціально уповноваженого органу, відповідального за здійснення комплексу заходів з формування та реалізації антикорупційної політики;

утворення спеціально уповноваженого органу з питань виявлення та розслідування корупційних злочинів;

виконання рекомендацій Групи держав проти корупції (GRECO) у частині посилення прозорості фінансування політичних партій та виборчих кампаній;

створення правових засад лобіювання;

посилення громадського контролю за ухваленням рішень виборними посадовими особами, зокрема через механізм попереднього громадського обговорення суспільно важливих рішень;

внесення змін до Закону України «Про державну службу», прийнятого у 2011 році, з урахуванням пропозицій програми SIGMA;

проведення перевірок публічних службовців на доброчесність;

внесення змін до законів та підзаконних нормативно-правових актів у частині запровадження стандартів Організації економічної співпраці та розвитку з корпоративного управління на державних підприємствах від 22 квітня 2004 року в діяльності державних підприємств в Україні;

внесення змін до Конституції та законів України, спрямованих на реформування судострою та статусу суддів на основі європейських стандартів;

внесення змін до Конституції та законів України, спрямованих на реформування прокуратури на основі європейських стандартів;

внесення змін до Кримінального кодексу України в частині усунення можливості для осіб, які вчинили корупційні злочини, бути звільненими від відповідальності та покарання, зокрема з передачею на поруки, у зв'язку з дієвим каяттям, випробуванням; приведення статті 368² у відповідність із статтею 20 Конвенції ООН проти корупції та запровадження цивільно-правових механізмів позбавлення незаконно набутого майна;

врегулювання питань управління корпоративними правами та іншим майном, на яке накладено арешт, з метою збереження його вартості, а також утворення спеціалізованого підрозділу (органу), уповноваженого на розшук майна, яке може бути конфісковано.

Оцінка ефективності Антикорупційної стратегії здійснюватиметься на основі:

результатів щорічних досліджень стану корупції в Україні шляхом проведення широких статистичних спостережень та аналізу практики застосування антикорупційного законодавства;

визначення рівня імплементації міжнародних стандартів у сфері антикорупційної політики.

За результатами проведення досліджень стану корупції індикаторами успішної реалізації Антикорупційної стратегії може бути:

збільшення частки населення, яка негативно ставиться до корупційних проявів;

зменшення частки населення, яке мало власний досвід корупційної поведінки;

зростання кількості громадян, готових повідомляти про факти корупційних проявів, а також громадян, які заявили про факти корупції, що мали стосовно них місце, компетентним органам.

Визначення рівня імплементації міжнародних стандартів здійснювати-
меться за такими індикаторами:

виконання рекомендацій для України, наданих Групою держав проти корупції (GRECO), а також рекомендацій, наданих в рамках моніторингу Стамбульського плану дій з питань боротьби з корупцією Антикорупційної мережі для Східної Європи та Центральної Азії Організації економічної співпраці та розвитку, імплементація Плану дій з лібералізації візового режиму з ЄС у частині запобігання і протидії корупції та плану дій у рамках Ініціативи «Партнерство "Відкритий Уряд"»;

покращення значення Індексу сприйняття корупції, опублікованого міжнародною неурядовою організацією Transparency International;

досягнення високого рівня відповідності стандартам міжнародних ініціатив (ініціатив з прозорості видобувних галузей, будівельного сектору, Індексу відкритості бюджету тощо).

Оцінка стану виконання Антикорупційної стратегії проводиться на підставі щорічного звіту стану виконання Антикорупційної стратегії. Звіт про стан виконання Антикорупційної стратегії включається до національної доповіді щодо реалізації засад антикорупційної політики, проект якої подається спеціально уповноваженим органом з питань антикорупційної політики Верховній Раді України, Президенту України та Кабінету Міністрів України до 1 травня року, наступного за звітним.

Кабінет Міністрів України з метою здійснення заходів, передбачених Антикорупційною стратегією, затверджує державну програму, яка підлягає щорічному перегляду з урахуванням результатів реалізації визначених заходів, висновків та рекомендацій парламентських слухань щодо національного звіту про стан справ з корупцією.

ВИМОГИ ЩОДО ОФОРМЛЕННЯ НАУКОВИХ СТАТЕЙ, ЯКІ ПУБЛІКУЮТЬСЯ В ЗБІРНИКУ НАУКОВИХ ПРАЦЬ «ВІСНИК КРИМІНОЛОГІЧНОЇ АСОЦІАЦІЇ УКРАЇНИ»

Загальні вимоги до структури наукових статей:

- постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями;
- аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор, виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття;
- формування цілей статті (постановка завдання);
- виклад основного матеріалу з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів;
- висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі.

Вимоги до оформлення тексту наукових статей:

- обсяг статті публікації (назва статті, відомості про автора, текст статті, використані матеріали, анотація, ключові слова) не повинен перевищувати 15 сторінок (інтервал – 1,5, шрифт – Times New Roman, кегель 14, поля: верхнє, нижнє, праве, ліве – 2 см.);
- перший рядок (ліворуч) – УДК статті;
- другий рядок (ліворуч) – прізвище, ім'я, по батькові автора (співавторів) (шрифт напівжирний);
- третій (за необхідності й четвертий) рядок (ліворуч) – науковий ступінь, вчене звання, почесне звання, членство в НАПрН України (за наявності), посада та місце роботи автора (співавторів);
- нижче (посередині рядка) назва публікації великими літерами (шрифт напівжирний);
- нижче розміщується анотація (500 друкованих знаків) та ключові слова (4–8 слів) українською мовою;
- через інтервал – текст статті;
- посилання на використані джерела здійснюється у квадратних дужках з зазначенням номеру джерела та конкретних сторінок, напр. [1, с. 25–26], а самі назви джерел наводити в кінці статті у порядку згадування у тексті (розділ – «Список використаних джерел»).

- після списку використаних джерел необхідно надати анотацію російською (2–4 речення) та розширену англійською (2500–3000 друкованих знаків) мовами та ключові слова (4–8 слів). Анотації мають містити також ім'я, по батькові автора (співавторів) та назву статті. При цьому анотація англійською мовою повинна містити: постановку проблеми, аналіз останніх досліджень і публікацій, мету дослідження, основну частину, висновки та перспективи розвитку.

Вимоги щодо надання матеріалів у редакцію:

- роздрукований примірник наукової статті (підписаний у кінці автором з позначкою про дату її надходження до редакції);
- електронний варіант статті;
- довідку про автора (співавторів) із зазначенням – П.І.Б. (повністю), наукового ступеню, вченого звання, членства в НАПрН України (за наявності), місця роботи і посади, контактного номеру телефону, електронної пошти та поштової адреси з індексом, на яку необхідно направити примірник збірника наукових праць, розділу наукового збірника (нижче наведені розділи), у який доцільніше розмістити статтю;
- фото автора у форматі Jpg;
- якщо автор не має наукового ступеня доктора юридичних наук або вченого звання «професор», додатково подається рецензія (до якої прирівнюється рекомендація до опублікування, надана головним редактором збірника або його заступником). Всі матеріали, крім поданих докторами наук і професорами, підлягають обов'язковому рецензуванню членами редакційної колегії.
- витяг із протоколу засідання відповідної кафедри (відділу) про рекомендацію статті до друку.
- анотації (українською, російською та англійською мовами).

Матеріали: а) стаття; б) довідка про автора (співавторів); в) фото автора у форматі Jpg; г) витяг із протоколу засідання кафедри (відділу) (сканована кольорова копія); д) у разі необхідності рецензія (сканована кольорова копія) можуть надсилатися електронною поштою (Criminolog@visnikkau.org та Bay_av@i.ua).

СТРОКИ ПОДАЧІ МАТЕРІАЛІВ ДО РЕДАКЦІЇ:

Вісник КАУ № 1	Вісник КАУ № 2	Вісник КАУ № 3
до 15 лютого	до 15 червня	до 15 жовтня

Відповідальність за достовірність поданої інформації, використаних цитат, оформлення списку використаних джерел покладається на авторів.

Редколегія залишає за собою право повертати матеріали авторам для виправлення виявлених помилок і доопрацювання, скорочувати та редагувати надані тексти.

Автори попереджаються про те, що електронна копія журналу безоплатно розміщується у відкритому доступі на сайті Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського НАН України у розділі «Наукова періодика України», а також на офіційному сайті видання (www.visnikkau.org).

Розділи збірника наукових праць:

- Стаття номера.
- Проблеми міжнародного та зарубіжного кримінального права та кримінології.
- Сучасні теоретичні та прикладні проблеми кримінального права.
- Сучасні теоретичні та прикладні проблеми кримінології.
- Актуальні питання кримінально-виконавчого права.
- Актуальні питання кримінальної юстиції.
- Трибуна молодих дослідників.
- Наукове життя.
- Рецензії.

Адреса:

61080, Харківська обл., м. Харків, пр. Льва Ландау, 27,
факультет № 1 Харківського національного університету внутрішніх справ,
корп. 4, каб. 407, 410.

Контактні телефони:

+38 (057) 7398-030; +38 (057) 7398-031; +38 (093) 449-29-37,
Байлов Антон Володимирович.

Більш детальна інформація міститься на офіційному веб-сайті збірника наукових праць «Вісник Кримінологічної асоціації України»

www.visnikkau.org

ЗАТВЕРДЖЕНО

Рішенням правління Кримінологічної
асоціації України, протокол № 3
від 13 лютого 2016 року

ПОЛОЖЕННЯ ПРО КОНКУРС СТАТЕЙ, ОПУБЛІКОВАНИХ У ЗБІРНИКУ НАУКОВИХ ПРАЦЬ «ВІСНИК КРИМІНОЛОГІЧНОЇ АСОЦІАЦІЇ УКРАЇНИ» З КРИМІНАЛЬНОГО, КРИМІНАЛЬНО- ВИКОНАВЧОГО ПРАВА ТА КРИМІНОЛОГІЇ

1. Загальні засади

- 1.1. Конкурс статей, опублікованих у збірнику наукових праць «Вісник Кримінологічної асоціації України» з кримінального, кримінально-виконавчого права та кримінології (далі — Конкурс), заснований Кримінологічною асоціацією України. Співорганізаторами Конкурсу виступають Харківський національний університет внутрішніх справ, Університет Англія Раскін, Чеське кримінологічне товариство, Празький інститут досліджень з питань безпеки (PSSI).
- 1.2. Конкурс статей, опублікованих у збірнику наукових праць «Вісник Кримінологічної асоціації України», — це щорічне, добровільне представлення авторами наукових статей, опублікованих у Віснику Кримінологічної асоціації України протягом календарного року, на розгляд конкурсної комісії, до складу якої входять Президія Кримінологічної асоціації України та редакційна колегія збірника наукових праць «Вісник Кримінологічної асоціації України».
- 1.3. Метою Конкурсу є підвищення авторитетності, популярності, доступності й поширеності наукового фахового видання «Вісник Кримінологічної асоціації України», якості наукових досліджень, які в ньому публікуються, підвищення рівня персональної відповідальності авторів за зміст публікацій і рецензентів — за якість здійснюваного рецензування.
- 1.4. Конкурс реалізується один раз на рік, з 1 по 20 грудня, офіційною датою проведення Конкурсу вважається останній понеділок грудня кожного календарного року.

- 1.5. Положення про Конкурс розміщується у відкритому доступі на офіційному сайті збірника наукових праць «Вісник Кримінологічної асоціації України» у розділі «Конкурс».

2. Учасники Конкурсу

- 2.1. Учасником Конкурсу автоматично стає автор (співавтор) статті, яка опублікована у збірнику наукових праць «Вісник Кримінологічної асоціації України».
- 2.2. Не допускаються до участі у Конкурсі Головний редактор зазначеного видання, його заступник та члени Конкурсної комісії.
- 2.3. До участі у Конкурсі допускається необмежена кількість наукових статей одного автора (співавторів), опублікованих із кримінального, кримінально-виконавчого права або кримінології.
- 2.4. Наукові статті, опубліковані у Віснику Кримінологічної асоціації України, автором (співавтором) яких є іноземний представник, допускаються.
- 2.5. Не можуть брати участь у Конкурсі статті, нагороджені іншими преміями чи відзнаками або представлені для участі в інших конкурсах.

3. Регламент проведення Конкурсу

- 3.1. Проведення Конкурсу здійснюється заочно, без безпосередньої присутності учасників, шляхом експертної оцінки наукових статей Конкурсною комісією.
- 3.2. Конкурсна комісія формується добровільно з представників Кримінологічної асоціації України, редакційної колегії збірника наукових праць «Вісник Кримінологічної асоціації України», вищих навчальних закладів та установ України, а також іноземних держав. До складу Конкурсної комісії входять: Голова комісії, його заступник, секретар, а також не менше 10 її членів.
- 3.3. Головою Конкурсної комісії призначається головний редактор збірника наукових праць «Вісник Кримінологічної асоціації України», а його заступник — заступником голови Конкурсної комісії.
- 3.4. Кожного року Голова Конкурсної комісії на підставі спільного рішення організаторів Конкурсу визначає секретаря та членів комісії за місяць до проведення Конкурсу, з обов'язковою публікацією на офіційному сайті збірника наукових праць «Вісник Кримінологічної асоціації України» у розділі «Конкурс».
- 3.5. Членами Конкурсної комісії можуть бути іноземні представники, які є фахівцями з кримінального, кримінально-виконавчого

- права або кримінології, та науковці, які мають науковий ступінь та вчене звання зі спеціальності 12.00.08 — «Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право».
- 3.6. Конкурсна комісія надає експертну оцінку науковим статтям, здійснює їх рецензування. У разі потреби до розгляду робіт залучають інших фахівців відповідних спеціальностей з подальшим поданням комісії рецензій.
 - 3.7. Конкурс проводиться за усіма розділами збірника наукових праць «Вісник Кримінологічної асоціації України», в яких опубліковані статті з кримінального, кримінально-процесуального права або кримінології.
 - 3.8. На підставі власних чи підготовлених на її прохання рецензій Конкурсна комісія визначає переможців шляхом відбору трьох наукових статей за кожним напрямом: «Актуальні теоретичні та прикладні проблеми кримінального права», «Сучасні теоретичні та прикладні проблеми кримінології», «Актуальні питання кримінально-виконавчого права».
 - 3.9. Критеріями відбору статей, на підставі яких визначаються переможці, є:
 - відповідність змісту статті тематиці «Вісника Кримінологічної асоціації України»;
 - структурованість роботи;
 - актуальність теми та її оригінальність;
 - аналіз автором останніх досліджень і публікацій за темою, адекватність передачі першоджерел;
 - виклад основного матеріалу статті: глибина та повнота розкриття теми, лаконічність викладу матеріалу;
 - висновки автора та перспективи подальших досліджень.
 - 3.10. За усіма критеріями члени Конкурсної комісії виставляють бали від 1 до 5, після чого всі бали сумуються.
 - 3.11. Рішення Конкурсної комісії затверджується Президією Кримінологічної асоціації України та редакційною колегією збірника наукових праць «Вісник Кримінологічної асоціації України».
 - 3.12. Інформація про персональний склад Конкурсної комісії не розголошується.

4. Оголошення результатів Конкурсу та нагородження переможців

- 4.1. Оголошення результатів Конкурсу проводиться не пізніше двох місяців після офіційної дати його проведення.

- 4.2. Протокол Конкурсної комісії публікується на офіційному сайті збірника наукових праць «Вісник Кримінологічної асоціації України» у розділі «Конкурс».
- 4.3. За оголошення результатів Конкурсу відповідає секретар Конкурсної комісії.
- 4.4. Переможці Конкурсу нагороджуються дипломами I, II, III ступенів за підписом голови Конкурсної комісії або президента Кримінологічної асоціації України.
- 4.5. Переможці конкурсу можуть бути нагороджені спеціальними призами, грошовими преміями зі стипендіальних фондів засновників Конкурсу, а також його співорганізаторів.
- 4.6. Нагородження переможців Конкурсу здійснюється на засіданні президії Кримінологічної асоціації України або редакційної колегії збірника наукових праць «Вісник Кримінологічної асоціації України».
- 4.7. У разі втрати диплом не поновлюється.

5. Відповідальність сторін та фінансування Конкурсу

- 5.1. За достовірність наукового матеріалу, професійного формулювання, фактичних даних, цитат, власних імен, географічних назв, а також за розголошення фактів, що не підлягають відкритому друку, тощо відповідають учасники Конкурсу.
- 5.2. Учасники конкурсу попереджаються про обробку своїх персональних даних для оголошення результатів Конкурсу у випадку перемоги.
- 5.3. Витрати на проведення Конкурсу здійснюються за рахунок його засновника або співорганізаторів Конкурсу.

**Президент
Кримінологічної асоціації України**

О. М. Бандурка

Наукове видання

**КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВІ
ТА КРИМІНОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ
ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ**

Збірник матеріалів
IV Міжнародної науково-практичної конференції
(15 квітня 2016 року, м. Харків, Україна)

Українською, англійською та російською мовами

Відповідальні за випуск: *О. М. Литвинов, А. В. Байлов*
Коригування: *Л. Є. Стешенко*
Внесення правок, комп'ютерне верстання: *Ю. Л. Чумаков*
Дизайн обкладинки: *Ю. Л. Чумаков*

Формат 60x84/16. Ум. друк. арк. 18,25. Обл.-вид. арк. 20,0.
Тираж 150 пр. Зам. № 2016-08.

Видавець і виготовлювач –
Харківський національний університет внутрішніх справ,
просп. Льва Ландау, 27, м. Харків, 61080.

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 3087 від 22.01.2008.